

June 2012

STICHTING
AAP

COMMUNICATING WITH CHILDREN ABOUT THE USE OF EXOTIC ANIMALS IN ENTERTAINMENT

Science Education & Communication | M.A. Graner BSc.

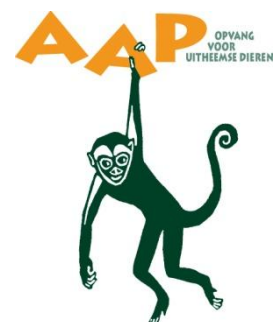
Supervisors:

Dr. E. R. Savelsbergh, Utrecht University

K. Jansen, Stichting AAP

Universiteit Utrecht

"Until one has loved an animal, part of their soul remains unawakened"
- Anatole France -

Voorwoord

Vanwege mijn achtergrond in de biologie wilde ik voor mijn afstudeerproject graag onderzoek doen bij een natuurorganisatie. Ik kwam al snel terecht bij Stichting AAP in Almere, die een mooi project hadden klaarliggen. Tijdens het onderzoek heb ik veel geleerd over AAP, heb ik mijn vaardigheden kunnen verbeteren en is het voor mij duidelijk geworden dat mijn toekomst in het werken met en voor dieren ligt. Ik heb een jaar lang hard aan het onderzoek gewerkt met als resultaat dit rapport, waar ik erg trots op ben!

Nu ben ik klaar en moet ik afscheid nemen van Stichting AAP, waar ik met veel plezier gewerkt heb. Ik wil mijn begeleidster, Karen Jansen, heel erg bedanken voor het bieden van de mogelijkheid om bij AAP stage te komen lopen, voor de begeleiding en voor het geven van feedback en ondersteuning waar dat nodig was. Ik werkte niet alle dagen in Almere. Ik was ook vaak te vinden op de universiteit, van waaruit Elwin Savelsbergh mijn begeleider was. Ook hem wil ik bedanken voor de ondersteuning en het geven van de vele feedback, waarvoor hij veel van mijn stukken tot in detail heeft moeten doorlezen. Daarnaast wil ik ook Dirk-Jan Boerwinkel bedanken, die later in het onderzoek als tweede begeleider fungeerde en bij wie ik met de nodige vragen terecht kon.

Naast mijn begeleiders zijn er nog een aantal mensen die ik wil bedanken, omdat dit document er nooit in deze vorm zou hebben gelegen, zonder hun hulp. Ik begin bij alle kinderen en docenten/begeleiders van basisschool de Prangelaar in Woudenberg en Buitenschoolse opvang Spetters in Maarssen. De interviews met deze kinderen hebben mij een goed inzicht gegeven over hoe er in de leeftijdscategorie van 8-12 jaar over het gebruik van wilde dieren wordt gedacht. Daarnaast wil ik ook de vier experts bedanken voor hun interviews en hun professionele kijk op het geheel. Hans Hopster, Art Alblas, Monique Janssens en Frans Stafleu, ik heb veel van jullie geleerd. Bedankt daarvoor. Als laatste wil ik mijn familie: mijn ouders en broers, bedanken voor alle steun. Ook zij hebben goede feedback gegeven en motiveerden en inspireerden me door er simpelweg voor me te zijn!

Zo, dan ben ik nu klaar om de wijde wereld in te trekken. Nog even niet op zoek naar een echte baan, maar reizen en vrijwilligerswerk doen. Het vliegtuig in en naar een plek waar ik mij kan inzetten voor de dieren. Op naar Zuid-Afrika!

Matthijs Graner

Juni 2012

Table of contents

Foreword	3
Table of contents	4
Article:	
Communicating with children about the use of exotic animals in entertainment	5
Attachments:	
I Defining the target group	27
II The theory behind the interview	33
III Letter to both schools	34
IV Interview scheme	35
V Interview transcripts – <i>Children</i>	38
VI Interview transcripts – <i>Experts</i>	213
VII Data analyses	250
VIII Literature study	260
IX Communication strategy	290

Communicating with children about the use of exotic animals in entertainment

Graner, M.A. 3277011 University of Utrecht

Abstract

The use of exotic animals in entertainment is commonly seen in the Netherlands. Although the number of animals used for entertainment purposes decreases by the years, many are still being used in zoos, circuses and on farms. Today, animal welfare is an important issue of debate, and more and more people oppose to animal use in entertainment. However, reaching consensus on the topic proves to be difficult. In this study, we analyzed the ethical and ethological factors that seem to complicate the debate, and presented a clear overview of the current situation, in order to make the first step in finding a middle ground for the debate. The case for this study is a campaign set up by the Dutch AAP foundation. They aim to discourage children from visiting circuses that make use of exotic animals. Our analyses contributes to the development of a communication strategy that aids AAP in reaching their goal. Results show that most arguments, either in favor or against animal use, originate from two ethical theories: utilitarianism and deontology. To find a productive middle ground, a pluralistic approach in which utilitarianism and deontology are combined, is needed. Seen from an ethological perspective, we did not find hard evidence that should lead to the general abolishment of all exotic animals in entertainment. However, some exotic animals in captivity do exhibit abnormal behavior as a result of the way they are forced to live. Although it only concerns a minority of the exotic animal population, this information should be taken into account, when the debate will be continued on an ethological level.

Introduction

Throughout history, people have been using animals for many purposes. Not only were they used in entertainment, but also for medical experiments, or as livestock for the production of meat, milk and clothing, for example. In our days, the various uses of animals give rise to polarized debates between proponents and opponents, who most often fail to even appreciate each other's arguments. Both from a campaigner's viewpoint, and from an educational viewpoint, it would be helpful to find a productive middle ground for discussion, before one can meaningfully attempt to convince the other. Building on this premise, this paper will draw on perspectives of ethics, ethology and education & communication theories to identify directions for setting up such a communication strategy.

The research for this study was conducted in the context of an internship of the author, who set up a communication strategy for a campaign that has been planned by the Dutch AAP foundation, directed at children, against the use of exotic animals in circuses. With *exotic* animals we mean: animals that are not native in the Netherlands, like elephants, monkeys, lions and tigers. The AAP foundation, according to their mission statement "endeavors to enhance the well-being of exotic and non-domesticated animals. Being an expert on primates and other small and medium-sized mammals, AAP can make a valuable contribution to solving issues surrounding these animals within Europe. AAP does this by taking animals in and finding a permanent address for them when they are rehabilitated, while at the same time we try to influence policymakers and public opinion" (AAP, 2012). AAP wants to inform

children about animal use, and thereby reduce their visiting behavior of circuses that use exotic animals.

The main focus in this study will lie on the use of animals in the entertainment sector. While 'entertainment' is a broad concept and as such can cover many things, it will be narrowed down for the purpose of this research. From here on entertainment refers to circuses, amusement parks, farms, films and television programs that use animals for performance purposes.

The communication strategy will be based on Ajzen's theory of planned behavior (1991), which is an extension of the theory of reasoned action (Fishbein & Ajzen, 1975). This theory holds the idea that a person's intention to perform a certain behavior is influenced by three conceptually independent determinants: *Attitudes*, the degree to which a person has a favorable or unfavorable evaluation or appraisal of the behavior in question; *Subjective norms*, the perceived social pressure to perform or not to perform the behavior, and *Perceived behavioral control*, the perceived ease or difficulty of performing the behavior. Our research fits in this theory as follows. We will focus on the children's attitudes by questioning children about their ideas of how animals are treated in the entertainment sector. The communication strategy, which will be developed based on the results of this research, will contribute to the creation of sustainable attitudes in children concerning the use of exotic animals in entertainment. This means that they will be able to reflect on their own ideas, which in turn leads to a well considered opinion on this matter.

There are two research questions that we hope to answer. First, we want to know which kind of arguments can be derived from ethical, biological (ethological) and environmental education perspectives regarding the use of exotic animals in entertainment. The second

question involves children between the age of 8 and 12, and their ideas about such use of exotic animals. Additionally, we studied factors in the child's social environment, which might influence the child's attitude, but we were not able to collect enough data to draw solid conclusions. Therefore, we will not discuss these factors any further. We seek to find what these children already know about the use of exotic animals and what they think of it. The answers to these questions will contribute in finding the answer to the main question: *What forms a suitable communication strategy to achieve sustainable change in attitude and behavior toward the use of exotic animals in entertainment, in line with the aims of AAP?*

This paper will first describe the ethical perspectives of animal use, after which we will attend to animal ethology and environmental education. At the end of each part both children's and AAP's perspectives on the matter, will be discussed. We will conclude with suggestions for communication strategy development. These suggestions will in turn be used to reflect on the campaign of the AAP foundation.

Methods

We performed a literature study concerning ethical theories, animal ethology and environmental education. In addition, several experts on the topic were interviewed. They elaborated on our findings and clarified their own ideas from a professional point of view. The results of both studies were compared, in order to design a clear and consistent message to be used in the communication strategy. We also interviewed children to find out how much they knew about the use of exotic animals and what they thought of such usage.

Interviewees – Experts

The following experts have been interviewed and asked to their ideas about the use of animals:

Monique Janssens

Master in Applied Ethics, communications advisor and writer of the book 'Dieren en wij; Hun welzijn, onze ethiek' (2010).

Frans Stafleu

Veterinary surgeon, ethicist and member of the Animal Experiments Committee (DEC).

Art Alblas

Independent higher education professional and expert in nature education.

Hans Hopster

Ethologist and Professor in Animal Welfare at Van Hall Larenstein University for Applied Sciences.

Interviewees – Children

20 children (selected from two primary schools) were interviewed in pairs. The children varied in sex, age and nationality. In total, 11 boys and 9 girls participated. Two of them were 9 years old, eleven of them were 10 years old, and the other seven children were 11 years old. In this article, aliases are used to assure anonymity of the children.

Interview settings

The children were interviewed in pairs to make them feel comfortable and to reduce power imbalance. While combining several methods (e.g. field observation, and individual interviews) was preferred, there was not enough time to either observe classrooms prior to the interviews or interview children individually. During the interviews, which each took about 30-45 minutes, children's terms and language were used in such a way that participants felt comfortable. The interviews

did not contain any closed questions, since the purpose of the research was to collect qualitative data (i.e. information about the thoughts and ideas of the children). Depending on the answers children gave, the interview scheme was mostly used as a guide, although all the scheme's questions got asked. Subjects covered during the interview were the knowledge of exotic animals, the child's visiting behavior of zoos, farms and circuses, and the feelings of animals. To make them feel comfortable, the interviewer sat on the same level as the child and encouraged the child to talk freely. Every child was told about the purpose of the interview.

The experts were interviewed in their office. These interviews took 45 minutes on average, and did not contain any closed questions. Depending on the profession of the expert, examples of the questions asked were: *how can one judge the use of exotic animals in entertainment seen from a utilitarian perspective?* (ethics), *should we distinguish between domesticated and exotic animals, when judging their use?* (ethology) and *what is the most effective way in teaching children about exotic animals in entertainment?* (education). The experts were asked to explain their ideas about animal usage from a professional point of view, as well as from a personal view.

Results

In the following paragraphs, arguments from different perspectives will be compared with children's arguments, and consequences for communication on animals in entertainment will be drawn.

Arguments from ethical perspectives

Empirical findings alone cannot prescribe what is morally right to do. Given the same (ethological) data, but drawing on different

(moral) value arguments, people may arrive at radically different conclusions about whether they would endorse a particular animal usage. In order to achieve successful communication about moral issues, such as whether some form of animal usage is acceptable, we have to understand the moral value systems our audiences might have with regard to animal usage. Although each individual, and each animal activist group, might hold different opinions about whether a particular form of animal usage is acceptable, most of their reasoning patterns can be categorized in only a few major ethical frameworks. The most notable contrast is that between utilitarian and deontologist positions.

Utilitarianism

One way of viewing animal rights is from a *utilitarian* perspective. According to utilitarian theories the right action to choose is the one that results in the greatest overall benefit for every concerning sentient human or animal. This type of argument is central in the work of Peter Singer. In his book *Animal Liberation* (1975) he states that: “all sentient creatures have the same stake in their own existence” and “the only relevant moral criterion for discrimination for or against a species is the capacity to suffer”, leading to the conclusion that many animals should not be allowed to be used by man, since they can suffer. However, if this suffering does not outweigh the benefits it has for humans or other sentient animals, one might allow animal use.

Animal welfarists, also called Reformers (Herzog, 1990) aim at balancing the interests of animals with those of human beings (Shani *et al.* 2008). They can be seen as supporters of Singers’ theory, since they accept some animal suffering if the benefits to all animal species outweigh the pain and suffering of that single animal. A performing animal may suffer from the neglect of its owners, for example, but at the same time entertain lots of people. Their

pleasure and thus the benefit for all these humans having fun, might overrule the pain and suffering of the animal and as such could lead to the conclusion that humans may use this animal. However, welfarists also aim to reduce the pain, fear and hunger of the animals to a minimum, and might therefore disapprove of such animal use. Monique Janssens, an applied (animal) ethicist is one of Singer’s supporters. She endorses his ideas by saying: “*He reasons on a rational, step-by-step basis and does not reject an action in advance (...) that is why I think he is right.*” (personal communication, November 29th, 2011). About the use of animals she mentions: “*I do not mind using an animal for entertainment purposes as long as it can be proved that it will not suffer*”. This suffering is hard to prove in many cases, especially in circuses, since they are not too keen on having researchers investigate the circumstances under which the animals live. However, one can imagine that doing tricks is not natural behavior for exotic animals, at least. “*I think we should only look at the benefits and the suffering it causes. I do believe much suffering is involved in training, housing and transporting entertainment animals, and so should weigh heavily*”, Janssens says about the usage of animals in entertainment.

Because the amount of benefits and costs differ in every case, all cases should be evaluated separately. Therefore utilitarian’s do not *in advance* (dis)approve of using animals in entertainment. To illustrate how utilitarian’s reason about animals in entertainment, we will use a fictional case of a chimpanzee called Pongo. Suppose Pongo has worked in a circus for several years already, and needs to entertain one thousand people a day, by riding in circles on a tricycle. He is the only chimp the circus has. At night he sleeps on his own, in a cage. He is taken good care off by his owners, and does not show any signs of neglect. From a utilitarian perspective,

one would weigh all consequences for all subjects involved in the matter. In this case, the subjects are of course Pongo himself, but also the circus owners and the public. Pongo is not able to behave in a natural way, most of the time. However, he does not show any stereotypical behavior and has access to enough food and water. The public loves Pongo and some of the visitors claim they are only visiting the show to see him. The circus owners are convinced they need Pongo to entertain in order for the circus to flourish. However, they have many popular acts, most of them without animals. A most likely conclusion from a utilitarian viewpoint, would be that the circus owners should be allowed to use Pongo, since the benefits (e.g. the joy of so many visitors, the flourishing of the circus and the proper care of Pongo) outweigh the costs (e.g. Pongo's inability to perform natural behavior, and a life without conspecifics).

Deontology

Pushed to its extreme, from a utilitarian view, any amount of suffering could be compensated by sufficient benefits. There are people who will not accept that and feel that some forms of suffering are just unacceptable, because that is not the way it is meant to be. This deontological line of reasoning is more dominant in the arguments of animal rightists, or animal liberators (Herzog, 1990). The animal rights movement is led by Tom Regan, a philosopher who specializes in animal rights. His theory holds the idea that at least some animals have certain rights such as the right not to be harmed. According to animal rightists, the action itself: the use of animals for the benefit of people, is morally wrong. In other words, the actions are judged on morality. When an action is morally wrong (e.g. causing pain to an animal) then the animal should be left alone, no matter what the consequences are. To determine which

animals have these fundamental rights, Regan (1983) argues that the criterion for this is the *inherent value*. He states that all sentient creatures have inherent value. Thus, those creatures are to be treated with respect and should not be used by man, whatever the purpose may be. Therefore, in our fictional case, a deontologist would reason in favor of Pongo, by saying that using him in entertainment, violates his intrinsic value. After all, Pongo is not able to behave in a natural way and sleeps in a cage, on his own. According to deontologists, the action itself, making Pongo perform on a tricycle, is morally wrong.

Ethical Monism versus a pluralistic approach

Singer, Regan and many others, think that their own way of thinking about animal ethics is the best way to deal with moral issues. Kupper & De Cock Buning (2011) characterize these debates in animal ethics as ethical monism: the desire for a single and comprehensive animal ethic that will guide all our actions regarding animals and the human-animal relationship. They, and others (Keulartz *et al.* 2002, as cited in Kupper & De Cock Buning, 2011; Beekman & Brom, 2007) propose to turn to a pragmatic, pluralistic approach to animal ethics, since a monistic approach oversimplifies the moral debate. Kupper & De Cock Buning explain:

"First, it does not recognize the value of pluralism present in our contemporary societies. Second, it disregards the complexity of the morally problematic situations animal ethics is confronted with".

Approaching an animal ethics problem in a pluralistic way, means making use of new values that are created by combining all values present in our societies. To turn to such an approach, Kupper & De Cock Buning created four value frameworks (Use, Relation, Balance

and Source) with ten main value categories (figure 1), representing the range of animal values present in the reflection on animals in the Netherlands. The USE framework represents an “I-it” perspective, meaning that it is human-centered and animals are objectified to the level of its species. The RELATION framework has an “I-you” perspective. It recognizes the animal itself, but humans are more important. The BALANCE framework equals humans and animals. They are both part of the same system of life. The system as a whole is more important than the individual. This results in an “I-we” perspective. The SOURCE framework holds an “I-thou” perspective. The greater whole is of importance, but also the individual is recognized.

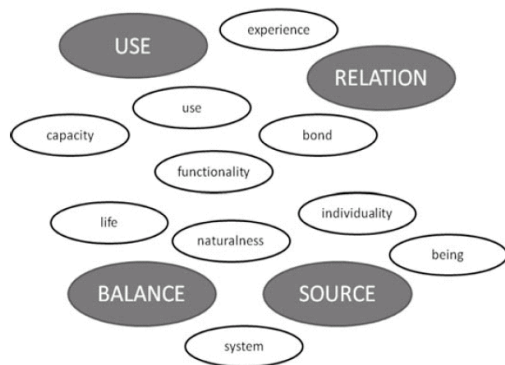

Fig. 1 The four frameworks (grey) and the 10 main value categories. All value categories are recognized in every framework. The relative importance of a value category in a particular framework is illustrated by the distance between the value category and that framework. “Experience,” for example, plays a role in the BALANCE and SOURCE frameworks, but is more profoundly present in the USE and RELATION frameworks (Kupper & Cock Buning, 2011).

These values can be used to understand the different relationships between different ethical positions, in this case the ethic of animal use. “Naturalness”, for example, has a different meaning seen from the USE perspective, namely that it forms a condition for reaching the human goal, than from the BALANCE perspective, where it forms a

condition for a good life of the animal itself. Thus, these frameworks can contribute in finding more satisfactory ways to deal with animal issues, in this case whether or not animals may be used in entertainment.

The four distinctive moral value frameworks cover the variety of relationships between humanity and non-human nature, and thus can shed more light on the matter and might help in solving the issue. First off all, by acknowledging the fact that conflicts between incompatible values are numerous present in our moral experience and occur not only between persons, but also within a single person, mutual understanding might be improved (Kupper & De Cock Buning, 2011). Then again, one can see that others share the same conflicts of values. Secondly, according to Schön (1979, as cited in Kupper & De Cock Buning, 2011) those values should first be reflected on, after which they should be restructured. By reflecting on one’s own ideas about animal use and the possible differences with others’ ideas about this same issue, it will be easier to restructure the values in such a way that both parties agree with it. With restructuring Schön means:

“responding to frame conflicts by constructing a new problem-setting story, one in which we attempt to integrate conflicting frames by including features and relations drawn from earlier stories”.

In this case it would mean using the features and relations from past stories comparable to the use of animals in entertainment, such as the story of killer whale Morgan, or the release of penguin Happy Feet who stranded on a beach in New Zealand. Two children started a discussion about this, during their interview:

Cate: *In my opinion animals belong in the wild, because that is their home, they can survive out there.*

Anthony: *Some animals cannot go back, like that killer whale that was here. He cannot go back into the wild, because he doesn't know where his group is. And he also doesn't know himself how...*

Cate: *Yes, that is true, but then they are already captured by humans, or stranded because of the... help of humans. And they actually just belong in the wild...*

Anthony: *Well, sometimes they do it themselves!*

Cate: *...because they can hunt out there and then it's just nature that an animal dies. That is what nature is.*

Where penguin Happy Feet was set free, killer whale Morgan was transported to an entertainment park. The boy and girl continued their discussion:

Cate: *And he probably doesn't like it there very much. He prefers the wild.*

Anthony: *Well, you can keep him in a big water-basin, and you can put several other fishes in it, to make it possible for him to hunt.*

Cate: *But he has a much bigger habitat in the wild, and he is probably happy to have that, because then he can swim freely.*

The discussion did not lead to consensus between the two children. Where Cate considers naturalness the most important value, Anthony considers the welfare of the animal to be more important. According to him, the killer whale's welfare can be assured when held in captivity. It would only die when set free. Cate points out that this is how nature is and we should not interfere with it. Both children want the best for the animal,

but disagree on what *is* best.

The features of both these and other stories can be reflected upon and will show that there are no values or ideas that can be marked as unreasonable in advance. By reflection, restructuring and discussion, the philosophical relationships between different ethical viewpoints about animal use can be better understood. This will help in reaching consensus about how to solve this issue.

Animal value

In the process of reaching consensus, the facts of the individual case should be taken into account as well. Does it concern an exotic or domesticated animal and what value does the animal have? An animal can have an instrumental value, such as the economic value a circus animal has for the circus owners. If an animal only has such value, it can be argued that the circus owners should be allowed to use this animal, since it helps the circus to flourish. However, an animal can also have moral, intrinsic value, meaning that it has the right to live free from every form of suffering. Animals having such intrinsic value are considered to have a consciousness and are thus more cognitively developed than those only having instrumental value. Dr. Frans Stafleu, ethicist and expert on laboratory animals, reasons in a pluralistic way. He considers most animals to have intrinsic value, and the welfare of the animal is extremely important when it comes to using that animal. However, he also thinks that one cannot disapprove of animal use in entertainment in advance. Every case should be evaluated separately. When a decision has to be made about the use of an animal in entertainment, Stafleu says: *"The choice of whether or not animals may be used in circuses, should not be made at the expense of the animal itself. Preferably, the animal should like it as well."* However, it is hard to tell whether animals like performing or not.

Children's ethical perspectives

The majority of children we interviewed based their choice of whether or not animals may be kept and used in zoos and circuses, on a mixture of both utilitarian and deontological arguments. Thus, they already seem to reason within the area of a productive middle ground.

Seen from a utilitarian perspective, several different consequences were considered by children. They indicated that the animal's welfare is important, for example, while others said that it is nice to watch wild animals from close by. However, no more than three children actually combined several consequences of animal use at the same time, to reach a verdict. Sam was one of those few who could. He said: *"Well, I think animals may be used to entertain in itself, but it is also... you separate the animal from its natural environment. But on the other hand, people can learn much from observing wild animals."* Sam was not sure about his answer, but he was able to view the case from different angles and weigh these different arguments against each other, which most of the other children could not. This means that viewing a case from different angles, as a real utilitarian would do, might prove to be difficult for children. Another boy, Tim, opposed to keeping animals in zoos and circuses: *"I think they prefer a life in the wild over a zoo, but it is also nice for the people to see them. However, I think it is more important that animals like it, than whether we like it, because they are locked up."* This child was also able to evaluate the situation from different perspectives. Nonetheless, the majority would consider only one consequence on which they based their conclusion.

The children who only reasoned in terms of consequences for the animal itself, argued on a more deontological level. We found that thirteen children reasoned in favor of the animals. Bob said: *"Animals also have feelings. Animals live as well. And that is why... that is*

why we are not allowed to do things to them that hurt them, or which they do not like." Anthony equaled himself with the animal concerning its intelligence, by saying that not we humans, but the animal itself should decide what happens to him: *"They [exotic animals] really should decide for themselves if they want to participate or not. And if they do and they act well, they should be... Then I think they have the right to be rewarded, a small reward. More food, for example"*.

All in all, children care much for animals, whether they are wild or domestic. They perceive animals as equal to themselves, each with its own consciousness. They do not want animals to get hurt and they would rather see them in the wild, than behind bars: *"If people want to visit the animals, they should go to the jungle. You should not lock them up in cages"*, Angela said. A minority of the children switched regularly between a utilitarian or deontological view. Thirteen children reasoned as deontologists would do, and did not view the case from another viewpoint, such as the viewpoint of an owner of a zoo or circus, or from a more egocentric viewpoint. Only three children were able to view several consequences of animal use in entertainment, at the same time.

AAP's ethical perspectives

How does AAP's mission statement relate to both utilitarianism and deontology? The main difference between the theories of Singer and Regan, is that Singer weighs all the action's consequences for all the animals (including humans) involved, while Regan only considers the individual that has to deal with the action. While Singer wants to improve the conditions under which animals are used, Regan wants to abolish every form of animal use. To underline this view Regan says: *"It is not bigger cages we want, but empty cages. Anything less than total victory will not satisfy us!"* (Regan, 1988). AAP's vision is comparable to Regan's view,

except for the fact that they are opposed to animal use in entertainment, not to *all* forms of animal use, as Regan does. On the other hand, AAP weighed the consequences of this kind of animal use and concluded that the benefits do not outweigh the suffering of the animals. Therefore, AAP's vision arose from both deontological and utilitarian theories.

Part of AAP's mission statement says: "*AAP endeavors to enhance the well-being of exotic and non-domesticated animals...*". According to AAP, only the animal's welfare is of importance. They rescue animals that do not fare well: "*...we house animals from all over Europe. They have been confiscated, abandoned or offered by private owners as a result of illegal trade, were being exhibited in illegal zoos or used in biomedical research or the entertainment industry.*" (AAP, 2012)

Communicative suggestions

So far, we presented several ethical theories and how they relate to each other, concerning animal use. But how can this knowledge be used in communicating with children? We have to keep in mind that AAP wants to discourage children from visiting circuses that make use of exotic animals. At the same time, they want to influence children's attitude in a positive way, by making them aware of the facts concerning the welfare of exotic animals in entertainment. The children should then be able to reflect on their own ideas.

If one wants to inform children from a utilitarian perspective, in order to let them consider all possible consequences and then draw their own conclusion, all new, factual information concerning everyone involved, should be provided. If animals are hit on a daily bases, for instance, or they do receive the proper care in a zoo, the children should hear about that. Yet, as the Raad voor Dieraangelegenheden (RDA, 2010) denotes, providing facts is just one of three factors that are of importance if one wants to evaluate

this current ethical issue. In order to reach a 'reflective equilibrium', as they call it, one should start by viewing his own emotional assessment of the issue. These emotions are important signals for ethical problems. Secondly, the underlying ethical principles of the emotions should be determined. This, in turn, makes it possible to review the third important factor: the factual information. As we have noted earlier, most children are not able to view more than one consequence of using an exotic animal in entertainment, at the same time. This reflective equilibrium might help children to broaden their view.

Seen from a deontological perspective, it is useless to provide new, factual information. No amount or type of information will change the fact that the action itself, using animals in entertainment, is morally wrong. Nonetheless, by knowing how a deontologist reasons, one might convince the other that the use of animals in entertainment is morally wrong.

As we have seen, many children reason in favor of the animal. According to them, it is important that the animals are happy. Where AAP believes that exotic animals can only live a normal life when they do not live in captivity, many children think otherwise. They believe that animals can be happy in captivity as well, as long as they receive proper care, and they are able to behave naturally. Thus, while both parties agree that an animal should live a life without suffering, AAP's vision differs from the one most children have.

Arguments from ethological perspectives

One can argue that an animal's welfare is the only and most important thing that should be guaranteed when considering the use of animals, even more important than the flourishing of a circus. If the animal does not 'fare well' the circus owners should not be allowed to use that animal. In order to shed more light on the feelings and experiences a

used animal has, this welfare must be defined first.

There are quite a lot of definitions of welfare such as ‘an animal’s ability to cope with its environment’ (Broom, 1991), or ‘the physical and psychological well-being of animals’ (Hewson, 2003). However, Brambell (1965) gives a more detailed definition. He states that there are five main obligations when using animals for the benefit of humans.

Animals should be free from:

1. thirst, hunger and malnutrition
2. physical and physiological distress
3. pain, injuries and illnesses
4. fear and stress

Animals should be free to:

5. behave in a natural (species specific) way

Nijland *et al.* (2010) asked experts on the welfare of animals in travelling circuses, on their perception of animal welfare. The arguments given were placed on a gradient (Figure 2), which shows that trainers and former trainers (TP, EX-TP) believe that animal welfare in circuses is sufficiently warranted. One trainer says:

“Why wouldn’t the animals be in a circus? They don’t have a problem with it, they are being taken care of, they get exercise and they like performing.”

The owner of a shelter for circus animals (SH), on the other hand, believes otherwise:

“Imprisonment is not acceptable whatsoever, in my opinion. But if you would have to make a choice, the worse imprisonment situation is by all means the circus, because they live in such small cages that they cannot perform their naturally desired behavior. In the worst zoo, they at least have some choice. [...] Especially during transport, the animals are deprived of practically all basic needs.”

However, all respondents agreed that legislation on treatment of animals in circuses is needed. An important note Nijland makes is about the fact that everyone involved, agrees that animal welfare must be guaranteed:

“The essence of the dispute is not whether animal welfare is important, it is about the level of welfare that is required: what people think an animal does and does not want and appreciate, what is natural, and what is and is not permitted morally.”

Although opinions about the level of welfare differ, it is important that an animals’ welfare is guaranteed, seen from an ethological perspective. Therefore, the five obligations of Brambell should be met.

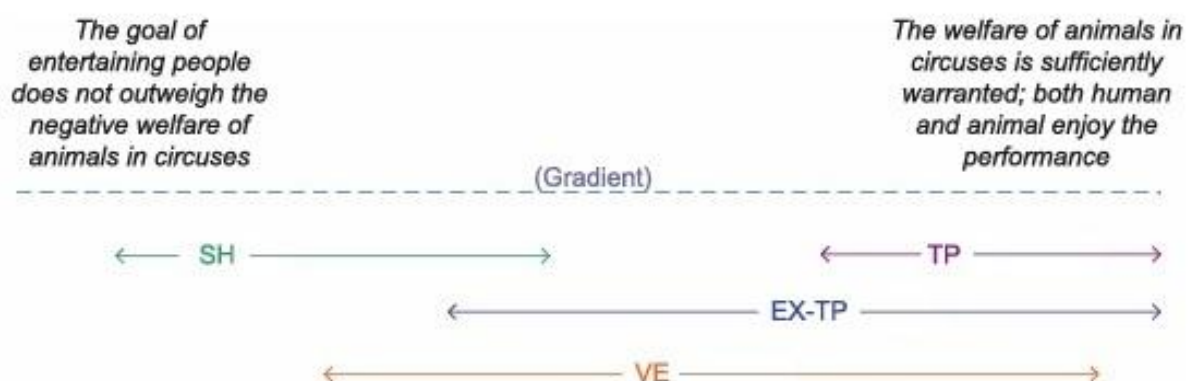

Fig. 2 Patterns between and within respondents groups (Nijland *et al.* 2010). SH=Shelter owner, VE=Veterinarians, EX-TP=former Trainer/Performer, TP=Trainer/Performer

The numbers of animals used in circuses in the Netherlands decrease by the year. However, in 2010 there were still 255 exotic animals used in Dutch circuses (Wilde Dieren De Tent Uit!, 2010). In most cases, the welfare of many of these animals is at moderate risk (Hopster *et al.* 2009; Keulartz & Swart, 2009). Hans Hopster, professor and senior scientist on animal welfare, acknowledges the fact that defining animal welfare is difficult, since animals cannot talk for themselves. Nonetheless he says:

“We use health condition as a positive measure, combined to what extent the animal can perform its natural behavior.”

While transportation usually lasts more than 8 hours, it only results in little welfare problems for most animals, albeit moderate welfare problems are seen in horses and elephants. Although the risk is only moderate, animals might suffer. Hopster argues that we need to distinguish between exotic and (more or less) domesticated animals when it comes to using them in entertainment (personal communication, January 23th, 2012). He refers to Keulartz & Swart (2009) who developed a scale that shows what kind of care should be offered to animals to make sure they will be able to behave naturally (figure 3). The six classes represent all animals ranging from exotic animals that are in need of non-specific

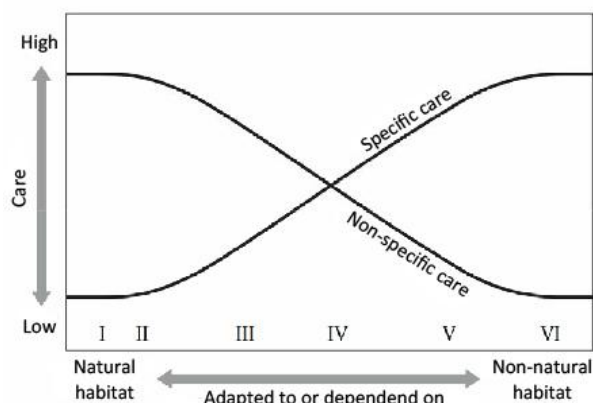

Fig. 3 The type of care depends on the situation the animal lives in (Keulartz & Zwart, 2009).

care (I), to domesticated animals that need specific care (VI). With specific care, the authors mean *care focused on the species-specific and individual characteristics of the animal and the human environment in which it lives*. Since circus animals range from exotic to domesticated, their position on the scale is not unambiguous.

With this knowledge we can review Pongo’s case again, but in order to determine what kind of care is needed for Pongo, we need to look at the definitions of all six classes. Keulartz & Swart (2009) define these as follows:

I: Animals that are hardly adapted to human conditions and that live in a natural environment (tigers, lions, whales).

II: Animals that are well adapted to human conditions and that live in a natural environment (wild animals which can be domesticated, like rabbits).

III: Animals that are hardly adapted to human conditions and that live freely in a human environment (a Polar bear in search of a new habitat close to a human environment, because of a decrease of its natural habitat).

IV: Animals that are well adapted to human conditions, and that live in a human environment (common mouse and sparrow).

V: Animals that are hardly adapted to human conditions, and that are kept in a social environment (wild animals in circuses or zoos).

VI: Animals that are well adapted to human conditions, and kept in a social environment (pets, livestock).

We can place Pongo in class V, since he is an exotic animal kept in a circus. This means that Pongo requires specific care. In this case, we do not know how Pongo is treated, but it would need care based on its individual characteristics, at least. However, as Hopster says, some animals might not be considered ‘exotic’ anymore. Lions used in Dutch circuses,

for example, have been kept there for many generations. Generation after generation, the lions get more and more adapted to a life in captivity. They might even lose some of their natural instincts. Therefore, a certain level of domestication has been reached. This possibility of slow domestication should be a point of concern when reviewing cases like the one of Pongo. It is important to know whether his parents were born and raised in captivity, for instance. Elephants on the other hand are not born in circuses. They are sometimes captured in the wild, but mostly come from zoos, where elephants are born occasionally. As ethicist Dr. Frans Stafleu notes: "If it can be proven that elephants can live a better life outside the circus, the current situation should change." (personal communication, December 21st 2012). Hopster found such proof and considers elephants as exotic and non-suitable for entertainment purposes. He points out:

"We should not use elephants. In our study, we determined that elephants show much stereotypic behavior and circuses just cannot provide the elephants with what they need, namely a complex physical and social environment."

Stereotypical behavior

There is always an underlying frustration to stereotypic behavior. Additionally, long-term stereotypic behavior could cause the animals to get sick (Mason & Rushen, 2006). However, Hopster (2009) states that some short-term stereotypic behavior might prove to be a useful substitute for impracticable natural behavior. Iteration of fixed movements seem to induce a calming effect and it also lessens any negative effects that are caused by the lack of behaving naturally. Nonetheless, Hopster denotes: *"For me it is evident that stereotypic behavior is a signal that tells me that the animal and the environment in which it lives, do not fit together. (...) Where many*

stereotypic behaviors occur, something is wrong."

To prevent animals from showing too much stereotypic behavior and to care for animal welfare, regulations for keeping such animals are considered important. Therefore, in 2007, the Dutch Circus association (VNCO) drafted a set of guidelines. The Dutch Animal Protective Services were asked to criticize on these guidelines, which eventually led to the 'Guidelines for keeping performing animals in circuses'. These guidelines are drafted for every individual species. In addition, there are general guidelines for training procedures, transport, accommodation, care and nutrition. These guidelines meet Brambell's requirements to assure the welfare of the animal. For instance, the animals receive fresh water on a daily basis, animals are trained by means of positive reinforcement and in order to determine the minimum size of the animal's enclosure, the following factors are of importance: the species, its foraging behavior, and the animal's weight, height, age and character. Unfortunately, circus owners are not obliged to follow these guidelines, which sometimes results in the violation of an animal's welfare.

All in all, Hopster *et al.* (2009) recommend *"developing minimum legal standards for keeping and using animals in circuses. Furthermore, the Dutch Circus Association (VNCO) – in dialogue with the Association of Netherlands Municipalities (VNG) – should write a script for engagements in which matters as terms, the kind of ground, possibilities for outdoor housing and water and electricity supply are regulated."* However, up until now neither the VNCO, nor the VNG developed such regulations.

Exotic versus domesticated

Foundations like AAP often distinguish between exotic and domesticated animals. Also the children we interviewed differentiate

between them. This mostly occurs on the level of ethology. Exotic animals behave differently from domesticated ones, especially in the proximity of humans. The 255 animals mentioned by Wilde Dieren De Tent Uit! (2010) that are still being used in circuses, are all exotic animals. If domesticated animals were included, this number would have been much higher. Why is it that distinguishes are made between exotic and domesticated animals?

To attend to this difference, one must first know what these words exactly define and what synonyms are commonly used. *Exotic* means 'of foreign origin or character' or 'not native to the place where found'. Since lions, elephants and bears are not endemic in the Netherlands, they are called 'exotic'. Another commonly used word for exotic is *wild*. *Wild* means 'living in a state of nature and not ordinarily tame or domesticated'. The difference is that exotic animals do not live in the place they are found, whereas wild animals do. In the Netherlands, for example, a fox is a wild, but not an exotic animal whereas a camel is an exotic but not a wild animal.

The word *Domesticate* means 'tame' or 'to adapt to life in intimate association with and to the advantage of humans'. Domesticated animals, such as dogs, cats and pigs are used to live in the world of humans and they can be cuddled. Lastly, there are also semi-domesticated animals, such as horses. Some horse species are used to live in the human world, while at the same time, other species live in the wild.

In this study the words *exotic* and *domesticated* are used, since these words refer to animals that are not native in the Netherlands and animals that have adapted to a life in the world of humans respectively¹.

Foundations like AAP and Wilde Dieren De

¹ During the interviews with Dutch children, the Dutch words 'wild' (wild) and 'huisdieren' (pets) were used, since most children of such young age do not understand the meaning of the words 'exotisch' (exotic) and 'gedomesticeerd' (domesticated).

Tent Uit! focus solely on exotic animals when campaigning against circuses. As noted earlier, they do so because exotic animals are not used to come into contact with humans, let alone they have to perform for, and with them. Domestic animals, on the other hand, are used to humans. They seem to enjoy their company. Also many of the children we interviewed distinguish between exotic and domesticated animals:

Interviewer: How are animals treated on a farm?

Jeffrey: They are better treated on a farm than in a circus or... in a zoo. I think a bit better than in a zoo...

Interviewer: Why do you think that is?

Jeffrey: They are allowed to move freely with each other, because they are not real exotic animals.

Another reason for distinguishing between exotic and domesticated animals, is that exotic animals are not used to the behavior they have to show during a performance. It is not natural to them. In addition, when humans approach an exotic animal, the animal's natural response is to run away from them. They cannot do so, when held captive. For these reasons AAP focuses on the use of exotic animals in circuses.

Pongo is of course an exotic animal in itself. That is why foundations like AAP would free him. However, as mentioned before by Hopster (2009), exotic animals that live in captivity for years, might adapt to the situation they are in, and thus in some cases, they can be considered as semi domesticated. Whether this is the case for Pongo, can only be proven by observation of its behavior. At this point we can distinguish between the life of an animal in a zoo and in a circus. Zoo animals do not have to perform while circus

animals do. It is not exactly clear if, and to what degree the environment and the performances cause pain and suffering to the animal, and whether the effects might differ between species. This has to be taken into account when reviewing cases of animal use. Also, the circumstances in which the animals live differ. During circus shows, the animals have to deal with loud music and clapping and shouting audiences in a crowded circus tent. In zoos, animals will also have to deal with visitors that might clap or yell at them, occasionally. However, this is less common than in circuses and the visitors do not get as close to the animals as happens in circuses. Thus, in circuses both the environment and, to a lesser extent the aspect of performance are of importance, while in zoos only the environment plays a role in judging the use of animals.

Children's ethological perspectives

Almost all of the children we interviewed believed that animals in circuses are being neglected or even abused. Sam: *"Well, I think they are trained very strict and with discipline, like "If you do not perform, you will not get to eat for several days!" Something like that."* No less than eight children (40%) mentioned the whipping of animals as a training method. Two of them believed this to be true, because they saw it happen in the Disney film *Dumbo*. For children it is difficult to determine what is fiction and what is reality. Nonetheless, the majority believes that the animals can live a happy life in captivity, as long as it has enough space to move around and receives the proper care.

AAP's ethological perspectives

It cannot be proven that most exotic animals in circuses are in pain or do suffer from the way they are treated. However, AAP wants to discourage people, especially children, to visit those circuses in order to force circuses to free their exotic animals. Then again, a

substantial part of the animals show signs of stereotypical behavior and sometimes even neglect. According to AAP no exotic animal belongs in a circus. AAP's campaign could make people aware of the lack of adequate regulations concerning the care for exotic animals in circuses. It could also emphasize on the fact that circuses are not obliged to follow these regulations and that even with the proper care, the life of animals in circuses cannot be compared with the lives of the animals in the wild. Lastly, the focus of the campaign can lie on the differences between exotic and domesticated animals.

Communicative suggestions

Informing children about the ethological conditions of exotic animals in captivity, might prove to be difficult. Circuses say they treat their animals with care, but not many independent studies have been carried out. Although field research has been done, the results are not conclusive. Most studies show that indeed some animals do suffer, either from the way they are treated or by the lack of the capacity to behave naturally. This suffering may reveal itself by the stereotypical behavior of the animal. Even so, most animals show no signs of suffering, and the majority of caretakers try to provide their animals with what they need. It is therefore advisable to inform children on a basic level until more research has been done.

Education

Environmental education is already part of the curriculum in many primary schools. The children learn about the flora and fauna in their environment, in their country and abroad. They learn about the structures of ecosystems and organisms, and about biotic and abiotic factors and the role these factors play in ecosystems. The children also learn about the relations between humans, animals and plants. The purpose of teaching this lies in the creation of an understanding about how

things work in nature, and how they should live in and with nature when they grow up. Nevertheless, great variation exists in the way schools teach about this subject and thus the knowledge and attitudes of children differ greatly from each other. Therefore, the aims of environmental education on how humans should treat exotic animals, will be discussed here. We will also elaborate on how to frame such environmental lessons. In addition, because commercials and advertisements are of daily influence on a child's attitude, these factors will be discussed as well.

Aims

The focus of this study lies on the use of exotic animals in entertainment. Should children be taught in a direct way about this matter, by telling them about the pros and cons of such use, thus telling not to visit circuses anymore? Or should they be taught in a more indirect way by focusing on the exotic animals themselves (e.g. *How do they live? What do they need? How are we supposed to treat them?*), which hopefully leads to self-reflection on their visiting behavior and to a responsible and reflective attitude? Dr. Art Alblas, independent higher educational professional and expert in nature education, says the following about direct teaching and keeping children from visiting parks that make use of exotic animals: *"The use of exotic animals in entertainment concerns a moral problem. Such an approach can hardly be understood by young students... students do not like to be told that their behavior [visiting places where animals are used to perform] is in fact 'wrong'."* (personal communication, October 26th, 2011). Margadant (1988) studied the way in which children perceive animals and nature, how a relation between a child and an animal develops, and how this relationship can be used for environmental educational purposes. She concludes:

"Children live in a symbiotic relationship with their lifeworld. Bringing the concrete reality into classroom, e.g. a living animal, makes an integrated education possible, in which the child is able to integrate new knowledge into its already acquired concepts".

An interesting thought. It seems one can learn from animals by keeping them in the classroom. This poses a difficult dilemma, since it raises two questions. The first one is about what is best for the animal itself, while the second question involves the connection between the situation of the animal and the ability of children to learn from that animal. In other words, do children learn more by observing a captive animal or by observing an animal in its natural habitat? Foundations like AAP will not approve exotic animals to be held in the classroom or within a zoo or circus, even when the children might greatly benefit from it. Nevertheless, the animals have more space in a zoo than in a classroom, and their caretakers know how to treat them. Seen from an environmental educational perspective, the keeping of exotic animals adds to the already acquired knowledge of children. Alblas (1999) studied the didactical requirements for environmental education. He suggests that lessons in environmental education should consist of two main categories: *Personal* and *Exemplary*. *Personal* means that the child increases his knowledge about what *he* considers to be important, in order for him to live the life he wants. The aim is both to increase knowledge and to develop personal values. *Exemplary* means that knowledge gained within a specific context, should be placed in several other contexts as well. By doing this, the child increases his conceptual knowledge and will become more flexible in using this knowledge. Alblas proposes to approach children in an indirect

way in order for them to learn about the use of animals, implicitly. Still, such an approach does not guarantee that children will reflect on this themselves.

Outdoor-class programs

As Margadant (1988) notes, direct contact with animals improves one's knowledge of animals. Seen from an environmental educational perspective, keeping pets is a very valuable asset. Nonetheless, keeping pets might not be enough to create positive attitudes toward animals. Therefore, educational programs are necessary to contribute in the development of such sustainable attitudes.

There are many ways to frame lessons about the environment, some being more effective than others. Dettman-Easler and Pease (1999) evaluated the effectiveness of residential environmental education programs in fostering positive attitudes toward wildlife. They led 697 fifth- and sixth-grade students participate in at least one wildlife-oriented activity at a residential facility. The students had to fill in a pre-, post- and delayed posttest questionnaire, containing questions about attitudes toward specific animals, the need of both man and animal and the ethics on human-animal relationships. A control group of 666 students filled in the same questionnaire, but had either no environmental education experience or took daytime fieldtrips. The results show that environmental education activities that take several days can aid in changing students attitudes. Such activities are also more effective in fostering a positive attitude change than in-class programs. Yet, these changes retained for only 2-3 months. The researchers therefore recommend schools to set clear goals and objectives for the residential programs and incorporate pre- and post-visit activities to reinforce the concepts emphasized in the program.

Despite the fact that outdoor-class programs seem to be very effective, not all outdoor activities are suitable for students or children to learn about nature. During the current study many children that were interviewed said that they would like to be taught about animals and nature by going to a zoo. However, Fawcett (2002) points out that relational knowing through direct experience of animals differs qualitatively and sensuously from relationships with animals through indirect experience, with which she refers to visiting zoos and circuses. Schools should be well aware of these differences, in order to decide what kind of program makes the educational goals attainable.

Development of attitude

Throughout the day, children receive a lot of information about nature and animals, which is presented to them various ways, by many sources. All this information needs to be processed by the child: what is important and what is not? Every child processes according to their own thoughts and beliefs and so contributes to his or her attitude towards nature. Later, when puberty sets in, animals and animal care seem to lose youngsters' interests. In her research, Fawcett (2002) found that when children become older, they seem to distance themselves from animals. She poignantly denotes:

"It is perplexing, though, that as more live animals disappear we continue to inundate children with animal symbolism. We give them stuffed animals to cuddle up beside before they go to sleep, live animals as companions, elaborate zoo visits, endless animal allegories, stories, movies, and cartoon animals to teach them implicit morals and values while entertaining them. Then, as these humans "grow up" we encourage them to separate from animals, to disappear

animalness from their lives, (unless they become field biologists)."

If society wants to educate children and create responsible attitudes toward nature that perseveres throughout their development from child to adult, it seems plausible to start the education from an early age, since youngsters seem to distance themselves from animals, according to Fawcett. One can teach a child to respect animals and maybe even that they should not buy any clothing that is made out of fur, for example. But education alone might not be sufficient to induce the process of reflection in a child, let alone having the child create a sustainable attitude toward the use of exotic animals. It is possible the child comes across advertisements, which might be of great influence on the child. Therefore, children should be made aware of how advertisements work, whether they are shown on tv as a commercial, or as billboards alongside the road. This may prove to be a difficult task. As many researchers have already shown, hardly any child under the age of 8 is able to understand the persuasive intent of advertisements and commercials (Oates et al. 2002; Calvert, 2008; Carter et al. 2011) Nonetheless, as Carter et al. indicate, the majority of 7/8-year-olds do understand the 'selling' intent (i.e. the promotion of a product via presentation of its features and qualities in an essentially unbiased manner) of advertisements. Where this percentage rises to 90% in children aged 11/12, the knowledge of 'persuasive' intent (i.e. the attempt to increase a product's desirability via appealing techniques) develops more slowly. It was only understood by 40% of children aged 11/12, and even continues to develop until well into adulthood. PETA (2011), showed pictures of animals being trained with bull hooks, sometimes even until the animal bled. As cruel as this may be, those events are only incidents. Yet, Rogers (1983) developed the

theory of protection motivation, which holds the idea that a fear arousal message can be interpreted in terms of two decision-making strategies used by people: a precaution strategy and a hyperdefensiveness strategy. The precaution strategy is the intended effect by the fear arousal message: taking the recommended action. In this case to stop using bull hooks. However, when the hyperdefensiveness strategy is used, the observer will react defensively and denies the message, because he believes there is no threat. As a result, the observer will not change its behavior. Therefore, when fear arousal messages are used to influence a person's behavior, one must be aware of both effects.

Consequently, if one wants to create sustainable and positive attitudes towards animals and nature in children, advertisements and commercials should form a part of environmental classes.

AAP's educational perspective

AAP wants to connect with children through social media, games, or with the distribution of information packages. Primary schools are a perfect place for this. The information packages could be used by the children to give a presentation, and social media could play a role in the distribution of an educational game. The process of communication with children, should be based upon indirect teaching. AAP should not directly tell children to refrain from visiting circuses. Instead, they should provide the children with information about the conditions under which exotic animals in captivity live. This will then be compared to the natural conditions in order for the children to reflect on both this information and their own ideas.

Communicative suggestions

Environmental education can aid the process of communication. If the target group already has basic knowledge about exotic animals and

how they live both in the wild and in captivity, the chances of success (i.e. the reflection on one's own ideas, and the creation of a positive, sustainable attitude toward exotic animals) will increase.

Discussion

Several aspects of both the use of animals in entertainment and the communication with children about this issue, have been addressed. These aspects contributed in formulating several guidelines for the communication with children about this form of animal use. In general, children can be informed of all facts about this issue, but they should better not be told how to reason or behave. By providing them the information they need, they should be able to reflect on their own ideas and behavior, which results in formulating their own opinion. These guidelines will be explained below.

While AAP reasons in both a utilitarian and deontological way, the majority of children reason solely in a deontological way. Nonetheless, this does not have to complicate the process of communication, since both parties think alike. It is important to inform children about the existence of different perspectives people take, when viewing the case of animal use. They should know that conflicts may arise while reasoning with others on a moral level. By informing children about the existence of multiple views with respect to moral issues, and by placing themselves in another person's mind, one that reasons in a different way, the children should be able to reflect on their own ideas about the issue at hand, and might be better able to understand another person's beliefs. This can be achieved by creating a cartoon which shows several people talking about a captive monkey, for example. The child then has to decide which statement he believes to be comparable to his own ideas. He should also

be able to respond to the statements made by the other observers of the monkey.

While most children believe that animals are able to experience happiness, pain and stress, for example, we do not know what an animal really feels and how it experiences its surroundings. This makes it hard to determine what should be done with the animals currently held in captivity. By informing children about stereotypical behavior and the differences between a life in the wild and in captivity, the children can draw their own conclusions about what is best for the animal itself and what should be done with animals in captivity. Additionally, also the difference between exotic and domesticated animals, their enclosures and the performances have to be taken into account.

It is recommended to start the process of communication by providing the children with factual information about how exotic animals live in their natural habitat and by trying to create a bond between the child and the animal. After receiving this factual information, the child can be asked to tell about his ideas of circuses, zoos and other amusement parks. They will then receive new information about how exotic animals live in captivity. This is crucial information if one wants to influence a child's ideas. However, there is no clear evidence that says that all exotic animals are either being neglected or live a happy life in captivity. Thus, the information given should only be based on facts, such as the fact that when animals show signs of stereotypical behavior, something is wrong.

By learning children about exotic animals, they will be able to develop a well considered attitude toward those animals, and implicitly reflect on their ideas about using animals in entertainment. Educational programs may aid in the process of reflection on one's own ideas.

AAP's campaign

Currently, AAP put the project on hold, because of a lack of resources to proceed. However, a communication strategy has been set up, and in light of this study, a proposal for the development of an online game has been written. This game will inform children about exotic animals and their use in entertainment. It lets children between the age of 8 to 12 reflect on their own ideas and behavior and lets them make difficult choices considering the ethics of animal use and animal behavior. AAP intends to proceed with the project in the near future.

Further research

Our results show that it remains hard to solve issues concerning animal use, but it is not impossible. There are many factors that need to be considered while reviewing a certain case. Both animal ethics and ethology need to be taken into account, but even within those fields, experts still disagree with each other. However, we tried to create a clear overview of the current situation and came up with suggestions on how we think the discussion can be resolved. In order for this to work, more research is needed to determine the effectiveness of Kupper & Cock Buning's theory (2011) applied to the case of animal use. Also more research is needed on the ethology of exotic animals in captivity, if we are to solve the issue of the use of exotic animals in entertainment.

References

AAP foundation (2012). Visited on January 12th, 2012 via:
<http://www.aap.nl/english/wat-aap-doet.html>

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211

Alblas, A. (1999). Onderwijzen voor een natuurbetrokken bestaan. Didactische uitgangspunten voor natuur- en milieueducatie. *Thesis*. University of Utrecht, the Netherlands

Beekman, V. & Brom, F. W. A. (2007). Ethical tools to support systematic public deliberations about the ethical aspects of agricultural biotechnologies. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 20, 3-12

Brambell, F. R. S. (1965). Report of the Technical Committee to Enquire into the Welfare of Animals kept under Intensive Livestock Husbandry Systems. London, England

Broom, D.M. (1991). Animal Welfare: concepts and measurement. *Journal of Animal Science*, 69, 4167-4175

Calvert, S. L. (2008) Children as consumers: advertising and marketing. *The Future of Children*, 18, 205-234

Carter, O. B. J., Patterson, L. J., Donovan, R. J., Ewing, M. T., Roberts, C. M. (2011) Children's understanding of the selling versus persuasive intent of junk food advertising: Implications for regulation. *Social Science & Medicine*, 72, 962-968

Dettman-Easler, D., & Pease, J. L. (1999) Evaluating the effectiveness of residential environmental education programs in fostering positive attitudes toward wildlife. *Journal of Environmental education*, 31, 33-39

Fawcett, L. (2002). Children's wild animal stories: questioning inter-species bonds. *Canadian Journal of Environmental Education*, 7, 125-139

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). Belief, attitude, intention, and behavior: An

- introduction to theory and research. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Herzog, H.A. (1990) Discussing animal rights and animal research in the classroom. *Teaching of Psychology, 17*, 90-94
- Hewson, C.J. (2003). What is animal welfare? Common definitions and their practical consequences. *The Canadian Veterinary Journal, 44*, 496–9.
- Hopster, H., Dierendonck, M., Brandt, H. van der, Reenen, K. van (2009). Welfare of animals in travelling circuses in the Netherlands. *Rapport 212*, Animal Sciences Group, Wageningen
- Keulartz, J., Korthals, M., Schermer, M., Swierstra, T. (2002). Pragmatist ethics for a technological culture. *Pragmatist ethics for a technological culture*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Keulartz, F.W.J. & Swart, J.A.A., (2009). The intrinsic value of performing animals. *Rapport 216*, Animal Sciences Group, Wageningen
- Kupper, F. & Cock Buning, T. de, (2011) Deliberating animal values: a pragmatic-pluralistic approach to animal ethics. *Journal of Agricultural and Environmental ethics, 24*, 431-450
- Margadant, M. (1988). Miss Animal. Environmental education and the relationship between young children and animals. *Thesis*. University of Utrecht, the Netherlands
- Mason, G. & Rushen, J. (2006) Stereotypic animal behaviour - Fundamentals and applications to welfare. 2nd edition. Canada: CABI
- Nijland, H. J., Aarts, N. M. C. & Renes, R. J. (2010) Frames and ambivalence in context: an analysis of hands-on experts' perception of the welfare of animals in traveling circuses in the Netherlands. *Journal of Agricultural Environmental Ethics, 23*, Published online on April 15th
- Oates, C., Blades, M., Gunter, B. (2002) Children and television advertising: when do they understand persuasive intent? *Journal of consumer behavior, 1*, 238-245
- PETA (2011). Circuses. Visited on November 2nd, 2011 via: <http://www.peta.org/issues/animals-in-entertainment/circuses.aspx>
- Raad voor Dieraangelegenheden (2010). Agenda voor het Dierbeleid. Morele vraagstukken en speerpunten voor het dierbeleid in Nederland.
- Regan, T. (1983). *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press
- Regan, T. (1988). The torch of reason, the sword of justice. In Herzog, H.A. (1990) Discussing animal rights and animal research in the classroom. *Teaching of Psychology, 17*, 90-94
- Rogers, R.W. (1983). Cognitive and physiological processes in fear appeals and attitude change: A revised theory of protection motivation. In J. Cacioppo & R. Petty (Eds.), *Social Psychophysiology*. New York: Guilford Press.
- Shani, A. & Pizam, A. (2008) Towards an ethical framework for animal-based attractions. *International Journal of Contemporary Hospitality, 20*, 679-693
- Schön, D. A. (1979). Generative metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought: A perspective on problem-setting in social policy*, 254-283. Cambridge: Cambridge University Press.

Singer, P. (1975). *Animal liberation: A new ethics for our treatment of animals*. New York, NY: Random House.

Vereniging Nederlandse Circus Ondernemingen & Breed Overleg Circusdieren (2007). *Welzijn circusdieren - Richtlijnen voor het houden en laten optreden van dieren in circussen*.

Wilde dieren de tent uit! (2010). *De dieren in het circus*. Visited on October 7th, 2011 via: <http://www.wildedierendetentuit.nl/circusdieren/circusdieren>

Attachments

I. Defining the target group

The developing child

Piaget (1928) distinguishes 4 stages of development in the growing child. The first stage is the *magico-phenomenist* stage which concerns 0-3 year olds. In this stage it seems that the primitive causality is at the same time both phenomenist and quasi-magical because the child does not make any distinction between his self and the external world. Children in this stage of development believe that the stars and clouds follow them because they want to do so (animism). The second stage is the one of *moral explanation* and concerns 3-8 year old children. During this stage the child will learn to distinguish his self from that of others. He will remain very phenomenist, but to a lesser degree than previously. Although the child still thinks that the stars follow him, he will believe this less easily for clouds. In addition, he will also situate both the stars and clouds higher in the sky than before. In the third stage of *dynamist explanations* (8- to 10/11-year olds) the child will start to see the differences between living things and machines. While machines are controlled by man, natural beings have the ability to move at least partly on their own. The child will also consider natural beings as having strengths, activities and spontaneity. In the last stage, the stage of *mechanical explanation* (starting from 10/11 years old) the child will develop the ability to reason. They will start explaining phenomena such as the natural movement of rivers in a more mechanical way, such as adults do. Note: certain signs announce that this stage can be reached earlier in life, starting from age seven to eight.

Expanding the theory of Piaget, Kohlberg (1973) presented a "moral dilemma" to 72 white boys aged seven to sixteen. The children had to make a choice about whether stealing a drug in a fictional story was justified or not. The children had to motivate their choice. From the results of the study Kohlberg constructed a model stating that there are 6 stages of moral development. These stages can be grouped together into 3 levels of 2 stages each: the pre-conventional, conventional and post-conventional level.

The pre-conventional level is most common in children and only concerns the self in an egocentric way. In the first stage (punishment-and-obedience orientation) the child knows what is good and what is bad, but only because it interprets these labels in terms of punishment or reward. He is not yet able to reason why something is good or bad. In the second stage (instrumental-relativist orientation) the child starts to see his own needs and occasionally those of others. Elements of fairness and reciprocity are present, but only in a basic manner of 'I'll help you, you help me'. They do not help others out of loyalty, gratitude or justice. The conventional level is mostly seen in adolescents and adults and concerns maintaining the expectations of the individual's family, group, or nation is perceived as valuable in its own right, regardless of immediate and obvious consequence. In the third

stage (interpersonal concordance orientation) the young adolescent starts to see that good behavior is that which pleases or helps others and is approved by them. In the fourth stage (law and order orientation) authority starts to play a role. The young adolescent knows that right behavior consists of doing one's duty with respect for authority. The third level, the post-conventional level is only seen in adults. Since adults are not a target group in the upcoming research, this last stage will not be considered any further.

Carol Gilligan (1982), a feminist, ethicist and psychologist criticized on Kohlbergs' theory in that he only used boys in his research. She compared an 11-year old boy with an 11-year old girl when they were resolving Kohlbergs' dilemma about a man who had to choose between stealing a drug or letting his wife die. Gilligan showed that both children resolved the dilemma in completely different ways. Where the boy used logic and law, the girl used communication in relationship. What's more is that the girl's moral judgments appear to be a full stage lower in maturity than those of the boy. Gilligan then compared another boy and girl that had to describe a situation in which they were not sure what was the right thing to do. Again both children resolved the situation in completely different ways. According to Gilligan this not only shows that Kohlberg's theory can not be applied to girls, but also that contrasting images about hierarchy exist in children's thinking about moral conflict and choice. The differences of these views go against this developmental theory of ordering differences in a hierarchical mode.

Elliot Turiel (1983) stated that Kohlberg's theory itself needed substantial adjustments. In his domain theory, Turiel distinguishes the concept of developing morality from that of convention. Concepts of morality and social convention emerge from the child's attempts to account for qualitatively differing forms of social experience. He gives two examples of how a 4-year old child differs in commenting on morality and conventional issues:

Moral issue:

Did you see what happened? Yes. They were playing and John hit him too hard.

Is that something you are supposed to do or not supposed to do? Not so hard to hurt.

Is there a rule about that? Yes.

What is the rule? You're not to hit hard.

What if there were no rules about hitting hard, would it be all right to do then? No. Why not? Because he could get hurt and start to cry.

Conventional issue:

Did you see what just happened? Yes. They were noisy.

Is that something you are supposed to or not supposed to do? Not do.

Is there a rule about that? Yes. We have to be quiet.

What if there were no rules, would it be all right to do then? Yes.

Why? Because there is no rule.

Kohlberg's theory tends to be a single developmental framework, while according to Turiel social normative understandings are coordinated by several age-related efforts children make during their development. Therefore, there exists much inconsistency in the

judgments of individuals across contexts, according to the domain theory. This allows for more morally (fairness and welfare) based decisions from younger people than would be expected from Kohlberg's theory.

Conclusions

With these researches in mind, the most suitable target age group was formed by children between the ages of 8 and 12. Children below 8 years old are not or just able to know what is good or bad because of the consequences good or bad things have for them personally. Because of that, they could never explain why a bear should not be doing tricks in a circus, for example. Children of 13 years and older will face adolescence. In this phase of development a lot of things change in their lives and they start becoming an adult and as a result think like one. For this research we were only interested in children. However, much criticism has been expressed on Kohlberg's theory, since he only tested boys. Not only every individual develops in its own way and pace, also a lot of differences exist between boys and girls. Despite this criticism, the general idea of Kohlberg's theory seems correct. No matter what target age group was chosen, there is always a chance that some children appear to be younger or older in their way of thinking, than the rest of the group. Nevertheless, this should not pose a threat since we have chosen this target age group out of practical reasons, not because of the fact that we do not want younger children to participate.

Can children be interviewed?

Interviewing children can be of great importance to get reliable results about topics concerning children. However, because it was believed that children lack the verbal skill to effectively communicate on most issues, parents and caretakers were the ones focused on in such research. Later, it was found that children as young as 3 years old can give graphic descriptions and have excellent recall of experiences (Docherty *et al.* 1999). However, in addition to gender differences, there appear to be age-related trends regarding the type of event of interest. Young children, especially those less than 6 years old, may withhold information about unpleasant experiences because they do not want to elicit a negative response from the interviewer or others who might hear what they say. Cameron (2005) thinks that children under the age of three can hardly be interviewed, since they are unlikely to have sufficient language, which raises challenges for the interviewer. Children between three and five years old can be interviewed, although the interviewer has to keep in mind that the child's ability to communicate may lack logical sequencing. When a child reaches the age of six, it usually begins formal education which is associated with greater logical thinking. This makes children from six years and older suitable interviewees. However, full communication competence is unlikely to have developed in children until around 10-12 years. Before then, problems with grammar, syntax and articulation may cause misunderstandings between the child and the interviewer.

Conclusions

Considering these researches, the most suitable target age group was defined by children between 10 and 12 years old. Although children from 6 years and older could be interviewed, the best results were most probably acquired by interviewing children from age 8 and up, since they have started to develop full communication competence and are able to motivate their answers giving clear arguments.

How to interview children?

It is important to find out how children experience things by interviewing them, not by relying on adult interpretations of what they might think (Eder & Fingerson, 2001). For instance, we adults do not know how children interpret the messages they receive through books, magazines, television and internet. When interviewing children it is important to keep in mind that there is a power imbalance, meaning that children have lower status than adults. They are taught to listen to, respect and obey adults. To reduce this imbalance, Eder & Fingerson suggest that children should be interviewed in groups rather than as individuals. Children are more relaxed when they are accompanied by a peer and feel more comfortable as they outnumber the interviewer/adult. To obtain more valid responses and to strengthen the analysis of the interview data, doing group interviews should best be combined with other methods such as field observation, and individual interviews. Through observations, the researcher can assess some of the basic communicative norms and patterns that children use. Also the researcher's understanding of the children's cultural and social background will be increased. A final important thing to keep in mind when interviewing children is to represent youth in their own terms and language used, in order to maintain their power in the research interaction. Using quotes of other participants during the research itself can also help in maintaining their power, or as Eder & Fingerson say: *"As interviewers, our goal is to learn about the participants' worlds in their own terms instead of translating these words into our own language"*.

Waterman *et al.* (2001) interviewed 5- to 9-year-olds and adults to investigate whether the question format affected the tendency to speculate. First, they say that children provide less information than adults, but the amount of provided information can be increased by asking them more specific questions. The accuracy of it, however, is as high as in the information given by adults. The results showed that the younger children (5 and 6 years) tend to speculate more on questions that were not answerable, than the older ones whom scored as high as adults. Speculation is more common in closed questions than in wh-questions (what?, where?, when?).

In addition to what Eder & Fingerson described about interviewing children, Cameron (2005) outlines several other points. She says that large words should be avoided in the interview scheme. The scheme on itself should only serve as a guide to assist the

interviewer, instead of serving as a blueprint of questions that should directly be asked of the child. To make the child feel comfortable, the room in which the interview takes place should not contain things that can distract the child. Also both the interviewer and child are to sit on an equal level and the interviewer should avoid sitting behind a desk as this may remind children of authority figures which discourages them to talk freely. Young children also often have limited understanding about the reasons for their involvement in the interview process. With that in mind, describing the interview purpose is important. When told about the purpose of the interview, it is also necessary to offer the child ideas about how to deal with the interviewer. For instance, the interviewer could say that there are no wrong answers to give, so the child can speak freely. Finally, to encourage the child's free narrative, Cameron gives numerous examples, such as maintaining eye contact, using nods and sounds to help get the conversation rolling and to begin gently with the interview to create a friendly environment.

Conclusions

The children were interviewed in pairs to make them feel comfortable and to reduce the power imbalance. While combining several methods was preferred, there was not enough time to observe classrooms prior to the interviews and so this was not be done. During the interviews children's terms and language was used in such a way that participants felt comfortable. The interviews did not contain any closed questions, since the purpose of the research was to collect information about the thoughts and ideas of the children. Depending on the answers children gave, the interview scheme was mostly used as a guide, although all questions on it were asked. To make them feel comfortable, the interviewer sat on the same level as the child and encouraged the child to talk freely. Cameron is not clear in defining 'young children'. At the end of her article she talks about "young children between the age of three and five", but that does not mean that children of six and seven years old are not 'young' anymore. This makes it hard to understand at what age children have "*limited understanding about the reasons for their involvement in the interview process*". Nevertheless, every child was told about the purpose of the interview.

References

- Cameron, C. (2005) Asking the tough questions: a guide to ethical practices in interviewing young children. *Early child development and care* (175), 597-610
- Docherty, S. & Sandelowski, M. (1999) Focus on Qualitative Methods Interviewing Children. *Research in Nursing & Health*, (22), 177-185
- Eder, D., & Fingerson, L. (2001) Interviewing children and adolescents. *Handbook of interview research*, 181-203

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press: Cambridge.

Kohlberg, L. (1973) The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment. *The Journal of Philosophy*, 70, 630-646

Piaget, J. (1928) La causalité chez Tenfant (Children's understanding of causality). *The British Journal of Psychology* 18, 276-301.

Turiel, E. (1983). "The Development of Social Knowledge: Morality & Convention." New York: Cambridge University Press.

II. The theory behind the interview

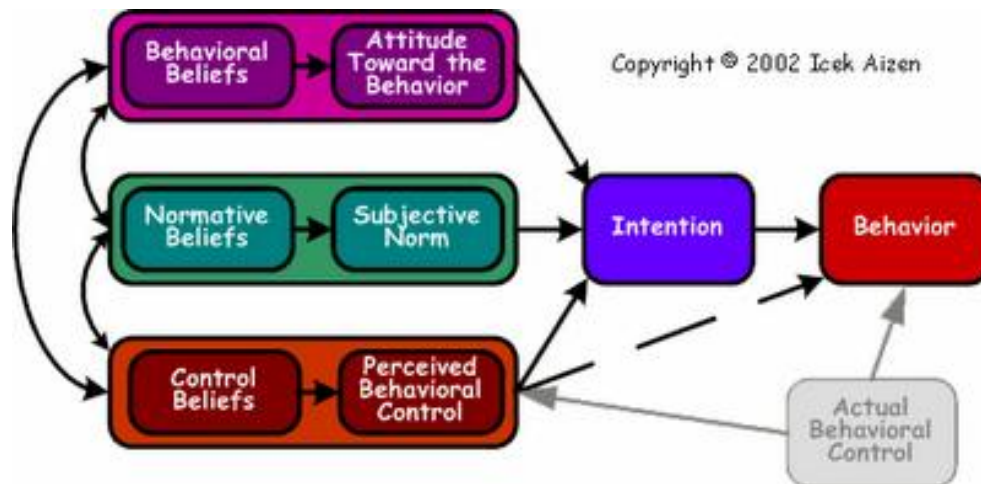

Figure 1. The theory of planned behavior.

The questions in the interview scheme are based on the theory of planned behavior (fig. 1). In this case the behavior can be defined by whether or not a child goes to a circus. The interview starts by asking the child whether it actually does or does not go to circuses occasionally. In order to find out what the motivational factors for the child's intentions are, they will first be asked how they think that animals in circuses (and other forms of entertainment) live: *'How do they learn tricks?'*, *'how do the animals feel according to the child, when doing tricks?'* and *'What do you think of animals doing tricks in circuses?'*. The answers to these and other questions give insight in what children know about the animals and what they think of their use. By asking how these animals live in the wild, the child's concept of what is and what is not natural behavior becomes clear. From these answers conclusions can be drawn about how their thoughts have led to the child's attitude toward the behavior of visiting circuses. I expect that most of the children are led to believe that the animals are all taken good care of and as a result they believe it is ok to visit the circus. However, the intention of going to a circus does not only depend on attitude, but also on the subjective norms (i.e. the thoughts and ideas of other people, relevant to the child).

To test whether people in the close vicinity of the child are of influence on its intentions, the child will be asked to choose between two groups of people (e.g. teachers and parents) when both tell an opposing fact about the use of animals. This question is formulated in six different ways. Each child will receive one of these questions at random. The child is then asked why he made that choice and whether there are other people to whom he would listen as well. The results may be of influence on the child's intentions as well. The questions will also provide answers that can help in determining the mode of delivery of the product. For example, when most participants choose their friends as being the most reliable sources of information, the product may be framed as a message on a, for this purpose designed, facebook page.

III. Letter to both schools

Geachte heer/mevrouw,

In het kader van mijn afstudeerproject voor de master wetenschapscommunicatie aan de universiteit van Utrecht, loop ik stage bij stichting AAP. Stichting AAP is een Europees opvangcentrum voor uitheemse dieren. De dieren die bij ons terecht komen zijn afkomstig van de illegale handel, proefdierlaboratoria, circussen, louche dierentuinen of rechtstreeks van particulieren. Vanuit deze stichting doe ik onderzoek naar het gebruik van wilde dieren in de entertainment. Hierbij kan gedacht worden aan circussen en films en tv-series. De dieren worden vaak slecht behandeld en zijn verplicht gedrag te vertonen dat voor hen niet natuurlijk is. AAP is van mening dat het welzijn van het dier centraal moet staan en wil hier dus een einde aan maken.

Tijdens het onderzoek focus ik mij volledig op kinderen en wil ik graag te weten komen, wat zij weten over exotische dieren, of ze wel eens naar circussen gaan en wat zij vinden van het gebruik van dieren op deze manier. Daartoe zou ik u willen vragen of het mogelijk is om enkele interviews af te nemen met kinderen van uw school? Deze interviews zullen ongeveer tussen de 30 en 45 minuten duren en kunnen in een ochtend en/of middag in oktober afgenomen worden. De school hoeft er, naast de tijd die het kost om kinderen te selecteren, geen extra tijd voor vrij te maken. Alle gegevens zullen uiteraard met zorg behandeld worden en de anonimiteit van de leerlingen blijft gewaarborgd.

Aan de hand van de resultaten zal een product ontworpen worden om kinderen in heel Nederland te informeren over het gebruik van exotische dieren in de entertainment. De vorm van dit product wordt op een later tijdstip bepaald, maar hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan een informatiepakket voor een spreekbeurt, een flyer of een facebook pagina.

Details Interviews

Wie: kinderen tussen de 10 en 12 jaar

Hoeveel: 8-10 kinderen (onderscheid in: geslacht, afkomst en sociaal culturele achtergrond)

Wanneer: een ochtend en/of middag in oktober (in de keuze voor een datum is de school leidend)

Duur: 30-45 minuten per interview (in tweetallen)

Van de interviews worden audio opnames gemaakt die uitsluitend gebruikt zullen worden ten behoeve van het onderzoek. De gegevens zullen anoniem en met uiterste zorg behandeld worden.

Graag hoor ik op korte termijn of u wilt meewerken aan het onderzoek. U kunt mij bereiken op nummer 06-15454438. U kunt ook een e-mail sturen naar matthijs.graner@aap.nl. Alvast bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

Matthijs Graner
Communicatie stichting AAP
Kemphaanpad 1
1358 AC Almere
www.aap.nl

IV. Interview schema

Gegevens

Leeftijd: ... en ...
Geslacht: ... en ...
Klas: ... en ...
Afkomst: ... en ...

Vragen

Algemeen/inleidend

- 1) Wat is je lievelingsdier?
- 2) Heb je thuis huisdieren? (zo ja, wat voor dieren?)
 - Vind je het belangrijk om huisdieren te hebben? Waarom wel/niet?

Exotische dieren

- 3) Kun je een paar wilde dieren noemen?
- 4) Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?
- 5) Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

- 6) Vind je het leuk om naar een dierentuin te gaan?
 - Waarom wel/niet?
- 7) Hoe leven dieren in een dierentuin?
 - Hoe worden ze verzorgd?
 - Wat doen de dieren overdag?
 - Hoe zouden de dieren in het wild leven?
 - Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?
- 8) Vind je het leuk om naar een circus te gaan?
 - Waarom wel/niet?
 - Heb je ook dieren zien optreden in het circus? Welke?
- 9) Hoe leven dieren in een circus?

- Hoe leven ze buiten de voorstellingen om (huisvesting)?
- Hoe worden de kunstjes aangeleerd?
- Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?
- Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?
- Hoe zouden deze dieren in het wild leven?
- Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

10) Vind je het leuk om naar de (kinder)boerderij te gaan?

- Waarom wel/niet?

11) Hoe leven de dieren op een (kinder)boerderij?

- Hoe worden ze verzorgd?
- Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?
- Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?
- Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

12) Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

- Waarom niet/Wanneer dan?

Gevolgen eigen handelen

13) Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

14) Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

Gevoelens van dieren

15) Kunnen dieren pijn voelen?

16) Kunnen dieren gelukkig zijn?

17) Kunnen dieren eenzaam zijn?

18) Kunnen dieren vrolijk zijn?

19) Kunnen dieren bang zijn?

Meningen van anderen

20) Wat vinden je ouders van circussen?

- Wat vinden je broers/zussen van circussen?
- Wat vinden je opa en oma van circussen?
- Wat vinden je vrienden/vriendinnen van circussen?

21) Wat vinden je ouders er van dat jij wel/niet naar circussen gaat?

- Wat vinden je broers/zussen er van dat jij wel/niet naar circussen gaat?
- Wat vinden je opa en oma er van dat jij wel/niet naar circussen gaat?
- Wat vinden je vrienden/vriendinnen er van dat jij wel/niet naar circussen gaat?

Controleren situatie

22) Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

23) Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

Autoriteiten

Briefjes gebruiken

24) Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

- Wat als je hoort dat de dieren in het circus goed/niet goed behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en

Communicatie

Filmpje ijsberen (gevangenschap, vrij) laten zien.

25) Zou dit dier een gelukkig leven leiden denk je?

26) Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

27) Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

- Hoe zou je duidelijk maken wat er gebeurt?
 - Welke middelen zou je gebruiken/gebruik je daarvoor videobeelden, foto's, hyves, zou je een spreekbeurt geven?
- Denk je dat ze jou zouden geloven?
 - zo nee, wat zou je nodig hebben om ze te overtuigen (foto's, filmpje, iets anders)?

29) Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren?

- Zou je dan het liefst uit een boek lezen, zou je het liefst willen dat de docent verteld, dat er iemand van bijvoorbeeld Stichting AAP langs komt om te vertellen, of een filmpje kijken, of foto's?

V. Leerling interviews

Interview transcript

11-271011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 10
Geslacht: v en m
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 27-10-2011

Duur interview: 45 min. en 33 sec.

Interviewer = I

Jongen= J

Meisje = M

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

M: Uhh...Zowat alle dieren die in het water leven.

I: En heb je nog een voorkeur daaruit?

M: Ik vind clownvisjes wel heel mooi.

I: En wat is jouw lievelingsdier?

J: Een kleine panda.

I: Heb je die wel eens gezien?

J: Ik heb wel eens een paar keer op foto's gezien, ja.

M: Ik heb ze in het echt gezien.

I: En waar heb je ze gezien?

M: In de dierentuin in Berlijn.

I: Heb je thuis huisdieren?

M: Nee.

J: Ik wel, één kat.

I: Vind je het belangrijk om huisdieren te hebben?

J: Nou...soms moet je wel de tijd er voor gaan nemen. Je moet wel echt goed beslissen of je er eentje neemt.

I: Maar vind je het wel leuk om een huisdier te hebben?

J: Ja, ik vind dat zelf wel leuk.

I: En zou jij (M) graag een huisdier willen hebben?

M: Nou, soms wel en soms ook weer niet, want wij zijn best vaak weg. En dan moet je er toch een beetje bij blijven, eigenlijk. En ja, onze familie heeft bijna geen huisdieren, maar mijn broertje wil wel heel graag een hond, maar die komt er niet in [lacht]. M'n opa heeft een hond en dat is goed.

I: En waarom komt de hond er niet in?

J: Omdat je hem anders de hele tijd moet uitlaten ook.

M: Nou, ja en dat is een jachthond, dus die trekt behoorlijk. Die is behoorlijk groot.

J: Is het een herdershond?

M: Nee, een labrador.

Exotische dieren

I: Kun jij (J) een paar wilde dieren noemen?

J: Uhh, ja. Een Citroenhaai, uhh een bruine beer, een leeuw, tijgers, Syberische tijger, een uhh...[pauze]...een antilope.

I: En kun jij (M) een paar wilde dieren noemen?

M: Ja, uhh...haaien, vissen, panda's, neushoorns, olifanten, giraffen, zebra's en zo kun je een uur door gaan [lacht].

I: Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

M: Nou, omdat ze...vaak gewoon in het wild leven, in Afrika of zoiets. Of in de zee.

I: En leven er ook wilde dieren hier in Nederland dan?

M: Ja, wolven, vossen, dassen...

J: Wolven niet!

M: Wel, die zijn laatst gevonden volgens mij [lacht].

J: Oh.

M: En dan dassen en dan nog konijnen.

I: En waarom denk jij (J) dat een Citroenhaai bijvoorbeeld een wild dier is?

J: Nou,...je kunt ze bijvoorbeeld niet zomaar als huisdier gaan nemen. Daar zijn ze wel wat te groot voor. En ze hebben....veel dieren hebben vaak ook een heel groot...uhh, leefomgeving. Ze hebben ook veel voedsel nodig en dan heb je zo je...zijn zo je centen op, als je...[onverstaanbaar]...neemt.

I: Ja, en jij (J) zegt: “je kunt een Citroenhaai niet zomaar in huis nemen”, maar wat is volgens jouw het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

J: Nou, huisdieren zijn meestal nog wel een beetje klein en wilde dieren zijn vaak ook heel erg groot.

I: En weet jij nog een verschil te noemen?

M: Nou, wilde dieren die zijn meestal wat...wilder. Die zijn meestal wat...

J: Agressiever?

M: Agressiever. En huisdieren zijn meestal een beetje tam. En die zijn niet zo heel wild.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I:Vind je het leuk om naar een dierentuin te gaan?

M: Ja, maar we gaan niet zo vaak, want we zijn op vakantie naar de Beekse Bergen geweest en nu gaan we dit hele jaar niet meer.

I: En jij (J)?

J: Ja, ik ben wel eens een paar keren naar dierentuinen geweest. Alleen we gaan nu wat meer naar een museum, omdat we nu ook een museumjaarkaart hebben. Dan kunnen we overal gratis in.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

J: Nou, ze krijgen vaak wel wat eten en vaak ook met medicijnen erin. En ze hebben vaak ook een erg groot hok.

I: En waarom krijgen ze dan vaak medicijnen denk je?

J: Om beter te worden. En omdat ze meer, langer gaan leven. En dat ze goed voedsel krijgen, dus bijvoorbeeld vlees.

I: Maar “om beter te worden” zeg je. Zijn de dieren dan vaak ziek?

J: Nee, maar ook dat ze uhh, minder last...minder snel dat krijgen, dus dat ze beter zich af kunnen weren er tegen...

I: Hoe worden volgens jou (M) dieren in een dierentuin verzorgd?

M: Nou, wel goed, maar soms vind ik het wel zielig, want dan hebben ze echt een heel klein hokje. In vergelijking met het dier. Maar in Beekse Bergen was dat een beetje een groot hok.

J: Ja, ik ben er ook geweest.

M: En...ze krijgen wel goede vitaminen, zodat ze wel sterk zijn. En als ze meestal een ziekte hebben wat heel erg is, gaan...hoeven ze ook niet te lijden, dan spuiten ze gewoon dood. En ze worden wel goed verzorgd...[onverstaanbaar]...

I: Wat doen de dieren overdag in de dierentuin?

J: Nou, ze wandelen vaak en ze gaan vaak een tukkie doen en ze eten.

I: En meer doen ze niet?

J: Nou, af en toe maken ze wel eens een wandelingetje door hun hok, maar niet zo heel veel, het is gewoon voor dat ze...[onverstaanbaar]...spieren, die gaan vaak...[onverstaanbaar]...

I:Hoe zouden de dieren in het wild leven, als ze dus niet in de dierentuin zouden zitten?

M: Nou, dan denk ik dat ze wel wat drukker zijn. Dat ze bijvoorbeeld, dat ze daar ergens gaan zwemmen en dat ze ook vooral op jacht gaan, naar antilopen bijvoorbeeld. En dat er gewoon veel meer gebeurt in het wild.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin leven, gebruikt mogen worden om mensen te vermaken?

J: Uhh...[mede leerling komt binnen]...nou ja, je kunt bijvoorbeeld als je...je moet bijvoorbeeld wel echt, dus dat ze echt zelf, dus dat het niet, dus dat ze ook, dat ze bijvoorbeeld kunstjes leren, alleen dat ze niet...uhh, dus dat ze niet ook te moeilijk maken.

I: En wat vind jij?

M: Nou eigenlijk niet, want ze horen gewoon thuis in het wild...

J: Of in de dierentuin

M: ...als je ze daar wilt zien, dan moet je maar op safari gaan. Maar in de dierentuin is het meestal wel heel zielig. Dan zitten ze meestal in hele kleine hokjes.

J: Nou, ze maken wel steeds grotere hokken.

M: Ja, dat wel.

I: Ga je wel eens naar het circus?

J: Ik ben er één keer geweest. Dat vond ik volgens mij best...ik vond het wel leuk.

I: En werden daar ook dieren gebruikt?

J: Uhh, dat weet ik niet meer. Dat is al een lange tijd geleden.

I: En ga jij wel eens naar het circus?

M: Ik ben er één keer geweest, in Oostenrijk en die bakten er niks van [lacht].

I: Nee? Waarom niet?

M: Omdat het in het uhh, Duits gesproken werd.

I: En waren daar ook dieren?

M: Nou, wel honden en ezels, maar niet echt de grote dieren. Geen leeuwen en dat soort dingen.

J: Die kan je volgens mij best trainen! Honden die weten, die doen af en toe wel eens wat kunstjes. Die kunnen het ook makkelijker leren.

M: En ook ezels en die gingen dan...[onverstaanbaar]...overheen lopen.

J: Of paarden gebruiken ze ook veel.

I: Hoe leven de dieren buiten de voorstellingen om in het circus?

J: Uhh,...nou dan zitten ze vaak wel in kleine hokjes. Maar ze krijgen wel gewoon goed te eten. Ze worden vaak gewoon geleend, van bijvoorbeeld een dierentuin, vaak. En dan gaan ze weer even terug. Het is eigenlijk net een gewoon vervoer, als er bijvoorbeeld een dier weg moet, dan zitten ze ook al vaak in hele kleine hokken, maar je kunt niet z'n hele hok opeens meenemen.

I: En hoe denk jij dat ze buiten de voorstelling leven?

M: Nou, ik heb dat wel eens een keer gezien achter de schermen, dat waren echt hele kleine hokken. Er waren 3 olifanten plus 2 kamelen en die zaten dan in één heel klein hokje.

J: Zo groot als deze...nog kleiner als deze kamer? [De kamer was ongeveer 35m2]

M: Nou ik denk ietsje groter, maar ik denk echt niet meer! Dat vond ik wel heel zielig.

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd die ze moeten doen?

M: Dat weet ik niet.

J: Volgens mij beginnen ze, uhh...ik denk dat ze eerst met misschien de ogen...uhh, dus dat ze misschien leren dat je eerst, dat ze, beginnen ze gewoon een beetje klein, dus dat ze bijvoorbeeld even door een hoepel springen en dan bouw je het steeds moeilijker op, dus dat ze steeds meer leren.

I: Maar je kan niet tegen een hond zeggen van "spring even door die hoepel heen", hoe zouden ze dat...

J: Nou, dan houden ze volgens mij, bijvoorbeeld wat brokjes voor en dan wilt ie die brokjes en dan gaat ie gewoon er doorheen.

I: En werkt dat voor elk dier zo, of is dat alleen bij de hond?

J: Nou ja, je kunt het wel andere dieren leren alleen gaat het wel veel moeilijker.

M: Nou...bij dolfijnen lukt het ook wel. Maar dan wel met gebaren.

I: Maar die gebaren moeten ze natuurlijk ook leren.

J: Dus eerst moeten ze klein beginnen en dan groot. Dus dat is gewoon opbouwen.

M: Ja, ze bouwen gewoon de hele tijd op, qua niveau.

J: Ja, en ook qua, hoe ze beter worden steeds.

I: Dus dat doen ze alleen met voer dan?

J: uhh...ook...

M: Nou, ik denk ook wel met andere dingen.

I: Ja, zoals?

M: Vaak krijgen ze, als ze het goed doen, krijgen ze vaak een complimentje daarvoor. En je moet het niet echt te ruw aanpakken.

I: En waarom niet te ruw aanpakken?

M: Nou, dan is de kans kleiner dat ie het juist doet.

I: En wat denk je dan dat 'ruw aanpakken' is?

M: Nou, ja dus dat je em...uhh...[pauze]...Nou, ja hoe zal ik...ik weet het...dus dat je het...uhh...meteen opeens heel groot gaat aanpakken. Dus dat je niet bij het begin begint.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

J: Uhh, ja een hond kan bijvoorbeeld vaak...sneller door een hoepel springen, omdat ie veel kleiner is dan een olifant. En een olifant kun je bijvoorbeeld af en toe wel eens leren zitten. Dat kun je hem ook wel eens leren.

I: Maar kan een hond niet zitten dan?

J: Jawel, alleen dat doet ie heel vaak, dat doet ie meer. En een olifant staat zowat bijna altijd, of hij gaat liggen. Dus dat is bijzonderder.

I: En vind jij dat er een verschil is tussen een hond en een olifant?

M: Ja, behoorlijk want een olifant is heel groot en een hond best klein. En als een hond omhoog moet springen dan is dat wel wat anders dan dat een olifant omhoog moet springen, want een olifant is veel zwaarder.

J: Dan krijg je helemaal zo van: DREUNNNN!!!

M: En een olifant kun je ook niet zomaar laten liggen en honden wel.

J: Ja, honden zijn ook...

M: En met honden kan je ook meer dan met olifanten.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

M: Nou, ik denk dat als het makkelijke kunstjes zijn, zoals de hond van m'n opa, gewoon een beetje zitten, liggen apporteren, dat ie dat wel leuk vindt, want dat doet ie altijd heel enthousiast. Maar als het echt grote dingen moeten zijn, dan denk ik dat ie het niet zo leuk vindt zelf.

J: Dan krijgen ze vaak ook, als ze het erg goed doen, een beloning. Bijvoorbeeld dat krijgen bijvoorbeeld dolfijnen als ze het goed doen dan krijgen ze wat visjes.

I: En als je alle dieren in het algemeen bekijkt, vinden ze het dan leuk om kunstjes te doen of niet?

M: Uhh, ik denk het niet.

J: Ik denk het ook niet echt, want sommige dieren die kennen bijvoorbeeld niet...die doen dat bijvoorbeeld nooit.

I: Zoals welke dieren dan?

J: Nou ja bijvoorbeeld uhh...leeuwen. Die doen, die jagen eerder. Dus ze kunnen wel hard rennen, maar alleen, ze gaan niet opeens door een hoepel springen dat kennen ze niet. Misschien wel over een paar stenen springen.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

J: Uhh, dan zouden ze...[pauze]...veel blijer zijn in ieder geval.

M: Ja, dat denk ik ook, want dan zijn ze wild, mogen ze doen wat ze willen. Dan hebben ze een veel groter gebied waar ze in kunnen leven ook.

J: Alleen dan hebben ze wel...

M: Dan zijn ze veel vrijer

J: Ja, maar dan kunnen ze wel eerder ziek worden. In de dierentuin leven ze langer dan in het wild.

M: Dat wel.

I: In een dierentuin leven ze langer? En in een circus ook?

J: Ik denk dat ze meestal lenen van de dierentuin, dus dan is het gewoon een beetje hetzelfde.

I: Maar je zegt "ze leven langer als ze in de dierentuin zitten dan wanneer ze in het wild zitten".

J: Ja, want dan krijgen ze voldoende medicijnen. In het voedsel wordt dat vooral gedaan. En in het wild heb je geen medicijnen daarvoor.

M: Ik vind vooral dat dieren thuis horen in het wild, want daar horen ze thuis, daar kunnen ze overleven.

J: Sommige dieren kunnen niet meer terug, zoals die orka die hier was. Die kan niet meer terug in het wild, want hij weet niet waar z'n groep is. En hij weet ook niet hoe die zelf...

M: Ja, dat klopt weer wel, maar dan zijn ze al gevangen door mensen, of aangespoeld door de....hulp van mensen. En eigenlijk horen de dieren gewoon op hun plek in het wild...

J: Nou, soms doen ze het zelf!

M: ...want daar kunnen ze jagen en dan hoort het er bij dat een dier dood gaat. En dat hoort gewoon bij de natuur.

I: Ja, dat zijn moeilijke dingen als een dier aanspoelt. En ja, dan zijn er mensen die zeggen van we kunnen hem niet terug sturen, want hij vindt zijn familie niet. Die orka die willen ze nu aan een park verkopen in Spanje...

M: En daar heeft ie het waarschijnlijk niet zo heel erg naar z'n zin. In het wild meer.

J: Nou ja, je kunt hem bijvoorbeeld wel in een groot bassin en je kunt er bijvoorbeeld wel wat levende vissen in kwijt, zodat ie nog wel op de vis kan jagen.

M: Maar in de natuur heeft ie ook een groter leefgebied dus daar is ie waarschijnlijk blij om, omdat ie vrij uit kan zwemmen.

J: Maar je kunt hem bijvoorbeeld ook gewoon in een groot bassin doen en dan ook nog een diep bassin. Dat kun je ook doen.

M: Ja, dat zou ook nog kunnen.

I: Als je dit nou onthoudt, vind dan dat dieren in het circus gebruikt mogen worden om mensen te vermaken?

J: Ja en nee.

I: En waarom wel en waarom niet?

J: Nou ja, sommige dieren die zijn gewoon makkelijk te doen, zoals honden. En ook vaak paarden. Maar bijvoorbeeld olifanten, die horen...die doen dat nooit...[pauze]...paarden die zijn vaak gewend dat ze wat op hun rug krijgen, dus dat ze bijvoorbeeld opeens, dat iemand ze gaat berijden. Dat weten ze vaak. En dat een hond vaak even, af en toe wel eens hier buiten, even bijvoorbeeld over een schommel springt. Dat doen ze ook vaak, af en toe wel eens.

I: En vind jij dat dieren in het circus gebruikt mogen worden?

M: Nou, soms wel en soms niet, want het is wel goed, want dan worden ze goed verzorgd. Maar het is ook slecht, want zo hebben de dieren het waarschijnlijk niet naar hun zin.

J: Vaak ook uhh,...vaak dieren die worden ook vaak van dierentuinen geleend...af en toe worden ze wel eens van dierentuinen geleend.

I: En vind je dat dan goed, of juist niet?

J: Nou ja, eigenlijk niet echt, want dan zijn ze zo gewend aan hun eigen hok en dan gaan ze opeens, opeens worden ze door een heel klein hokje vervoerd worden en dan zitten ze de hele tijd in een klein hok en dan gaan ze opeens weer naar een groot hok. Dan zijn ze hartstikke blij als ze weer terug zijn. Je moet ze gewoon blijven...laten staan waar ze zitten.

I: Dan gaan we even over naar kinderboerderijen, ben je wel eens op een kinderboerderij geweest?

M: Ja, heel vaak [lacht].

J: Ja, ik ook.

I: En wat vinden jullie daarvan?

J: Ik vind het erg leuk! Je kunt er ook vaak, bijvoorbeeld af en toe wel eens zo'n klein diertje aaien. Ik heb wel eens...met boer Leo bijvoorbeeld, dan kun je uhh, bijvoorbeeld op een koe zitten en dan mag je konijntjes en muisjes vasthouden. En cavia's mag je dan vasthouden. Dat vind ik erg leuk.

I: En waarom vind jij het leuk om naar een kinderboerderij te gaan?

M: Nou, er zitten allemaal dieren die je normaal alleen op een grote boerderij ziet, maar daar kom je bijna nooit...op een echte boerderij. En het is leuk voor kleine kinderen, want dan zie je zo allemaal koetjes en kalfjes en konijntjes. En ik denk dat die cavia's daar het beter naar hun zin hebben, want hun worden lekker geaaid en dat vinden hun ook lekker.

J: Af en toe vinden ze dat lekker ja.

M: Ja

I: Hoe worden ze verzorgd?

J: Nou, volgens mij wel goed. Daar hebben ze ook een heel groot...en koeien en schapen, vooral de buitendieren, die hebben vaak een heel groot, uhh...leefomgeving. Die hebben dan,...die grazen ook in heel veel gras. Dus die hebben flink te grazen.

I: En hoe vind jij dat ze daar verzorgd worden?

M: Nou, ik vind dat ze daar wel beter verzorgd worden eigenlijk, dan gewoon in een normale dierentuin. Want wij zijn een keer in een dierentuin in het buitenland geweest en daar was het echt niets. Zo'n klein hokje voor een dier. En dat vonden we wel heel erg zielig. Dus ik denk dat ze het daar dan beter naar hun zin hebben dan in die dierentuin, want daar worden ze gewoon verzorgd zoals in een dierentuin...

I: Maar dat was ook echt een dierentuin of een kinderboerderij?

M: Nee, dat was echt een dierentuin, maar dat was echt heel klein.

J: Ja, maar bijvoorbeeld cavia's bij boer Leo, die zitten ook niet in een heel groot hok.

M: Nee, dat niet. Maar cavia's zijn ook veel kleiner dan een leeuw of een lynx.

J: Ja...

M: Dat is wel waar.

J: ...dat is wel waar, maar daar worden ze ook bijvoorbeeld vaak vast gehouden.

M: Ja, dat is ook...

J: En die vinden het gewoon fijn om geaaid te worden.

M: Ja, dat zijn echt van die troeteldiertjes, ja.

J: Ik heb daar wel eens een albino kangoeroe gezien, bij boer Leo. Toen vorig jaar, toen we...met een mini kamp

M: Het zal wel...stond er vroeger ook in Woudenberg eentje.

...[praten nog even door over de kangoeroe]...

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

J: Nou ja, een kinderboerderij dan mag je echt vaak de dieren ook vasthouden. En dan heb je bijvoorbeeld niet van die hele agressieve dieren. Heb je eerder bijvoorbeeld van die boerderijdieren of een beetje huisdieren.

I: En wat is volgens jou (M) het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

M: Nou, in een circus daar leven meestal...of in een dierentuin, de grote dieren. Op een kinderboerderij meestal de kleinere dieren, want in een dierentuin zul je niet zo gauw de cavia's vinden.

I: Maar nu vergelijk je met een dierentuin. Als je een kinderboerderij nou met een circus vergelijkt?

M: Nou, dan vind ik een kinderboerderij toch leuker, want daar hebben de dieren het volgens mij meer naar hun zijn.

I: Dus hoe zou je het verschil tussen een kinderboerderij en een circus omschrijven in een zin?

M: Nou, circus hebben ze het volgens mij minder naar hun zin dan gewoon in een kinderboerderij.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gebruikt mogen worden om mensen te vermaken?

M: Nou, eigenlijk ook niet zo heel erg, want ze blijven gewoon toch in de natuur horen. Konijnen in het bos enzo. Maar aan de andere kan, het is wel leuk voor de kinderen die er naar toe komen. En vooral...mijn neefje, die is dan 2 en die gaat er dan naar toe...die is dan heel blij en dan gaat ie die beestjes voeren.

I: En vind jij dat dieren op de (kinder)boerderij gebruikt mogen worden?

J: Nou, ik...ja, je moet ze niet de hele tijd uhh,...de hele tijd gaan lopen uhh,...bij je blijven, alleen je mag ze bijvoorbeeld wel even gebruiken om ze bijvoorbeeld even te gaan aaien of te helpen gaan voederen.

M: Ja, niet uhh,...de hele dag gebruikt worden, maar wel gewoon...wel even aaien en even voeden [of voelen??].

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

J: Eigenlijk niet echt. Ze moeten het wel echt zelf beslissen of ze het willen. En als ze het dan willen en ze het goed doen, dan moeten ze...dan vind ik wel dat ze dan recht hebben op bijvoorbeeld een beloning, een klein beloninkje. Bijvoorbeeld extra eten.

I: Maar wanneer mag het dan wel?

J: Nou ja, je moet ze het wel, je moet ze het ook niet te moeilijk maken. Dus je moet het wel ff klein,...eerst even klein beginnen en als ze dan goed weten hoe je het moet doen, dan moet je...dan moet je ook niet de hele tijd...gebruiken. Je mag ze wel even gebruiken, voor bijvoorbeeld even een voorstelling, maar dan moet je...dan moeten ze wel weer even kunnen rusten. Dat ze niet continu achter elkaar moeten.

I: En vind jij dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

M: Nee! Want het dier moet het ook naar hun zin hebben.

J: Ze moeten het ook zelf beslissen.

M: Ja, de dieren moeten het ook eigenlijk leuk vinden.

I: En hoe weet je of een dier iets leuk vindt?

M: Nou meestal, als je bij de kat...dan gaat ie spinnen of zoiets, dan gaat ie heerlijk liggen. En ook bij een hond, als ik hem dan aai dan gaat ie helemaal op z'n buikje liggen...

J: Ja, dan kun je zo op z'n buikje aaien! [lacht]...Zo met z'n pootjes.

M:...rollen. En zo zie je eigenlijk een beetje dat hij het leuk vindt, want dan zie je dat hij het fijn vindt en dan ga je ook gewoon door, want dat vindt het dier dan ook leuk.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

J: Ja, ze moesten dan wel werken. Maar dan...het is dan ook wel...ik vind wel dan echt, dat als ze dan echt iets goed doen, dan vind ik het wel erg knap.

I: En denk je dat die dieren het merken dat jij daar zit en dat jij dat dan knap vindt van hun?

J: Nee, nee. Wel dat ze bijvoorbeeld het applaus horen.

I: Dat vinden ze wel leuk om te horen?

J: Ja

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

M: Ja, want hoe meer mensen er heen gaan, hoe langer het gaat bestaan. En dan gaan ze ook meer dieren aanschaffen...

J: O ja...

M: En dan gaan ze ook ergere kunstjes aanleren, zodat er weer meer mensen willen komen...[wordt onderbroken]...

J: Ze beginnen wel klein hoor!

M: ...en zo gaat het gewoon door. En...eigenlijk als je niet naar het circus gaat, dan stopt het waarschijnlijk veel sneller. En dan worden ze ook minder daar gemarteld eigenlijk, een beetje.

J: Ze martelen niet [lacht]...ze worden gewoon klein...[wordt onderbroken]...

M: Jaa, getraind en ze moeten werken, want dat hoort niet bij een dier eigenlijk.

J: Nou ja, paarden werken vooral...

M: Ja [lacht]

I: Maar nou zeg jij 'martelen'. Waarom denk je dat?

M: Nou, een beetje...nou eigenlijk is het niet helemaal martelen, maar gewoon, ze worden daar...daar moeten ze werken...[wordt onderbroken]...

J: Ze mogen ook rusten!

M:...maar in de dierentuin mogen ze een beetje rusten, maar in een circus, als de show begint, dan moeten ze echt gaan! En in de dierentuin heb je meestal geen shows, daar heb je gewoon eten staan en...

J: Nou ja, je kunt er bijvoorbeeld wel...af en toe heb je wel eens bijvoorbeeld een zeehondenshow of een dolfijnenshow, maar dan krijgen ze...[wordt onderbroken]...

M: Ja, maar meestal niet.

I: Maar nu zei jij (J) meteen, toen M zei dat ze gemarteld werden: "Dat is niet zo!". Hoezo denk jij dat dat niet zo is?

J: Nou, ze worden niet...je wordt...ze beginnen gewoon klein en dan weten ze goed hoe je dat kunstje bijvoorbeeld doet. En dan weten ze het. En ze beginnen vaak gewoon met een paar kleine kunstjes en dan gaan ze steeds hoger opbouwen. Dus net zoals bijvoorbeeld met rekenen. Eerst begon je bijvoorbeeld met sommen tot en met 10 en daarna krijg je steeds meer sommen en moeilijkere sommen.

M: Dat klopt wel een beetje.

J: Dat is net zo eigenlijk als met de dieren, ze moeten gewoon...[wordt onderbroken]...

M: Ja, maar ze moeten wel werken en dat hoort niet echt bij de dieren.

J: Wij werken zo vaak!

M: Ja, wij! Maar wij zijn geen dieren

J: Wel!

M: Ja, een beetje [lacht]

J: Wij zijn eigenlijk primaten,...apen

M: Ja, weet ik...

J: Ja...wij werken het hardst van al de dieren.

I: Maar jij (J) ziet ons wel echt als dier, jij vergelijkt ons dan met primaten. En jij vindt ons niet echt dier?

M: Jawel, ik vind ons wel afstammen van de apen, want als...

...[De kinderen praten een tijdje door elkaar waarbij het woord 'gorilla' vaak door de jongen wordt genoemd. De rest is onverstaaanbaar]...

M:...maar andere dieren zijn toch anders dan mensen, want mensen...[wordt onderbroken]...

J: Wij zijn wel het slimste!

M:...mensen die zijn wat slimmer dan gewoon, dan een gorilla of een baviaan

J: Uhh, bavianen zijn van de...[onverstaaanbaar]...

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

J: Ja, als ik bijvoorbeeld m'n kat een beetje zit te pesten...dat doe ik af en toe wel eens, vind ik wel grappig...dan gaat, uhh...dan gaat ie zo naar je kijken en dan slaat ie zo'n pootje. Maar soms vindt ie het ook wel leuk. Dan zit ik zo onder de dekens en dan ga ik zo met m'n voet bewegen en dat vind ie hartstikke leuk.

M: Maar ze kunnen ook, als ze naar de dokter zijn geweest of zoiets...ja, dan zitten ze de hele tijd aan dat pootje of zoiets, dus dan denk ik dat ze wel pijn voelen.

J: Ja, ze hebben ook gevoelens, hoor.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

J: Ja hoor. Ik heb bijvoorbeeld als mijn kat bijvoorbeeld lekker zit te...af en toe als we tv zitten te kijken, zit ie heel vaak op mama's schoot te spinnen. Dan is ie helemaal opgerold.

I: En denk jij dat dieren gelukkig kunnen zijn?

M: Ja, want als ze echt goed verzorgd worden en af en toe als je ziet dat ie het lekker vindt, lekker over z'n buikje wrijft of zoiets,...ja, dan denk ik dat ie wel gelukkig is, als hij aangeeft dat ie het lekker vindt. Dus hij gaat lekker rollen of zoiets.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

M: Ja, want als ze bijvoorbeeld helemaal alleen wonen en normaal wonen ze in een kudde, dan denk ik dat ze wel zich alleen voelen.

J: Ja, als je bijvoorbeeld een cavia of een konijn neemt, dan moet je ze veel aandacht schenken, of je moet er 2 nemen zodat ze met elkaar kunnen spelen. Zodat ze niet...maar m'n kat die is volgens mij wel gewend om in haar eentje, uhh...te zijn. En af en toe vecht ie wel eens met een andere kat

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

J: Ja

M: Ja, want,...ja, dan zijn ze eigenlijk ook gelukkig als ze vrolijk zijn.

I: Kunnen dieren bang zijn?

J: Ja,...bijvoorbeeld m'n kat is erg bang voor de stofzuiger. Dan gaat ie helemaal zo in een hoekje...[verteld wat z'n kat allemaal doet]...

I: En denk jij dat dieren bang kunnen zijn?

M: Ja, want ook met oud&nieuw bij m'n tante, want die hebben ook twee honden en als ze dan een knal hoorden, gingen ze keihard blaffen...[praat nog even door]...

J: [maakt piep geluiden van een jankende hond]

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

M: Nou, wij gaan helemaal niet vaak naar circussen...

J: Wij ook niet.

M: ...we zijn maar één keer geweest, dus ik denk, ja...dat ze voor hun geld liever naar de dierentuin gaan, want daar heb je meer dieren, dan naar een circus.

I: En jou ouders?

J: Nou wij gaan ook bijna niet, ik ben er twee keer naar toe geweest en dat was in...maar we gaan bijvoorbeeld meer, veel meer naar musea, omdat we dat interessanter ook vinden.

I: Hebben jullie nog allebei jullie opa's en oma's?

M: Uhh, ik heb één oma niet meer.

J: Ik heb ze alle twee nog.

I: Wat vinden je opa en oma van circussen?

J: Uhh, dat weet ik niet, want...volgens mij gaan hun ook niet meer. Zij zijn ook niet zo vaak naar circussen gegaan.

I: Dus dat weet je eigenlijk niet?

J: Nee, ik ben af en toe nog eens met ze naar de kinderboerderij geweest.

I: En jij?

M: Nou, ik denk het ook niet, want hun die gaan bijna nooit uit, want ze hebben gewoon hun honden en vroeger hadden ze een heel honden pension...

J: Ja?

M: Ja, en ja,...toen gingen ze ook niet snel weg, want toen moesten ze op de honden letten, eten geven, uitlaten. Dus ik denk ook niet zo. M'n opa al helemaal niet [lacht]

I: Wat vinden je ouders er van als jij naar circussen zou willen?

M: Nou, meestal lukt dat niet en ik wil het zelf ook eigenlijk niet.

J: nee

M: Ik ga dan liever tennissen of even volleyballen dan dat ik naar het circus ga.

I: Circussen vind je niet zo leuk?

M: Nee

J: Dan vind ik de kermis leuker, want daar heb je verschillende dingen. Daar heb je ook...en dan...je kunt er heel veel verschillende dingen doen en dan vind ik het ook wel leuker. ...[praat door over kermis]...

I: Maar stel nou dat je wel naar een circus wil, wat zouden je ouders daar van vinden?

J: Ik denk niet dat dat,...ik denk niet, want ik vind het zelf niet zo leuk en ik denk dat het ook niet mag van m'n ouders. Dan gaan we...want ik vind het ook leuk om dan naar een dierentuin te gaan.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

M: Uhh...[pauze]...nee, want m'n ouders zijn er niet zo van en ik ben er zelf eigenlijk ook niet zo van.

I: Maar stel dat je echt heel graag wil, zou het dan lukken om ze over te halen?

M: Nee

J: Bij mij ook niet.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

J: Vaak moet ik dan wel mee.

I: Ook als je niet wil?

J: Ja, af en toe moet ik wel eens naar van die tuinen en dan ga ik me altijd vervelen.

I: En bij jou?

M: Nou ik denk dat dat hetzelfde is, want hun zijn met meer en dan moet ik waarschijnlijk toch wel mee

I: Dus je zou het ook niet proberen?

J: Nee

M: Jawel, maar dat,...als ik dat probeer dan lukt het toch niet, dat weet ik gewoon uit mezelf.

J: Nee, als ik ga smeken dan lukt het zeker niet! [lacht]

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

J: Nou ja,...ze moeten het zelf willen. Dus je moet ze niet echt dwingen.

I: Stel nou, dat iemand tegen jou zegt dat ze wel gedwongen worden om kunstjes te doen, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

J: ...[schuift briefjes]...

- 1. Vader/moeder**
- 2. De Dierenbescherming**
- 3. Meester/juf**
- 4. Vrienden/vriendinnen**

I: En waarom je vader en moeder bovenaan?

J: Nou, hun...nou ja, ik vertrouw hun wel en ze zijn mijn eigen vader en moeder, dus...en ik ken ze ook erg goed.

I: En waarom je vrienden onderaan?

J: Nou ja, soms, af en toe moet je, uhh...je hoeft niet echt alles tegen elkaar te zeggen en soms kun je ze af en toe niet echt vertrouwen. Dan ben je niet echt zeker van je zaak.

I: En waarom vind je de Dierenbescherming belangrijker dan je meester of juf?

J: Nou zij weten echt goed hoe je, hoe...of, uhh, ze echt...of ze echt worden gedwongen. Ze weten het veel beter...ze weten het wel het beste gewoon.

I: En hoe denk jij dat de dieren behandeld worden?

M: Ik denk...aan de ene kant goed en aan de andere kant slecht.

I: En wat denk je het meest?

M: Slecht

I: Nou stel, dat iemand dan nu tegen jou zegt dat ze heel goed behandeld, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

M:...[schuift briefjes]...

I: Die is bijna hetzelfde:

- 1. De Dierenbescherming**
- 2. Vader/moeder**
- 3. Meester/juf**
- 4. Vrienden/vriendinnen**

I: En waarom vind jij de Dierenbescherming dan het belangrijkste?

M: Nou, hun doen allemaal onderzoeken. En hun gaan best vaak naar het circus om dan te testen of de dieren het wel goed vinden, eigenlijk. Dus hun doen veel meer onderzoek. Dus hun kunnen het er meer uit blijken...en dat was het.

I: En waarom vind je dan je vader en moeder belangrijker dan je meester en juf?

M: Nou, omdat de meester en juf...ja, die hebben alles eigenlijk uit boeken of van het internet of zoiets en je vader en moeder die,...ja...mijn vader en moeder zijn dan ouder dan de juf hier, dus die weten wat meer.

...[De kinderen discussiëren over hoe oud hun docent en ouders zijn]...

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1: gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

I: Wat voor dier was dit?

Beide: Een ijsbeer

I: Denk je dat dit dier een gelukkig leven leidt?

J: Nee, want hij heeft namelijk helemaal geen water in z'n verblijf. Dus hij kan ook,...want uhh,...ook...[onverstaanbaar (wild?)]...dan zwemmen ze ook vaak.

I: En stel nou dat hij wel water had gehad, was ie dan wel gelukkig?

J: Uhh...[pauze]...gelukkiger wel, maar, uhh...hij wordt ten minste niet...maar daar krijgt hij in het wild, heeft ie minder mensen om zich heen, die ook dingen naar hem gooien. Vaak ook voedsel.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

M: Nee

I: En waarom niet?

M: Als je hem zag in,...dat kleine strookje eigenlijk en daar middenin...ja het is gewoon steen en je ziet helemaal niks van water waar dat beest in kan zwemmen. En dan staan ze maar van boven, boven een steen en dan zie je allemaal drolletjes liggen en dat vind ik wel heel zielig.

I: Dan heb ik nog een filmpje voor jullie...

J: Oeh, hij gaat jagen. Dat zie ik zo wel [lacht]

I: Ik laat hem even doorlopen. Denk je dat dit dier gelukkig is, deze ijsbeer?

J: Ja, want hij heeft gewoon z'n eigen leefomgeving...[pauze]...en je ziet ook hier dat ie heel goed kan, dat ie veel meer water om zich heen heeft om te zwemmen in een enorm groot territorium.

I: En wat denk jij?

M: Nou ik denk dat dit dier veel gelukkiger is, dan dat dier in de uhh...dierentuin, want deze heeft gewoon zijn eigen leefgebied wat J net ook al zei. En deze die kan gewoon vrij rondzwemmen en hij heeft z'n eigen territorium eigenlijk een beetje. En, ja...hij si gewoon veel vrijer, hij kan veel meer ergens heen.

I: En als je nou deze twee situaties met elkaar vergelijkt wat zou dan het beste zijn voor het dier?

J: Dan deze [vrij], alleen in de diertuin hebben ze wel...kunnen ze wel, krijgen ze medicijnen, dus kunnen ze wel wat langer leven.

I: Ja, want in het wild gaan ze misschien wel wat sneller dood.

J: Ja, omdat ze geen medicijnen krijgen.

I: Maar jij vindt [vrij] wel de beste situatie?

J: Ja, dus als ze zo eentje [bedoeld de omgeving van ijs en water] alleen misschien dan iets kleiner in zo'n dierentuin zetten, dan denk ik wel dat ie goed gelukkig is.

I: En wat denk jij dat het beste is?

M: Ik vind deze [vrij] echt het beste.

I: Maar er kunnen ook bijvoorbeeld ziektes optreden...

M: Ja, maar dat dier heeft dan wel een gelukkiger leven gehad, dan dat ie in een dierentuin leeft, eigenlijk.

J: Ik heb wel eens een spelletje gehad, ook over dierentuinen. En toen maakte ik altijd een heel groot verblijf. ...[vertelt dat hij 4x de ruimte (ongeveer 140m²) had gebruikt voor een kooi waar 4 ijsberen in zaten]...

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

M: Ja, aan de ene kant wel, maar wel met vriendinnen die je echt dan vertrouwd. Niet dat je het aan de eerste de beste gaat vertellen.

I: Wat zou je dan tegen ze zeggen?

M: Nou, dat er een dier mishandeld wordt en dat dat heel zielig is. En dat ie niet zo goed leeft en dat ie er heel raar uit ziet voor zijn diersoort.

I: Hoe zou je duidelijk maken wat er gebeurt?

M: Uhh,...zeggen dat ze er zelf maar heen moeten gaan.

I: zou je dan nog andere middelen gebruiken om het te laten zien?

M: Nou, misschien als er een foto stond of zoiets, op internet, dat laten zien. Hoe het dier eruit ziet.

I: Denk je dat ze jou zouden geloven?

M: Nou wel met een foto er bij, dan wel, maar...voor de rest denk ik, ja,...ik twijfel toch wel een beetje.

J: Ja, ik ook

I: Jij zou het er ook wel met vrienden over hebben?

J: Ja, met goeie vrienden van me wel...

M: Die je vertrouwt.

J: ...en als ze het dan niet geloven, dan zou ik het liefst dan wel een filmpje,...als er bijvoorbeeld een filmpje staat, dat ik het laat zien dan.

I: Stel dat je op school les zou krijgen over dieren, dierentuinen, circussen...Hoe zou je dan het liefst les krijgen?

M: Nou, wel met iemand die er meer verstand van heeft eigenlijk, dan onze juf, want...

J: Bedoel je iemand die...

M: Ja, iemand van de Dierenbescherming of zoiets...

J: Of iemand van de dierenambulance.

M: Of iemand van de dierenambulance of zoiets, maar...

J: Een bioloog.

M:...iemand die er meer van weet dan onze meester en juf over dat onderdeel.

I: En moet die persoon iets vertellen, of een filmpje laten zien, of...

M: Nou, een beetje een digibord presentatie, of zoiets. Een beetje vertellen en foto's en filmpjes laten zien in één werkstuk eigenlijk.

I: En jij? Hoe zou jij het liefste les krijgen?

J: Ja, omdat je dan...omdat hij dan...hij weet meer over dieren,...dan bijvoorbeeld onze meester of juf. Onze juf. En dan,...hij weet ook hoe die dieren dan, hoe die dieren...of ze gelukkig zijn, want soms kun je dat zelf niet echt goed zien. Hij weet dat dan.

Interview transcript

12-271011

Gegevens

Leeftijd: 11 en 11
Geslacht: v en m
Klas: 8 en 8
Afkomst: NL en NL

Datum: 27-10-2011

Duur interview: 30 min. en 26 sec.

Interviewer = I

Jongen= J

Meisje = M

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

J: Een hond.

I: En jouw lievelingsdier?

M: Uhh, ik denk een doodshoofdaapje [lacht].

I: En heb jij ook een hond thuis?

J: Ja, net gekregen. Een Franse Bulldog.

I: Leuk! En hebben jullie nog meer huisdieren?

J: Ja, twee vogels en een goudvis.

I: En vind je het belangrijk om huisdieren te hebben?

J: Ja, ik vind het wel gezellig, want als je geen huisdieren hebt, ja, dan heb je ook weinig om mee te spelen.

I: En heb jij huisdieren?

M: Uhh, ja ik heb een hond, een kat en een kitten en twee cavia's. En mijn moeder heeft ook nog een paard.

I: En vind jij het belangrijk om huisdieren te hebben?

M: Ja, want ze geven je liefde en aandacht.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

J: Een leeuw en een aap.

I: Weet jij er nog een paar?

M: Een tijger, een luipaard en een gorilla.

I: En waarom is een gorilla bijvoorbeeld wild volgens jou?

M: Nou, ja, ze kunnen ook wel in een dierentuin leven, maar ze leven op zich in het wild, in de jungle ofzo. En ja,...ze jagen ook.

I: Je zegt dat ze ook in een dierentuin kunnen zitten. Zijn ze dan niet wild?

M: Ja, dan zijn ze wel nogal...wel wild, maar dan zijn ze niet meer in de jungle ofzo.

I: En waarom denk jij dat een leeuw een wild dier is?

J: Nou, hij leeft van andere dieren, hij jaagt, ja...

I: En wat is volgens jou het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

J: Nou, wilde dieren zijn niet getempt en huisdieren wel.

I: En weet jij nog een verschil te noemen?

M: Uhh, nou ja, huisdieren heb je echt thuis en...ja wilde dieren die leven ook echt in bossen enzo.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Vind je het leuk om naar een dierentuin te gaan en ga je wel eens naar een dierentuin?

M: Uhh,...ik vind het een beetje...ik vind het zielig om ze daar zo...te zien zitten en liggen. Maar wij gaan bijna nooit naar een dierentuin.

I: Ook daarom niet, omdat je het zielig vind?

M: Ja, ik vind het wel leuk, maar...ja, wij gaan gewoon niet zo vaak ergens naar toe.

I: En jij?

J: Uhh, soms wel, maar soms ook niet. En wij gaan niet heel vaak naar een dierentuin.

I: En waarom soms wel en soms niet?

J: Nou, aan de ene kant is het grappig om die dieren zo met elkaar te zien stoeien en aan de andere kant is dat wel een beetje zielig om ze in hokken gevangen zien te zitten.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin volgens jou?

J: Nou, ze krijgen drie keer per dag voer, of soms meer. En ze kunnen met elkaar spelen, maar ook weer...ze hebben ook weer niet te grote hokken. En ja, ze kunnen ook niet geaaid worden door de mensen.

I: En hoe worden ze verzorgd in de dierentuin?

M: Nou,...ja,...ze krijgen gewoon eten en drinken. En bij wilde dieren denk ik dat de verzorgers niet echt van "ja kom maar hier, kom maar hier" doen, want ze zijn gevaarlijk. En ja...dan zitten ze daar maar en ja, mensen kijken naar hun.

I: En hoe denk je dat deze dieren, die dus nu in een dierentuin leven, zouden leven in het wild?

M: Ik denk dat ze dan niet goed kunnen overleven, want ze krijgen nu eten van de verzorgers en ze moeten er zelf niet op jagen, dus dan weten ze niet goed hoe het moet.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven?

J: Nou, ik denk dat ze in het wild misschien wel of niet overleven. En, ja, ik denk dat ze heel blij zijn als ze uit het hok zijn. Dat ze heel vrij zijn.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gebruikt mogen worden om mensen te vermaken?

M: Nee, dat vind ik eigenlijk niet. Dan moeten mensen zelf maar naar de jungle ofzo gaan, om de dieren te bezoeken. Maar moet je ze niet in hokken opsluiten.

I: En vind jij dat ze gehouden mogen worden in dierentuinen?

J: Nee, want ja,...ze zijn toch wild. En ja...dan moet je ze ook wild laten en niet gaan temmen tot show-aapjes ofzo.

I: Jij zegt show-aapjes. We gaan nu wat meer naar een show toe. Ben je wel eens naar een circus geweest?

J: Nnn...ja, één keer, maar toen was ik heel klein.

I: Ok, dus dat weet je ook niet meer?

J: Nee

I: En ben jij wel eens naar een circus geweest?

M: Nee, niet dat ik weet.

I: Lijkt het je wel leuk om naar een circus te gaan?

J: Nee, want al die dieren zijn helemaal verkleed in gekke pakjes.

I: En zou je wel naar een circus gaan waar ze geen dieren gebruiken?

J: Jawel.

I: En jij? Wat vind jij van een circus?

M: Nou, ik vind...het lijkt me wel leuk om naar te kijken, maar ik vind het ook wel zielig, want die dieren, dan moeten ze allemaal kunstjes doen die ze dan weer moeten leren. En mij lijkt dat gewoon niet zo heel erg leuk om dat dan te zien.

I: En hoe leven dieren in een circus, denk je?

M: Nou, ik denk dat ze ook gewoon te eten krijgen, maar ze moeten ook heel hard werken om kunstjes te leren enzo.

I: En hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

J: Ja, in hele...in hokken. Niet groot. En ze gaan overal en nergens heen...[pauze]...Eigenlijk leven ze gewoon in een wagen.

I: En zijn die hokken een beetje vergelijkbaar met die in de dierentuin?

J: Nee, die zijn nog kleiner.

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd bij de dieren, denk je?

M: Uhh, nou...ik denk niet echt met eten, want dat doe je bij honden, Maar...ja ik weet niet. Ik weet niet precies hoe ze dat aanleren.

I: Denk er maar even over na. Hoe denk jij dat ze...

J: Nou, ik denk eigenlijk gewoon dat ze dat doen, ja...allemaal, ja, gewoon...neerzetten zoals ze het moeten doen. En daarna gewoon weer uhh, laten gaan en daarna terug roepen en daarna zeggen dat ie dat moet doen.

I: Ja, maar hoe zeggen ze dat dan? Want je kunt niet zeggen: 'spring maar even door die hoepel heen', want dat snappen ze niet.

J: Nee, ik denk dat ze hem dan eerst gewoon er doorheen gooien en als ie het leuk vindt, dan blijft ie het doen. En als ie het goed doet krijgt ie een beloning.

I: Beloning zeg jij en jij zei ook al met eten, weet je nog...

M: Ja, ik denk dat het wel zoiets is als...hij zei...[pauze]...ja, dat denk ik.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

M: Ja, want een hond kan je het sneller aanleren. Dan kan je bijvoorbeeld 'zit' doen. Alleen een olifant zie ik het niet zo heel snel doen.

I: Nee. En wat is dan het echte verschil?

M: ...uhh, ja ik weet niet. Een hond luistert beter?...denk ik.

I: En wat denk jij? Vind jij dat er een verschil is?

J: Ja, een hond die kan je, ja uhh, sneller vastpakken. En een olifant pakt jou eerder vast [lacht].

I: Maar ook verschil tussen de dieren zelf?

J: Uhh, ja. Een hond luistert veel beter en een olifant...ja, dat is een heel groot beest en ja, die luistert dus wat minder en die doet eigenlijk meer wat ie zelf wil.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

M: Ik denk, ja als ie het leuk vindt, dat ie het wel gewoon leuk vindt, maar ik denk dat ie het ook weer niet leuk vindt, want hij moet heel hard werken, omdat...om een goede tijd te doen en...ik denk dat ie dat niet zo heel erg leuk vindt.

I: En wat denk jij?

J: Ik denk eigenlijk niet dat ie het heel leuk vindt, want...hij moet, ja...een pakje aan, dat vindt die a...ook al niet leuk. En ja, hij doet het niet voor z'n lol. Hij is eigenlijk gewoon zo geboren, dat ie dat perse moet doen.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven? Als ze dus niet in het circus zouden zitten.

M: Uhh, nou...ik denk dat ze misschien wel kunnen overleven, want zoals olifanten, die...eten ook fruit enzo en die kunnen gewoon met hun slurf pakken. Dus die kunnen denk ik wel overleven. Maar sommige ook niet, want ze zijn niet...ze weten niet wat er allemaal is...tussen de tijgers enzo. Dus ik denk dat ze wel kunnen overleven met voedsel enzo, maar misschien niet kunnen overleven met...ja, als ze prooi zijn van een tijger ofzo.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild leven?

J: Nou, ik denk dat sommigen het wel halen en sommigen niet...[pauze]...bijvoorbeeld een olifant die heeft meer kans van overleven dan een...aap. Want een aap dat is sneller een prooi van een roofdier, want dat is toch makkelijker te vangen...dan een olifant.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Nee, ik vind gewoon dat ze vrij moeten zijn.

I: En wat vind jij?

M: Nee, ik vind ook dat ze gewoon vrij mogen leven.

I: Ben je wel eens op een (kinder)boerderij geweest, of een gewone boerderij?

M: Uhh, niet dat ik weet.

I: Vind je het wel leuk, een kinderboerderij?

M: Ja, mij lijkt het best leuk alleen toch ook weer niet, want daar leven kippen enzo ook gewoon in kleine hokjes, en de geiten. En dat vind ik wel zielig.

I: En ben jij wel eens naar een kinderboerderij geweest?

J: Uhh, ja. Ik ben er een keer heen geweest. En ja...dan bijvoorbeeld dan kan je op een, ja, kleine pony rijden, maar dan kan je echt maar een rondje, gewoon één klein heel rondje rijden. Daar moet ie dan

gewoon in blijven, dat is wel zielig, maar...Ja, maar aan de andere kant is het toch weer heel anders dan...het circus.

I: Want wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

J: Nou, een kinderboerderij heeft geen apen, olifanten, leeuwen. Maar die hebben paarden, schapen en koeien.

I: En het verschil tussen de dieren zelf?

J: Nou, die andere...ja, bijvoorbeeld een tijger, dat is een wild roofdier. En bijvoorbeeld een paard, daar kan je gewoon rustig op rijden.

I: En wat is volgens jou het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

M: Uhh nou...bij een kinderboerderij dan kijken mensen gewoon even naar je en willen ze je misschien aaien, maar dan doen ze verder niks en bij een circus, daar sta je ook echt in die hete lampen en moet je goed opletten wat je moet doen [ze verplaatst zich in het dier ('je')].

I: En nu kijk je vooral naar de mensen die er komen, maar als je nu kijkt naar de dieren, wat is dan het verschil? Of is er geen verschil?

M: Ja, ze zijn...net zoals wat hij (J) zegt, ze zijn roofdieren daar en ook olifanten en op de kinderboerderij zijn er kippen en varkens en schapen.

I: En hoe worden de dieren op een kinderboerderij verzorgd?

J: In ieder geval...beter als in een circus of in de dierentuin, want ik denk dat de mensen van de kinderboerderij ze meer eten geven en beter verzorgen.

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

M: Ik denk dat ze ook wel goed verzorgd worden, maar zoals kinderen, hele jonge kinderen die weten nog niet wat ze moeten doen. En dan verwonden ze misschien iets, als iemand niet oplet ofzo.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Uhh, nee dat vind ik eigenlijk niet, als ze dat...want, ja...bij een boer daar...daar leven ze ook gewoon, hoe heet dat nou...daar leven ze ook eigenlijk in een soort hokjes, alleen dan grotere. En bij een kinderboerderij dan leven ze ook gewoon in hokjes. Dus ik vind dat...als het bij een boer, daar worden ze misschien geslacht, dus ik vind dat bij een kinderboerderij dat mogen ze best houden, omdat ze dan die kippen eigenlijk hun leven redden. Maar dan moeten ze er wel goed voor zorgen.

I: En vind jij dat ze gehouden mogen worden om ze te vermaken?

J: Uhh, ja, want wat (M) net al zei...die zei dat ze anders geslacht worden. En daar red je dan wel hun leven mee. En ja...uhh, ja dat is heel anders, gewoon.

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

J: Uhh...[pauze]...als je, ja...goed wil laten luisteren wel, maar als je gewoon niet...als je gewoon voor je lol doet, dan vind ik dat niet kunnen.

I: Maar wat bedoel je dan met 'als je ze goed wilt laten luisteren'?

J: Nou bijvoorbeeld, als je...als het een paard is en die is nog heel rustig en...je zegt gewoon...je geeft hem een keer, ja...een duwtje, dat ie dat niet mag doen, dan vind ik dat wel kunnen. Maar als je hem echt perse...echt heel erg...met een, ja...met een stok hem gaat slaan, dan vind ik dat gewoon niet kunnen.

I: En vind jij dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

M: Nee, dat vind ik niet, want dieren hebben eigenlijk ook een leven, net zoals mensen. En ja...niemand doet ook iets met ons, wat niet leuk is.

I: maar stel nou, we kennen heel veel ziektes en die hebben we kunnen genezen, omdat we medicijnen hebben, die eerst getest zijn op dieren. Dus die dieren zijn er misschien aan dood gegaan of hebben er pijn door gehad, maar we hebben daardoor wel dat medicijn. Vind je dat we dat medicijn dan mogen testen op dieren?

M: Ik vind dat als ze een gelukkig leven hebben gehad en als ze echt gewoon vrij waren en dat ze een beetje oud zijn, dan vind ik dat je dat wel mag doen, maar...zoals...niet met heel veel dieren, want dat is gewoon zielig voor de dieren. Maar als ze een gelukkig leven hebben gehad en als ze al een beetje oud zijn, dan gaan ze toch uiteindelijk een keertje dood. Dus dat mag dan wel vind ik, maar niet te veel.

I: En wat vind jij er van?

J: Nou, bij oudere dieren wel, maar bij net geboren, ja...jonge dieren, dan vind ik dat niet kunnen. Die moeten gewoon eerst een normaal, ja...dierenleven hebben en daarna, als ze oud zijn en...dan het medicijn...pas doen.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

M: Uhh, ja...ik denk dat dat niet zo heel veel gevolgen heeft, want...als mensen niet meer komen, als ik bijvoorbeeld niet meer kom naar het circus, dan maakt dat niet zoveel uit. Maar als heel veel mensen niet meer komen, dan...[pauze]...dan kunnen ze gewoon niet meer betalen en dan laten ze misschien de dieren wel vrij, dus...Ik denk dat dat maar een beetje nut heeft.

I: Dus dan zouden er meer mensen moeten...

M: Ja, dan zouden er eigenlijk heel veel mensen dat moeten doen.

I: En denk jij dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

J: Nee, want als één iemand zegt: 'dat mag je niet doen', en die andere mensen vinden van wel, dan ja...dan is er altijd een meerderheid dat het wel mag. En ja...dan sta je gewoon in je eentje.

I: Dus als alleen jij bepaald of je wel of niet gaat, dan heeft dat geen gevolgen voor de dieren?

J: Nee, want die mensen van het circus, die bepalen toch wel wat er met die dieren gebeurt. Dan zou je eigenlijk gewoon,...ja, met heel veel mensen op die mensen af moeten stappen en zeggen dat dat niet mag gebeuren.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

M: Ja

J: Ja

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

M: Ja, ze kunnen wel...gelukkig zijn, maar bedoel je in het circus?

I: Ja, over het algemeen...kunnen dieren gelukkig zijn?

M: Ja, ze kunnen gelukkig zijn. Maar als ze dan in kleine hokjes worden gehouden dan denk ik dat ze niet echt heel gelukkig zijn.

I: Maar ze kunnen wel gelukkig zijn?

M: Ja, ze kunnen gewoon gelukkig zijn.

I: En wat denk jij?

J: Ja, ze kunnen wel gelukkig zijn.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

J: Uhh, ja. Ik denk...wel dat ze eenzaam kunnen zijn

M: Ik denk dat ze dat ook wel kunnen zijn. Net zoals mensen.

I: En kunnen dieren vrolijk zijn?

M: Ja, dat kan denk ik ook wel [lacht].

J: Ja

I: En hoe zou je dat zien?

J: Nou, bijvoorbeeld bij honden, als je een boxer hebt...als die vrolijk is, dan gaat die staart heel snel heen en weer. Dan zie je gewoon aan een hond dat die vrolijk is.

I: En hoe zou je het bij een olifant zien bijvoorbeeld, denk je?

M: Misschien met z'n slurf heen en weer zwaaien...dat ie gewoon heel beweeglijk is.

I: Kunnen dieren bang zijn?

M: Ja...[twijfelt]...dat denk ik ook wel.

J: Ja, ze kunnen wel bang zijn. Want dan zie je ze echt heel erg...ja, gaan achterna zitten, gekke geluiden maken, dan denk ik wel dat ze bang worden.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen, denk je?

J: Ik denk, ja...[pauze]...aan de ene kant grappig en aan de andere kant ook weer niet.

I: En waarom dan wel of niet grappig?

J: Nou, mijn...ik denk dat mijn vader...uhh, ja...die zou het niet heel grappig vinden wat er met de dieren zou gebeuren en m'n moeder ook niet, maar aan de andere kant denk ik dat ze ook wel weer moeten lachen.

I: En wat vinden jouw ouders er van?

M: Ik denk dat mijn moeder het helemaal niet leuk vindt dat de dieren zo behandeld worden. En ik denk ook niet dat ze het heel erg leuk vindt, maar dat weet ik niet zeker. En mijn vader die vindt het ook wel zielig, dus die zie je eigenlijk ook niet zomaar een circus binnen stappen.

I: En hebben jullie broers en zussen?

M: Ja, ik heb twee zussen

J: Ik heb een zus

I: Wat vinden je zussen van circussen?

M: Uhh, nou ik denk dat mijn oudste zus,...die vindt het denk ik wel leuk om er naar te kijken, maar ik denk dat die het ook wel een beetje zielig vindt. En mijn jongste zus...ik denk dat die dat niet zo heel erg leuk vindt, dat ze dat wel zielig vindt. Maar dat ze het ook wel leuk vindt om naar te kijken.

I: En jouw zus?

J: Nou, ik denk dat mijn zus dat niet heel veel scheelt, die doet een beetje...ja, wat ze zelf wilt. Ik denk niet dat zij daar heel moeilijk over gaat doen.

I: Wat vinden je ouders er van als jij zegt: 'ik wil naar het circus'?

J: Nou, ik denk dat ze zeggen: 'betaal jij het'. Dan denk ik wel dat het mag.

I: Maar ze vinden het niet raar of juist heel leuk?

J: Nee. Ik denk dat ze het gewoon normaal vinden.

I: En wat vinden jouw ouders er van als je naar het circus wil?

M: Nou, ik denk dat ze het wel goed vinden en dat één iemand dan mee gaat. Alleen ik denk dat ze het...dan ook wel dat ze dan ook wel vragen: 'vind je dat niet zielig?'.

I: Wat vinden jouw zussen er van als jij naar het circus wil?

M: Nou, ik denk dat mijn jongste zus zegt: 'wel leuk, alleen het is toch heel erg zielig?' En m'n oudste zus zegt dan...denk van: 'Ja,...leuk voor je'.

I: En jouw zus?

J: Ik denk dat mijn zus zegt, uhh: 'ja, veel plezier' ofzo. Mijn zus maakt het niet heel veel uit.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

M: Nou, ik haal eigenlijk altijd wel m'n moeder en m'n vader over. Dus ik denk dat ze dan wel...gewoon mee gaan, behalve als ze het echt heel erg zielig vinden.

I: En hoe is dat bij jou als je ouders...

J: Nou, ik denk het eigenlijk niet, want...net zoals voor dat hondje heb ik ook 6,5 jaar lopen zeuren, dus dan moet ik 6,5 jaar zeuren om voor één keer naar het circus te gaan.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

J: ...Dan...denk ik dat ik toch wel mee zou gaan.

I: En waarom?

J: Nou, anders krijg je misschien straf van je ouders. Want je ouders willen dan heel graag naar het circus en dan zou ik wel mee gaan.

I: En bij jou?

M: Nou, ik zou dan ook wel mee gaan, want ik vind het wel leuk om...ja, als ik echt niet wil dan...wil ik ook echt niet en dan maakt het m'n vader en m'n moeder ook niet echt uit wat ik vind. Dan gaan ze gewoon.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: We hebben het er net al een beetje over gehad, maar hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

M: Nou, ik denk dat ze niet zo heel erg goed behandeld worden. Ja, ze krijgen eten, maar ze moeten ondertussen ook heel erg hard werken, om van alles te doen.

I: Dus jij denkt dat ze niet goed behandeld worden.

M: Nee, ze worden ook bij...als ze gaan rondtrekken, dan worden ze ook gewoon in kleine hokken opgesloten.

I: Stel nou, dat er iemand is die zegt tegen jou dat de dieren in het circus heel erg goed behandeld, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

M: ...[schuift briefjes]...Nou, dan zou ik de dierenbescherming als eerste bovenaan kiezen, want die weten het het beste ook. Daarna zou ik denk ik mijn vader en m'n moeder doen, daarna m'n meester of juf en daarna m'n vrienden en vriendinnen.

1. De Dierenbescherming

2. Vader/moeder

3. Meester/juf

4. Vrienden/vriendinnen

I: En waarom je vrienden en vriendinnen dan onderaan?

M: Nou, zij weten het eigenlijk, denk ik nog niet zo heel goed. Want m'n vader en m'n moeder die zijn dan al volwassen en die weten, zoals met rekenen ook veel meer, dus waarom zouden ze dan met dat niet veel meer weten.

I: Je zegt, die zijn volwassener en die weten meer van rekenen enzo, maar waarom vind je je vader en moeder daarin dan belangrijker dan je meester en juf?

M: Nou, m'n vader en m'n moeder vertrouw ik ook meer dan mijn meester en mijn juf, want ja...mijn vader en mijn moeder zijn toch...wel echt familie van me en die geloof ik dan ook echt.

I: En hoe denk jij dat de dieren in het circus behandeld worden?

J: Nou, ik denk aan de ene kant goed en aan de andere kant ook weer niet goed.

I: En wat het meeste denk je?

J: Ik denk niet goed.

I: Nou, dan dezelfde vraag als bij (M), als iemand tegen jou zegt dat de dieren in het circus heel erg goed behandeld, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

J: ...[schuift briefjes]...Nou, de Dierenbescherming, daar geloof ik wel eerder in.

I: Want?

J: Ja, die weten toch meer van die dieren af. Die werken ook met dieren. En ik denk ook wel dat zij heel vaak naar een circus toe gaan, hoe daar de dieren worden behandeld...[pauze]...ja, en daarna zou ik eigenlijk wel mijn vader en moeder doen...[pauze]...en daarna toch wel m'n vrienden/vriendinnen en daarna pas mijn juf of meester.

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Vrienden/vriendinnen
4. Meester/juf

I: En waarom geloof je dan je vrienden en vriendinnen eerder dan je meester en juf?

J: Nou, misschien zijn mijn vrienden heel vaak naar het circus gegaan en denk toch de juf minder, dat die minder naar het circus gaat.

I: Dus vrienden weten wat beter hoe het er in een circus aan toe gaat, dan je meester en juf?

J: Ik denk het wel.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1: gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

M: Is dat een ijsbeer?

J: Ja

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

M: Nee, ik denk het niet, want...ik vind dat ie er ook niet heel goed uit ziet met zijn vacht. En er wordt allemaal eten naar hem gegooid, of andere dingen. En dat vind ie denk ik niet zo heel erg leuk. En hij kijkt ook zo...omhoog van [zet een zielig stemmetje op] 'Wat is er? Wat is er?'

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Uhh, nee, want het is een ijsbeer en het is geen Grizzly beer, want hij heeft geen ijs en geen water.

I: Dan ga ik nog even een filmpje laten zien...

I: Ik laat hem ondertussen even doorlopen...Denk je dat deze ijsbeer gelukkig is?

J: Uhh, ja ik denk dat deze ijsbeer eerder gelukkig is dan die andere ijsbeer, want deze leeft toch in het wild en kan dan doen zelf wat ie wil. En die andere niet, die andere moet maar, ja...zien wat ie moet doen in zo'n hoek. En deze ziet er gewoon vrij uit.

I: En wat denk jij, is die dier gelukkig?

M: Ik denk dat ie ook wel gelukkig is, maar zoals hier zijn nog ijsschotsen, maar...sommige ijsberen die moeten kilometers ver zwemmen om eindelijk een stukje land te vinden, dus dat vind ik wel zielig. Maar ik denk dat deze...ijsbeer wel veel...eerder gelukkig is dan...een ijsbeer in de dierentuin.

I: En als je nou tussen deze twee situatie moest kiezen, welke van is dan het beste voor het dier om in te leven?

M: Deze [vrij]

J: Ja, deze wel [vrij]

I: Want? In één zin.

M: Hij is vrij.

J: Ja, hij is gewoon vrij. Hij kan doen wat ie wil.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

J: Ja, ik denk het wel.

I: En hoe zou je ze dan duidelijk maken wat er is gebeurd?

J: Nou, als je er bij bent geweest en je hebt het gefilmd, dan zou ik dat filmpje laten zien, of anders het hele verhaal gewoon gaan vertellen.

I: En denk je dat ze je zouden geloven?

J: Uhh...een paar wel, een paar ook niet.

I: Waar ligt dat dan aan, denk je?

J: Nou, daar ben je toch iets minder bevriend mee en ja...die zouden het dan ook minder snel geloven.

I: En als jij hoort dat een dier mishandeld wordt, zou je het daar dan met je vrienden over hebben?

M: Uhh, ja ik denk het wel. En ik denk ook dat m'n vriendinnen me wel zouden geloven...als ik echt de waarheid vertel, maar niet dan dingen erbij verzin. Dan denk ik wel dat ze me geloven.

I: En hoe zou je duidelijk maken wat er is gebeurd?

M: Ja, nou, als ik het gefilmd had, een filmpje laten zien, maar als ik het niet gefilmd had...gewoon echt het verhaal vertellen.

I: Als je op school les krijgt over dieren, wilde dieren of dieren in het circus, dieren in de dierentuin, hoe zou je dan het liefst les krijgen?

M: ...[pauze]...Ja, ik zou dan...ik zou dan meer willen weten over wat die dieren dan, of die dieren mishandeld worden ofzo, maar...ik zou dan ook wel, ja ik zou, ik wil gewoon niet dat het te erg wordt gemaakt. En ik wil ook wel dat ze goede dingen vertellen.

I: Je zegt 'vetellen'. Hoe wil je dat dan horen, of zien of lezen?

M: Nou, als het met een filmpje kan, dan met een filmpje. En ik vind het...ik vind het ook wel leuk om het te horen, van gewoon 'ja het gaat wel goed met de dieren', maar je moet toch ook aanvaarden dat de dieren ook slecht behandeld worden en dat moet dan ook gewoon verteld worden, maar dan...

I: En door wie zou dat dan verteld moeten worden?

M: Nou,...[pauze]...bedoel je juf of...?

I: Ja, juf of iemand van de dierenbescherming of je ouders, of...

M: Uhh, Dierenbescherming denk ik, want die weten echt precies hoe het er aan toe is daar.

I: En hoe zou jij het liefst les krijgen over...

J: Nou, het liefst natuurlijk met een filmpje. En ja, anders...bijvoorbeeld naar een asiel gaan en daar heel veel dingen gaan vertellen.

I: Dat je met de school gaat?

J: Nee, alleen met de klas.

I: En dat iemand van het dierenasiel verteld of dat je meester of juf daar verteld?

J: Nou, liever iemand van het asiel, want die werkt daar toch en die weet dan toch wel meer.

Interview transcript

13-271011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 11
Geslacht: v en m (heeft laag opgeleide ouders)
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 27-10-2011

Duur interview: 38 min. en 01 sec.

Interviewer = I

Jongen= J

Meisje = M

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

J: Uhh...[pauze]...apen!

I: En wat zijn jouw lievelingsdieren?

M: Uhh, katten...en poezen dan.

I: Heb je ook thuis poezen?

M: Nee, maar één.

I: Heb je nog meer huisdieren?

M: Nee.

I: Jij wel?

J: Ja, ik heb drie katten en een cavia.

I: En vind jij het belangrijk om katten en een cavia enzo te hebben?

J: Nee, ik vind ze lief.

I: En als je geen huisdieren zou hebben gehad, zou je dat dan jammer vinden?

J: Ja.

I: En vind jij het belangrijk om huisdieren te hebben?

M: Uhh, eigenlijk niet zo heel erg, maar het is heel leuk om een huisdier te hebben...en om te verzorgen enzo.

I: En waarom is dat dan leuk?

M: Uhh, nou omdat ze schattig zijn en je kan gewoon dieren opvoeden hoe je wil.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

M: Uhh,...krokodil, olifant, tijger...en dieren die in het oerwoud wonen [lacht] en in de savanne.

I: Kun jij er nog een paar noemen?

J: Leeuwen, uhh...[pauze]...zebra's...en voor de rest niet.

I: Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

J: Omdat die in andere landen leven. Gewoon buiten in het wild.

I: En leven er in Nederland wilde dieren?

J: ...Ja, ook wel.

I: En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

M: Uhh...want ze zijn niet gevangen genomen, of worden nergens voor gebruikt, maar ze leven vrij in de natuur.

I: En zou je een paar wilde dieren kunnen noemen die in Nederland leven?

J: Leeuwen?

M: Ja wilde katten en wilde honden. Die lopen ook over straat.

J: Vossen?

M: Wilde zwijnen!

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

J: ...Een wild dier die is...die is niet tam. En een huisdier wel.

I: En weet jij nog een verschil?

M: Uhh, ja...een wild dier is niet tam en een huisdier wel EN een huisdier leeft niet in de vrije natuur, maar die heeft alles wat ie dan kan hebben en alles wat ie wil. Dat heeft ie gewoon dan. En een ander dier niet.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

J: Ja.

I: En vind je dat leuk?

J: ...sommigen.

I: En waarom sommigen wel en sommigen niet?

J: ...omdat sommigen is heel kort lopen en sommigen heel ver.

I: En hou je dan juist van ver lopen of...

J: Ja!

I: Je vind wandelen leuk?

J: Nou, om de meeste dieren te kijken.

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

M: Uhh, ja maar het komt niet zo vaak voor, omdat wij al heel veel leuke dingen hebben, omdat we bij het hens [een meer in Woudenberg] wonen en we gaan vaak naar de bossen toe. Maar als we naar de dierentuin gaan, vind ik het echt...want het is echt heel lang geleden dat we nog naar...van de laatste keer dat we naar de dierentuin zijn gegaan, is dat die keer daarvoor echt heel lang geleden. Dus daarom vond ik het opeens echt heel leuk.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin, volgens jou?

M: Uhh,...ik weet niet meer wel park het was, maar daar lopen ze vrij rond. Alleen daar zijn schok hekken enzo. En soms zitten ze gewoon achter tralies.

J: Safaripark Beekse Bergen?

M: Ja! Daar lopen ze vrij rond.

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

J: Gewoon met eten.

I: Wel goed verzorgd?

J: Ja

I: Wat denk jij?

M: Nou, ze worden wel goed verzorgd. Maar ik heb ook gehoord dat giraffen...dat ze daar ook heel veel van hebben en dat ze ook gewoon naar andere dierentuinen toe brengen...Dat is best jammer.

I: Wat doen de dieren overdag?

J: ...slapen...zich schoonmaken...krabben?...uhh, eten.

I: Weet jij nog wat?

M: Uhh, drinken en apen slingeren. Eigenlijk heeft elk dier zn eigen ding die je doet. Dat is allemaal verschillend.

I:Hoe zouden de dieren in het wild leven?

M: Uhh...zoals leeuwen, dan gaat altijd [lacht] zoals de leeuwinnen, die gaan altijd op jacht en die hebben voedsel dan, maar de leeuwinnen doen ook heel veel. Die maken de...die zorgen dat de familie bij elkaar blijft. Die maken ze schoon...Die zorgen voor eten en noem maar op.

I: En hoe leven de dieren 's nachts volgens jou?

J: Uhh, dan jagen ze...[pauze]...

I: Kunnen ze echt jagen in een dierentuin?

J: Oh, in een dierentuin? Nee.

I: Wat doen ze dan 's nachts?

J: Uhh, slapen.

I: En waar slapen ze dan?

J: Apen wel eens in...die hebben soms een hok...of buiten. En leeuwen die...die kunnen volgens mij ook wel in een hok. En pinguïns ook.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Nou,...nee, dat vind ik eigenlijk niet zo, want...want als je daarom dieren gebruikt, dan zou ik het liefste niet naar een dierentuin toe gaan. Want ik wil gewoon dat de dieren daar goed verzorgd worden en niet alleen voor het vermaak van de mensen.

I: En wat is de belangrijkste reden dat dieren in een dierentuin zitten denk je?

M: Uhh, soms omdat ze dan goed verzorgd kunnen worden. En ook voor het vermaak en dat vind ik wel ook...aan de andere kant weer jammer en aan de andere kant weer niet.

I: En mogen dieren gehouden worden...

J: Nee!

I: En waarom vind je van niet.

J: Uhh, omdat ze ook wel vrij in de natuur kunnen leven.

I: Ga je wel eens naar een circus?

J: [knikt]

I: En werden daar ook dieren gebruikt?

J: Ja.

I: En wat vond je daarvan?

J: Uhh,...ook wel knap.

I: Want wat deden ze dan?

J: Uhh...[pauze]...wat was dat nou? Nou, dat weet ik niet.

I: En ga jij wel eens naar een circus?

M: Nou, heel zelden.

I: Maar je bent er wel eens geweest?

M: Ja.

I: En weet je nog of daar ook dieren werden gebruikt?

M: Uhh, ja...[pauze]...paarden, olifanten, kamelen...leeuwen...Maar de leeuwen heb ik niet gezien.

I: Maar vond je het wel leuk om naar het circus te gaan?

M: Ja

I: En hoe leven dieren in een circus?

M: Uhh, ja, eigenlijk worden die gewoon in hokken gestopt. En ik weet niet hoe ze ergens naar toe worden gebracht. Die worden gewoon in hokken ergens naar toe gebracht. Dan moeten ze steeds hetzelfde doen en dat vind ik eigenlijk niet zo fijn voor die dieren.?

I: En hoe denk jij dat dieren in het circus worden verzorgd?

J: Ze krijgen gewoon eten. En daar staan...soms staan ze buiten en soms staan ze binnen gewoon in hokken. En ze krijgen gewoon drinken.

I: En wat denk jij dat het verschil is tussen een circus en een dierentuin?

J: Uhh, in een circus...daar doen ze optredens. En in een dierentuin staan ze voor mensen.

I: En hoe worden de kunstjes aangeleerd?

M: Uhh, dan gebruiken ze volgens mij tamme dieren voor. Dat ze eerst heel jong zijn en dat ze dan...die jonge dieren dan gemakkelijk alles kunnen aanleren. En volgens mij doen ze het ook met snoepjes voor de dieren als ze iets goed hebben gedaan. Dan geven ze hem gewoon een snoepje. Dat gebeurt ook ondertussen circussen als je goed kijkt.

I: En hoe denk jij dat de kunstjes worden aangeleerd?

J: Uhh, door ze te trainen.

I: En hoe gebeurt dat trainen?

J: ...Uhh,...gewoon heel lang trainen tot ze het een keer kunnen.

I: Maar je kan niet tegen een olifant zeggen dat ie op zn achterpoten moet gaan staan. Dus hoe vertellen ze dat aan zo'n dier.

J: ...Uhh,...[pauze]...het aanleren...[pauze]...met uhh...met dingen.

I: Hoe zou je een hond bijvoorbeeld leren zitten?

J: Gewoon 'zit' zeggen.

I: Maar de eerste keer? Weet je hoe dat dan gaat?

J: Nee

I: Weet jij het?

M: Ja, je laat eigenlijk als je zo doet [doet hand naar de grond], gaat de hond met zn neus mee naar beneden en dan gaat ie automatisch zitten. En als je 'zit' zegt, dan denkt ie 'hee, als ze dat zegt, doe ik dat'. En als je dat 3x per dag herhaald, dan denkt de hond 'hee als ze zit zegt, moet ik zo doen'.

I: En zou dat dan ook bij een olifant zo gaan?

M: Uhh, ja, volgens mij wel. Maar met een olifant volgens mij met een hele grote hengel met een heel groot touw eraan, zodat ze bij het hoofd kunnen [lacht].

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

J: Uhh...[pauze]...ja, volgens mij is een...leert een hond het sneller als een olifant.

I: En vind jij dat er een verschil is?

M: Ja, zoals J zei, een hond leert sneller dan een olifant en een olifant is groter, dus dan moeten ze het met grotere dingen proberen. Bij de hond kan je het makkelijk met je handen doen.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

M: Nou, ik denk dat als hij het een tijdje heeft gedaan, dat hij wel denkt zo van 'waarom doe ik dit eigenlijk?'.

I: En wat denk jij dat ze vinden?

J: Uhh, ik denk dat ze het uhh, ook wel leuk vinden. Maar soms denken ze ook wat M net zei.

I: En waarom zouden ze het dan soms leuk vinden?

J: ...[pauze]...omdat ze het dan naar de zin hebben?

I: En waarom denk je dat ze het soms niet leuk hebben?

J: Uhh...als ze moe zijn ofzo, dan gaan ze tegenwerken.

I: Als deze dieren niet in het circus zouden leven, hoe zouden ze dan in het wild leven? Die olifant, of die leeuw...

J: Uhh, mensen opeten. Gewoon aan vlees komen ofzo.

I: Eten olifanten ook mensen?

J: Nee, alleen een leeuw.

I: En waar leven die dan?

J: Ook in het wild, maar dan met groepen meestal.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild leven?

M: Uhh...ja ik denk zoals de olifanten, die leven ook in het oerwoud soms en die zoude...ze zitten soms bij hun drink...ja ze vertrekken met groepen enzo. En ze doen alles samen. Als er eentje gemarteld wordt door een ander dier, [beide kinderen lachen] dat is niet leuk om over te hebben, maar dan helpt iedereen mee om hem te beschermen. Zo doen groepen het altijd.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Nee, want eigenlijk is het voor dieren een hele erge marteling.

I: En waarom?

M: Omdat ze zo vaak hetzelfde opnieuw moeten doen. En dan opeens iets anders aanleren, terwijl dat ze dat andere gewend zijn. En eigenlijk vind ik dat circussen verboden moeten worden, omdat het niet leuk is voor de dieren. Eigenlijk dat dieren weg gaan en verder alles wel.

I: En vind jij dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Nee

I: waarom niet?

J: Uhh...omdat het meer een straf voor ze is, vind ik.

I: En waarom is het dan een straf?

J: Uhh...omdat hun allemaal verplicht moeten dat doen en dat. En dat is zielig.

I: Ben je wel eens naar de (kinder)boerderij geweest?

J: Ja.

I: En wat vind je daar van?

J: [meisje lacht]...Ook wel leuk, want dan kan je met bokken spelen.

I: En ben jij er wel eens geweest?

M: Ja, alleen ik vind kinderboerderijen niet zo fijn, omdat ze...ja, ze ruimen wel de poep op enzo, alleen ik trap daar heel vaak in [iedereen lacht]. Maar ik vind het wel leuk om die dieren vanaf de hekken gewoon te zien. Want er tussendoor lopen, ondertussen dat hun iets aan het eten zijn of drinken, vind ik niet leuk voor de dieren.

I: Hoe worden ze verzorgd?

M: Uhh, gewoon hetzelfde als dierentuin dieren, maar dan in veel grotere hokken.

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

J: ...[pauze]...uhh, goed. Ook wel, maar...sommige mensen geven meer eten als de ander, maar varkens die eten ook wel eens poep.

I: Wat denk jij dat het verschil is tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

J: Een kinderboerderij daar kan je gewoon in de hekken lopen. En in de dierentuin zitten ze maar zielig achter het glas.

I: En is er nog een verschil tussen de dieren zelf?

J: ...[pauze]...uhh, ja, want ik heb nog nooit een geit of een bok in de dierentuin gezien.

I: En wat is volgens jou het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

M: Uhh, bij uhh...bij het circus gebruiken ze best veel boerderij dieren en bij de kinderboerderij ook, maar bij het circus gebruiken ze niet zo vaak bokken enzo. En ook niet zo vaak konijnen en cavia's. Alleen de grote dieren en niet...konijnen, kuikentjes...kippen wel heel vaak.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

...[beide kinderen lachen]...

M: ja, want dat is eigenlijk hetzelfde als in een boerderij. En daar worden ze ook gewoon goed verzorgd, want het heet niet voor niets een kinderboerderij.

I: En vind jij dat ze op een kinderboerderij gebruikt mogen worden om mensen te vermaken?

J: Ja, omdat ze meestal...kleine kinderen die zijn er ook wel bang voor, maar gewoon grotere kinderen die vinden dat ook wel leuk. En ze krijgen gewoon goed te eten. Dat vind ik...[onverstaanbaar]...

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

J: Nee.

I: En waarom mag dat niet?

J: Omdat ik dat meer mishandeling vind...van dieren.

I: En wat vind het dier daar dan van?

J: Die zou dat ook niet leuk vinden. Die zou het ook niet naar de zin hebben.

I: En vind jij dat mensen dingen met dieren mogen doen die het dier niet leuk vindt?

M: Nou, het ligt eraan wat ze doen, want dieren beter maken vinden dieren ook eigenlijk niet zo leuk, omdat ze dan niet weten wat er gebeurt. Maar zoals...dat mag wel, alleen...maar zoals echt marteling...en wat ik met marteling bedoel is 'dit kunstje moet jij doen en anders wordt je geslagen met een zweep', dat vind ik gewoon niet kunnen. Dat moet verboden worden.

I: Nou zeg je dat die dieren wel eens geslagen worden met een zweep...

M: Ja, net zoals leeuwen...

J: Paarden.

M: ...ja, paarden. Als ze iets niet goed doen. Dat vind ik echt niet leuk, dat ze dat doen.

I: En waar gebeurt dat dan?

M: Ja, bij paarden met paardrijden, bij circussen,...ja heel vaak bij het circus, maar echt...heeeeel vaak bij paardrijden.

I: En vinden paarden dat dan niet leuk?

M: Nnnee, want die weten dan 'o nu moet ik dat doen, o nu moet ik rustig aan doen, o nu moet ik dit'. Daar worden ze volgens mij echt helemaal gek van.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

J: Uhh...[pauze]...nee...omdat ik eigenlijk alleen sta te kijken en die mensen die hun trainen enzo...die het optreden doen met de dieren...daar luisteren ze wel naar. En wij kijken alleen maar.

I: En denk je dat dat dier jou daar ziet zitten? Dat die al die mensen om hem heen ziet?

J: Nou, ik denk meer horen.

I: En vinden ze dat leuk of juist niet?

J: Ook weer wel en ook weer niet.

I: En wanneer hebben ze daar wel last van dan?

J: Ja, als het uhh...ze moe ofzo zijn, of dat ze geen zin hebben erin...[pauze]...en dat ze het gewoon niet leuk vinden.

I: En wanneer vinden ze het wel leuk dan?

J: Als ze wel een beetje wakker zijn en...[pauze]...en gewoon leuk vinden dat mensen staan te kijken naar hem.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

M: Uhh, ja, want als iedereen er naar toe gaat, zeg maar ik ben een mens en iemand ziet mij lopen, dan heeft dat gevolgen of die naar het circus gaat of niet, omdat ie dan andere gedachten krijgt enzo...ja, en hoe meer mensen er zijn, hoe...slechter ze gebruikt worden eigenlijk.

I: En wat bedoel je dan met slechter?

M: Nou, met dat...ze meer rondgaan en meer daar naar toe gaan en meer daar naar toe gaan.

I: En als jij nou besluit om niet te gaan, heeft dat gevolgen voor die dieren?

M: Nee...nou het kan wel zo zijn, want iemand die mij ziet en die is van plan naar het circus te gaan, heeft dan andere gedachten enzo. En die kan ook denken 'hee ik ga dat doen in plaats van naar het circus'.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

J: Ja

M: Ja [lacht]

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

M: Uhh, ja.

J: Ja, als ze een goed baasje hebben en geen mishandeling.

I: En de wilde dieren, die dus geen baasje hebben. Kunnen die gelukkig zijn?

J: Ja, me de andere dieren, bij mekaar.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

J:...Ja.

M: Ja.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

M: Uhh, ja, eigenlijk heeft een dier alle gevoelens die een mens ook heeft.

J: Ja.

I: Kunnen dieren dan ook bang zijn?

M: Ja.

J: Ja.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

M: Uhh...[pauze]...eigenlijk weet ik gewoon dat ze het leuk vinden en ze doen het ook voor ons. Omdat wij het leuk vinden.

I: En jouw ouders?

J: Nou, m'n vader vindt het niks aan. En m'n moeder gaat gewoon met ons mee.

I: Wat vinden je vrienden/vriendinnen van circussen?

J: Uhh,...[pauze]...Ja, wel leuk.

I: Gaan ze wel eens naar circussen, denk je?

J: Uhh, ja.

I: En wat vinden jouw vrienden en vriendinnen ervan?

M: Uhh, volgens mij ook gewoon leuk.

I: En die zijn er ook wel eens geweest?

M: Ja, ik denk wel allemaal eens een keer.

I: Wat vinden je ouders er van als jij naar het circus wil?

M: Uhh, die zeggen zo van 'eerst kijken of het uitkomt, of we niet iets anders hebben'. En als het heel onbelangrijk is...dan kunnen we gewoon naar het circus toe.

I: En wat vinden jouw ouders er van als jij naar het circus wil?

J: ...Uhh...dat vinden ze wel een goed idee.

I: En waarom vinden ze het dan een goed idee?

J: Dan hebben we tenminste wat te doen.

I: Wat vinden je vrienden/vriendinnen er van als jij zegt dat je naar het circus gaat?

J: ...[pauze]...dan zeggen ze gewoon 'ok,...leuk'.

I: En bij jou?

M: Ja, eigenlijk gaat hun dat helemaal niks aan, want hun hebben niks met dat ik naar het circus ga te maken [beiden lachen].

I: Maar ze kunnen er wel wat over denken...

M: Zo van 'ja, nou jij gaat naar het circus en ik niet' en misschien gaan zij ook naar het circus. En dan kunnen ze zeggen zo van 'he, ik ga ook naar het circus, zullen we afspreken met elkaar'. Is ook eens een keer gebeurd.

I: En wat vinden ze er dan van?

M: Uhh, ook gewoon heel leuk.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

J: ...[pauze]...Nou, als ze iets belangrijks hebben dan laat ik het gewoon overslaan het circus. En eigenlijk ga ik niet zo graag naar het circus.

I: En jij?

M: Dat kan ik me haast, eigenlijk niet voorstellen.

I: Nee? Want?

M: Nee, want m'n ouders gaan er altijd naar toe als ik of mijn broertje het wil.

I: Maar als jij heel graag wil, maar je ouders willen echt niet?

M: Uhh, dan laat ik het maar, want anders komt het echt uit tot ruzie.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

M: Ja, want ik doe dan ook een lol voor mn ouders en voor mn broertje.

I: En bij jou? Ga jij dan mee?

J: Nee, dan blijf ik gewoon thuis.

I: En dan hoef je dus niet mee van je ouders?

J: ...[pauze]...Uhh,...dan blijf ik meestal alleen thuis, want dan maak ik me zus gewoon wijs dat ze er heen moet gaan.

I: Ja, dat lukt wel?

J: Heel af en toe.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

J: Uhh, ook weer goed en ook weer niet.

I: En wat denk je dat het meeste voorkomt?

J: Wel goed.

I: En hoe denk jij dat ze in het circus behandeld worden?

M: Uhh, ik vind eigenlijk niet goed, want ze worden van jongs af aan bij hun moeder weg gehaald, of ze gaan met hun moeder mee en gaat de vader niet mee van het dier. En...ja, dan halen ze gewoon eigenlijk de families uit elkaar van de dieren.

I: Stel nou, dat iemand tegen jou zegt dat de dieren in het circus heel goed behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

M: ...[schuift briefjes]...

1. De Dierenbescherming

2. Meester/juf

3. Vader/moeder

4. Vrienden/vriendinnen

I: En waarom de dierenbescherming bovenaan?

M: Omdat die van alles van dieren afweten. En mn vader en moeder die maken echt heel veel grapjes.

I: En waarom liggen jouw vader en moeder dan boven je vrienden?

M: Uhh, omdat mijn vriendinnen kletsen, kunnen wat ze willen, want ze liegen hier heel veel op school [iedereen lacht].

I: En waarom geloof je je meester en juf eerder dan je vader en moeder?

M: Nou, omdat die slimmer zijn [lacht].

I: Je meester en juf zijn slimmer dan je vader en moeder?

M: Ja...Nee, eigenlijk is mijn vader slimmer.

I: Dus omdat ze slimmer zijn geloof je dat eerder van je meester of juf?

M: Nee, eigenlijk om...als ze het met natuniek enzo zeggen...

I: Met wat?

M: Natuniek, dat is natuur en techniek door elkaar heen...dan zou ik het best geloven. Of ik zoek het eerst op in het boek.

I: En jij zei dat ze goed behandeld worden in het circus, stel nou dat iemand tegen jou zegt dat ze heel slecht behandeld worden, van wie zou jij dat dan het meest geloven?

J: ...[schuift briefjes]...

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Meester/juf
4. Vrienden/vriendinnen

I: Waarom de Dierenbescherming bovenaan?

J: Omdat die veel van dieren afweten.

I: En waarom je vrienden/vriendinnen onderaan?

J: Ja, omdat ik daar nooit naar luister.

I: En je meester en juf liggen onder jouw vader en moeder, waarom is dat?

J: ...Ja,...omdat me vader eigenlijk best wel slim is. En m'n meester of juf daar geloof ik het eerst niet van. Dan zoek ik het eerst op internet op.

I: Ok, dus van je vader en moeder hoef je het niet eerst op te zoeken, dat geloof je meteen. En bij je meester en juf moet je het eerst even opzoeken?

J: Ja, want mn vader en mn moeder zijn betrouwbaar.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1:gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

I: Nou, dan ga ik jullie even een filmpje laten zien.

M: Cool

...[filmpje start]...

...[jongen lacht]...

I: Wat voor dier is dit?

M: Uhh...

J: Ijsbeer.

M:...Ijsbeer, alleen het is niet leuk, want zn natuur[?] is bijna niet aangepast.

J: Nee, het is niet echt leuk.

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

M: Nee! Hij heeft niet een goeie leefomgeving, niet gewoon in de natuur waar hij in leeft. Ja, en hij heeft volgens mij zo te zien, het helemaal niet leuk daar.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Nee! Hij zou dat stenen grond, dat zou die helemaal niet moeten hebben. Hij moet gewoon meer water...en ijs.

I: Nou dan ga ik nog een filmpje laten zien.

J: O, leuk.

I: Ik laat hem verder even lopen. Maar denk je dat dit dier gelukkig is?

J: ...ja!

I: En waarom?

J: Omdat die hier veel water heb [meisje verzucht: heel veel!]...en meer ijs [meisje verzucht weer: heel veel]...en, hier zou die zelf weten wat ie wil eten of niet.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

M: Ja [lacht], dit is een hele goeie naturomgeving en volgens mij leeft ie gewoon nu in zijn eigen gebied. Ja, EN hij heeft een prooi in het zicht! Hij is best dik!

J: Ja, en ze zijn ook wel leuk! Want een keer in de dierentuin heb ik gezien, toen stond ik te kijken. En m'n zus stond heel erg dicht op het glas, en die stond te kijken. En dat beest maakte een bommetje en toen was mn zus helemaal nat!

I: En als je nou deze beide filmpjes met elkaar vergelijkt, wat is dan voor het dier het beste om in te leven?

J: In het water en in het ijs.

M: Twee [vrij]. Het tweede filmpje, want het eerste filmpje vind ik eigenlijk niet kunnen.

J: Nee.

I: En waar zou je dat tegen komen denk je, dat ie zo leeft?

M: Uhh, de eerste of tweede?

I: De eerste [gevangenschap].

M: Uhh, volgens mij in de dierentuin, alleen dat zijn dan volgens mij echt hele slechte dierentuinen.

I: Zou dit in Nederland zijn?

M: Uhh, ik weet...[pauze]...weet ik niet, ik heb de rest van het filmpje niet gezien.

I: Heb je wel eens ijsberen in de dierentuin in Nederland gezien?

M: Ja, maar die hebben wel een goeie naturomgeving.

I: Nee, dit was inderdaad niet in Nederland.

M: O, gelukkig!

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

J: ...[pauze]...Uhh, ja...want ik ken iemand en die heet *****...

M: Nee, niet weer stop er mee! Stop er mee!

J: ...en die man daarvan, als die honden stom doen, dan schopt ie ze gewoon. En dat vind ik hartstikke zielig.

I: Dus daar heb je het al wel eens over gehad met je vrienden?

J: Ja...met ***

M: Ja...*****

I: En hoe zou je dan aan * duidelijk maken wat er is gebeurd?**

J: ...Uhh, dat...***** dieren mishandeld [beide lachen].

M: Dan gaan ze lachen, want ***** is iemand waar ze altijd over praten.

J: Ja, en daar gaat...*** lacht zich kapot, maar niet om de dieren, dat dieren...beul. Maar gewoon om die naam *****.

I: Maar praten jullie er dan ook wel serieus erover?

J: Nou, wel serieus.

M: [lacht].

I: En gelooft hij dat dan als jij dat verteld?

M: [op fluisterton] nee...[lacht].

J: Jawel.

I: En stel nou dat het niet over *** gaat, maar gewoon over iemand anders...**

M: Gelukkig.

I:...zouden ze je dan geloven?

J: Ja, want *** heeft zelf een hond en als het over honden gaat, dat zou hij heel erg zielig vinden.

I: En zou jij er met andere mensen over praten?

M: Uhh,...eigenlijk niet, want...ja, je hoeft het niet perse te weten, alleen het is niet leuk als het zo is. Alleen als je bij het onderwerp mishandelen en dieren bent.

I: En als je het er met je vrienden over hebt, hoe zou je dat dan vertellen?

M: Uhh,...zoals...Ja, dan zal ik denk ik eerst bij het onderwerp circus ga kijken.

I: En zou je dat alleen vertellen, of zou je nog andere dingen gebruiken om het te laten zien?

M: Uhh, ja...[lacht]...dan haal ik mn vriendinnen er gewoon bij. En dan mag één van mn vriendinnen voorbeeld zijn. En ik weet precies wie.

I: Stel nou dat je les krijgt over dieren en wilde dieren in het circus en dierentuinen, hoe zou je dan het liefst les krijgen?

...[beiden denken na]...

M: In de dierentuin.

J: Ja, ik ook.

I: En wil je dan dat de juffrouw daar wat over verteld, of wil je alleen kijken of wil je wat lezen op borden?

M: Een rondleiding.

J: Ik wil...meer dat een meneer er gewoon wat bij verteld.

I: En wat voor meneer is dat dan?

J: ...[pauze]...Een rondleiding meneer?

I: Ja, dus iemand die bij de dierentuin werkt?

J: Ja...die veel van de dieren weet.

I: En als het nou hier iets op school is, hoe zou je dan les willen krijgen?

M: Uhh,...[pauze]...binnen of buiten?

I: Dat maakt niet uit.

M: Ok, dan zou ik bui...uhh...dan zou ik denk ik dat de juf wel beestjes gaat zoeken met ons en dan...als we een beestje hebben gevonden informatie gaan krijgen. En binnen...met natuniek.

I: En dat is dus wel allemaal door de meester of juf?

M: [knikt].

I:En jij, als je op school les zou krijgen?

J: Buiten, het liefst.

I: En wat zou je dan doen?

J: Uhh, beestjes zoeken. En dan onderzoeken.

I: En zou iemand er wat bij vertellen, of ga je zelf wat opzoeken in een boekje of op internet?

J: Uhh, het liefst...van internet, want dat ga ik meer geloven.

I: Dan...als je dat in een boek moet lezen bijvoorbeeld?

J: Ja.

I: Ok, dat was het. Dankjewel!

J: Nou, wat was dat jammer...

Interview transcript

14-27102011

Gegevens

Leeftijd: 11 en 10
Geslacht: v en m
Klas: 7 en 8
Afkomst: NL/Curaçao en NL

Datum: 27-10-2011

Duur interview: 34 min. en 08 sec.

Interviewer = I

Jongen= J

Meisje = M

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

M: Uhh, een hond.

I: En wat is jouw lievelingsdier?

J: Precies hetzelfde.

I: En hebben jullie ook allebei een hond?

J: Nee.

M: Nee mn zus heeft een hond, daar wandel ik elke dag mee.

I: En die woont bij jullie thuis?

M: Uhh, nee om de hoek.

J: Ja, mijn oom heeft twee honden lopen, dus...daar kom ik ook redelijk vaak.

I: Maar hebben jullie wel huisdieren?

M: Ja, ik heb 2 katten.

J: En ik heb 2 kippen en een konijn. Verder heb ik eigenlijk niks.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

J: Ja, op zich wel, want ze zijn wel...het lijkt een soort familie.

I: En vind jij het belangrijk om huisdieren te hebben?

M: Ja, best wel, want soms als je ouders weg zijn...dan heb je soms wel eens je poes.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

M: Een tijger, een leeuw en een poema.

I: Heel goed. Weet jij er nog een paar?

J: Uhh, apen, gorilla's en dan uhh...ook nog jachtluipaarden en ja...

I: Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

J: Ja, je komt ze wel veel tegen in het tropisch regenwoud of midden in de Sahara ofzo.

I: Ok. En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

M: Nou, tijgers die vangen soms als je daar loopt...en dan, willen ze je hebben als hun eten.

I: Dus wilde dieren willen jou hebben om op te eten?

M: Ja, eigenlijk als zo gezegd wel.

I: En leven er wilde dieren in Nederland?

J: Nou, volgens mij niet...ja, sommige dieren ook wel, maar niet veel.

I: En wat voor dieren denk je?

J: Nou, ik heb wel eens, toen zaten we in Zeist om te eten, toen vloog er een arend ofzo boven ons. Dus die hebben we wel eens gezien. Verder heb ik eigenlijk nog geen wilde dieren in Nederland gezien.

I: En weet jij of er verder nog wilde dieren in Nederland leven?

M: Ja, in de dierentuin...zie ik wel eens tijgers en leeuwen.

I: En leven er ook wilde dieren in de vrije natuur?

J: [op zachte toon]...Nou, op zich...

M: Nou, voor zover ik weet niet.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

M: Nou, huisdieren kan je naar binnen doen en wilde dieren die kan je niet echt naar binnen doen.

I: En wat is volgens jou het verschil?

J: Nou, net zoals jij (M), je hebt...met huisdieren kan je een beetje knuffelen. Dat kan je bijvoorbeeld...met een tijger kan je niet knuffelen.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

M: Ja

I: En vind je het leuk om daar heen te gaan?

M: Uhh, soms wel.

I: En waarom soms wel?

M: Nou, dan kan je alle dieren zien. Ook de wilde dieren. En soms zie je alleen dieren die je soms best wel vaak ziet.

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

J: Ja, soms. Maar eigenlijk niet echt heel vaak.

I: Vind je het wel leuk om er heen te gaan?

J: Ja, soms wel, want dan zie je ook weer eens dieren die je eigenlijk nooit ziet.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

M: Nou, ik denk...dat ze gewoon...binnen...nou dat ze zeg maar buiten kunnen leven. En dat ze, als het regent ofzo, dat ze zo...op de een of andere manier in een grot ofzo kunnen zitten.

I: En hoe worden ze verzorgd in een dierentuin?

J: Ja, ik denk wel dat ze...af en toe dan zitten ze in een kooitje binnen en dan worden ze dus uhh,...dan wordt er eten naar gegooid enzo. Dat ze nog wel een beetje het gevoel hebben dat ze wild zijn, dat ze het wel nog moeten pakken als het ware. Maar dat het wel eigenlijk gewoon...al klaar is om zo opgegeten te worden.

I: Wat doen de dieren overdag?

J: Ja, overdag is het meer eigenlijk gewoon een beetje spelen ofzo.

I: En wat doen ze nog meer?

M: Uhh...ja, inderdaad spelen...of rondrennen.

J: Ja, misschien een beetje showen voor het publiek wat er is.

I: En wat doen ze 's nachts?

M: Slapen.

J: Ja, je hebt ook van die nachtdieren, die zijn dan, overdag zijn ze er niet en 's nachts bewegen ze heel veel, dus...

I: En als ze slapen, waar slapen ze dan?

M: Mees...soms buiten en soms binnen.

J: Ik denk wel het meest binnen, want...eigenlijk, misschien in de winter is het sowieso buiten wel koud.

M: Misschien in de zomer slapen ze wel buiten.

I: Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

M: Nou, ik denk...in een bos ofzo. In een dierentuin kunnen ze niet echt mensen pakken, maar als ze gewoon wild zijn en vrij, dan kunnen ze dat inderdaad weer wel.

I: Maar zijn ze in het wild altijd op zoek naar mensen?

M:...[pauze]...Nee, dat ook weer niet. Ook andere dieren.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven?

J: Ja, hoe ze...het is wel een verschil tussen de dierentuin. Want in de dierentuin krijg je gewoon iedere dag vlees. Dat krijg je eigenlijk...in het wild moet je echt een beetje, je leven erop gooien voor je prooi.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Ja, want anders is het niet zo...ja, heb je alleen ook schattige dieren dat is ook niet af en toe leuk.

I: Dus het is voor mensen ook belangrijk om de wilde dieren te zien?

M: Ja, dan kan je ook wat daarvan leren.

I: En vind jij dat ze in een dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Nou, op zich wel, maar het is ook wel weer...je scheidt zo wel weer dat beest van zijn natuurlijk leefomgeving. Dus dat is dan wel weer iets minder, maar ja...een archeoloog ofzo, of mensen die kunnen daar heel goed van leren als ze wilde dieren zien.

I: Ga je wel eens naar een circus?

J: Nee, eigenlijk niet

I: Ben je er wel eens geweest?

J: Nee, nog nooit

I: Lijkt het je wel leuk om er heen te gaan?

J: Uhh, lijkt me wel grappig op zich, maar...verder eigenlijk niet.

I: En ben jij er wel eens geweest?

M: Nou, niet echt.

I: Zou je er wel eens heen willen?

M: Nou, dat ook weer niet.

I: Waarom niet?

M: Nou, daar lopen ook olifanten die je ziet en in de dierentuin lopen ze ook, die je ook kan zien. Dus eigenlijk hetzelfde allemaal.

I: Hoe leven dieren in een circus?

M: Nou, ik denk dat ze...in een kooi worden gedaan, dat ze in de avond eten krijgen en ze krijgen 's morgens ook. En als het tijd is voor de show, dat ze dan...zeg maar bij de olifant doen ze altijd zo'n hoedje ofzo op.

I: En hoe denk jij dat ze in het circus leven?

J: Nou, ik denk wel wat minder als in de dierentuin, want bij het circus worden ze bijvoorbeeld helemaal vertroeteld enzo, om mensen gewoon echt helemaal te vermaken.

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

J: Uhh, ja op zich wel in kooi...in hele kleine kooitjes, dus ze hebben niet echt de ruimte om lekker los te gaan.

I: Weet jij nog iets anders? Hoe leven ze als ze niet hoeven op te treden?

M: Nou ja, dan...als ze in een dierentuin leven bijvoorbeeld...en ze zijn...binnen, olifanten zijn meestal buiten...en als ze willen liggen, dan kunnen ze wel liggen hoe ze willen en in een kooi weer niet.

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd?

M: ...[pauze]...

I: Denk er maar even over na...Weet jij het misschien?

J: Nou, ik denk wel met hardheid en discipline, van "als je nou gewoon dat kunstje niet doet, dan krijg je zoveel dagen geen eten!", ofzo.

I: Maar weet een dier als hij geen eten krijgt, dat dat komt doordat ie dat kunstje niet heeft gedaan?

J: Nnee, maar zo denken ze wel dat ze weer die dieren op kunnen voeden.

I: Ok, dus ze geven niet veel eten...Weet jij nog iets?

M: Ik denk eigenlijk hetzelfde als J.

I: Ok, dat ze dus geen eten krijgen en dat ze dan leren hoe ze trucjes moeten doen.

J: Ja, en dan slaan ze ook elkaar met een zweep ofzo. Dat gebeurt ook nog wel eens.

I: Wat willen ze daarmee bereiken?

J: Dan willen ze proberen hun te zeggen van “joh, je doet het niet goed, doe het eens op een andere manier”, of zoiets.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

J: ...[pauze]...Ja, op zich wel, want een olifant is wel...dat is een dier dat heb je eigenlijk niet zo snel voor kunstjes ofzo. Dat is meer een dier...dat is gewoon...dat is een mooi dier, dat moet je gewoon zo laten. Dan hoeft je geen kunstjes te leren.

I: En vind jij dat er een verschil is?

M: Ja, want een olifant is vrij en met een hond wandel je. En met een olifant gaat dat niet echt lukken denk ik. En een hond kan je...ja, een hond leer je meestal...af, zit, lig, plaats.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

M: Uhh, ik denk...soms weer leuk, maar door zo'n vuurring heen springen ofzo...ik denk dat ze dat minder leuk vinden.

I: En waarom vinden ze dat minder leuk?

M: Nou, bijvoorbeeld hij haalt het niet, of hij komt tegen dat vuur aan...tja, dat vind ik ook wel sneu dan.

I: En hoe denk jij dat...

J: Het lijkt mij niet echt leuk voor die dieren en ik denk dat die het ook niet echt leuk vinden. Die zouden liever vrij willen zijn. Lekker ontsnappen en lekker wild leven, want dan hebben ze weer hun eigen omgeving terug.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

J: Ja, ik denk een beetje...ja ook veel jagen, sommigen. Olifanten die zijn dan...die gaan gewoon een beetje rustig rondlopen.

I: En hoe denk jij dat ze leven in het wild?

M: Nou, ik denk dat ze dan ofzo in een bos ofzo leven. Dat ze...ja, op een prooi gaan jagen dan ook.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Nou, dat is wel zielig, want...ik vind eigenlijk niet echt, want ik vind het zielig dat ze worden geslagen met een zweep. Ik denk dat de mensen dat ook niet leuk vinden.

I: Dus mag het dan wel of niet?

M: Jawel, als ze ze maar niet slaan met een zweep.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

J: Nou...op zich, mag het eigenlijk ook weer niet, want ze worden in van die kleine kooitjes...met soms wel met z'n tiene tegelijk worden ze in zo'n kooitje gedouwd. En eigenlijk is dat best wel sneu en zo pak je alleen nog maar meer z'n omgeving af. En inderdaad, slaan is ook wel heel zielig.

I: Vind je het leuk om naar de (kinder)boerderij te gaan?

J: Jja...eigenlijk wel, op zich is dat wel grappig, want dan zie je gewoon wat van die geitjes lopen enzo.

I: En ben jij wel eens op een kinderboerderij geweest?

M: Ja, het is wel leuk om de koeien eten te geven.

I: Hoe leven de dieren op een (kinder)boerderij?

M: Ik denk dat ze daar wel normaal worden behandeld.

I: En wat vind jij dan normaal?

M: Nou, dat ze niet in zo'n te kleine kooi zitten met z'n allen. En dat ze niet geslagen worden.

I: Hoe worden ze verzorgd?

J: Ja, ik denk wel dat ze beter worden verzorgd als in het circus, maar soms heb je ook wel eens van die kinderboerderijen die geven echt...die doen echt alles om een dier te houden. Dus dat is eigenlijk nog beter als een dierentuin als je een dier naar de kinderboerderij zou sturen. Ze worden daar helemaal...je kan met ze knuffelen enzo. En dat vinden die dieren meestal wel leuk.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

M: Nou, op de kinderboerderij daar komen altijd kinderen en die gaan ze knuffelen bijvoorbeeld, uhh...[pauze]...ja, of ze willen, ja, bij een kinderboerderij lopen meer kinderen dan grotere kinderen en in de dierentuin lopen meer van die oudere kinderen.

I: En wat is het verschil tussen de dieren die er leven?

M: In een dierentuin...dan krijgen hun anders eten.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

J: Nou, het lijkt mij op een kinderboerderij wel fijner als een dier, want dan wordt je bijvoorbeeld niet geslagen en je krijgt ook niet, bijvoorbeeld minder eten. Je krijgt gewoon het eten wat je verdiend.

I: En verdienen ze bij een kinderboerderij makkelijk/sneller of juist moeilijker eten dan in een circus?

J: Ja, juist veel sneller, want eigenlijk is het gewoon van uhh..."joh, je hebt vandaag...je bent lekker bezig geweest. Je krijgt gewoon eten!". Dat is het...eigenlijk is het nooit in een kinderboerderij dat er wordt gezegd van "je krijgt geen eten", ofzo.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Ja, dat weer wel, want daar worden ze wel normaal behandeld.

I: En vind jij dat ze daar gehouden mogen worden?

J: Ja, op zich wel, want ze worden daar heel goed behandeld en soms vinden dieren het ook lekker om vertroeteld te worden, dus...dan mag dat op zich wel

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

J: Nnee, eigenlijk niet, want dat is eigenlijk een soort dierenmishandeling, want eigenlijk dat dier dat wil het niet en dan ga je het hem toch laten doen.

I: En mag het ook niet als wij als mensen er heel veel voordeel van hebben?

J: Nou...het zou wel mm...naa, misschien! Het mag niet altijd, maar als het echt bijvoorbeeld van levensbelang is, dan mag het wel.

I: En vind jij dat wij dieren mogen gebruiken als het voor het dier niet leuk is?

M: Nee, want bijvoorbeeld je kleedt hem aan, wat hij dus niet leuk vindt...ja, of je gaat de hele dag met hem lopen van "kom hierheen...dit!...dat!" Nou, dat vind jij ook niet echt zo leuk.

I: En als het nou voor de mensen heel veel voordeel oplevert, zou het dan wel mogen?

M: Ja, maar niet elke dag ofzo.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

M:...[pauze]...Nou, er worden ook best...nou...je ziet eigenlijk best wel veel olifanten of een giraf...Ik denk dat de mensen alleen voor de dieren gaan om te kijken.

I: En maakt het voor het dier wat uit als jij daar heen gaat?

M: Nee, niet echt.

I: Waarom niet?

M: Nou, dat dier...die maakt het eigenlijk niet zoveel uit of er allemaal mensen zijn.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft...

J: Ja, het lijkt me wel wat leuker voor die dieren, want misschien kopen...koopt de circusdirecteur van dat geld wat wij dan uitgeven om die dieren te zien, wel weer iets meer eten voor die dieren. En dan krijgen ze wel weer wat meer eten, dus kunnen ze wel wat makkelijker leven.

I: En denken jullie dat jullie bezoek ook gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in circussen?

M: Nou, kleine kinderen vinden dat best wel leuk om te zien. Dus eigenlijk gaat het dan meer om de kleine kinderen dan om de volwassenen.

I: En als jij er nou met een grote groep mensen heen gaat, heeft dat dan gevolgen voor het gebruik van de dieren? Zullen er dan meer dieren gebruikt worden of juist minder?

M: Nou, ik denk dan wel meer, want ze willen ook meer geld. En dan kunnen ze ook misschien meer kooien kopen. Dat ze niet met z'n allen in eentje zitten.

I: En wat denk jij?

J: Nou, ik denk dat het...voor de dieren maakt het als het goed is, maakt het niet echt veel uit. Want ja...op zich...en het circus zou misschien wel, wat eerder sluiten, omdat ze bijvoorbeeld dan...kom je met een hele groep aan en ze geven geen geld uit aan het eten voor de dieren en dan...ineens zijn ze zo rijk, dat ze uiteindelijk...dan stoppen ze met het circus. En dan worden de dieren waarschijnlijk weer vrij gelaten.

I: En die gaan dan gewoon naar het wild?

J: Nou, dat weet ik niet helemaal zeker. Of ze gaan naar een dierentuin ofzo. Maar meestal worden ze dan wel weer ergens uitgezet.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

M: Ja, dat ze wel eens heel hard worden geslagen met een zweep ofzo, dan wel.

J: Ja, ik denk het wel. Dieren zijn wel wat sterker als mensen, maar ze voelen heus wel pijn, zoals als jij uhh...bijvoorbeeld zo'n dier slaat, dan denkt dat dier ook "ja goh, dat is niet leuk. Eigenlijk zou ik liever weg willen rennen".

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

J: ...Ja, op zich wel, want als ie dan bijvoorbeeld een vrouwtje vindt, dan is ie wel gelukkig.

M: Ja, dat weer wel als ze niet worden mishandeld...net als de dierentuin...of kinderboerderij. Dan denk ik wel dat ze daar wel, een fijn gevoel hebben.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

M: Sommigen wel.

J: Nou, je hebt wel van die dieren die leven meestal in groepen. Dus dan zijn ze niet echt snel eenzaam, maar...het gebeurt wel eens dat er...zoals roofdieren, die jagen meestal alleen, dus...die zijn soms wel eenzaam.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

J: Vrolijk? Ik denk het wel. Maar, dat zie je niet bij alle dieren. Zoals een leeuw die is niet snel...als die aan het jagen is zie je hem niet huppelen.

M: Ja, dat weer wel, maar dat kunnen ze niet laten zien. Honden wel, want ja die kunnen kwispelen. Dieren kunnen niet lachen.

I: En een leeuw en een olifant die hebben ook een staart, maar die kwispelen niet?

M: Ik denk het niet.

I: Kunnen dieren bang zijn?

M: Ja, van die aapjes wel.

I: Alleen aapjes?

M: Uhh...katten...[pauze]...uhh...honden.

I: Maar zijn er ook dieren die niet bang kunnen zijn?

M: Ja, dan denk ik dat dat een haai is.

I: En waarom zou die dan niet bang zijn?

M: Nou, als hij sowieso iets ziet, dan gaat hij er eerder op af, want ja hij heeft honger en dan wilt ie het graag eten.

J: Ja, op zich zijn er wel dieren die bang kunnen zijn, maar je hebt ook zoals een leeuw of een tijger...die zijn niet zo snel bang, die gaan er liever op af en kijken wat het is, als dat ze bang zijn.

I: Maar kunnen ze wel bang zijn?

J: Ja, ik denk het haast wel, voor nog sterkere dieren.

I: En stel nou dat bijvoorbeeld hun hele land overstroomt met water, kunnen ze daar bang voor zijn?

M: Ja, want ze kunnen geloof ik niet zwemmen...tigers ofzo.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

J: Nou, ik denk dat ze het niet echt goed vinden dat die dieren zo mis...handeld worden enzo.

I: Waarom denken ze dat ze mishandeld worden?

J: Nou, op zich omdat ze inderdaad...ze worden veel geslagen met een zweep en ze moeten door van die vuurringen heen springen. En dat vinden ze soms helemaal niet leuk en dan moet het toch.

I: En wat vinden jouw ouders van circussen?

M: Nou, ik denk...dat m'n ouders dat eigenlijk ook denken. Want daarvoor zijn ze niet gekomen.

I: En hebben jullie broers of zussen?

J: Ik heb één zus en verder eigenlijk niet.

M: Ik heb drie broers en twee zussen.

I: Wat vinden je broers en zussen van circussen?

M: Ja, mijn zussen vinden het ook heel sneu als de dieren zeg maar worden geslagen. Dan denken ze van "nou, ik ben hier echt niet voor gekomen en dan wil ik ook m'n geld terug", maar dat mag niet meer. Dat vinden m'n broers ook.

I: En jouw zus?

J: Ja, klein zusje, maar die zou eigenlijk...die zou het heel prachtig vinden, want ja die weet eigenlijk niet wat er achter de schermen gebeurt met die dieren.

I: Wat vinden je ouders er van als jij graag naar het circus wil?

J: Nou, ik denk dat ze dat wel niet echt goed gaan keuren, want ja...dan zouden ze eerder zeggen van "je gaat toch niet kijken hoe dieren mishandeld worden?".

I: En wat vinden jouw ouders ervan?

M: Nou, dat vinden m'n ouders ook niet leuk. Dat ik alleen maar zit te kijken hoe die dieren worden mishandeld als ze niet willen.

I: Wat vinden je broers/zussen er van als jij naar het circus gaat?

M: Ja, die vinden het eigenlijk ook niet zo leuk. Eigenlijk hetzelfde wat ik net zei.

J: Mijn zusje die zou zeggen van "goh leuk! Mag ik mee?"

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

J: Nou, ik denk het niet, want mijn ouders die blijven wel snel als ze een...reden hebben gemaakt waarom ze niet willen, dan kan je daar...dan kan ik daar eigenlijk niet veel aan doen.

M: Nou, ik denk niet dat het me gaat lukken, want ze blijven altijd nee zeggen.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

M: Nou dan gaan hun denk ik, maar dan zonder mij. Dat ik thuis moet blijven, omdat ik dan niet wil.

I: Dus je hoeft niet mee dan?

M: Nee.

I: En zou jij mee gaan?

J: Nou, dan zou ik eerst wel vragen of ik alleen thuis mag blijven en als ze dan nee zeggen, dan is het gewoon nee! En dan moet ik maar mee en dan ga ik maar. Dan neem ik wel iets van een spelletje mee, dan ga ik dat wel spelen ofzo.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

M: Nou...pijn kunnen ze lijden...uhh...ja en ze hebben niet genoeg ruimte voor elkaar.

I: Stel nou, dat iemand tegen jou zegt dat ze heel veel ruimte hebben en dat ze echt heel goed behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en

M: Ik denk...de Dierenbescherming, dan mn vader en moeder, dan mn meester en juf en dan mn vrienden of vriendinnen

- 1. De Dierenbescherming**
- 2. Vader/moeder**
- 3. Meester/juf**
- 4. Vrienden/vriendinnen**

I: En waarom de Dierenbescherming bovenaan?

M: Nou, de Dierenbescherming komt denk ik ook wel kijken hoe het zit. Want hun helpen eigenlijk dieren. Dus daarom ga ik altijd voor de Dierenbescherming.

I: En waarom je vrienden en vriendinnen onderaan?

M: Ja, sommigen die gaan...sommigen zeggen van "ja dat heb ik gezien", maar dat is soms helemaal niet waar, dus dan zeggen ze ook maar wat. Dat ik daar ook heen wil, dat ik daar eigenlijk ook heen ga.

I: En waarom geloof je het eerder van de vader of moeder dan van je meester of juf?

M: Nou, mn vader en moeder zijn er ook eens een keer heen geweest [naar de Dierenbescherming?].

I: En je meester of juf niet, denk je?

M: Nee, juf *** denk ik niet.

I: En hoe denk jij dat de dieren behandeld worden in het circus?

J: Uhh,...eigenlijk worden ze...ze worden niet goed behandeld. Ik zou zeggen van ja, eigenlijk een beetje mishandeld. En ja, ze krijgen niet genoeg eten.

I: Stel nou dat iemand zegt dat ze genoeg te eten krijgen en ze worden wel goed behandeld, van wie zou jij dat dan het eerste geloven?

J: Nou, ik zou inderdaad zeggen:

- 1. De Dierenbescherming**
- 2. Vader/moeder**
- 3. Meester/juf**
- 4. Vrienden/vriendinnen**

I: En waarom heb jij de Dierenbescherming bovenaan?

J: Nou, de Dierenbescherming dat is eigenlijk...die beschermt echt dieren, dus die zegt echt van ja, als ze daar goed behandeld worden dan zou je daar eigenlijk wel heen moeten gaan, als jij het niet gelooft.

I: En waarom je vader en moeder boven de meester en juf?

J: Nou, mijn vader en moeder vind ik toch...die geloof ik wat sneller als mn meester of juf.

I: En hoe komt dat?

J: Nou, mijn ouders daar heb ik gewoon een bet...best goeie band mee, dus...

I: En waarom je vrienden en vriendinnen onderaan?

J: Ja, die...ik heb wel eens vrienden die liegen best veel, dus...

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (2: gevangenschap, 1: vrij) laten zien.

I: Wat voor dier is dit?

Beide: Een ijsbeer...

M:...en hij ziet z'n prooi al zitten.

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

M: Uhh, ik denk het wel.

I: Waarom?

M: Nou, hij heeft het hele land voor zichzelf, dus dan kan die eigenlijk ook met niemand ruzie krijgen...over een stuk land.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Nou, ik denk het wel, want net zoals je nu op het filmpje ziet, hij gaat nu op z'n prooi af en hij weet gewoon bijna zeker dat ie de prooi heeft. En inderdaad, waarschijnlijk heeft ie op dat stukje land, waar die toen straks stond, geen landgenoten zitten.

I: Dan laat ik nog even een ander filmpje zien...

I: Nou ook een ijsbeer...Is dit dier gelukkig?

M: Nee.

I: Waarom niet?

M: Hij ziet er zo mishandeld uit.

I: Waaraan zie je dat dan?

M: Nou, allemaal van die vieze vlekken op z'n rug en hij krijgt ook bijna geen eten zie ik.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Nou, ik denk het niet, want aan z'n omgeving te zien heeft ie ook geen ijs of water waar die in kan zwemmen. En ik zag ook...er ligt daar een heel klein beetje eten op de grond en hij wordt de hele dag met camera's be...bekeken dus. Dat is eigenlijk...vind ie...ik denk dat ie dat niet echt leuk vind.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

J: Nou, ik zou zeggen het eerste filmpje [vrij].

I: En waarom dan?

J: Daar leeft ie...hij kan daar lekker leven. Hij heeft alle ruimte. En hij heeft inderdaad water en ijs, dus...waar die lekker op kan spelen enzo. En hij kan ook gewoon jagen op z'n prooi.

I: En wat denk jij dat beter is?

M: Nou, ik denk ook het eerste filmpje [vrij]. Dan heeft ie nooit met iemand ruzie...[onverstaanbaar]...land ofzo, heeft ie ijs en hij heeft water. En hij kan wat makkelijker dan z'n prooi vangen.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

J: Jaa...s...het ligt er wel aan welke vrienden, want zoals sommige vrienden die zeggen...die gaan dan een hele discussie aan en die zeggen van "joh, dat is niet zo" en...zus en zo en ja...dan ga ik het liever niet met diegene doen. Ik ga...soms ga ik daar wel over dicussieren ofzo.

I: En ga je dan alleen maar discussiëren of laat je nog wat zien?

J: Ja, ik laat...meestal dan neem ik het wel op met een videotje ofzo. En dan laat ik het meestal zien.

I: Denk je dat ze jou zouden geloven?

J: Nou, in eerste instantie niet, maar waarschijnlijk als ik dat filmpje laat zien en ze zien het echt gebeuren, dan denk ik wel.

I: En zou jij er met je vrienden en vriendinnen over praten?

M: Nee, want sommigen...ja, wat J zei is hetzelfde, want dan zeggen ze van "ach joh, maakt niet uit. Kom we gaan verder waar we mee bezig waren".

I: En als je toch iets tegen ze zou willen zeggen, hoe zou je dat dan doen?

M: Dan zou ik zeggen van "Hou jij van een hond?" en als ze ja zeggen dan zeg ik "Nou, zou jij het sneu vinden als jouw hond, bij de vorige eigenaar ook zwaar werd mishandeld" En dan zeg ik "nou, dat doen ze daar bijvoorbeeld ook".

I: En zou je daar dan nog beelden bij gebruiken, of iets laten zien, of iemand anders erover laten vertellen?

M: Nou, de beelden niet, want dat vind ik al heel sneu om te zien. En ja, m'n ouders eigenlijk wel.

I: Dus dat je ouders het vertellen?

M: Ja

I: En denk je dat ze jou zouden gelove?

M: Uhh...nou...[pauze]...ik denk het wel. Als je ook vertelt 'waar' en door 'wat' ook...

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en over dierentuinen...hoe dieren leven?

M: Uhh, eigenlijk...in een...boek.

I: Jij zou het liefst lezen?

M: Ja, dat ook weer. Of...ja, of op de digibord, filmpjes laten zien erover.

I: En wie zou dan die filmpjes moeten laten zien?

M: Nou, juf ***

I: En hoe zou jij het liefst les krijgen?

J: Nou, ik zou het liefst les krijgen door bijvoorbeeld een keer een uitje, naar de dierentuin ofzo. Om te kijken hoe die dieren in de dierentuin leven en dan filmpjes over hoe ze in het wild leven.

I: En als je dan in de dierentuin bent, wil je dan gewoon het liefst zelf kijken, of wil je de borden lezen, of dat iemand verteld?

J: Nou, ja het liefst ga je dan gewoon eerst even wat borden lezen, waar alles is. En dan ga je gewoon...dan heb je het liefst dat iedereen gewoon in...dat we een verzamelplek afspreken en dat dan iedereen z'n gang kan gaan.

I: Dus vooral zelf rondkijken?

J: Ja...en dan soms wel eens uitleg krijgen ofzo...dat is wel grappig.

I: En van wie zou je dan uitleg krijgen?

J: Ja, een juf of iemand die met je mee is ofzo.

I: Dus niet iemand van de dierentuin, dat kan de juf of meester...

J: Ja, dat kan ook van de dierentuin zijn, maakt mij niet uit.

Interview transcript

15-27102011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 11
Geslacht: v en m
Klas: 8 en 8
Afkomst: NL en NL

Datum: 27-10-2011

Duur interview: 30 min. en 07 sec.

Interviewer = I

Jongen= J

Meisje = M

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

J: Uhh, een zebra.

I: En wat is jouw lievelingsdier?

M: Een paard.

I: En hebben jullie ook huisdieren?

J: Ja, een kat, een uhh...konijn en vissen.

I: Heb jij huisdieren?

M: Ja, een hond, vier katten en twee cavia's.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

M: Ja.

I: Waarom?

M: Anders verveel ik me.

I: Wat ga je dan met ze doen?

M: Knuffelen [lacht].

I: En vind jij het belangrijk om huisdieren te hebben?

J: Ja, want als je bijvoorbeeld verdrietig bent kunnen ze je troosten en alles.

I: En hoe troosten ze je dan?

J: Nou, gewoon knuffelen...en er mee te spelen ook.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

M: Uhh,...[pauze]...een leeuw, en...uhh...hoe heet dat...een soort koe...[lacht]...uhh...een buffel...en een aap.

I: Weet jij er nog een paar?

J: Vos, een uhh...olifant.

I: Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

J: Nou, ze leven ook in de savanne enzo. Ja, vossen in het bos.

I: En waarom is volgens jou een leeuw een wild dier?

M: Nnnou, want...je kan ze ook veel....ja, in Afrika zien en daar is meestal het wild.

I: Maar leven er ook wilde dieren in Nederland?

M: Volgens mij niet heel veel, maar wel een paar.

J: Ja.

I: Welke dieren?

M: Ik heb echt geen idee.

J: Volgens mij ook adders, maar dat zijn...[onverstaanbaar]...

I: Jij noemde er net ook al eentje?

J: Een vos.

I: En herten...everzwijnen.

J: Vossen hebben wij altijd in de tuin.

I: En wat is volgens jou het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

M: Nou, een huisdier die kun je gewoon vastpakken, of aaien. En een wild dier die rent gelijk weg.

I: En wat denk jij dat het verschil is?

J: Nou, wilde dieren die zijn niet zo tam. Als je op ze afloopt rennen ze gelijk weg. Maar huisdieren niet.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Vind je het leuk om naar een dierentuin te gaan?

J: Ja, op zich wel.

I: Ga je er wel eens heen?

J: [knikt]

I: En jij?

M: Ja, ik vind het ook wel leuk. En ik ga er ook best wel vaak heen.

I: Ok. En waarom vind je het zo leuk?

M: Nou, want je kan meestal foto's maken en...ik hou van foto's maken. En ik vind het leuk om dieren te zien.

I: En waarom vind jij het leuk om er heen te gaan?

J: Nou, ik vind gewoon...leuk om te zien hoe die dieren...dan zijn enzo.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

J: Nou, gevangen in hokken.

M: Ja, ook gevangen in hokken en...ja...[pauze]...gevangen in hokken...[lacht]...

I: En wat doen de dieren overdag?

M: Uhh...nou, eten en drinken...en sommige dieren dus zwemmen en sommigen klimmen en lopen. Het ligt er aan wat voor dier het is.

I: En hoe worden ze verzorgd?

J: Nou, goed...meestal. En uhh, ze krijgen wel gewoon voldoende eten en alles, net als in de natuur

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

M: Ja, ze worden ook wel goed verzorgd, want ze krijgen ook gewoon genoeg eten en...ja...dan hoeven ze ook zelf niet eten te zoeken.

I: Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

M: Nou, ik denk dat ze het...ze hebben wel meer vrijheid, maar ze krijgen...ze moeten zelf voor het eten zoeken en soms hebben ze gewoon niet genoeg en dan...gaan ze dood.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven?

J: Nou, als ze uit de dierentuin kwamen...net...ja, dan zou ik denken dat ze zouden sterven, omdat ze niet wisten wat ze zouden moeten doen zonder verzorgers.

I: Maar zouden ze dan niet meer kunnen jagen bijvoorbeeld?

J: Ja, dat wel denk ik.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Als ze maar niet slecht verzorgd worden, vind ik.

M: Ja, ik vind het ook wel goed, want...ze verdienen er zelf ook geld aan.

I: De dieren?

M: Nee, die mensen. En...ja, het is ook beter voor de dieren zelf eigenlijk. Ze worden ook gewoon beter verzorgd als in het wild.

I: Ga je wel eens naar een circus?

M: Ik ben er wel eens geweest, maar ik ben bang voor clowns, dus...[lacht]...

I: Dus je vond het niet zo leuk?

M: Jawel, eerst wel, maar toen had ik een verhaal gehoord...over een clown en toen vond ik ze niet leuk...[lacht]...

I: Maar die keer dat je er geweest bent, vond je het toen wel leuk?

M: Ja, toen was het wel leuk.

I: En heb je toen ook dieren gezien?

M: Ja, een leeuw, een zebra, een pony en een kameel.

I: En ben jij er wel eens geweest?

J: Ja, één keer.

I: En hoe vond je dat?

J: Nou, heel leuk.

I: Heb je toen ook dieren gezien?

J: Ja, paarden, kamelen...ook volgens mij olifanten. Verder weet ik even niet meer.

I: En dat was in Nederland?

J: Ja

M: Ja

I: Hoe leven dieren in een circus?

J: Nou, ik denk...ja, die hebben nog kleinere hokken dan in een dierentuin. Maar ik denk dat ze ook wel goed eten krijgen.

I: En hoe denk jij dat ze in het circus leven?

M: Ik ook eigenlijk wel dat het uhh...wel goed voor ze is, maar...het is soms ook wel zelig, want ze worden niet altijd met rust gelaten en...ze hebben gewoon niet zo'n groot hok, dus...

I: Waarom denk je dan dat het goed voor ze is?

M: Nou, want ze worden net als in de dierentuin gewoon...ze krijgen gewoon genoeg eten en...er wordt wel gewoon wat met ze gedaan.

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd?

M: Uhh, gewoon met een truc ofzo...en...ja...[onverstaanbaar]...

I: Stel je wil dat een leeuw door een hoepel springt, hoe zouden ze dat doen? Want je kunt niet zeggen "spring er maar doorheen"...

M: Uhh, ik denk dat ze gewoon met iets er achteraan gaan en dat ie er gewoon doorheen *moet* springen...dat ze een soort houten ding hebben met een gat erin.

I: Je zegt dat ze er met iets achteraan gaan, wat bedoel je dan precies?

M: Uhh...ja...hoe leg je dat uit...een soort muur wat je kan rollen.

I: En hoe denk jij dat ze getraind worden?

J: Nou, ik denk dat ze van jongs af aan al getraind worden. En uhh...bijvoorbeeld als ze door een hoepel willen springen, dat ze er ook wel een stuk vlees achter houden.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en een leeuw of een olifant die een kunstje doen?

M: Nou, ik denk eigenlijk wel, want een leeuw is sterker, dus dat is soms wel meer moeite. En...bij sommige honden kun je gewoon optillen en ze er doorheen, uhh...ja...duwen of gooien.

I: En is er nog verschil in het dier zelf?

M: Ja, een leeuw is groot en een hond is klein.

I: En vind jij dat er een verschil is?

J: Ja...want honden die zijn ook wel...die hebben een beetje een jacht instinct. Maar uhh...leeuwen hebben dat meer enzo.

I: En een leeuw heeft een ander jacht instinct dan een hond?

J: Ja.

I: Kun je dat uitleggen?

J: Nou, een leeuw heeft echt, uhh...in de natuur...of in het circus bijvoorbeeld...heeft ie nog steeds wel dat ie, uhh...bijvoorbeeld een uhh...everzwijn ofzo achterna gaat, maar een hond doet dat niet. Die gaat bijvoorbeeld gewoon een klein konijn ofzo achterna.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

J: Nou, ik denk...sommige dieren vinden dat denk ik niet zo leuk.

I: En waarom niet?

J: Nou...ik weet niet.

I: Denk maar heel even na...wat denk jij?

M: Ik denk eigenlijk ook niet dat ie het leuk vindt, want soms dan...heeft ie bijvoorbeeld heel lang niks gedaan en dan denkt ie gewoon van "nou, moet dat nu?".

I: En weet jij al wat meer?

J: Ja, maar...ik denk dat ze dan soms ook denken "nee, ik wil het niet doen" en dan moeten ze het toch doen.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

J: Nou, dan zouden ze echt niet meer weten wat ze moeten doen.

I: En wat gaan ze dan doen?

J: Nou, gewoon een beetje...stil staan. En ook wel als ze iets...iets te eten zien, wel pakken. Maar ik denk dat ze dan snel sterven.

I: En hoe denk jij dat ze leven in het wild?

M: Ik denk dat ze heel erg moesten wennen dat ze wel gewoon...ja...ze missen denk ik wel gewoon het eten van die mensen...die ze verzorgen en...maar ze hebben wel weer gewoon meer vrijheid, dus ze kunnen wel gewoon gaan rennen en...allemaal dingen gaan doen.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: Eigenlijk wel, want die dieren worden gewoon goed verzorgd en...het is ook wel grappig om te zien. Het is voor de mensen ook leuk.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

J: Nou, soms niet, soms wel. Het ligt er aan of ze ze goed verzorgen.

I: En als ze ze niet goed verzorgen?

J: Ja, dan vind ik dat ze eigenlijk...gewoon in de natuur horen.

I: En ben jij wel eens op een kinderboerderij geweest?

M: Heel vaak.

I: En wat vind je er van?

M: Ik vind het wel leuk, want...ik heb zelf ook altijd dieren gehad die daar leven. En...dat mis ik nou wel, want die zijn er gewoon niet bij ons thuis.

I: En ben jij wel eens op een kinderboerderij geweest?

J: Ja, heel vaak. Tegenwoordig niet meer zoveel.

I: En wat vind jij van kinderboerderijen?

J: Nou, ik vind het wel leuk. Dan kan je dieren ook aaien enzo.

I: En hoe denk je dat ze daar verzorgd worden?

J: Goed.

I: En wat denk jij?

M: Ik denk ook wel dat ze goed verzorgd worden, want daar hebben ze ook gewoon de vrijheid...en...ja, ze krijgen ook gewoon eten en het is voor die di...beestjes ook gewoon goed.

I: En wat bedoel je met dat ze vrijheid hebben?

M: Nou dat ze gewoon, zoals geiten in een weiland staan...dat ze niet gewoon in een opgesloten hokje zitten.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

M: Nou, een dierentuin daar zitten alle beesten in hokken opgesloten en op een kinderboerderij heb je gewoon de dieren in een weiland, of in een uhh...echt een groot hok en niet zo'n klein hokje

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

J: Ja, bij een circus moeten ze ook steeds optreden en...[onverstaanbaar]...steeds. En bij een kinderboerderij kunnen ze vrij rondlopen.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Ja, dat mag wel, want daar worden ze ook wel vertroeteld en...ja...

I: En vind jij dat ze daar gebruikt mogen worden?

M: Ja, vind ik wel, want die kinderen die...het is ook leuk voor de dieren, want ze worden gewoon geknuffeld en...ja dat...en die dieren kunnen ook gewoon hun eigen leven beginnen weer.

I: En wat vinden de dieren ervan dan dat ze geknuffeld worden en geaaid?

M: Dat ligt eraan...ja, ligt aan z'n karakter, want sommige dieren vinden het heel leuk om geknuffeld te worden, maar sommigen echt niet.

I: Zijn er dan ook dieren op een kinderboerderij die dat niet leuk vinden?

M: Nou, meestal niet.

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

M: Nee, vind ik niet, want die dieren...die...ja, als er bij een mens bijvoorbeeld iets gedaan wordt wat ie niet leuk vindt, komt dat...net zo hard aan als bij een dier, als je dat doet.

I: En vind jij dat wij dingen mogen doen met het dier, wat voor het dier niet zo leuk is?

J: Nee, eigenlijk niet. Het komt inderdaad hard aan. En ja...

I: En mag het ook niet als wij als mensen er heel veel voordeel van hebben? Stel, bijvoorbeeld dat we een medicijn kunnen ontwikkelen tegen een ziekte, maar zijn dieren voor gebruikt en die hebben dan wel heel veel pijn...Vind je dat het dan wel mag?

J: Nou...vind ik het nog steeds heel zielig.

M: Ja, ik vind het ook nog steeds zielig.

I: Mag het dan wel of niet?

M: Nee, eigenlijk niet.

J: Nee.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

M: Uhh...ik denk het eigenlijk wel.

I: En op wat voor manier?

M: Weet ik niet...[lacht]...

I: Als jij naar het circus gaat, wat gebeurt er dan met die dieren?

M: Nou, die dieren die worden wel weer vermaakt, maar...die dieren hebben soms ook gewoon de tijd nodig om gewoon uhh...even rust te nemen. En niet dat ze gelijk weer op moeten.

I: En heeft het dier dan door dat jij daar langs komt? Of dat je gaat klappen?

M: Ja, ik denk het wel, want...dat dier, die...misschien is hem wel aangeleerd, dat ie dat leuk vindt, maar sommige dieren die schrikken daar heel erg van, dus...ja...dat vinden ze soms niet leuk.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

J: Nou, dan worden ze wel weer, uhh...ja, gebruikt om uhh...om optredens te doen en dat moeten ze al heel veel doen...per dag.

I: Is dat als je er wel of niet heen gaat?

J: Nou, ik denk dat ze dan wel worden...uhh...gebruikt ja.

I: Maar als jij besluit om er niet heen te gaan, heeft dat dan gevolgen?

J: Nou, ja...want dan word ik weer niet vermaakt.

I: Ok, dat heeft voor jou gevolgen, maar niet voor de dieren?

J: Nee, gelukkig niet.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

J: Ja

M: Ja, denk het ook.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

M: Ja, dieren kunnen ook gelukkig zijn.

J: Ja, ik denk het ook

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

M: Ja, dat kan ook...[lacht]...

J: Ja

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

J: Ook.

M: Ja, dat kan ook.

I: En hoe zie je dat dan?

M: Nou, zoals uhh...een paard of een hond ofzo, die gaan bijvoorbeeld heel hard rennen, of...springen ofzo. En dat vinden ze heel leuk dan.

I: En hoe zie je dat dan bij een olifant bijvoorbeeld?

J: Nou, die zou het niet zo leuk vinden, door z'n zware gewicht.

I: Maar hoe kan je het zien als een olifant vrolijk is?

J: mmm...ik weet het niet.

M: Ik denk...

I: Of een leeuw, of een aap...

M: Ik denk een leeuw dat ie heel hard gaat rennen, of dat ie...gewoon...met een ander gewoon gaat spelen ofzo. En een aap denk ik ook.

I: Kunnen dieren bang zijn?

M: Ja, dieren kunnen bang zijn.

J: Ja.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

M: Uhh, mijn ouders vinden het wel leuk...[pauze]...en dat komt, omdat ze ook heel veel van dieren houden en...dat vinden ze leuk om dan te zien.

I: En wat vinden jouw ouders ervan?

J: Nou, ze vinden het circus ook wel heel leuk ja.

I: En weet je waarom?

J: Ik zou het niet weten.

I: Vinden ze de acrobaten leuk, of juist de dieren?

J: Nou, van alles.

I: Wat vinden je opa en oma van circussen?

M: Uhh, ik denk dat ze het wel leuk vinden, maar ik denk op de een of andere manier ook niet.

I: En waarom niet?

M: Nou, want m'n oma die houdt niet zo van dieren. En m'n opa die is voor bijna elk dier allergisch. En...die vind ze soms leuk, maar het ligt eraan hoe die doet.

I: En hoe moeten ze dan doen volgens je opa, denk je?

M: Ik denk dat ze bij m'n opa gewoon een beetje rustig moeten doen en niet veel te wild, maar dat ie er wel gewoon mee kan spelen.

I: En jouw opa en oma?

J: Nou, mijn oma vindt het uhh...waarschijnlijk heel gevaarlijk, want als ik bijvoorbeeld van het paard af gevallen ben, want ik rij ook paard...dan uhh...dan gaat ze gelijk zitten van "Oeh, heb je niks gebroken?".

I: En als ze dan in het circus optreden, want dan zit je er natuurlijk niet op?

J: Ja, ik denk dat ze het dan wel leuk vindt, ja.

I: Wat vinden je ouders er van vinden als jij naar het circus gaat?

J: Nou...dan zouden ze zeggen "o, leuk".

I: En bij jou?

M: Ik denk dat ze het ook wel leuk vinden en dat ze ook reageren van "nou, dat vind ik wel leuk".

I: En wat vinden je opa en oma er van als jij naar het circus gaat?

M: Nou, dat vinden ze voor mij heel leuk. En ik denk...als ze het zelf zouden doen, dat ze gewoon denken van "nou, we gaan naar het circus". En dat ze niet heel erg vrolijk zijn.

I: En wat vinden jouw opa en oma er van?

J: Nou, ik denk uhh...dat mijn oma...het wel leuk vindt, ook.

I: En weet je waarom dan?

J: Ik zou het niet weten.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

J: Ja.

I: En zou dat lukken?

J: Ik denk het wel.

I: En weet je waarom?

J: Als ik heel lang blijf zeuren.

I: En bij jou?

M: Ja, ik zou het wel proberen, maar ik denk niet dat het lukt.

I: En waarom niet?

M: Nou, want het is meestal bij mn ouders, als het niet mag dan mag het gewoon niet.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

M: Uhh...nou, dat denk ik dan wel, want...soms...gebeurt er wel iets anders en...dan is het misschien wel leuk. En ja...het is gewoon ook leuk voor je ouders en je opa en oma.

I: En bij jou, zou jij mee gaan?

J: Ja, misschien. Als ze me kunnen overhalen.

I: En hoe moeten ze jou overhalen dan?

J: Ik zou het niet weten.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

M: Uhh, nou...ik denk...dat het ook wel aan het circus zelf ligt...welke...welk circus het is, maar als het een goed circus is denk ik wel dat het gewoon...het dier gewoon rust heeft en wel een klein hokje, maar dat is dan niet zo heel erg, maar dat ie wel gewoon, soms een dag of twee met rust gelaten wordt.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel slecht behandeld worden en ze zitten echt in veel te kleine hokken, en ze worden gedwongen om trucjes te doen, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

M:...[schuift briefjes]...

- 1. De Dierenbescherming**
- 2. Vader/moeder**
- 3. Vrienden/vriendinnen**
- 4. Meester/juf**

I: Waarom geloof je de Dierenbescherming het meest?

M: Nou, want die weten meer van de circussen af en waar de dieren zijn. En hoe ze gewoon behandeld moeten worden en hoe het ook soms gewoon gebeurt.

I: En waarom heb je je meester en juf onderaan gelegd?

M: Nou, uhh...ik denk dat de juf of de meester gewoon niet snel vertelt en...soms geloof ik onze juf niet...[lacht]...

I: En hoe komt dat?

M: Weet ik niet. Omdat ze soms ook wel eens grapjes maakt.

I: En waarom geloof je je vader en moeder eerder dan je vrienden en vriendinnen?

M: Nou, want me ou...ja, me vader en m'n moeder die zijn wijzer dan mn vrienden...[lacht]...

I: Maar weten je vrienden dan ook meer dan je meester en juf?

M: Uhh, ik denk het niet, maar ik zou het er niet zo snel denk ik met de juf over hebben en met mn vrienden gewoon wel.

I: Hoe denk jij dat dieren in het circus behandeld worden?

J: Ja...

I: Goed of slecht?

J: Nou...ik zou het niet weten.

I: Nou, stel dat iemand tegen jou zegt dat ze echt heel slecht behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

J: ...[schuift briefjes]...

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Meester/juf
4. Vrienden/vriendinnen

I: Ok, die is bijna hetzelfde, alleen je hebt je vrienden onder je meester en juf gelegd. Waarom leg jij de Dierenbescherming bovenaan?

J: Nou, die weten echt het meeste af van de dieren.

I: En waarom je vrienden onderaan?

J: Nou, ik denk dat uhh...meesters en juffen wel meer afweten dan uhh...die vrienden.

I: En waarom je vader en moeder dan boven je juf en meester?

J: Nou, die zou ik dan wel eerder geloven.

I: En waarom?

J: Ik zou het niet weten.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1: gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

I: Dan ga ik jullie even een filmpje laten zien...

I: Wat voor dier is dit?

J: Een...

M: Een ijsbeer.

J: Ja, dat denk ik ook.

I: Zou dit dier een gelukkig leven leiden denk je?

M: Ik denk het eigenlijk niet.

I: Waarom niet?

M: Want hij zit in een hok en aan iedereen te vragen...ja, een beetje...ja...in diertaal te vragen of ie eten kan krijgen. En...ja...en dan krijgt ie wel eten, maar daarna gaat gewoon iedereen weg, dus dan uhh...en het is een heel klein beetje en misschien is het wel helemaal niet goed voor hem.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Nee, ik denk het niet, want hij zat ook de hele tijd te janken naar de mensen.

I: En waarom is hij dan niet gelukkig?

J: Nou,...dan is ie gewoon niet gelukkig.

I: Dan laat ik nog een filmpje zien...

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

M: Ik denk het eigenlijk wel, want hij, uhh...is gewoon in z'n uhh...ja, in het wild. Dus hij kan zelf weten wat ie doet en niet gewoon ergens opgesloten zitten.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

J: Ja, ik denk het ook.

I: En waarom?

J: Nou, hij zit ook in zijn eigen leefomgeving. Hij kan lekker zwemmen.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

M: Ik zou liever willen dat ie zo leeft [wijst naar filmpje van vrij].

I: En waarom?

M: Nou, want uhh...ja...hij kan gewoon zelf weten wat ie doet en dat is gewoon beter voor een dier, als dat ie in een hok zit, want sommige dieren die, uhh...voelen zich zo eenzaam en...ja, die voelen zich gewoon niet fijn. Dan gaan sommige dieren ook gewoon dood.

I: En wat denk jij dat de beste situatie is?

J: Ja, deze.

I: En waarom denk je dat?

J: Nou, nu heeft ie gewoon zn eigen leefomgeving en kan ie doen wat ie wil.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

M: Ja, ik denk het eigenlijk wel.

I: Hoe zou je duidelijk maken wat er gebeurt?

M: Nou, uhh...als ze me bijvoorbeeld niet geloven, dan moet ik het maar een keer filmen ofzo, of een foto laten zien. En gewoon dat ik het ze kan bewijzen en dat het wel zo is.

I: Denk je dat ze je niet snel zullen geloven?

M: Nou, ik denk eigenlijk wel dat ze me snel zullen geloven, want...uhh, meestal worden er best wel veel dieren mishandeld. Dus dat geloven ze denk ik gewoon snel. Omdat het zo vaak gebeurt.

I: Hoe hoor jij daar zelf dan over dat het zo vaak gebeurt?

M: Nou, dat staat meestal, of op internet of ik hoor het van iemand anders.

I: Als jij hoort dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan ook met je vrienden bespreken?

J: Ja, ik denk het wel.

I: En hoe zou je dat dan met ze bespreken?

J: Nou, gewoon...dat het wel zielig is en alles.

I: En zouden ze jou geloven denk je?

J: Ik denk het wel.

I: En stel dat ze je niet zouden geloven, hoe zou je ze dan overtuigen dat het zo is?

J: Nou, bijvoorbeeld een nieuwsbericht meenemen, of een foto, of een video.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en over natuur en circussen/dierentuinen?

J: Ik zou het niet weten.

I: Denk maar even na.

M: Ik denk eigenlijk dat ik het meer in een project wil, of...dat ze het gewoon aan je uitleggen en dat het gewoon heel uitgebreid gebeurt.

I: En je noemt een project, wat voor project dan?

M: Nou, dat je met, bijvoorbeeld eerst begint met de dieren in de dierentuin, dat je gewoon...allemaal dingetjes, weetjes en dingetjes op internet gaat opzoeken. En dat je daar een project of een...ja, een soort plaat van gaat maken met allemaal weetjes.

I: En wie zou daar over moeten vertellen dan?

M: Ik denk een dierenbes...iemand van de Dierenbescherming, ofzo.

I: Is dat beter dan de juf of meester?

M: Ik denk het eigenlijk wel, want, uhh...de Dierenbescherming weet meer als je juf of je meester over dieren.

I: En weet jij al een beetje hoe je dan het liefst les krijgt?

J: Ja, denk ik...dat ik wel uit een boek les wil krijgen. Dat uhh...echt door iemand, uhh...geschreven is die veel van dieren af weet. En dat we ook een werkstuk gaan maken, enzo.

I: En zou je dan uit dat boek het liefst willen lezen, of zou je dan liever plaatjes willen kijken, of dat iemand verteld?

J: Van alles.

I: En dan een werkstuk maken?

J: Ja.

I: En ga je daar dan een spreekbeurt over geven ofzo?

J: Nee, gewoon met de klas een werkstuk.

Interview transcript

16-01112011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 9
Geslacht: v en v
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 01-11-2011

Duur interview: 39 min. en 12 sec.

Interviewer = I

Oudste meisje= F

Jongste meisje = J

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

J: Uhh,...een hond.

I: En wat is jouw lievelingsdier?

F: Een konijn.

I: En hebben jullie ook huisdieren?

J: Ja, een konijn en een kat.

I: Maar je lievelingsdier is een hond?

J: Ja, dat mag niet, omdat F daar allergisch voor is.

F: Ik ben ook allergisch voor konijnen en de kat, maar die hadden we al voor onze geboorte. En de konijnen zitten buiten.

I: Ok. En jullie zijn familie van elkaar? Jullie zijn zusjes?

F: Ja, dit is mijn zusje.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

J: Nou, uhh...ja, want als ze bijvoorbeeld vroeger, uhh...niet zo goed verzorgd waren, kan je ze nu beter leren...gewoon dingen te doen en...goed verzorgen.

I: En vind jij het belangrijk om huisdieren te hebben?

F: Ja, ik vind het heel leuk voor...met poezen, want dan...lig je lekker op de bank en dan komt ze lekker bij je liggen. Bij konijnen is dat minder, maar die kan je ook gewoon knuffelen.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

F: Ja, een leeuw, een zebra en een haai.

J: Een Lijger...[lacht]...dat is een kruising tussen een leeuw en een tijger. En...ja...uhh...een tijger en...een olifant.

I: Heel goed. En waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

J: Omdat hun...weet ik niet...[lacht]...uhh...omdat hun zelf hun eten vangen.

I: Ok. En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

F: Omdat ze...niet bij mensen in huis wonen of in een dierentuin. En dan zelf op jacht gaan en alles zelf doen en...niet eten krijgen ofzo.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

J: Nou, wilde dieren moeten zelf hun eten pakken...uhh, vangen en huisdieren niet. Die krijgen het zelf. En wilde dieren die moeten ook zelfstandig kunnen leven en...huisdieren niet. En...uhh...[lacht]...

I: Weet jij nog een verschil?

F: Uhh...meestal zijn...uhh...[pauze]...zijn wilde dieren groter dan huisdieren...

J: Ja!

F: Uhh...en die eten ook meer.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

J: Ja, soms.

I: En gaan jullie dan ook samen?

Beide: Ja.

I: En vindt jij het leuk om naar een dierentuin te gaan?

F: Ja, ik vind het heel leuk om naar dieren te kijken.

J: Ja.

I: En hoe worden dieren in een dierentuin verzorgd?

F: Uhh...ik hoop wel gewoon dat het goed gebeurt. Dat het wel...veel ruimte krijgen en genoeg eten.

I: En gebeurt dat ook denk je?

F: Ik hoop het.

I: Hoe denk jij dat de dieren daar leven?

J: Nou,...ik denk gewoon...niet zoals een huisdier, maar...dat ze wel gewoon eten krijgen en...dat ze genoeg, voldoende water enzo krijgen. En heel veel ruimte...ja...

I: En wat doen de dieren overdag?

F: Uhh...onze...onze poes, die doet niet heel erg veel, omdat ie heel oud is. En die ligt meestal op de bank en gaat soms naar buiten om te plassen en poepen.

I: En wat doen de dieren in de dierentuin overdag?

F: Nou, dat weet ik niet uit m'n hoofd, want we zijn niet...de laatste keer was een paar jaar geleden. Uhh...[pauze]...

I: Misschien weet jij het?

J: Uhh,...ik weet de vraag niet meer.

I: Wat dieren overdag doen in de dierentuin.

J: Nou...uhh, ik denk dat ze gewoon een beetje rondlopen en...een beetje liggen en dat de mensen gewoon naar hun kijken...soms brullen ze als het...

F: Bij leeuwen dan he.

J: Ja, ze vliegen ook soms rond als het vogels zijn en ja...

I: En die leeuwen, waarom brullen die dan?

J: Omdat ze honger hebben? [lacht]...

I: Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

F: Uhh...ik denk dat uhh...als ze in Afrika leven ofzo, dat ze soms...vaak onder bomen liggen en dan gaan jagen. En uiteindelijk ook, slapen...kijken wat...drinken.

J: Ik dacht precies hetzelfde...

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Nou, eigenlijk niet, want die dieren vinden het zelf niet zo leuk om achter de tralies te zitten. En...lijkt me zelf ook heel erg stom, als de dieren ons achter de tralies zetten...[lacht]...

I: En wat vind jij er van? Mogen dieren gehouden worden om ons te vermaken?

F: Uhh...Nee, vind ik eigenlijk niet, maar ik vind dan...safari parken wel weer heel leuk, want daar lopen ze gewoon vrij. En...ik vind dat ze dat niet...eigenlijk niet mogen doen.

I: En waarom niet?

F: Omdat het zielig voor de dieren is om achter tralies te zitten.

I: En waarom vind je dat zielig?

F: Omdat de wilde dieren...uhh...graag...denk ik dat ze graag buiten willen leven. Ze leven ook buiten, maar echt buiten de tralies.

I: Ga je wel eens naar een circus?

J: Nou, niet zo vaak, maar ik ben wel een keer geweest. Maar daar waren...daar was een circus zonder dieren...alleen maar ganzen. Maar toen ik met die...uhh...met een...iets met dieren was geweest, dat vond ik wel leuk...

F: Er waren wel tijgers.

J: ...ja...en...maar die dieren vinden het zelf niet leuk, maar...

I: En wat vond jij er van?

F: Ik vond het wel mooi eruit zien, maar ook weer soms een beetje stom, want gewoon heel veel pauzes...[onverstaanbaar]...J, vond het heel zielig....

J: Ja.

F: ...die moest zelfs een keer huilen daarom.

J: Toen was ik nog heel klein.

I: En wat vond jij van het circus?

F: Ik vond het heel leuk eruit zien, want het was met heel veel *spectacular*...uhh...maar...op zich was het wel best zielig voor de dieren, want...met m'n vader had ik het toen ook...toen over hoe die dieren daar kwamen enzo.

I: En wat zei je vader dan?

F: Dat weet ik niet meer. Ik was iets van 6 jaar.

I: Hoe leven dieren in een circus?

J: Nou...in een hok. En dan gaan ze ergens heen. En dan worden ze...uhh...uiteindelijk uit het hok gehaald en dan moeten ze voor mensen optreden.

I: En hoe denk jij dat ze in het circus leven?

F: O, ikke?...[was afgeleid]...Ik denk dat ze het heel erg stom vinden, nog stommer dan in een dierentuin.

I: Waarom?

F: Omdat in de dierentuin...kunnen ze gewoon even iets meer zelf doen wat ze willen en ik denk dat ze bij het circus iets kleinere hokjes hebben. En dan moet...dan *moeten* ze ook trucjes doen.

I: En waarom denk je dat ze daar kleinere hokjes hebben?

F: Omdat als ze op reis gaan...ik denk niet dat ze een heel groot hok mee kunnen nemen.

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

J: Uhh...nou, in het hok bedoel je?

I: Ja

J: Nou, dan liggen ze gewoon een beetje...dan draaien ze soms een beetje rond en lopen ze soms en dan brullen ze soms...[onverstaanbaar]...

I: Ok. En meer doen ze niet?

J: Ja, in het hok zitten misschien.....[onverstaanbaar, kinderen praten door elkaar heen]...

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd?

F: Uhh...Ik denk dat ze dat heel streng doen, dat ze niet...

J: Met een zweep.

F:...doen wat het wilt...moeten ze straf geven, anders leren ze het niet.

I: En wat voor straf geven ze dan?

F: Dat weet ik niet precies...zweep ofzo? Heb ik in een tekenfilm gezien, maar ik weet niet of dat nu zo is.

I: In een tekenfilm?

J: [lacht]

F: Ja, in tekenfilmen zie je dat altijd, maar ik weet niet of dat waar is. Want ik zie...ik weet niet hoe dat er uit ziet.

I: En hoe denk jij dat ze...?

J: Nou, meestal doen ze het uhh...als ze...dan zeggen ze...dan...dan gaan ze bijvoorbeeld met hun poten naar boven en dan doen ze met vlees en dan moeten...dan gaan hun vanzelf naar boven.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

J: ...[pauze]...Ja, want olifanten die gaan niet zomaar zitten, vind ik. En een hond is ook wat flexibeler en een olifant die is wat voller...dat gaat wel wat moeilijker om...uhh...trucjes te doen en te leren. En het is gewoon heel erg moeilijk, want een olifant die kan ook...die kan dan misschien wel op twee poten staan, maar niet echt lang.

I: En vind jij dat er een verschil is?

F: Uhh...ja, want honden hebben daar ook betere oren voor en...[fluistert onverstaaanbaar]...toen in de oertijd hadden ze ook al...daarvoor gingen ze ook al op jacht, voor de mensen. Dus ze horen wel een beetje bij mensen. En bij olifanten, die zijn wat meer in het wild.

I: Nou zei je dat honden betere oren hebben, maar wat bedoel je daar precies mee?

F: Nou, dat ze beter kunnen uhh...beter kunnen horen en dat ze mensen een beetje kunnen verstaan.

I: Jij schudt nee. Ben je het er niet mee eens?

J: Nou, misschien...nou, misschien kunnen ze mensen wel verstaan, maar dat denk ik niet want misschien weten ze wel wat we er mee bedoelen als we dat zeggen, ze weten...

F: Ja, maar dat bedoel ik. Dat bedoel ik.

J: O.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

J: Uhh...soms vindt ie het misschien wel leuk, maar soms ook weer niet, denk ik.

I: En waar ligt dat dan aan?

J: Geen idee, want meestal als ik...een hond een trucje laat doen...nou doe ik niet zo vaak, maar...maar dan blijft ie gewoon kwispelen ofzo.

I: En vindt ie het dan leuk?

J: Dan vindt ie het wel leuk. Als ie z'n be...z'n staart tussen z'n benen doet, dan vindt ie het eng.

I: En hoe zie je dan bij bijvoorbeeld een olifant of ie het leuk vindt?

J: Uhh...als ie het leuk vindt heeft ie z'n oren gewoon en als ie het niet leuk vindt heeft ie z'n oren op een...rare manier.

I: Weet je ook hoe?

J: ...soort van beetje meer naar achteren...denk ik.

I: En hoe denk jij dat een dier zich voelt als ie een kunstje moet doen?

F: Een beetje onder druk gezet, maar ook dat ze dan...[onverstaaanbaar]...bij een hond, denk ik...want uhh...onder druk zetten...onder dwang een beetje.

I: En dat vinden ze niet leuk?

F: Nee, dan voelen ze zich niet fijn.

J: Misschien wel, omdat ze dan een brokje krijgen of zoiets...nou, ja...die olifanten hoeven geen brokje denk ik.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

J: Nou...[pauze]...Ook de hond?

I: Ja, die leeft niet echt in het wild natuurlijk...

J: Ja, oke...[lacht]...Een olifant bedoel je dus...Nou, uhh zou gewoon leven zoals andere dieren...wilde dieren...

F: Zoals andere olifanten.

J: Ja, gewoon zelf eten pakken en soms slapen in een...schaduw staan. Een beetje rennen...Nou, olifanten rennen niet.

F: Aangevallen worden door wilde beesten.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

J: Nou...eigenlijk niet, want als je zo'n dier een uhh...jaartje hebt ofzo in het circus, en dat je ze dan weer terug zet, dan weten ze niet...dan kunnen ze niet meer voor zichzelf zorgen. Dus daarom vind ik eigenlijk niet dat je dieren in het circus mag.

I: En waarom denk je dat ze dan niet meer voor zichzelf kunnen zorgen?

J: Want dan zijn ze gewend dat mensen ze dan eten geven. En dan weten ze niet meer hoe ze zelf eten moeten...ja, moeten krijgen.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

F: Nee...[pauze]...dat vind ik niet, want...ik vind...uhh...dat het dan niet leuk is voor de dieren.

I: Jij vind dat niet leuk voor de dieren?

F: Nee.

I: Ben jij wel eens op een kinderboerderij geweest?

J: Ja.

I: En jij bent er ook wel eens geweest?

F: Ja

J: Ja, wij woonden vroeger heel dicht bij een kinderboerderij.

I: Hoe leven de dieren op een (kinder)boerderij?

J: Nou, ik denk...niet zo fijn, want kleine kinderen die doen niet echt zo voorzichtig met dieren. Die pakken ze gewoon zo op en...ja...dat vind ik wel zielig. Maar voor zo'n geitje...dan kan het wel. Een

geitje die aaien ze gewoon rustig. Ja, ik denk dat ze soms...sommigen niet goed leven. Niet zo leuk, en sommigen wel, want mijn konijnen die hebben ook op een kinderboerderij geleefd en die werden niet zo goed verzorgd. En nu is de een heel erg schuw en de andere ja...

I: Dus dat merkte je wel dat ze niet zo goed verzorgd werden?

J: Ja, want de ene zwarte, het vrouwtje die is echt heel erg schuw, maar nu niet meer zo erg.

I: En Hoe denk jij dat de dieren verzorgd worden op de kinderboerderij?

F: Ik denk dat ze...ja, dat hangt er vanaf. Bij sommigen niet en sommigen wel. Maar ik...ik denk dat ze wel goed worden verzorgd op een kinderboerderij en...denk...er leven ook alleen maar boerderijdieren, maar...het enige verschil is dat er dan alleen mensen komen kijken. En ik vind dat het bij de kinderboerderij eigenlijk wel goed is, want dan kunnen ze ook gewoon lekker rondlopen.

J: Ja, maar konijnen niet.

F: Konijnen niet.

J: Maar die zitten bijna allemaal achter een bank...ja, verstopt...[lacht]...

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

J: Nou, niet zo erg veel, want er worden allebei door mensen gekeken, maar...bij een kinderboerderij kun je ze ook aaien en...oppakken enzo. En bij een dierentuin kan dat niet. En ja...bij een dierentuin worden ze echt achter de tralies gehouden, want dat zijn ook wat wildere beesten. En hier zijn het gewoon rustige huisdiertjes die je eigenlijk gewoon thuis kan hebben.

F: Nou...

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

F: Uhh...bij een circus moeten ze trucjes leren en bij een boerderij niet. En dat vind ik al een goed verschil voor de kinderboerderij. Uhh...want die kunnen lekker hun gang gaan en ik vind...dus...een kinderboerderij beter.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

F: Ja, dat vind ik wel, want uhh...vroeger had je ook...bij de boeren...had je ook gewoon dieren leven lopen in hokken en dat zijn boerderijdieren en dat...ik vind dat dat wel een beetje zo...hoort, want ik denk als ze vrij worden gelaten in de natuur, dat dat weer minder is.

I: En waarom is dat dan minder?

F: Omdat je dan...ik vind...bijvoorbeeld kippen, die laat je dan in een bos vrij en dan...

J: Dan zijn er kippen in een bos.

F: ...heb je kippen in het bos en dat is...en dat is gewoon niet een plek voor kippen.

I: En waar is de plek voor kippen dan?

J: Op de boerderij.

F: Op de kinderboerderij...of op een boerderij...vind ik!

I: En vind jij dat dieren op de kinderboerderij gehouden mogen worden.

J: Ja, eigenlijk wel, want het is wel beter dan een circus en...en een uhh...dierentuin, want hier worden ze wel soms...bij sommige dieren, de meesten...worden ze...bij de meeste kinderboerderijen worden ze wel goed verzorgd. En uhh...en ze worden niet uhh...ja,...[onverstaanbaar]...ze mogen wel gewoon daar blijven en rondlopen. Niet in een heel klein hokje, dat ze gewoon zo'n ruimte hebben ofzo [bedoeld kamertje waar interview plaatsvindt (ongeveer 6m²).

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

J: Ja...[onverstaanbaar]...

F: Nee vind ik niet goed, want...of als je het bij een hond bekijkt dan zie je...als ie iets stouts...moet je hem wel straffen anders leert ie het niet. Uhh, maar als je dat bij andere dieren doet vind ik dat minder...Omdat uhh...die niet...nou...als het geen huisdier is, want anders is het...ik denk niet dat je zo zeg maar een leeuw gaat aanraken ofzo...ik vind niet dat je dieren dood mag schieten als het een beschermde diersoort is ofzo. Of iets gemeens...wat pijnlijk is voor het huisdier vind ik niet dat dat mag.

I: En voor wilde dieren?

F: Huh? Voor wilde dieren...ja, vind ik ook niet dat dat mag, behalve als het echt dieren in overvloed zijn...

J: Die hebben ook een leven [?].

F:...dat er te veel van zijn.

I: En wat vind jij?

J: Nou, als...want die dieren die in de jungle ofzo leven, die hebben wel ook een leven, maar...als ze bijvoorbeeld op hol geslagen zijn, wat er in een ander land al gebeurd is, want een man die had allemaal wilde dieren zoals beren, wolven...en uhh...die uhh...het hek was kapot en al die dieren lopen nu rond in uhh...daar...in allemaal straten. En die mogen bijvoorbeeld wel verdoofd worden ofzo of...maar...want die zijn op hol geslagen, maar verder vind ik niet dat je dieren pijn mag doen ofzo. Misschien wel...misschien wel een heel klein uhh...tikje ofzo, maar...[lacht]...[onverstaanbaar]...

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

F: Huh?

J: Ja, ik snap em al...

I: Als jij naar het circus gaat, merken die dieren dat?

F: Uhh...wel dat er mensen zijn, maar niet bepaald dat er één persoon...

I: En als je niet naar het circus gaat, zouden ze het dan merken?

F: Nee

J: Nee

I: Waarom niet?

F: Uhh, ik denk niet dat ze zo heel erg op de mensen letten. Wel dat er mensen zijn, maar niet dat ze er heel erg op letten. Dat ze gewoon doen wat ze moeten doen.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

J: Uhh...ik snap het niet...uhh...

I: Als jij naar het circus gaat, denken ze daar dan van we moeten die dieren nog vaker gebruiken? Of dat ze denken we stoppen er mee als jij niet gaat?

J: Nee, ik denk uhh...ik denk het niet, want ik ben niet zo'n bijzonder persoon ofzo...En uhh...bijvoorbeeld...als de directeur het circus niet goed vindt, dan stoppen ze er denk ik wel mee, maar als ik het niet goed vindt, of als ik niet kom, dan denk ik niet dat ze meteen gaan stoppen, want ze kennen mij ook nog niet en...

I: En als er nou meerdere mensen niet komen? Of als er juist veel meer mensen komen?

J: Nou, als er minder mensen komen, dan denk ik dat ze niet meteen stoppen, maar dat ze wel misschien die dag...meer hun best doen ofzo...[pauze]...en als...ja als meer mensen gaan, dan gaan ze nog meer hun best doen, want dan komen er meer mensen kijken en dan...

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

J: Ja

F: Ja

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

J: [tjift iets] ja, want als...want soms als je heel goed voor een dier zorgt, zoals een konijn, dan zeg je bijvoorbeeld z'n naam en dan komt ie meteen ofzo. Want bij de vorige bewoner die dat konijn had...onze konijnen...maar wij hebben ze nog niet zo lang...en die zorgde zo goed voor de konijnen dat ze zelfs luisterde naar haar. Dan noemde ze die namen en dan kwamen ze meteen. En uhh...ja, die dieren zijn dan wel gelukkig.

I: En waaraan zie je dat dan?

J: Nou, dat elke keer als jij komt, dan wordt ie helemaal...rondjes gaan lopen en helemaal blij en gaan kwispelen. En zulke dingen doen.

I: En denk jij dat dieren gelukkig kunnen zijn.

F: Ja, dat denk ik.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

F: Ja.

J: Ja.

F: Want uhh...ook onze konijnen die werden eerst ook gescheiden van elkaar en...m'n moeder had vroeger ook een konijn en die was helemaal alleen die ging bijten...dus die was heel erg eenzaam en mn moeder was heel verdrietig.

I: En denk jij dat ze eenzaam kunnen zijn?

J: Nou, ik denk...ja, konijnen kunnen misschien wel eenzaam zijn, maar bijvoorbeeld zwerfdieren die voelen zich...want die voelen zich niet echt eenzaam, want ze weten niet echt wat het betekent enzo. En...maar als ze...maar misschien voelen ze zich wel, niet echt goed, zo alleen, maar... niet echt eenzaam. Nou...misschien andere dieren wel maar...

I: Maar waarom kunnen zij zich niet eenzaam voelen, die zwerfdieren?

J: Want ik denk dat ze niet weten wat dat is. Ja, nou...ze kunnen zich misschien wel eenzaam voelen, maar dat weet ik niet of ze dat zo...kunnen.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

J: Ja.

F: Ja, dat denk ik.

I: Kunnen dieren bang zijn?

J: Ja, bijvoorbeeld...als er een olifant aankomt, dat heb ik één keer gezien, toen kwam er een olifant aan en die leeuw...of zoiets, ik weet niet meer...die probeerde aan te vallen en die kon echt die hele grote mannetjes olifant aan en die werd dan helemaal klein, oren plat en...ja, bijvoorbeeld een hond uit mijn buurt, die is ook bang voor onze kat, elke keer als hij er aan komt, dan gaat die hond...

F: Helemaal terug rennen.

J: ...Ja.

I: En denk jij dat dieren bang kunnen zijn?

F: Ja

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

J: Nou, ik denk dat papa het...dat papa of mama het wel leuk vindt om naar te kijken, maar misschien ook toch nog wel zielig, want papa heeft één keer verteld dat het toch wel zielig is voor die dieren.

I: En weet je wat hij vertelde?

J: Hij vertelde "eigenlijk is het niet zo leuk voor de dieren dat ze dan trucjes moeten doen, want ze worden misschien wel geslagen met de zweep ofzo, om trucjes te kunnen leren". Verder weet ik het niet meer, want ik was toen nog vijf...zeven of acht...[lacht]...

I: En wat denk jij dat je ouders er van vinden?

F: Ik denk dat ze het er wel leuk uit vinden zien, maar gewoon zielig voor de dieren.

I: Wat vinden je opa en oma van circussen?

F: Weet ik niet

J: Ja, mijn opa die...weet ik eigenlijk niet, want die is niet echt vaak bij het circus.

F: Die is echt nooit bij het circus.

J: Nee

I: Hebben jullie het er ook nooit over gehad met ze?

J: Nee

F: Nee, maar mijn opa woonde wel vroeger op een boerderij.

J: Ja, die komt uit Friesland.

I: Wat vinden je ouders er van als je naar het circus gaat?

J: Nou, ze zouden het leuk vinden dat wij wel gaan, maar...ik denk dat ze het gewoon leuk zou vinden als wij gaan...

F: Ik denk niet dat ze er heel boos om worden.

Beide: [lachen]

I: Maar vinden ze het wel leuk?

J: Ja, nou...

F: Ze vinden het wel...ik denk dat ze het er wel leuk uit vinden zien.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan?

J: Dat probeer ik meestal wel als eerst, want dan ga ik zeggen steeds: “toe, toe toe?” en dan ga ik de hele tijd door en...

F: Meestal lukt het niet.

J: Ja, meestal...nou eigenlijk altijd, maar...[lacht]...en uhh...dan lukt het soms niet...nou eigenlijk altijd, maar...dan lukt het niet en dan wil ik zo graag...maar het blijft gewoon niet lukken.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

F: Uhh ja, dan ga ik wel mee, maar dan ga ik heel stom doen. En dan ga ik zo zeggen: “Pap...hoe laat is het”.

J: “Pap, ik wil niet mee”.

I: Maar jullie proberen niet om thuis te blijven?

J: Ja, dat proberen we wel, maar ze nemen ons dan uhh...

F: Ja, dan gaan ze zeggen “we doen altijd alles wat jullie willen en nu doe je iets wat wij willen”.

I: Dus jullie moeten mee dan?

J: Ja...nou uiteindelijk blijkt het soms wel leuk te zijn.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

J: Uhh...wel g...als ze in het hok zitten of...?

I: Ja, maakt niet uit.

J: Ja wel goed, met dat eten geven en water. Maar misschien met de kunstje worden ze niet zo goed behandeld.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel slecht verzorgd worden, ze krijgen slecht eten en zitten in hele kleine kooitjes, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en

J: ...[schuift briefjes]...Nou mijn juffrouw zegt dat heel vaak tegen mij. Ja, die zegt dat bijna elke dag, want zij woonde vroeger ook in een soort van dorpje en daar was een man en die had 2 baby

leeuwtjes als huisdier en die liep dus elke keer zo met twee touwtjes om hun nekjes enzo. Zo gewoon zo door de straat heen met die twee leeuwen.

I: Maar je legt je juf wel bijna onderaan?

J: Uhh, ja, want...ja, misschien deze...[fluisert en schuift briefjes]...en m'n vrienden zeggen nooit iets erover. Papa heel erg soms. De Dierenbescherming heb ik nog nooit gesproken, maar de juf die zegt het ook best vaak.

1. De Dierenbescherming

2. Meester/juf

3. Vader/moeder

4. Vrienden/vriendinnen

J: Hun [de Dierenbescherming] zijn meestal wel...goed op onderzoek gegaan voor die dingen en de meester en juf die weten het gewoon. Vader en moeder weet ik niet. M'n vriendinnen die praten nooit over dieren...[onverstaanbaar]...

I: En hoe denk jij dat de dieren in het circus behandeld worden?

F: Uhh...ik denk dat...ze goed behandeld worden. En dat ze ook genoeg eten en water krijgen.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus slecht behandeld worden en niet genoeg eten en drinken krijgen, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en.

F: ...[schuift briefjes]...

J: Ja, ik wist het...[pauze]...o, die had ik eerst!

F: Ja.

1. De Dierenbescherming

2. Vader/moeder

3. Meester/juf

4. Vrienden/vriendinnen

I: Waarom leg je je vader en moeder boven je meester of juf?

F: Nou, mijn vader...uhh...ik vind dat mijn vader heel slim is en die kijkt ook altijd heel veel naar dieren programma's. En ***, mijn juf, die praat er gewoon nooit over. En...nou niet vaak in ieder geval. Misschien als we het hebben over dieren, maar...En m'n vrienden en vriendinnen zeggen er gewoon niet heel veel over [?].

I: En waarom leg je de Dierenbescherming bovenaan?

F: Omdat uhh...omdat de Dierenbescherming dieren beschermt.

J: Ja, en goed onderzoek doen voor de dieren.

F: Ja, dat is nog beter dan...anderen.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (2: gevangenschap, 1: vrij) laten zien.

J: Een ijsbeer...[pauze]...O!...[pauze]...[onverstaanbaar]...[pauze]...die eten die ijsberen.

I: Zou dit dier een gelukkig leven leiden denk je?

J: Nou,...uhh...niet als het ijs smelt, bijvoorbeeld. Want dan heeft ie bijna niks te eten en dan...gaat ie dood, misschien. ...[onverstaanbaar]...zoiets over een ijsbeer gezien op televisie. En...nou, uhh...hij kan wel goed zwemmen en hij kan wel goed voor zichzelf zorgen, maar de dingen die hij eet zijn wel moeilijk te vinden, onder het ijs. En...hij moet ook veel stukken zwemmen, maar ik denk dat ie wel...soms, niet altijd...wel vaak, maar niet altijd wel gelukkig is.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

F: Ja, dat denk ik wel, omdat hij gewoon vrij in de natuur kan leven en dat is ook heel lang zo, ja. Het is dan wel dat het uhh...gaat smelten, maar...het is uhh...dat is elk jaar dan zo.

F: O, nog een ijsbeer!

J:...[onverstaanbaar]...[pauze]...ahh!

F: Das zielig.

J: Das zielig!

I: Nou, dat is ook een ijsbeer hè? En je zei ook dat het zielig is.

J: Ja!...

I: Wat is er zielig?

J: ...want al die mensen die schreeuwen heel erg en hij zit niet in het water en hij is helemaal vies.

I: Die schreeuwen heel erg...Maar je hoort toch geen geluid?

J: Ja, maar hij heeft uhh...haar mond gaat wel open. Ik denk dat ie het niet zo fijn heeft, want hij is best vies, zie ik.

I: Hij is best vies zeg je. Waarom heeft ie het dan niet zo fijn?

J: Omdat ik niet echt veel water zie en...wel...misschien is daar achter wel water, maar ik denk dat die [gevangen dier] het minder fijn heeft, dan die andere ijsbeer [vrij dier].

I: En denk jij dat dit dier gelukkig was?

F: Uhh...minder...hij kan natuurlijk wel gelukkig zijn, maar ik denk het niet...uhh...want uhh...Hij is niet op zijn eigen...

J: Plek.

F:...qua hoe heet dat...uhh...ja uhh...hoe heet dat nou...owja, temperatuur.

I: Want het moet kouder of warmer zijn?

Beide: Kouder.

F:...want hij woont helemaal op de Noordpool met ijs enzo en hier zit ie...hier heeft ie het dan best heet.

I: En als jullie nou voor het dier moeste kiezen, waar zou hij dan het liefste leven. In het eerste filmpje bij het ijs, of het tweede filmpje?

J: Eerste

F: Twee...eerste.

I: Je vergistte je even?

F:Ja, want ik vond de eerste...[onverstaanbaar]...

I: Dus voor de duidelijkheid, die met dat ijs?

Beide: Ja.

J: Dan worden niet steeds uhh...die worden niet steeds "Hee een ijsbeer! [maakt plaag geluiden]" dan uhh...[onverstaanbaar]...

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

F: Uhh...ja.

I: Hoe zou je duidelijk maken wat er is gebeurd?

F: Uhh...vertellen.

I: Denk je dat ze jou zouden geloven?

J: Ja.

F: Ja.

I: En stel nou dat ze je niet zouden geloven, wat zou je nodig hebben om ze te overtuigen

J: Een film.

F: Uhh...als ze uhh...een filmpje. Of anders ze dr mee nemen...

J: Naar de plek...kijken.

F: Of als...[onverstaanbaar]...

I: Jij zou er dus ook over praten?

J: Ja, ik zou eerst even met m'n vriendinnen er even over praten. En dan...ja, dan m'n moeder en dan...even kijken of ze het geloven. En dan even...dieren beschermen...[lacht]...

I: Wat met dieren beschermen?

J: Nee, uhh...

F: De Dierenbescherming bellen.

J: ...[onverstaanbaar]...ff tegen papa zeggen. En een filmpje als ze dat hebben en even kijken waar ze woont en dan...zeggen.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en natuur enzo?

J: Uhh...nou hoe mijn eigen juffrouw dat doet.

I: En hoe doet ze dat?

J: Nou, ze vertelt...want altijd als één iemand een kring heeft...dan moet je iets uit de krant over dieren...dan begint ze helemaal te praten, uhh...over allemaal wist je dat en dat. En zeggen "vroeger had ik ook..." en allemaal...uhh...allemaal dingen over dieren, hoe ze leven en...uhh...wat je allemaal moet doen met een dier. En als ze niet goed behandeld worden...

F: ...[stoot microfoon om]...sorry

I: Dus vooral als er iemand vertelt?

J: Ja.

I: Ok en je moet dus soms zelf een artikeltje uit de krant halen?

J: Ja, en dan heb ik ook...4 november heb ik ook zo'n kring. En dan moet ik een artikeltje over iets uit de krant halen en dat vind ik wel leuk, maar ik vind het heel spannend. Al die kinderen kijken dan naar jou.

I: En hoe zou jij op school het liefst les krijgen daarover?

F: Uhh, nou gewoon vertellen en op het bord tekenen.

I: En zou je dan zelf tekenen?

J: Ja, zij kan echt heel goed tekenen.

F: Nee, de juffrouw...[onverstaanbaar]...

I: En ook dat de juffrouw vertelt? Of iemand anders?

F: Ja, ook de juf.

I: Hebben jullie gisteren toevallig het jeugdjournaal gezien?

J: Uhh, een klein stukje.

I: Hebben jullie toen gezien dat die olifant...

F: Owja!

J: JA, JA! En één hoorn is eraf. Een stukje.

I: En hoe kwam dat denk je dat ie daar in viel?

J: Nou, want een andere vrouwtjes olifant die kwam tegen hem aan en...toen viel die. En toen kwam de hoorn wel...in iemand...[lacht]...

I: En zou zoiets ook in het wild kunnen gebeuren?

J: Nou, in het wild zijn niet echt veel greppels...mag ik zeggen.

I: En wat vind je er van dat ze daar met z'n drieën zaten?

J: Nou, ik zou het niet zo fijn vinden als ik die olifant was, want het was best een klein stukje...wat ik had gezien dan. En uhh...ja, dat zou ik best stom vinden. Ik zou het veel leuker vinden als ik weer vrij was net als...toen ik...geboren werd ofzo...[lacht]...

Interview transcript

17-01112011

Gegevens

Leeftijd: 11 en 10
Geslacht: m en m
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 01-11-2011

Duur interview: 38 min. en 45 sec.

Interviewer = I

Jongen 1 = M

Jonen 2 = R

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

M: Uhh...ja...[pauze]...

I: Moeilijk...

M: Ja, heel erg.

I: Denk maar even na. Weet jij het?

R: Nou, ik vind alle dieren wel leuk.

I: Je hebt geen echt lievelingsdier?

R: Nee, behalve...een vis vind ik helemaal niet zo leuk, want daar kan je alleen maar naar kijken.

I: En wat wil jij met een huisdier kunnen doen?

R: Spelen.

I: Weet jij het al?

M: Nee, ik heb ook niet echt een lievelingsdier.

I: Hebben jullie huisdieren?

M: Nee. Ik ben er allergisch voor

I: En jij?

R: Ook niet, want mijn vader en moeder hebben er geen tijd voor, want ze hebben heel belangrijk werk.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

R: Uhh...zou wel leuk vinden, maar...kan niet...bij ons kan het niet, want het is gewoon te druk. Het kan...dan kunnen we ze niet voeren...op bepaalde tijden.

I: En vind jij het leuk en belangrijk om huisdieren te hebben?

M: Ja, ik zou het wel heel erg leuk vinden. Ook gezellig, want ik ben op sommige dagen wel alleen thuis. En dan wil ik wel graag een hondje of een kat om lekker mee te spelen. Alleen ik ben er allergisch voor en...ja, wij hebben er gewoon helemaal geen tijd voor.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

R: Uhh...een leeuw, een beer...een wilde kat...een slang.

I: Heel goed. Kun jij er nog een paar noemen?

M: Uhh...dan hebben we nog de tijger...schildpad?...uhh...hoe heet dat...antilope, krokodil.

I: Ja dat is al meer dan genoeg. Hartstikke goed. Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

M: Nou gewoon, je ziet ze meer in het wild...uhh...dat lijken me ook niet echt huisdieren...ja...

I: En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

R: Nou, dezelfde reden als M.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

M: Ja, huisdier...ja, die zijn ook wat...tammer en daar kan je ook leuk mee spelen. En met wilde dieren kan je dat eigenlijk niet?

...[Leidster komt binnen]...

I: En wat is volgens jou het verschil?

R: Nou, wilde dieren die uhh...zie je niet voor in huis, want die...daar zijn ze gewoon te wild voor en dan gaan ze krabben en die kan je niet echt...temmen. En uhh...huisdieren die zijn meer om lol mee te hebben.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

R: Ja

I: En vind je dat leuk?

R: Ja

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

M: Uhh...ja, want ik vind het ook gewoon super leuk om te zien hoe die gewoon...de omgeving eruit ziet. Gewoon hoe ze leven, wat voor dieren er zijn.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

M: ...Ik denk wel goed. En uhh...voeding, mooie kooi...ik denk dat ze wel goed leven

I: En hoe worden ze verzorgd in een dierentuin?

R: Nou, ik denk dat ze goed verzorgd worden, alleen dat ze niet zo veel de ruimte hebben om echt te rennen, of...

I: Dieren moeten dus kunnen rennen volgens jou?

R: Nah...nah...meestal zitten dieren ook gewoon in een groot hok, maar als het een klein hok is, dan vind ik het gewoon niet leuk voor het dier.

I: Wat doen de dieren overdag?

R: Nou...dan eten ze wat, slapen ze soms...rennen ze...en doen ze niet eigenlijk...doen ze dat eigenlijk alleen maar.

I: En wat doen ze 's nachts?

M: 'S nachts?...gewoon slapen, eten...snurken...zou kunnen...Uhh...[pauze]...misschien wel dromen over vlees.

I: Dromen dieren denk je?

M: Nee...zou kunnen, maar ik denk het niet.

I: Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

R: Uhh...niet echt gevangen met ve...dan leven ze wel veel meer gevaarlijker, maar wel...dan hebben ze wel meer vrienden enzo.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven?

M: Nou gewoon, jagen, slapen...gewoon zelf voedsel zoeken. En gewoon...ja...gewoon jezelf beschermen.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: ...[pauze]...nou, ik denk dat ze...nou, ik denk dat ze het eigenlijk niet zo heel erg leuk vinden in de dierentuin. Maar sommige dieren weer wel, want die houden van gezelschap. Sommige dieren weer niet...

I: En houden ze dan van gezelschap van mensen of van dieren?

M: Gewoon van de rest van de dieren...en hun soort denk ik.

I: Dus vind je dan dat ze gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

M: ...[pauze]...eigenlijk niet, want ze moeten gewoon in het wild leven.

I: En mogen dieren volgens jou gehouden worden in een dierentuin om mensen te vermaken?

R: Ik vind wel een klein beetje, maar dan moeten ze ze wel goed verzorgen en...doen of dat je daar je zin hebt en denken als ik een dier was zou ik het ook leuk vinden.

I: Ga je wel eens naar een circus?

R: Uhh...niet vaak...uhh

I: Wel eens?

R: Ja.

I: En kun je je dat nog herinneren?

R: Nee

I: Ben jij er wel eens geweest?

M: Ik ben wel eens een keer naar het circus geweest, ja.

I: En wat vond je daarvan?

M: Ik vond het wel heel erg cool dat ze die dieren gewoon alles kunnen leren. Bijvoorbeeld de beer...loopt gewoon op een bal. En een olifant op van die stokken.

I: En heb je dat in Nederland gezien?

M: Uhh...bij de win...bij het wintercircus ofzo...een paar...nou vijf jaar geleden ofzo?

R: Het kerstcircus. Daar ben ik...ga ik ook altijd heen.

M: Maar dat is niet echt een circus.

I: Kerstcircus gebruiken ze ook dieren, maar dat kun je je niet meer herinneren?

R: Nee, ik kom er wel elk jaar, maar dat moest dan heel lang geleden zijn.

I: Je hebt toen ook dieren zien optreden in het circus?

M: Ja.

I: Beren zei je...nog meer?

M:...ook wel hondjes, die waren heel erg leuk...[vertelt over hondjes op een bal]...

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

M: Ik denk gewoon in klein...kleine kooien. Gewoon...wel goed gevoerd, volgens mij.
Uhh...gewoon...ja...zo...

I: En hoe denk jij dat ze leven buiten de voorstellingen om?

R: Nou...ze leven wel, als ze met ze tienen zijn, dat ze met zn tienen op elkaar leven. Als er tien bijvoorbeeld...[onverstaanbaar]...zijn, dan leven ze met zn tienen...[onverstaanbaar]...

I: Wat zei je?

R: Als er tien ratten bijvoorbeeld zijn, dan leven ze met tien ratten op elkaar en 3 olifanten op elkaar.

I: En wat bedoel je dan met op elkaar?

R: Dat ze in hetzelfde hok zitten...en dat ze niet echt een heel groot hok hebben. Dat ze gewoon...een beetje kunnen bewegen, maar...nauwelijks kunnen lopen.

I: Hoe worden de kunstjes aangeleerd?

R: Uhh...misschien om ze dan...als ze dat goed doen, dat ze dan voeren. Vlees te geven.

I: En hoe vertellen ze dan een dier, een beer bijvoorbeeld, dat die door een hoepel moet, of moet springen?

R: Misschien met...uhh...met je handen, gebaren.

I: En hoe denk jij dat de dieren getraind worden?

M: Nou, gewoon...als ze dan iets goeds hebben gedaan...uhh...gewoon een stukje...iets geven. En dan weten ze dus: "o, als ik iets...een trucje doe of iets goed doe, dat ik dan iets lekkers krijg".

I: En hoe denk jij dan dat ze tegen die dieren zeggen dat ze op hun achterpoten moeten staan of moeten springen?

M: Nou, ik denk dan dat ze misschien ofzo een stukje vlees boven hun hoofd hangen en dat ze zo...zo gaan [steekt handen in de lucht alsof hij iets wil pakken].

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

R: Uhh...ja, als je met een olifant een trucje doet dat moet je wel...uhh...rekening houden met de stabiliteit van de dingen waar die op staat. En honden zijn gewoon heel veel lichter dan olifanten.

I: En vind jij dat er een verschil is?

M: Ja, eigenlijk wel. Want honden zijn een beetje gewend om...gewoon leuke trucjes te doen. Die zijn...gewoon wat wilder. En olifanten die zijn ook heel erg zwaar, waardoor ze soms door sommige materialen neer...zakken.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

M: ...[pauze]...Dat kan je eigenlijk niet weten, misschien is het van...“doe ik het zo goed, doe ik het zo goed? Krijg ik zo een stukje vlees?” Of...zoiets.

I: Maar wat denk je, vinden dieren het leuk om te doen?

M: Uhh...nou, sommige dieren zouden het wel leuk vinden om te doen...want dan krijgen ze meestal een brokje ofzo.

I: En wat voor dieren zouden dat dan zijn?

M: Hond, kat...uhh...tijgers, die springen meestal door een hoepel heen.

I: En vinden die dat leuk om te doen?

M: Ik...[pauze]...denk eigenlijk van niet, maar ik denk wel dat ze dat dan doen, omdat ze dan iets krijgen. Dat denk ik dan wel.

I: En voelt het dier zich volgens jou als ie een kunstje moet doen?

R: Nou...een beetje...blij, dat ie dan iets te eten krijgt en een beetje niet blij, dat ie dan kunstjes moet doen om z'n leven door te brengen.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

R: Uhh...vrij...maar dan zouden ze nooit kunstjes doen. Maar hier in het circus wordt ook voor ze gezorgd, maar...ja in het...in het wild daar moeten ze alles zelf doen, dus ik denk dat het dier het wel leuk vind in het circus.

I: En hoe denk jij dat ze leven in het wild?

M: Gewoon heel erg vrij, geen kleine kooitjes. Dan moeten ze wel...zelf jagen, zelf aan voedsel komen en...ja...zouden ze ook nooit trucjes hebben geleerd en dat dus ook nooit...kunnen.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

R: Die vraag heb je toch al gesteld?

I: Nee...

M: Nee, dat was voor in de dierentuin.

I: ...nu is het voor in het circus.

M: Uhh...[pauze]...in het circus vind ik het eigenlijk niet. Uhh...als ze bijvoorbeeld...[onverstaanbaar]...van die hele kleine kooitjes en daar moeten dan...vijf leeuwen ofzo in. En ze moeten ook door...gevaarlijke dingen doen enzo, zo'n bal, of door...een hoepel of van die hele onstabiele paaltjes. Ik vind dat ze wel gewoon in het wild moeten leven...of in een safari park.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

R: Nou...als ze wel...als ze wat grotere hokken krijgen dat ze soms ook wel los...nah...in groot buiten mogen spelen, ofzo.

I: En kunnen ze dat nu niet dan?

R: Nou, niet echt, want ze hebben hele kleine kooitjes

I: Ben je wel eens naar een (kinder)boerderij geweest?

R: Ja

M: Ik ook wel

I: En vinden jullie dat leuk?

R: Ja

M: Ja, ik vond het wel heel erg leuk, ja.

I: Wat vinden jullie er zo leuk aan?

M: Nou, gewoon je kan de dieren ook gewoon helemaal aaien...kan je gewoon...kan je soms ook helpen te voeren. Dat is gewoon super leuk...eieren rapen.

I: En waarom vind jij het zo leuk?

R: Nou, je kan gewoon helpen. Je kan ze ook aaien. En daar deed ik...uhh...ja...je kan...het is ook leuk voor kleine kinderen. Die vinden het ook leuk om ze te aaien.

I: Hoe worden ze verzorgd op een kinderboerderij?

R: Daar worden ze wel beter dan in een circus of...in een uhh...dierentuin, volgens mij iets beter dan in een dierentuin...

I: En waarom?

R: Dan mogen ze ook allemaal vrij los lopen bij elkaar, want het zijn ook niet echt wilde dieren.

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

M: Nou, ik denk wel goed, want als ik...bijna elke keer als ik daar kom...want soms ga ik dan even weg en kom ik over twee uurtjes terug, en dan zijn ze weer aan het voeren. En de varkens krijgen bijvoorbeeld ook zo'n hele grote emmer met allemaal dingen. Wordt gewoon altijd heel goed verzorgd...En soms ook wel eens gewassen een keertje, doordat ze met een tuinslang spoot. Uhh...ik denk dat ze daar wel goed worden verzorgd.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

R: In de kinderboerderij dan zitten ze wel wat meer op elkaar, maar dan kan je ook wel wat vrij...kan je ook wel...dan zie je ook iedereen. Maar dan wordt je ook bijna elke dag...dan wordt je elke dag geaaid. En dat is gewoon fijner.

I: En hoe is dat dan in een dierentuin?

R: In een dierentuin mag niemand je...aan je komen. Moeten ze telkens in een hok zitten...dus voel je je eigenlijk opgesloten.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

M: Uhh...een circus...[pauze]...ja, in de kinderboerderij hoeven ze geen...trucjes te doen om geaaid...of ze je leuk vinden of...maar gewoon zo goed verzorgd in kleine hokken. En ook gewoon lekker rondlopen...[pauze]...ja...dat was het.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

R: Ja.

I: En waarom?

R: Nou, dieren vinden het daar ook fijn, want ik zou het wel leuk vinden als iedereen altijd aandacht aan me schenkt...En als iemand gewoon bij me komt knuffelen enzo. En...ja...dat zou ik gewoon wel leuk vinden.

I: En vind jij dat ze daar gehouden mogen worden?

M: Nou, op een dierentuin vind ik dat ze daar wel gehouden mogen worden, want daar worden ze ook beter vervoerd...uhh gevoerd, verzorgd, gewassen en mogen ze ook gewoon vrij rondlopen.

I: Bedoel je nou een kinderboerderij of een dierentuin?

M: Kinderboerderij.

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

R: Nou, dat is ook...dat...denk dat het...dat vind ik niet uhh...ja...nee.

I: En waarom niet?

R: Omdat als je zelf een dier zou zijn, dan vind ik het gewoon niet leuk als ik een dier was en dat ze dan de hele...pijn deden...iets van me afpakten.

I: En vind jij dat wij dieren mogen gebruiken als het voor het dier niet leuk is?

M: Nee, ik vind eigenlijk niet, want dieren hebben ook gevoelens. Dieren leven ook. En daarom...daarom mogen we geen dingen met ze doen wat ze echt pijn doet, of wat ze niet leuk vinden.

I: En als het voor het dier nou heel veel pijn doet, maar voor de mensen heel veel voordeel oplevert, zou het dan wel mogen?

M: ...[pauze]...dan alsnog vind ik eigenlijk dat het niet echt nodig is, want...[pauze]...ja, want hun kunnen van die medicijnen...als die medicijnen dan niet goed zijn, dan kunnen hun er ook ziek van

worden, maar ook aan dood gaan. En daarom...ja, gewoon...en sommige diersoorten die worden als proefkonijn gebruikt en...gewoon niet leuk.

I: En vind jij dat het dan wel of niet zou mogen?

R: Nou, een klein beetje...maar dan moet je jezelf wel opofferen om meerdere levens te krijgen.

I: Hoe bedoel je dat?

R: Nou, als je...dan ga je...dan krijg je zelf heel erg pijn, maar andere genezen dan...Dan zou het eigenlijk best wel dapper zijn als...als je dat doet.

I: Als jij dat zelf doet, als mens?

R: Ja, als ik mezelf opoffer voor iets.

I: Maar vind je dan dat dieren wel gebruikt mogen worden of niet?

R: Dat dieren dat...ja...ik weet het eigenlijk niet echt.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

M: Nou, ik denk misschien van wel, dat we daarom ook...gewoon...want soms vragen ze gewoon heel veel geld voor een kaartje. En daarvan kunnen ze dan misschien...ik hoop van wel...dat ze daar dan misschien betere kooien en beter voedsel van gaan kopen.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

R: Ja, een klein beetje...dat ze meer voer kunnen kopen, maar niet echt dat de dieren denken "o, dat is inge...[onverstaanbaar]...ofzo."

I: Maar denk je dat het voor het gebruik van de dieren uitmaakt, of jij wel of niet naar het circus gaat?

R: Nee, want er zijn toch al heel veel bezoekers, dus één bezoeker maakt eigenlijk niet veel uit.

I: En als er nou heel veel bezoekers minder komen:

R: Dan...zou het wel slechter gaan...

I: Wat gebeurt er dan? Gaan ze dan meer of minder dieren gebruiken?

R: Dan gebruiken ze minder dieren, want dan worden ze ook vaker ziek, want ze kunnen bijna niks kopen.

I: En als er veel meer mensen komen?

R: Dan wordt...dan kunnen ze meer dieren kopen en gebruiken.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

M: Ik denk dat ze wel pijn kunnen voelen, want bijvoorbeeld als je een hond...bijvoorbeeld op zn staart gaat staan, dan wordt ie ook een beetje boos en soms gaat ie dan een beetje...huilen, janken.

I: En denk jij dat dieren pijn kunnen voelen?

R: Ja. Als je dieren bijvoorbeeld de verkeerde kant op aait, of op de verkeerde plek...Dan rennen ze ook gelijk weg.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

R: Ja

M: Ja, ik denk dat ze wel gelukkig kunnen zijn, als ze gewoon bij de familie zijn...gewoon vrij. Of als ze het gewoon gezellig hebben.

I: En als ze dan niet vrij zijn?

M: Ze kunnen wel gelukkig zijn, als ze dan op een gegeven moment, als er dan meer mensen bijvoorbeeld naar de show komen kijken, dat ze dan...ja gewoon beter voer kunnen kopen...gewoon bij honden ook.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

M: Ja, als je uhh...bijvoorbeeld...een klein diertje ofzo, of een heel groot dier in z'n...in z'n eentje in een heel groot hok neerzet...dan denk ik dat ie wel eenzaam is, als ie bijvoorbeeld ook geen burens heeft.

R: Nou...ik denk eigenlijk hetzelfde als M.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

R: Ja, als ze gewoon...als ze bijvoorbeeld gewoon een baby krijgt en welpen als je een leeuw bent. En...en als je gewoon met heel veel...[onverstaanbaar]...in een hok zit en je een heel groot hok hebt.

M: Ja, ze kunnen wel vrolijk zijn, dat zie je soms ook in een dierentuin, dan zie je soms gewoon bijvoorbeeld stoktaartjes helemaal heen en weer springen...beetje heen en weer lopen. Ja, als ze gewoon bij de familie zijn en vrij zijn. En als ze het gewoon gezellig hebben.

I: Kunnen dieren bang zijn?

M: Ze kunnen wel bang zijn, vooral in het wild. Als er dan...bijvoorbeeld stropers zijn, dan kunnen ze wel bang zijn dat ze worden gevangen.

R: Ik ben het weer met M eens.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

R: Ik weet het eigenlijk niet echt.

I: Wat denk je?

R: Nou, ze komen...ze gaan er eigenlijk nooit naar toe, dus...Ik heb ze er ook nog nooit over horen praten.

I: Maar je zei dat je wel een paar keer bent geweest...

R: Ja, maar dat uhh...dan was mn oma altijd jarig en die koopt dan de kaartjes.

I: En wat vinden jouw ouders er van?

M: Nou, ik denk dat ze het een beetje overbodig vinden, ook voor de dieren enzo. Dat kost ook gewoon geld voor dieren een paar kleine kunstjes laten zien en gewoon een beetje lachen. Terwijl je ook gewoon hele leuke dingen kan doen, zoals uit eten of naar een pretpark, kan ook. Staat meestal ook een circus. Gewoon iets leuks doen...kan ook.

I: Wat vinden je opa en oma van circussen?

R: Ze vinden het wel leuk en grappig...maar ze vinden het ook best wel zielig dat ze die dieren dan in zo kleine hokjes zitten.

I: En wat vinden jouw opa en oma er van?

M: Uhh...nou ze vinden het ook wel heel leuk en als wij...en wij worden er altijd heel vrolijk van, omdat die clowns dan heel grappig doen...en...ze vinden het ook altijd wel heel leuk als wij blij zijn. Dat we het wel leuk vinden, maar ze vinden het ook een beetje zielig.

I: En waarom vinden ze het dan zielig?

M: Gewoon hoe de dieren worden gebruikt met zweepen enzo. En door...brandende hoepels.

I: Wat vinden je ouders er van als jij naar het circus gaat?

M: Ze vinden het wel leuk voor me dan...en hopen dat ik veel plezier heb. En voor de rest weet ik het eigenlijk...niet heel erg goed, maar het is hun gedachte.

I: En wat vinden jouw ouders er van als jij naar het circus gaat?

R: Ja, ik kan het ook niet eigenlijk weten...want het is wel leuk, maar ik weet niet of dat zij het ook leuk vinden.

I: Wat denk je?

R: Uhh...dat zij het wel leuk zouden vinden.

I: Wat vinden je opa en oma er van als jij naar het circus gaat?

R: Hetzelfde eigenlijk.

I: En wat zouden jouw opa en oma er van vinden?

M: Nou, ze hopen dan dat het meestal...gewoon...leuk zal vinden...gewoon dat ik daar nog eens op bezoek kom. Dus ik denk dat ze het dan wel leuk...zouden vinden, als we naar het circus gingen. Want als ik daarna bij hun op bezoek ga, vertel ik altijd alles en dan worden ze altijd meteen heel vrolijk, dat ze het wel leuk vinden.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan en zou dat lukken?

M: Ja, ik zou het dan wel...zou het dan wel heel graag willen en dan ga ik ook wel...dan ga ik de hele tijd door. Ik heb ook een keer, heb ik een ipod, had ik een filmpje opgenomen...waarin ik ook heel erg aardig deed en dat heeft mijn moeder een keer over gehaald om...dat ik...toch nog mocht logeren met iemand.

I: Dus je probeert het wel en lukt het dan meestal? Of was dit eenmalig?

M: Nou, het lukt meestal wel, maar het moeilijkste was echt toen ik vijf dagen bij mn opa en oma wou logeren. Want mama vond dat niet goed.

I: Maar toen is het wel gelukt?

M: Ja, toen is het wel gelukt.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

R: Dan ga ik toch mee.

I: En waarom:

R: Nou...ik moet perse en het is ook niet leuk om alleen thuis te zijn, maar daar gaat het nu niet om...[pauze]...en...ja, ik wil niet eigenlijk iemand anders' wil verpesten.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

R: Uhh, in kooien...maar ook wel fijn dat ze gewoon...voor hun gezorgd wordt en dat ze gewoon trucjes moeten doen, in een hele leven moeten ze alleen maar trucjes doen.

I: En worden ze dan goed of slecht behandeld?

R: Een beetje er tussen in.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel erg goed behandeld worden, of juist heel erg slecht, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

R: ...[schuift briefjes]...Nou, deze zijn een beetje gemiddeld, allebei hetzelfde.

I: En als je zou moeten kiezen?

R: Dan denk ik dat...nah...ik zou ze wel allebei geloven als ze het zeggen, dus...Bij die geloof ik het wel gewoon meteen [Dierenbescherming] en bij deze [vrienden/vriendinnen] kan het ook gewoon een grapje zijn.

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder...Meester/juf

4. Vrienden/vriendinnen

I: En waarom vader/moeder en meester/juf gelijk?

R: Nou, dan kan het gewoon...straks hebben ze opgezocht op youtube bijvoorbeeld...nou of googlen of wikipedia, maar dat kan niet waar zijn bijvoorbeeld, maar de Dierenbescherming weet het gewoon van zichzelf, die heeft er gewoon zelf onderzoek naar gedaan.

I: En hoe denk jij dat dieren in het circus behandeld worden?

M: Nou, ik denk...wel goed, met genoeg eten, alleen in wel te kleine hokken.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel niet goed behandeld worden, ze krijgen niet genoeg eten, of iemand zegt dat ze juist hele grote hokken hebben, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

M: ...[schuift briefjes]...

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Meester/juf
4. Vrienden/vriendinnen

I: Ok. Dat is snel. En waarom de Dierenbescherming bovenaan?

M: Nou, die weten ook echt heel veel over circusdieren, want die houden dat ook in de gaten, dat dieren niet slecht worden behandeld...En...daarom eigenlijk.

I: En waarom je vrienden onderaan?

M: Nou, die maken ook heel veel grapjes, eigenlijk...over dieren enzo.

I: En waarom je vader en moeder boven de meester en juf?

M: Nou, mn vader en moeder die vertrouw ik gewoon heel erg en mn meester en juf, maken soms ook wel eens een grapje.

I: En je vader en moeder maken nooit een grapje?

M: Die maken wel eens een grapje, alleen mn vader wordt dan echt [?].vader en mn moeder die liegen nooit.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1: gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

I: Wat is dit voor dier?

Beide: Ijsbeer.

I: Zou dit dier een gelukkig leven leiden denk je?

M: Nee.

R: Nee.

I: En waarom denk je niet dat het dier gelukkig is?

R: Nou, hij kijkt ook niet echt vrolijk...Hij kijkt alleen maar naar het publiek, die hem dan uhh...je zag ook iets naar beneden gooien...En het is wel heel erg warm en misschien kan ie daar niet echt tegen.

I: Want het is te warm...en waar zag je dat aan dan?

R: Nou, ook aan zn huid.

I: Want, wat zag je daar aan?

R: Die was niet helemaal wit, daar zaten ook gewoon velletjes van andere kleuren aan.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig was?

M: Uhh...ik denk van niet, want je zag ook echt hoe die keek. Hij zat echt helemaal zo [deed iets voor?] Uhh...je zag ook helemaal aan zn vacht, was helemaal vies!

I: Ik laat hem gewoon even doorlopen...Denk je dat dit dier gelukkig is?

M: Denk dat dit dier wel gelukkig is, want hij is gewoon in zn eigen...land, eigen gebied en hij kan lekker zwemmen. Het is er ook niet te warm, want hij heeft een goeie vacht, dus...kou...koud maakt hem eigenlijk niks uit.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

R: Ja, zelfde reden als m, maar ik zie ook niet echt andere ijsberen die...misschien bij hem leven.

I: Is ie dan minder gelukkig?

R: Ja

I: Of is ie gelukkiger als er meer dieren bij zijn.

R: Gelukkiger als er meer dieren zijn...om mee te spelen.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

R: Het tweede.

I: Dus bij dat ijs?

R: Ja.

I: En wat denk jij?

M: Ik denk wel bij het tweede.

I: En waarom?

M: Nou, hij is gewoon in zijn eigen gebied...uhh...eigen ijsvlakte...en hier voelt ie...daar voelt ie zich thuis. In de dierentuin niet.

I: En waarom denk jij dat ie zich daar beter voelt?

R: Nou, Hier heeft ie ook gewoon een betere vacht. En niet te warm, kijkt ie ook niet zo sip. En...ja...[pauze]...kijkt ook niet iedereen op hem. Hij wordt niet elke dag bekeken.

I: Maar in de dierentuin, daar worden de ijsberen vaak wel ouder dan in het wild en ze lopen minder snel een ziekte op...vind je dan nog steeds dat de tweede situatie beter is?

R: Ja, ik zou wel...korter willen leven als ik een leuker leven had, dan als ik veel langer zou leven als ik een heel saai leven had.

I: En jij?

M: Ja, eigenlijk wel tweede, om dezelfde reden als R. Want...ik wil natuurlijk niet...echt...een *heel* lang leven leiden op een slechte manier. Liever een kort leven, maar dan wel een heel leuk leven...gehad.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

R: Ja.

I: Wat zou je ze dan vertellen? Hoe zou je duidelijk maken wat er is gebeurd?

R: Nou...met gewoon laten zien en te zeggen...Dan geloven ze het meestal wel...wel eens tegen mn vader en moeder zei dat ik het ook niet leuk vond, toen ik in Spanje was, van die stierengevechten...

I: O, dat heb je gezien?

R: Ja, dat was toevallig op tv toen ik hem aan zette. Toen werden ze ook echt helemaal mishandeld...werden stokken in hun gestoken.

I: en hoe zou je het laten zien aan je vrienden?

R: Nou, uhh...zeggen dat ik...hoe het is als jij dat bent...als er bij jou stokken worden gestoken.

I: Stel dat ze je niet zouden geloven, hoe zou je ze dan proberen over te halen.

R: Nou, ik probeer ze dan niet echt over te halen, want het is niet een super belangrijk iets. Nah...het is wel belangrijk voor die dieren, maar wij kunnen er niks tegen doen.

I: En zou jij er met je vrienden over praten?

M: Ik zou er wel met mn vrienden over praten, omdat het best wel erg is als een dier wordt mishandeld. En het is gewoon helemaal niet leuk.

I: Hoe zou jij duidelijk maken wat er is gebeurd?

M: Nou, gewoon...ik vertel gewoon wat ik zelf heb gezien en...als ze me niet geloven, dan zeg ik gewoon "nou en, dan geloof je me maar niet. Ik weet dat het waar is".

I: Dus dan zou je niet extra moeite doen om ze te overtuigen?

M: Nee, ik zou niet extra moeite doen.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en natuur, dierentuinen, circussen?

M: Nou, ik wil graag weten hoe uhh...het echt goed moet en hoe...uhh...of ze goed worden verzorgd of niet...en welke dieren er nou goed zijn en welke dieren er op de rode lijst staan.

I: En wat is de rode lijst?

M: Zoiets van bedreigde diersoorten? Die uitsterven.

I: En hoe zou je daar dan over willen leren? Wil je het liefst uit een boek lezen, of een filmpje kijken of dat iemand verteld, of op een website?

M: Ik heb het liefst wel dat we gewoon op een website kijken of gewoon een filmpje...of dat de juffrouw het echt helemaal precies uitlegt...dan vanuit zo'n boek.

I: Lezen vind je niet...

M: Nou, ik vind lezen wel heel erg leuk. Maar niet uit zo'n boek. Ik heb liever dat iemand het echt verteld, zodat je het echt in je hoofd een beetje kan...ja, gewoon een beetje kan...denken hoe het eruit ziet en dan hoef ik eigenlijk alleen maar te luisteren. Voor lezen moet ik mn ogen erop houden. Ik kan niet lezen en denken tegelijk...dat kan ik niet.

I: En je zegt dat iemand vertelt...is dat dan de juffrouw of iemand anders?

M: Nou, dan is het wel meestal de juffrouw.

I: En zou je willen dat dat iemand anders was, of vind je de juffrouw goed?

M: Nee, ik vind het wel goed als de juffrouw dat vertelt, want ze kan wel heel mooi vertellen.

I: En hoe zou jij les willen krijgen over dieren en dierentuinen...?

R: Nou, op filmpjes. Nah, eerst gewoon uhh...eigenlijk dat ze het uitlegt en dan filmpje, om het gewoon echt in je hoofd te krijgen.

I: En wie zou je dan willen dat dat uitlegt?

R: Nou, mn juf ook...Die kan duidelijk vertellen.

I: Hebben jullie toevallig het jeugdjournaal gekeken?

Beide: Nee

I: Hebben jullie gehoord, of misschien ergens gezien dat een olifant is gevallen in een greppel?

R: Nee.

M: Ja, ik zag het wel in de krant staan! Want...ik was in mn eigen kamer aan het kijken naar de tv. Ik had hem aangezet, alleen die van mij staat dan meestal op het uhh...op het journaal of het jeugdjournaal en toen kwam opeens zo'n foto ofzo en dat zo'n mevrouw aan het vertellen was over een olifant in een greppel enzo.

I: En weet je wat er ook precies gebeurd was?

M: Nee, dat weet ik niet.

I: Of waar het gebeurd was?

M: Nee.

Interview transcript

18-01112011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 10
Geslacht: m en m
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 01-11-2011

Duur interview: 39 min. en 18 sec.

Interviewer = I

Jongen 1 = R

Jonen 2 = S

Inleiding

S: Ik vind de dierentuin wel leuk, want je ziet al die dieren zo rondlopen en vooral de apen, want...het is wel grappig, want dan gaan ze zo daar bovenin zitten en dan gaan ze ineens weer naar beneden.

I: Wat is je lievelingsdier?

S: Uhh...denk een slang.

R: Een tijger.

I: Hebben jullie thuis ook huisdieren?

S: Moet het echt qua...dieren zijn van in de dierentuin, of kan je ook gewoon...

I: Nee, wat jij wil...

S: O, ja dan een hamster.

I: En heb jij thuis ook een hamster?

S: Ja.

I: En heb je nog meer huisdieren?

S: Kat.

I: En jij hebt geen huisdieren, zei je?

R: Nee, maar ik vind katten...nou, een kat is m'n lievelingshuisdier, ja.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

S: Ja, ik vind het wel belangrijk, want...a...het is...leuk, je kan er ook mee spelen. En...anders...want mn vader en moeder zijn gescheiden, dus...dan is het een beetje eenzaam thuis. Dan is het wel leuk om een huisdier te hebben.

I: En zou jij graag huisdieren willen hebben?

R: Ja, eigenlijk een beetje hetzelfde als S, want...uhh...mijn ouders zijn niet gescheiden, maar...ik heb alleen maar een moeder...mijn vader is dood.

I: En je hebt dus geen huisdieren, maar zou je wel graag huisdieren willen hebben?

R: Een kat.

I: Anders is het een beetje eenzaam...

R: Ja, anders is het niet echt leuk. Dan verveel je je altijd.

S: Ja

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

S: Uhh, een tijger, een aap, een giraf, een krokodil, een slang, uhh...

I: Goed zo! Weet jij er nog een paar?

R: Neushoorn, luipaard, uhh...Oli...fant...

I: Heel goed. En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

R: Nou...ze zijn niet echt...ja, ze zijn, ja...ze leven ook in het wild en het zijn niet echt huisdieren.

S: Nou, slangen...misschien wel een beetje.

R: Ja, een slang misschien wel, maar...

I: Jij noemde ook een slang, waarom vind je dat een wild dier?

S: Omdat meestal zo'n oerwoud dan hangen er wel slangen of...net als bij Afrika en...ja, en Afrika. Daar zijn dan heel veel...wilde dieren.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

S: Huisdieren die zijn meestal niet zo heel erg gevaarlijk tegen mensen. En die zijn ook veel kleiner.

I: En wilde dieren?

S: Ja, die eten je eerder op, of...die zijn ook wat groter.

I: En wat is volgens jou het verschil?

R: Nou, uhh ja wilde dieren zijn groter, heel veel. Die kan je niet zomaar in huis nemen, want dan uhh...[beide kinderen lachen]...passen ze niet in het huis. Uhh...ja, en ze zijn ook niet zo lief...ja...en huisdieren...wel.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

S: Nou, niet echt super vaak, maar als we er heen gaan vind ik het wel leuk.

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

R: Ja, ik vind het wel heel erg leuk, alleen...uhh...ja, het is....ik heb er niet altijd zin in, maar...

I: En waarom niet?

R: Nou...soms...heb ik er gewoon geen zin in dan heb ik er geen humeur voor.

S: Gewoon zin om thuis te blijven.

R: Ja.

S: Dat heb ik ook wel eens.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

S: Uhh...ja, wel goed. Ik denk ook wel dat ze goed te eten krijgen, goed te drinken en dat ze wel groot...grote ruimte hebben waar ze leven. En dat de verzorgers niet een leeuw bij een uhh...aap zetten ofzo.

I: En hoe worden ze verzorgd in een dierentuin?

R: Nou, ze worden wel goed verzorgd. Goed te eten krijgen enzo ook. Groot hok. Uhh...meestal ook wel uhh...een hok...met heel veel gras enzo, zoals zn leefomgeving. Alleen ik denk niet dat ze het er zo leuk vinden. Ik denk dat ze eerder wel echt vrij willen zijn.

I: Wat doen de dieren overdag?

S: Gewoon huisdieren, of in het wild?

I: In de dierentuin.

S: O, ik denk...gewoon...eten, een beetje naar de mensen kijken. En een beetje spelen met elkaar.

I: En wat doen ze 's nachts?

R: Dan sla...ja, sommige dieren...die, ja...nachtdieren die zijn 's nachts dus wakker...en ja...overdag dieren dan is het...dan hebben ze wel geluk, want dan zien ze de mensen niet...en het is soms ook wel vervelend voor de dieren. En dan slapen ze, ja...soms.

I : Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

R: Nou...gewoon...uhh...dat ze gewoon hun eigen eten pakken en wel goed. Ik denk dat ze het dan ook wel leuker vinden. En ja...

I: En waarom leuker?

R: Nou...in de dierentuin heb je wel een groot hok, maar je zit er opgesloten. Je krijg maar ongeveer om de paar uur ofzo, krijg je eten. In plaats van als je nu honger hebt, dan krijg je niet wat, maar in het wild wel. Dan kan je vangen. Als je gelukt hebt...[lacht]...

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven, als ze niet in de dierentuin zaten?

S: Want dan...hebben ze ook geen last van de mensen, dat die de hele tijd zo langs lopen en dan hoor je de hele tijd herrie. En in het wild dan kunnen ze ook gewoon...ja, eten pakken. Maar het is wel wat gevaarlijker in het wild. Want stel je bent een...aapje en dan uhh...ben jij bijvoorbeeld ...dan heb je bijvoorbeeld een gebroken poot ofzo en dan komt er ineens een leeuw aan, die eet je dan op, dus dan heb je wel meer risico's dat je dood gaat, of dat je wordt gepakt.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

R: Nou...nee, eigenlijk...ik vind niet dat ze *moeten*...ja...als ze laten zien dat ze het leuk vinden, dan zou ik het wel doen. Het is ook leuk voor de dieren dat ze het leuk vinden. En...ook leuk voor de mensen die kijken erna. En...anders zou ik gewoon het niet verbie...dus niet...uhh...dwingen om dat dier te doen, want dat doen ze...

I: Dus alleen als dieren het leuk vinden, dan mag het?

R: Ja

I: En vind jij dat ze in een dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

S: Nou, ook niet echt, want...ze vinden het denk ik wel leuker om in het wild te leven, dan in de dierentuin, maar ook voor de mensen is het wel leuk, maar ik vind het eerder belangrijk...dat de dieren het leuk vinden dan...wij. Want *hun* worden opgesloten en helemaal...ja, binnen gehouden. Stel je hebt heel veel dorst en dan...is alle drinken al uitgedroogd, of...op. Dan kan je niet gewoon drinken pakken.

I: Ga je wel eens naar een circus?

S: Ja

I: En vind je dat leuk?

S: Ja, ik vind het wel leuk.

I: En waarom vind je het leuk?

S: Want dan...is heel mooi...acrobaten, dat vind ik wel knap, want dan hangen ze allemaal aan touwen en dan gaan ze helemaal over de kop.

I: En heb je in het circus ook wel eens dieren gezien?

S:...Nee. Ik ben er maar één keer geweest.

I: En ben jij wel eens naar een circus geweest?

R: Nee, ik ben er nog nooit geweest.

I: Zou je er wel eens heen willen?

R: Ja, ik...ja, ik denk...ja, ik weet denk ik wel wat ze doen. Maar ik zou het wel willen zien.

I: En zou je ook dieren willen zien?

R: Ja, uhh...Ja! Alleen...als ze het leuk vinden hè! Want...zij moeten het doen, niet wij.

I: Hoe leven dieren in een circus?

S: Gewoon...ik heb een keer zo'n filmrol gezien ofzo, gewoon zo'n tekenfilm. En toen heb ik zo gezien van dat ze alleen maar in hokken...met allemaal stro en water. Dat is dan het enige...[pauze]...en dat ze dan gewoon soms laten oefenen...en dat er dan gewoon...als er een voorstelling is, dat ze gewoon die dieren daarheen laten gaan...[pauze]...dus ik denk niet zo fijn...dat ze daar leven.

I: En hoe denk jij dat ze in het circus leven?

R: Nou, uhh...niet...ik denk wel slechter dan in een dierentuin...

S: Ja.

R: ...maar...ja...slechter dan in een dierentuin.

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

R: Nou...eten. Ze eten, ze drinken...leven in ho...ja, ze zitten in een hok. En...ja...dat denk ik gewoon.

S: Ik denk ook wel dat ze wel even moeten oefenen...en, ja gewoon eten en drinken.

I: Ze moeten oefenen, zeiden jullie net al. Hoe worden de kunstjes aangeleerd?

S: Ik denk dat ze dat gewoon...ja ik weet niet hoe ze dat doen.

I: Wat denk je?

S: Uhh...ik denk dat ze hem gewoon erheen jagen...net als bij een leeuw doen. Dan door zo'n hoepel heen springen en dan...ik denk gewoon dat ze hem er doorheen jagen. En dan dat ze...als ze het gedaan hebben dat ze dan een snoepje krijgen ofzo. En dan...daarom gaan ze het de hele tijd doen, denk ik. [fluister] ik denk zoiets.

R: Ik denk het ook.

I: En doen ze dat dan omdat ze opgejaagd worden of omdat ze een snoepje krijgen?

S: Ik denk allebei wel een beetje. Ik denk dat ze het eerst gewoon gaan opjagen. En dan als ze het een paar keer goed hebben gedaan, dat ze dan gewoon een snoepje krijgen daarna.

I: En hoe jagen ze die dieren op?

S: Met een zweep ofzo...met ja...

I En hoe denk jij dat ze opgejaagd worden?

R: Met een zweep of met een brandende fakkel ofzo. Daar zijn dieren ook bang voor. Leeuwen enzo...tijgers.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven? Dus als ze niet in het circus zaten...

S: Als ze eerst in het circus waren en dan weer in het wild?

I: Ja

S: Ik denk dat ze dan...wel veel fijner vinden, mwaar dat ze dan het wel veel lastiger vinden om eten te krijgen, want dat zijn ze dan altijd al gewend, dat ze gewoon eten krijgen.

I: En wat denk jij?

R: Hetzelfde.

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

R: Nou, ik denk niet echt leuk...van "waarom moet ik dit nou doen?"..."Ok, ik doe het maar, anders word ik misschien wel afgemaakt".

S: Ja...

I: Afgemaakt?

S: [lacht]...

R: Ja! Dat kan.

I: En hoe denk jij dat het dier zich voelt?

S: Ja, ik denk ook niet zo echt fijn...En...ja, gewoon niet fijn.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

S:...Ik denk het wel, want honden die gaan denk ik eerder...uhh...zo'n heel parcours lopen. En olifanten...en bij honden...die krijgen denk ik ook eerder een snoepje.

I: En waarom krijgen honden eerder een snoepje?

S: Omdat voor zo'n olifant moet je echt wel een heel groot snoepje en...dan gaat ie helemaal met z'n slurf zo POEF! En dan slaat ie dat snoepje keihard weg.

I: En vind jij dat er een verschil is?

R: Nou, een hond is wel veel leniger. Die kan meer springen, of uhh...ja een betere...[onverstaanbaar]...aan doen. En olifanten die...ja, die loopt een beetje langzaam. Die doet er ook wat langer over. Dan is het zwaarder en...[lacht]...

S: Nou, olifanten kunnen wel snel rennen hoor!

R: Ja, maar...

S: 50 km/h!

R: Ja!

S: Soms wel.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

R: Nee.

I: Waarom niet?

R: Dat is...gewoon heel erg zielig, vind ik...want het wordt echt gewoon uit hem geslagen.

I: Het wordt uit ze geslagen?

R: Ja, letterlijk! En...letterlijk en ook weer niet letterlijk.

I: En hoe bedoel je dat dan, ook weer niet letterlijk?

R: Nou...ja...uhh...gewoon echt letterlijk, dat is bijvoorbeeld gewoon met de zweep slaan...

S: Ja

R:...niet letterlijk is dat ze het heel naar maken, dus...uhh, niet in hun eigen kooi, maar een heel klein kooitje ofzo. Niet meer te eten krijgen.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

S: Uhh, nee ik ook niet. Of net als bij de dierentuin dat...het belangrijker is voor de dieren dat ze het fijn hebben, dan voor de mensen in de dierentuin. Want mensen kunnen ook nog gewoon...buiten gaan spelen of naar een pretpark ofzo.

I: En ben je wel eens naar een kinderboerderij geweest?

R: Ja, ik woon er heel vlakbij.

I: En vind je het leuk om naar de kinderboerderij te gaan?

R: Ja...best wel, alleen...nu niet meer zo, want ik ben wel gewend aan de dieren...en...we hebben er best wel weinig. We hebben geen ezels ofzo...ja...

I: En ben jij wel eens naar een kinderboerderij geweest?

S: Ja...ja, ik vind het ook wel heel leuk.

I: Wat vind je er zo leuk aan?

S: Dat...ja, je...die dieren...soms komen ze dan ook echt heel dicht bij je. En dat is dan wel grappig als je ze gaat aaien.

I: Hoe worden ze verzorgd?

S: Wel goed...want ik ben een keer bij die dieren...boerderij geweest...kinderboerderij, en...ja, ik zag wel dat ze goed worden verzorgd.

I: En hoe denk jij dat ze verzorgd worden?

R: Ook wel goed in ieder geval...Ja, die mensen die...die houden wel heel erg van die dieren, dat zie ik ook wel...bij onze kinderboerderij dan...Ja, ze geven hun heel veel...te eten en drinken...niet te veel, maar gewoon...minimaal...ja, genoeg.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

R: Nou ja, een dierentuin dan...ja, die...dan lopen ze...dan lopen ze niet los. Dan zitten ze in hokken en moeten ze daar blijven. En in een dieren...kinderboerderij dan kunnen ze los lopen. Soms zitten ze binnen als het regent...enzo...maar ze kunnen wel los lopen en dat is wel belangrijk. Dat is niet alleen maar binnen zitten, dat is ook niet goed.

I: En is er nog een verschil tussen de dieren?

R: Ja,...want de dieren zijn wel veel kleiner in de kinderboerderij. Ze zijn...denk ik wel...ook wel...ze doen meer in ieder geval...Een koe komt naar je toe. En je kunt ze voeren.

I: Ja, en dat kan in de dierentuin niet?

R: Nee.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

S: Uhh...dat...bij een kinderboerderij dan zijn de dieren los, en dan kan je ze gewoon aaien en...ja...dat is leuk. En bij het circus...dan...zijn...zitten ze eigenlijk alleen maar in hokken...en...ja, dan krijgen ze denk ik ook veel minder te eten en te drinken.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

S: ...Ja, dat vind ik dan weer wel, want dan mogen ze gewoon vrij lopen. En dan zitten ze ook in de vrije buitenlucht en gewoon...met zn...allen.

I: En vind jij dat ze daar gehouden mogen worden?

R: Jaa...eigenlijk...ja, eigenlijk wel. Uhh...ja dan zitten ze ook buiten. Uhh...ze mogen lekker los lopen. Ze krijgen...denk ik wel beter te eten en te drinken, dat weet ik denk ik wel zeker.

I: Waarom denk je dat?

R: Omdat...dierentuin is veel groter! Ze hebben dan wel veel mensen, maar...dan duurt het wel langer voor de dieren...[onverstaanbaar]...

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

R: Nee.

I: Waarom niet?

R: Ja, omdat het niet leuk is voor de dieren. Ze vinden...het is niet leuk, het is zielig, het is...gewoon verkeerd.

I: En vind jij dat wij dieren mogen gebruiken als het voor het dier niet leuk is?

S: Nee, want...dat vinden dieren...niet leuk. En mensen wel, maar...ik vind...[pauze]...wel...veel...veeee/ belangrijker dat de dieren het leuker hebben dan wij. Dat wij ze gewoon een beetje gaan uitputten. Gewoon...niet blij maken.

I: Maar we hebben nu heel veel medicijnen die we eerst getest hebben op dieren. En daar zijn dieren aan dood gegaan, er zijn dieren die hebben daar pijn aan gehad, vind je dat het wel mag als het voor ons een medicijn oplevert?

Beide: Nee!

I: En waarom dan nog niet?

S: Want dan kan je het beter op een mens uitproberen...die gewoon...dood wil [lacht]...of in ieder geval...

R: Nee, die in coma ligt ofzo.

S: Ja, die in coma ligt ofzo en die...dat die gewoon ingeslapen wordt...daar kan je het dan beter bij doen...en...dat vind ik dan wel wat handiger dan bij dieren.

I: En waarom vind jij dat het dan nog steeds niet mag?

R: Nou, omdat...uhh...sommige medicijnen zijn *van* dieren gemaakt. En...

S: Owja.

R: ...uhh...zij hebben ook een leven, dus dat mag je niet zomaar afpakken. Dat is belangrijk.

S: Ja.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

R: Nee...ze zien honderden mensen per dag ofzo. Die denken gewoon van "o, ze komen kijken". Ja..."Het zou mij wat boeien".

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus?

S: Dus stel ik ga naar het circus en dan...

I: Denken ze dan van dan gaan we nog meer dieren gebruiken of juist minder dieren gebruiken?

S: Ik denk dan nog minder, want...ja dan komen er nog meer mensen en nog meer en nog meer en dan krijgen ze ook steeds meer geld ook.

I: En als jij nou niet gaat en er gaan nog veel meer mensen niet...Wat zou er dan gebeuren?

S: Ik denk dan...dat ze wel...die dieren houden...een tijdje, om te kijken of er meer mensen komen. En dan daarna denk ik gewoon dat ze ze weer vrijlaten en dan weer gewoon op het oude doen denk ik.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

R: Ja!

S: Ja!

I: Jullie zeggen het vol overtuiging...

Beide: Ja, ja!

R: Ze kunnen heel erg veel pijn hebben.

S: Ja.

I: En hoe merk je dat dan?

R: Nou...

S: Want hun hebben ook gevoelens. Uhh...stel, je ziet bijvoorbeeld uhh...een baby zebraatje ziet bijvoorbeeld de moeder helemaal...dood gaan. Voor zn leven werken...dat doet pijn bij een dier.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

R: Ja, dieren kunnen wel gelukkig zijn. Uhh...want je ziet ook wel...bij uhh...ik heb een buurmeisje, die heet ***, die heeft een kat, Harry...Die is wel...ja, altijd wel blij, hij komt altijd naar ons toe en...knuffelt me ook wel. Hij is dan wel gelukkig als ik bij hem kom met ***.

I: En denk jij dat dieren gelukkig kunnen zijn?

S: Ja, jaa.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

S: Ik denk het ook wel ja.

R: Ook wel, want...uhh...ik moet wel eens voor Harry zorgen, omdat uhh...ze op vakantie zijn...hij mag niet mee...Uhh...en dan...altijd als ie buiten is en we hebben hem te eten gegeven, dan gaan we weer

naar huis en dan gaat...mn moeder bijvoorbeeld de vuilnis buiten zetten en dan staat ze voor de deur ofzo. En dat is heel zielig.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

R: Ja.

S: Jaa.

I: Kunnen dieren bang zijn?

S: Ik...Ja, ja! Want je bent zebra en dan komt er ineens een leeuw zo op je af rennen, of een panter. En dan werken je ook wel de zenuwen op je lijf, dat je keihard weg gaat rennen.

R: Ja, want...bijvoorbeeld je hebt een vis en je hebt ook katten en die kat komt zo naar de vis toe en dan grijpt ie hem en dan denkt ie van "aaahhhh!" en dan is ie wel bang...en dan is ie dood [lacht]...

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

S: ...Ik denk dat ze het ook wel leuk vinden om te zien, ja.

I: En waarom vinden ze het leuk?

S: Uhh...[pauze]...dat weet ik niet.

I: Wat denk je?

S: Uhh...ik denk dat ze het ook wel knap vinden wat ze allemaal doen...[fluistert onverstaanbaar]...

I: En wat vind jouw moeder van circussen?

R: Nou...ik denk dat ze het ook wel leuk vindt. Uhh...ook vindt ze het wel knap. Uhh...ja, het is ook wel...gezellig denkt ze, denk ik dat ze dat vindt...[pauze]...met allemaal andere mensen enzo.

I: Wat vinden je vrienden/vriendinnen van circussen?

S: Ik denk dat ze het ook wel leuk vinden.

I: En wat denken jouw vrienden en vriendinnen?

R: Dat ze het ook wel leuk vinden...ja ik...ja...

I: Je weet het niet zeker? Jullie hebben het er nooit over gehad?

S: Nee, nee...

R: Nah het is...[stopt zin]

I: Wat vind je moeder er van als jij naar het circus gaat?

R: Alleen?

I: Ja, of met iemand anders, dat maakt niet uit.

R: Goed. Die vindt het wel goed, als ik...als ik maar met uhh...iemand anders ben en uhh...met een...uhh...volwassene.

I: En wat vinden jouw ouders er van als je naar het circus gaat?

S: Ik denk, dat ze dat wel leuk vinden...als ik maar met een vriend ben en niet in mn eentje.

I: Wat vinden je vrienden/vriendinnen er van als jij naar het circus gaat?

S: Uhh...ik denk dat ze dat ook wel leuk vinden?

R: Nou, ze vinden het leuk voor mij, maar ik denk niet dat ze het zelf leuk vinden, want dan zijn ze alleen...dus ja...

S: [lacht]...

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan en zou dat lukken?

R: Ja, ik heb...want mijn moeder vond...ik mocht eerst geen DS. Toen heb ik *heee!* lang gezeurd, ongeveer een maand ofzo en toen mocht ik wel een DS. Dus ik denk wel dat het moet...dat het me wel gaat lukken.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

S: Uhh...[pauze]...ik denk dat ik wel mee zou gaan...maar...omdat...nou weet ik niet.

I: Je zou niet thuis blijven?

S: Nee, ik zou niet alleen thuis willen blijven. Ten minste, dat vind ik niet fijn.

I: Dus dan ga je eerder mee, omdat je niet alleen thuis wil blijven dan omdat het moet van je ouders?

S: Ja.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

S: ...[pauze]...Ja, wel goed, maar niet echt dat ze een groot hok hebben en dat ze veel eten krijgen.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus slecht behandeld worden en ze hebben hele kleine kooien en ze krijgen bijna geen eten, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

S: ...[schuift briefjes]...Als eerste zou ik het van de Dierenbescherming geloven. En als laatste van...de meester of juf.

I: En die andere twee, waar zou je die leggen?

S: Uhh...zo

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Vrienden/vriendinnen
4. Meester/juf

I: En waarom de Dierenbescherming als eerst?

S: Want die beschermen ook echt de dieren. En...[pauze]...daar zorgen ze ook echt wel voor en anders zouden ze ook wel...wel eerlijk zeggen, van...dat ze daar niet goed worden...verzorgd.

I: En waarom je meester en juf onderaan?

S: M'n meester en juf die ken ik niet echt...ja, die ken ik wel, maar ik bedoel mn vrienden en mn vriendinnen en vader en moeder ken ik veel beter. Daarom zou ik het van mn meester of juf veel...later...

I: En waarom je vader of moeder dan boven je vrienden en vriendinnen?

S: Omdat mn vader en moeder, ja...dat zijn mn vader en moeder...en...van mn vrienden en vriendinnen zou ik het iets later geloven, want die maken ook wel eens grapjes met me uit.

I: En aan jou dezelfde vraag, hoe worden dieren in het circus behandeld denk je?

R: Nou...[pauze]...ja, niet echt...niet goed, denk ik. Ik denk wel heel erg slecht eigenlijk.

I: Stel nou dat iemand tegen jou zegt dat ze heel goed behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

R: ...[schuift briefjes]...Uhh...uhh...[pauze]...ja, eigenlijk wel...en dan...zo.

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Meester/juf
4. Vrienden/vriendinnen

I: Dus je vrienden onderaan, waarom?

R: Nou, omdat zij...ze zijn echt niet serieus, dus ze doen...heel vaak halen ze grapjes met me uit. Vooral ***...[pauze]...en meester en juf, meester...nou onze juf...uhh...ja, die...is wel serieus. Die...doet wel...spreekt bijna altijd de waarheid.

I: En waarom dan wel je meester en juf onder je vader en moeder?

R: Nou, omdat ik mn vader en moeder meer ken.

I: Maar de Dierenbescherming ken je niet. Maar die staat wel bovenaan?

R: Ja, maar zij...beschermen de dieren. Zij gaan over de dieren. Zij doen alles om dieren te redden, dus ik denk wel dat ik hun wel als eerste geloof.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1: gevangenschap, 2: vrij) laten zien.

I: Nou, dan ga ik jullie even een filmpje laten zien...

S: O, leuk.

R: Leuk!

I:...of twee filmpjes eigenlijk...

S: Leuk.

R: Ja, leuk!

...[beide kinderen praten over de laptop]...

I: Wat is dit voor dier?

S: Een...

R: Een beer.

S: ...ijsbeer.

R: Een ijsbeer, ja...[pauze]...die een beetje verkleurd is.

S: [lacht]

R: Heel erg, eigenlijk.

S: Een beetje geel.

I: Zou dit dier een gelukkig leven leiden denk je?

Beide: Nee.

S: Eigenlijk niet.

R: Hij kijkt niet gelukkig...en er zijn ook heel veel mensen.

I: En vindt ie dat dan niet fijn, mensen in de buurt?

R: Nee, dat vinden de meeste dieren ook niet.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig was?

S: Nee, helemaal niet, want...en hij kijkt niet zo heel blij en hij zit er maar in zijn eentje en iedereen die staart hem maar zo aan.

I: Dus dat vindt ie niet zo fijn...

S: Nee, dat denk ik niet...ik zou dat ook niet fijn vinden...[lacht]...

I: Nou, dan laat ik nog een filmpje zien.

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

S: [knikt]

I: Ja? En waarom?

S: Omdat ie helemaal vrij is. En hij ziet een prooi en dan...[op fluisterton] gaat ie hem besluipen en opeten.

I: Denk jij dat dit een gelukkig dier is?

R: Ja, hij...ja...uhh...hij is wel gelukkig. Uhh...ja, uhh, hij is ook wel vrij. Niet zo veel...uhh er zijn niet zoveel dieren om hem heen, maar...ik denk toch wel...dat ie het wel leuk vind, ik weet niet waarom, maar...ja...

I: En zou hij het dan leuker vinden als er meer dieren om hem heen zijn?

R: Ja...dan kan ie meer eten.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

R: Tweede filmpje.

S: Tweede filmpje.

I: En waarom het tweede filmpje?

S: Omdat ie dan...veel...vrij...vrijer is. En...al die mensen, dat vindt ie denk ik ook helemaal niet leuk, dat die de hele tijd naar hem staren.

I: En waarom denk jij het tweede filmpje?

R: Nou, het eerste filmpje was...der...ja...het eerste filmpje was ie ook helemaal...ver...kleurd en dat geeft denk ik wel aan dat ie niet goed verzorgd wordt, dat ie het niet leuk vindt. Het tweede filmpje...kan ie zelf voor zijn eten zorgen.

I: Maar in het eerste filmpje was ie verkleurd, maar waar hij daar leeft, in een dierentuin, worden ze wel vaak veel ouder [foutje] in het wild en worden ze ook minder snel ziek. Vind je het dan nog steeds beter als ie op het ijs leeft?

...[begeleidster komt binnen]...

I: Dus hij wordt wel ouder in een dierentuin, hij wordt minder snel ziek, vind je het dan nog wel steeds beter als ie op het ijs leeft?

R:...[pauze]...Ja, jawel. Dan leeft ie misschien wel korter, maar wel gelukkiger.

I: En wat denk jij?

S: Ik vind het ook wel...beter dat ie op het ijs leeft.

I: Ondanks dat ie dan misschien niet zo oud wordt?

S: Ja...maar hij is wel gelukkig...tenzij die nou ontzettend ziek is en pijn lijdt, maar...ik bedoel hij is wel gelukkiger dan in de dierentuin denk ik.

R: Ja.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

R: Ja...het gaan hun toch ook aan?...[pnverstaanbaar]...het gaat hun ook aan.

I: Hoe zou je duidelijk maken wat er gebeurt?

...[begeleidster komt binnen]...

I: Hoe zou je duidelijk maken wat er gebeurt?

R: Door het gewoon te vertellen, wat ik...wat ik heb gehoord gewoon vertellen.

I: En je zou dus verder geen andere...foto's, filmpjes of dingen gebruiken?

R: Uhh...[twijfelt] ja, ook wel...

I:Denk je dat ze jou zouden geloven?

R: ...Jjjam naar sommige...kinderen vaak ook niet.

I: En zou jij het er met je vrienden over hebben?

S: Ja.

I: En hoe zou je ze dan duidelijk maken wat er is gebeurd?

S: Gewoon...zeggen. En helemaal duidelijk maken en ook misschien een filmpje gebruiken. Gewoon laten zien dat het echt is...ja.

I: En zouden jouw vrienden jouw geloven?

S: Ja! Ja, ik weet het wel zeker.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en dierentuinen, circussen?

R: Pfoe...nou...dat we naar een dierentuin gaan, eigenlijk.

S: [lacht]

I: En dan gewoon zelf rondkijken, of dat iemand er over verteld, of...?

R: Nee, dan gaan we met onze hele groep...uhh gaan we...[onverstaanbaar]...En dan gaan we gewoon een route af, één. En dan verteld...de meester en juf er wat...over. Dat zou wel leuk zijn.

I: En dat vind je goed als de meester en juf dat doen, of kan iemand anders dat beter, of...?

R: Nou, meester en juf, *of*...als ze bijvoorbeeld...iemand die daar werkt ofzo, dat zij wel...het leuk vindt om mee te gaan ofzo.

I: En hoe zou jij het liefst les krijgen over dieren?

S: Uhh...of een filmpje op de computer of het digiboard en...of gewoon echt naar de dierentuin zelf gaan en dan gewoon een rondleiding door zo'n...uhh...instructeur ofzo.

Interview transcript

19-10112011

Gegevens

Leeftijd: 9 en 10
Geslacht: v en v
Klas: 6 en 6
Afkomst: NL/Turks en NL/Turks

Datum: 10-11-2011

Duur interview: 47 min. en 59 sec.

Interviewer = I

Meisje 1 = E

Meisje 2 = N

Inleiding

I: Wat is je lievelingsdier?

N: Uhh...ik heb er twee. Een hond en een poes.

I: En jouw lievelingsdieren?

E: Een hond en...een olifant.

I: Hebben jullie huisdieren?

E: Nee, maar ik vind ook een aap leuk.

I: En hebben jullie huisdieren?

N: Uhh, ik had. Ik had twee poezen.

I: Maar die zijn dood?

N: Nee, die hebben we weg gegeven, want mn zusje was heel erg druk met de poezen.

I: En jij?

E: Ik had vroeger eentje, maar die is dood gegaan.

I: En wat voor dier was dat?

E: Een vogeltje.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

N: ...uhh...nou ik vind het niet echt belangrijk...maar...ik vind het gewoon leuk om huisdieren te hebben.

I: En waarom vind je dat zo leuk?

N: Omdat...nou, dan kun je zo voeren en uitlaten enzo. Dat vind ik best wel leuk.

...[begeleidster komt binnen]...

I: En vind jij het leuk en belangrijk om huisdieren te hebben?

E: Ik vind het niet zo belangrijk, maar ik vind het wel hele leu...ik vind wel...er hele leuke dieren zijn. Over de hele wereld.

I: En waarom vind je dat zo leuk?

E: Nou, omdat, soms doen ze gekke dingetjes...en...[lacht]...

I: Gekke dingetjes?

E: Ja, dan...en som...en ik vind het leuk...[pauze]...wat ze doen eigenlijk.

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

E: Uhh...een leeuw, een tijger, een olifant...uhh....

I: Weet jij er nog een paar?

N: Uhh...wilde dieren...uhh...nee, ik weet er geen een meer, nee

I: En waarom zijn een leeuw en een olifant wilde dieren volgens jou?

E: Omdat ze in de natuur leven.

I: En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

N: Omdat ze ook wel heel erg wild zijn en uhh...ook gewoon in de natuur leven enzo, ze zijn ook heel erg wild.

I: En wat is dan 'wild'?

N: Uhh, nou...uhh...gewoon...*wild*, gewoon dat ze heel erg hard rennen en dat ze gewoon gek doen...gewoon wild.

I: Maar dat kan een hond toch ook doen?

N:...[pauze]...ja...

I: En is een hond een wild dier?

E: Nee...nee, maar...maar een hond is niet echt wild. En bijvoorbeeld leeuwen...leeuwen zijn...die kunnen heel hard rennen en tijgers ook. En olifanten zijn heel groot. En die kunnen ook bijvoorbeeld...bijvoorbeeld iemand op stampen ofzo.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

E: Huisdieren zijn rustig en die kun je ten minste aaien en wilde dieren die rennen bijvoorbeeld weg en uhh...die gaan achter je aan rennen enzo, die kan je bijvoorbeeld niet aaien.

I: En wat is volgens jou het verschil?

N: Nou, bij huisdieren zijn rustig en die luisteren naar je...en bij wilde dieren...die zijn wild en die gaan ook prooien vangen en dat doen huisdieren niet.

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

...[één van de begeleidsters zit in hetzelfde kamertje achter de computer]...

I: Vind je het leuk om naar een dierentuin te gaan?

E: Ja...ja, ik was er twee maanden geleden geweest. In Artis.

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

N: Uhh...ja, maar niet zo vaak, want ik ben er maar...uhh...twee keer in me leven gegaan.

I: Maar dat kun je je nog wel herinneren?

N: Uhh...ja. DierenPark...in DierenPark Amersfoort.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

N: Nou, dat ze gewoon in een uhh...in een kooi leven. En uhh...gewoon allemaal spulletjes daar in zitten, dat ze goed verzorgd worden.

I: En hoe leven ze volgens jou?

E: Uhh...Ik vind...nou...hoe moet je dat nou zeggen...ik vind het eigenlijk wel leuk, want dan kan je dieren...zien, die je nog niet gezien hebt. En dan kan je er meer over weten.

I: En hoe vinden de dieren het zelf, in de dierentuin?

E: Dat weet ik niet.

I: Wat denk je?

E: Ik denk dat ze het niet zo leuk vinden. Misschien willen ze wel in het wild uhh...

N: leven.

E: ...leven.

I: En wat denk jij hoe de dieren verzorgd worden?

N: Ja...nou ik denk dat ze echt vrij willen en een eigen leven...vrij...uhh...een eigen natuur...willen.

I: Als de dieren niet in de vrije natuur leven en dus niet in een dierentuin. Hoe zouden ze dan leven?

N: Ja, ik denk dat het wel beter gaat, want dan kunnen ze ook voor hun zelf zorgen.

I: En hoe denk jij dat ze zouden leven in de vrije natuur?

E: Uhh...ik denk dat ze het wel goed doen, want daar zijn misschien wel...daar zijn heel veel prooien en die kunnen ze opeten. En ze kunnen daar rennen en in de kooi kunnen ze dat niet.

I: En wat doen de dieren in de dierentuin overdag?

E: Dat heb ik nog nooit gezien eigenlijk...en dat weet ik ook niet.

I: Wat denk je?

E: ...[pauze]...ik weet het niet.

I: Weet jij het?

N: Uhh...[pauze]...ik denk dat ze dan een beetje wild zijn, want dan zijn ze helemaal uitgerust.

I: En wat doen ze dan als ze wild zijn?

N: Uhh...bijvoorbeeld heen en weer...uhh...heen en weer gaan enzo.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

N: Nee.

I: Waarom niet?

N: Omdat ik het niet zo leuk vind voor de dieren.

I: En waarom vind je het niet zo leuk voor de dieren?

N: [klinkt wat geïrriteerd]...Omdat ze gewoon een eigen leven moeten leven en gewoon...vrije tijd moeten gaan.

I: En vind jij dat ze in een dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

E: Ik vind dat niet, want dat is...[onverstaanbaar]...eerlijk, want bijvoorbeeld uhh...een ander dier mag wel en een ander dier nog meer en dat...vind hij bijvoorbeeld niet leuk.
en...[zucht]...[pauze]...en...[lacht]...verder weet ik het niet.

I: Ga je wel eens naar een circus?

N: Ja, ik ben er nog heen geweest! En uhh...en het was wel heel leuk

I: En traden daar ook dieren op?

N: Uuh...ja.

I: Wat voor dieren?

N: uhh...honden...paarden...olifanten...uhh...

I: Een leeuw?

N: ...en mensen, alleen.

I: En ga jij wel eens naar een circus?

E: Uhh...daar waren honden, katten, olifanten en leeuw...[lacht]...dat was best wel eng, vond ik! En paarden.

I: En was dat in Nederland?

E: ...Ja.

I: En van jou ook?

N: [knikt].

I: Hoe leven dieren in een circus?

E: ...Ik denk dat ze gewoon in een kooi...uhh...zo worden gezet. En dan kunnen ze niet zo rond lopen net als in de dierentuin.

N: Ja! En dan worden ze ook gewoon vastgebonden enzo en dan moeten ze echt, precies naar dat baasje luisteren en dan krijgen ze het niet naar hun zin.

I: En hoe worden ze daar verzorgd?

N: Ik denk het wel goed.

I: Hoe worden ze verzorgd dan?

N: Uhh...misschien gaan...misschien gaan ze wel prooi...de circusleden wel een prooi vangen om het op te eten, of ze gaan vlees kopen...denk ik

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

N: Uhh...bijvoorbeeld gewoon in hun kooi blijven. En helemaal niks doen.

E: Of misschien...!

N: Of...of ze gaan acteren voor een volgende show.

E: Dat denk ik ook, wat ze zei.

...[begeleidster gaat weg]...

I: En acteren zeg jij. Hoe gaan ze dat doen?

N: Uhh...gewoon oefenen! Met de dieren, of ze goed luisteren enzo.

I: Dus ze worden eigenlijk getraind?

N: Ja.

I: Hoe worden die dieren getraind?

N: Nou, met zo'n uhh...

E: Zo'n zwee...zo'n zweep.

N: Ja, met een zweep. Als ze het niet goed doen, dan slaat zo'n meneer zo bijvoorbeeld op de grond enzo.

I: En helpt dat, denk je?

E: Uhh...ik denk het...

N: Ik denk het wel...

E:...ja.

N: Een beetje.

I: Jij zou nee zeggen?

E:...ja...[lacht]

I: Je hoeft het niet met elkaar eens te zijn, hè?

E: Ok.

I: Maar denk jij dat het helpt?

E: Ne...nee, want als er iemand zo hard gaat slaan, dan wil je meer niet en als ie nog een keer gaat slaan, dan wil ie helemaal niet. Als ie zo gemeen doet.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

N: Uhh...ja.

I: Wat dan?

N: Nou...honden...uhh...kunnen, uhh...kunnen namelijk heel hoog springen enzo en olifanten niet. En...honden...kunnen meer kunstjes doen dan olifanten.

I: En vind jij dat er een verschil is?

E: Ja, honden kunnen springen en die zitten...die gaan met andere honden spelen. En olifanten die gaan stampen en die kunnen ze...met die...horens...van die witte dingen...kunnen ze meer...kunnen ze daar soms mee slaan. En...dat kunnen honden niet.

I: Nee, die hebben geen slagstanden hè. Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

E: Ik denk dat ie dat niet leuk vindt.

I: Nee? Waarom niet?

E: Uhh...ze...ik denk dat olifanten het niet zo leuk van...vinden, want die is best wel zwaar en hondjes, die vinden het wel leuk, want die zijn...die uhh...die zijn dun en hebben veel uhh...energie meer dan olifanten.

I: En hoe voelt het dier volgens jou zich?

N: Uhh...ik denk niet fijn.

I: Waarom niet?

N: Nou...omdat die niet zijn zin mag doen. Bijvoorbeeld wilt ie iets anders doen en dan krijgt ie niet zijn zin...

I: En wat zou die dan anders willen doen?

N: Nou, dat weet ik niet...[lacht]...Nou, bijvoorbeeld heel...gewoon...uhh...gewoon zijn eigen zin. Bijvoorbeeld rondjes rennen enzo.

I: Hoe zouden deze dieren, als ze niet in het circus zouden leven, in de vrije natuur leven?

E: Ik denk dat ze dat wel wat leuker vinden.

N: Ja, ik denk het wel, want dan krijgen ze ook hun eigen zin en dan moeten ze niet perse naar dat baasje luisteren wat ze moeten doen.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

E: Nee.

I: Waarom niet?

N: ...Uhh...omdat...uhh...ff kijken...ff nadenken hoor.

I: Denk maar even na, dan vraag ik het ondertussen aan jou.

E: Nee, ik vind dat mensen...ik vind het eigenlijk wel zielig. Ik heb liever dat ze bijvoorbeeld trucjes doen, maar niks met dieren! Misschien vinden dieren dat helemaal niet leuk. En dan gaan ze weer...

I: Dat mensen de trucjes doen bedoel je?

E: Ja, mensen, of goocheltrucjes of dat soort dingen.

N: Ja, ik ben het eigenlijk wel eens met E.

I: Ben je wel eens op een kinderboerderij geweest?

Beide: [lachen] ja!

N: Dat is wel leuk! Nou dat is wel dieren...en die uhh...die, eigenlijk bijvoorbeeld als ze iets willen eten dan mogen ze niet eten enzo, maar dat vind ik ook wel een beetje zielig.

E: Maar in de kinderboerderij worden ze ook een klein beetje vastgehouden in zo'n kooi net als olifanten en een leeuw en dat vind ik ook best wel zielig. En cavia's die kun je wel oppakken, maar ik denk dat ze dat ook niet zo leuk vinden. Misschien hebben ze wel liever zo'n ratje en...[onverstaanbaar]...hebben ze maar zulke kleine hokjes en hebben ze allemaal van die gele dingetjes...

...[data op de audiorecorder is vol, oude bestanden wissen]...

I: Hoe worden de dieren daar verzorgd?

N: Nou, ik denk niet zo goed, want ze krijgen niet...ze krijgen niet veel eten, want ze hebben een bepaalde tijd wanneer ze eten krijgen. En...bij de cavia's enzo, is dat niet zo. Dus ik vind het niet echt eerlijk.

I: Ok. Want cavia's krijgen de hele dag?

N: Ja, die hebben zo'n bakje en daar zit gewoon eten in en dan mogen ze zelf weten wanneer ze mogen eten.

E: Ik vind dat uhh...ik vind het eigenlijk ook een klein beetje oneerlijk. Misschien kunnen ze beter uhh...op de kinderboerderij kunnen ze zo'n bak zetten en drinken. Dan kunnen ze dat binnen doen en buiten en...en dat is bes...vind ik veel handiger. En uhh...ik vind het ook wat [on?]eerlijk...ze hebben dan zo'n dingetje en dan kan je ze eten geven, die los lopen. En dan uhh...als niemand dat doet dan vind ik dat ook weer heel zielig. En ze krijgen maar op een bepaalde tijd.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

E: Nou, in een dierentuin heb je meer dieren. In een uhh...en bij een kinderboerderij heb je...een kinderboerderij heb je niet echt zulke wilde dieren en bij een uhh...dierentuin wel.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

N: Uhh...nou in een circus bepalen mensen wat ze moeten doen enzo, bij de dieren. En bij de kinderboerderij niet. Ze mogen zelf weten wat ze mogen doen...en uhh...enzo. En ook bij de kinderboerderij is wel beter dan het circus, vind ik.

I: En waarom?

N: Omdat bij het circus...moeten dieren gewoon dat doen. En dan bij de kinderboerderij niet. Daar mogen ze gewoon zelf weten wat ze mogen doen.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

N: Nee.

I: Waarom niet?

N: Omdat gewoon alle dieren gewoon, van de hele wereld, gewoon helemaal vrij moeten leven! Gewoon niet mee...de mensen mogen er gewoon niet mee bemoeien.

I: Maar mogen we ook geen honden en katten meer hebben?

N: Dat mag wel, want...

E: Dat mag wel, want die geven ze meer voer en dat zijn huisdieren en die zijn niet wild. En wilde dieren die willen juist los lopen in de vrije natuur.

N: Ja, en...en bij de katten en honden enzo...dat mag wel, want hun zijn dieren...die horen...daarom heet het ook huisdieren...En daarom, ze mogen wel thuis gehouden worden, want hun mogen ook zelf weten wat ze mogen doen.

E: Maar bij hun...in een dierenasiel vind ik het ook wel zelig. Dan worden ze in kooien gehouden en dat is ook niet leuk.

I: En vind jij dan dat dieren op de kinderboerderij gehouden mogen worden?

E: Ik vind dat het wel mag, maar ik weet niet waar ze heen moeten als ze...ze willen ook niet denk ik in uhh...in de vrije natuur leven, want daar hebben ze geen modderbaden...

N: Modder.

Beide: [lachen]...

I: Maar wat voor dieren leven er op een kinderboerderij?

E: Uhh kip...

N: Koeien

E: kippen...

N: Kippen, cavia's, geiten...

...[beide meiden noemen veel dieren en door elkaar heen]...

I: En zijn dat wilde dieren of niet?

N: Geen wilde dieren. En er zijn ook varkens.

I: Maar wat zijn het dan? Zijn het huisdieren?

N: Uhh...normale, tamme dieren.

E: Sommige tamme dieren en soms zijn het huisdieren.

I: En vind je dat die ook echt vrij moeten leven in de natuur, of juist niet?

N: Ja, ik denk het wel.

E: In een park...daar gaan soms kippen lopen en dan...en dan hebben ze een heel groot park en dan kunnen ze misschien...op één plek hebben ze, heel veel hebben ze modderbaden, daar hebben ze een kippenhok, daar kunnen ze misschien wel...misschien willen ze wel met elkaar gaan praten, je weet maar nooit.

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

E: ...Ik vind eigenlijk dat dat niet mag. Misschien vind hij het uhh...dat vind hij helemaal niet leuk, misschien wilt ie wel wat anders doen, dan moet ie van...uhh...het baasje mag het niet en misschien willen honden wel vaker uitgelaten worden, bijvoorbeeld 4 keer per dag.

I: En wat vind jij?

N: Nee, ik denk het niet, want...uhh, bijvoorbeeld ze willen het niet, dan moeten ze het toch doen en dan krijgen ze straf, dat vind ik gewoon niet eerlijk voor de dieren.

E: En soms worden ze ook wel geslagen, dat vind ik ook...

N: Ja! Dat is waar. Want mijn neef heeft ook zo'n hond en dan...als dat beest niet luistert dan gaat ie opeens bijten en knijpen enzo.

I: En mag het ook niet als wij als mensen er heel veel voordeel van hebben, bijvoorbeeld dat we een medicijn hebben die eerst op dieren is getest en waar veel dieren aan zijn dood gegaan of pijn van hebben gehad?

Beide: Nee!

E: Dat vind ik nog erger, eigenlijk. Dat ze bij dieren...ze kunnen het beter bij nep-mensen doen, of die dood...die een niet leuk leven hebben. Dan kan je het beter doen.

N: Bijvoorbeeld die dood willen gaan ofzo.

E: Ja, zulke mensen. Maar niet op dieren!

N: Nee, dat is niet leuk!

E: Misschien zijn...misschien is er nog maar één soort daarvan of twee soorten, dat is ook heel....ja, maar dan weet je...dan kan je meer ontdekken eigenlijk.

N: Ja.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven? Dus als jij naar het circus gaat, maakt dat dan wat uit voor die dieren die in het circus optreden?

N: Uhh...

I: Merken die dieren dat jij daar bent?

N: Ja, ik denk het wel, want...want er is allemaal drukte om hun heen, dan kunnen ze ook zien dat er allemaal mensen om hun heen zijn.

E: Misschien vinden ze dat helemaal niet leuk. Misschien willen ze met hun maatjes...uhh...

N: Ja.

E: ...praten in plaats van mensen. Mensen willen...die vinden die uhh...tijger bang, maar misschien vindt die tijger hun wel lief en misschien is dat helemaal niet leuk...niet leuk voor die tijger

I: En zouden de dieren het ook merken als je er niet bent?

N: Uhh, ja ik denk het wel, want als ze bijvoorbeeld herrie horen en ze zien helemaal niks, nou, dan denk ik wel dat ze het wel zien.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus? Dus als jij daar heen gaat, zou het circus dan meer of juist minder dieren gebruiken?

E: ...[pauze]...ik denk dat ze meer dieren gaan gebruiken, want dan gaan ze meer geld krijgen voor hun werk. En uhh...dat vinden dieren helemaal niet...leuk.

I: En als jij daar niet heen gaat?

E: Dan denk ik dat ze minder dieren...hoe meer...hoe meer mensen, hoe meer dieren. Hoe minder mensen, hoe minder dieren.

I: En je zegt net dat ze meer geld krijgen. Wat doen ze dan met dat geld?

E: Dat weet...dan gaan ze daar uhh...dan gaan ze bijvoorbeeld mensen die dieren vangen, dan gaan ze geld geven en dan gaat ie die dier vangen en dan brengt ie het misschien naar dat circus.

Gevoelens van dieren

I: Kunnen dieren pijn voelen?

E: Ja.

N: Ja.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

E: Nee/ N: Ja...

N: ...ze kunnen wel gelukkig zijn...

E: Sommigen niet.

N: maar ze kunnen wel gelukkig zijn als mensen hun los laten.

E: En...

I: Jij zegt van niet?

E:...nee, want misschien vinden ze het uhh...in het uhh...circus helemaal niet leuk. Misschien wil ie bij zn maatjes praten en uhh...en lekker rennen en prooien vangen.

I: Dus wanneer zijn dieren dan niet gelukkig?

E: ...Uhh...als ze pijn krijgen of niet losla...los gelaten worden.

I: Maar zijn er dan dieren die helemaal nooit van hun leven gelukkig kunnen zijn?

Beide: Ja.

E: Ik denk het wel.

I: Zoals?

E: Uhh...

I: Maar gaat het dan om het dier zelf, kan het dier niet gelukkig zijn, of ligt dat aan waar die woont?

N: Uhh...het ligt...uhh...[pauze]...ja, ik weet het niet echt precies.

E: Ik vind het soms zielig, dat ze in parken...dan gaan ze heel veel dieren...heel veel, omdat ze veel geld hebben, gaan ze proberen om zoveel dieren k...en veel meer geld en uhh...dat denken, sommige bazen, dat ze gelukkig worden, maar dat zijn ze misschien helemaal niet.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

N: Ja.

E: Ja

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

N: Ja!

E: Ja, sommige dieren wel.

I: Niet allemaal?

N: Nee.

E: Nee.

I: En waarom niet?

E: Omdat...dat komt allemaal door de mens...sommige mensen, ik denk dat sommige mensen ook wel dieren beulen zijn, omdat er...kijk, misschien denken ze misschien niet goed in hun hoofd, want

ze kunnen beter, vrij laten...[beide meiden lachen]...beter vrij laten, want misschien vindt het dier dat helemaal niet leuk...[Beide meiden liggen in een deuk]...

I: Kunnen dieren bang zijn?

E: Ja.

N: Ja, zeker weten.

I: Ja?

E: Misschien...misschien uhh...

N: Want ze hebben dezelfde gevoelens als een mens, die hebben precies dezelfde gevoelens...

E: Bijvoorbeeld uhh...een olifant wil...[onverstaanbaar]...tijger, dan denkt uhh...zo'n tijger: "oepsie!" En dan komt de olifant en die gaat bijna op hem stampen. Misschien gaat dat wel een keer...[lacht]...

I: Maar N, jij zegt dat dieren eigenlijk hetzelfde zijn als mensen qua gevoelens...

N: Ja, want ze zijn wel hetzelfde, maar niet echt precies dezelfde hoe we eruit zien enzo.

I: Maar je zegt net wel dat er ook dieren zijn die kunnen niet gelukkig en vrolijk zijn, maar wij kunnen dat wel...

N: Uhh...wij kunnen ook verdrietig zijn en vrolijk zijn.

I: Maar je zei net dat een paar dieren dat *niet* kunnen zijn...

N: Wel?

E: Ja, sommige tijgers die...die uhh...die niet goed leven hebben dan worden ze geslagen enzo. En in de vrije natuur wordt dat niet gedaan...alleen als er ruzie is.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

E: Leuk...alleen mn broertje wordt soms bang van andere...sommige dieren. Dan gaat ie: "aahh, aahh", zegt ie...

I: En wat vinden jouw ouder ervan?

N: Uhh...Denk best leuk, want ik weet niet echt precies hoe ze voelen.

E: Dat is...[onverstaanbaar]...mijn ouders, toen zeiden ze, zei mn moeder: "Vond je het circus leuk?" en ik zei ja en toen zei ze: "ik vond het ook heel leuk"....[meiden praten door elkaar heen]...

N: Ik denk dat mijn vader het wel leuk vond, want hij mocht op het podium iets doen...[legt uit wat er gebeurde]...

I: En jij zei dat je een broertje had? Heb je nog meer broertjes of zusjes?

E: Nee.

I: En heb jij broertjes of zusjes?

N: Ik heb een zusje.

I: Wat vindt jouw zusje van circussen?

N: Die vindt het heel erg leuk...nou, wij gingen daar een keertje heen toen viel er bijna een kameel op haar.

I: En wat vindt jouw broertje er van?

E: Ik vind...leuk, maar voor sommige dieren...[onverstaanbaar]...is ie bang en soms gaat ie wel gillen.

I: Wat vinden je ouders er van als jij naar het circus gaat?

N: Uhh...bedoel je helemaal alleen of met mn vader en moeder?

I: Ja, je kan met je vader en moeder gaan, maar als jij zegt van "ik ga naar het circus". Vinden ze dat leuk, of niet?

N: Ja, ik denk wel dat ze het leuk vinden...[pauze]...ja ik denk het wel.

I: En wat vinden jouw ouders er van als je naar het circus gaat?

E: Uhh...ik denk dat ze het wel leuk vinden...Mijn vader en mn moeder en mn broertje...[onverstaanbaar]...ik was helemaal alleen.

I: En wat vindt jouw broertje er van als jij naar het circus gaat?

E: Ik denk dat ie...dan gaat...ik denk dat ie dan gaat zeuren.

I: Wat gaat ie dan zeuren?

E: Dat ie ook mee wilt.

I: En wat vindt jou zusje er van?

N: Uhh...ik denk een beetje, heel klein beetje hetzelfde als E.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan? En zou dat lukken?

E: Ja! En soms...en dan ga ik doorzeuren, doorzeuren, tot ze er helemaal gek van worden.

I: Maar dat lukt dan ook?

E: Ja, heel vaak. Een keertje hadden we allebei onze vader en moeder over gehaald om ergens heen te gaan.

N: Owja, toen gingen we heel veel zeuren en toen mocht het eindelijk.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

N: Ja, ik ga wel mee, want ik wil graag gewoon bij hun blijven.

I: Dus ook al wil je eigenlijk helemaal niet naar het circus, dan ga je wel mee?

N: Nee...Ja, ik wil...bijvoorbeeld ik ben naar buiten gegaan, ik wil zo graag naar buiten en dat mag niet en...en ik wil bijvoorbeeld niet ergens heen...en dan...dan zou ik wel mee gaan, want ik wil heel graag naar buiten.

I: En bij jou? Zou jij mee gaan?

E: Uhh...Dan zou ik toch mee gaan en dan...misschien gebeurt er wel wat ergs thuis ofzo...en dan uhh...ik voel me bij uhh...beter, veilig bij hun eigenlijk.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

E: Niet goed.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel goed behandeld worden, en ze hebben een hartstikke leuk leven, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

E: Uhh...[schuift briefjes]...ik geloof me vader en moeder soms niet hoor...[lacht]...

1. De Dierenbescherming
2. Meester/juf
3. Vrienden/vriendinnen
4. Vader/moeder

I: Je vader en moeder onderaan? En waarom?

E: Nou, want hun weten niet echt zo veel over dieren, daarom. Dus ik vraag soms...uhh mama weet je iets over vogels en dan zegt ze: "nee". Dus daarom.

I: En jou vrienden en vriendinnen weten daar meer over dan?

E: Ja, want hun doen er heel vaak...over dieren...soms over dieren spreekbeurten.

I: En je hebt de Dierenbescherming bovenaan liggen, waarom?

E: Want die weten...uhh...wat er gebeurt, misschien gaan ze...soms gaan ze uhh...soms gaan ze dieren die niet goed zijn behandeld, die gaan ze dan daar brengen en dan worden ze verzorgd en dan gaan ze weer in uhh...naar de zee toe. Daarom

I: En dan heb je daaronder je meester en juf liggen. Waarom staan die dan weer boven je vrienden en vriendinnen?

E: Nou, omdat mijn meester en juf misschien wel meer over weet en mijn meester en juf...dan gaat ze zo zeggen...uhh...weet je iets over vogels en dan...ja dat weet ik, want ze...had vroeger ook vogels, daarom vraag ik het altijd aan haar. En de meester had een ander dier.

I: Hoe worden dieren in het circus behandeld?

N: Uhh...niet goed.

I: Wat als je hoort dat de dieren in het circus heel goed behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

N: ...[schuift briefjes]...

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Meester/juf
4. Vrienden/vriendinnen

I: Nou die is iets anders. Bovenaan de Dierenbescherming, waarom?

N: Ja, omdat de Dierenbescherming heel veel over dieren weet en die verzorgen dieren ook heel veel.

E: En brengen dan weer terug...naar de zee.

I: En dan heb je je vader en moeder boven je meester en juf liggen. Waarom is dat?

N: Omdat mn vader en moeder best veel over dieren weten.

I: Meer dan je meester en juf?

N: Jja...best wel.

I: En waarom liggen je vrienden en vriendinnen onderaan?

N: Omdat ze uhh...op school zijn en die moeten nog heel veel leren enzo. En dan...moeten nog meer informatie weten en daarom.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (1:gevangenschap, 2:vrij) laten zien.

...[terwijl de filmpjes worden opgestart, beginnen de meiden een discussie over apen]...

E: Aapjes zijn leuk.

Beiden: [lachen].

N: Aapjes zijn grappig.

E: Ja, ik ging een keer op het internet bij Youtube kijken en toen deed een aap zo...[doet een aap na]...

...[de lol ging nog even door]...

...[filmpje start]...

E: Wat is dat?...Hee, hier ben ik geweest! [kan niet, dierentuin in Hong Kong]...[pauze]...[lacht]

I: Wat is dit voor dier?

Beiden: Een beer.

I: En wat voor beer?

N: IJs

E: Dat is niet goed, want ze mogen niet door andere mensen worden ge....gevoerd. Misschien is dat wel slecht eten voor hen...[pauze]...dat ziet er heel gek uit.

N: Uhuh.

I: Wat doet ie?

E: Krabben...[beide meiden lachen]...Eerst denk ik dat ie zo kontje gaat krabben...[beide meiden lachen weer]...

I: Zou dit dier een gelukkig zijn, denk je?

N: Nee, helemaal niet!

I: Waarom niet?

N: Hij zit in een kooi en hij zit...ik zag aan z'n gezicht dat ie heel erg droevig was.

I: En hoe zag je dat aan zn gezicht?

N: Nou, hij...nou...

E: Eigenlijk wordt ie van al die mensen een klein beetje druk.

N: Ja, druk en bang...

E: Nou, Misschien denkt ie...of misschien gaat ie wel...die mensen gaan denk ik...denkt die beer: "Misschien gaan die mensen mij wel wat aandoen!". En dan denkt die andere mens: "Gaat die beer mij wat aan doen?" Dus...dan denken ze eigenlijk hetzelfde, maar dan wat anders.

I: Maar N jij zei net hij zit in een kooi.

N: Jep.

I: Kon je dat goed zien?

N: Ja, hij is niet echt in een kooi, maar van steen...allemaal mensen om hem heen, want ik zag ook aan hem dat ie helemaal bang was en niet fijn.

I: En denk jij dat dit dier gelukkig is?

E: Ik denk het niet, want kijk...hij zit zo te brommen en dan zie...als ie iets leuks doet dan gaat ie...dan gaat ie niet brommen en uhh...als ie uhh...als ie ergens vanaf valt dan doet het ontzettend pijn, want dat steen...en in de...in de natuur is dat niet zo, dan heb je niet zoveel pijn.

I: Heeft ie dan minder pijn?

E: Ja, misschien...want in de natuur hebben ze geen stenen.

I: In de natuur zijn geen stenen?

E: Nee.

N: Wel hoor, soms is het gewoon steen op de grond, dus dat kan wel.

E: Soms.

N: Soms.

I: En als ie daar dan op valt?

E: Uhh...

I: Doet dat dan minder pijn.

E: Ja, dat doet wel pijn.

...[volgende filmpje]...

E: Ok, dit vind ik heel erg zie...dit vind ik wel een mooi leven....dit is juist heel erg zielig...

I: Wat voor dier is dat?

N: IJsbeer.

E: IJsbeer...Dit vind ik juist heel zielig, want als alles afbreekt, als het afbreekt...

N: Nee, hoor. Dit moet je zien...wacht.

E: Dit ziet er heel grappig uit.

N: Ja! Hij gaat naar die zeehond toe denk ik, want je zag net een hele dikke zeehond.

I: E jij zei eerst dat dit leuk is voor het dier, maar daarna zei je dat je het een beetje zielig vond?

E: Ja, want als dat ijs afbreekt, dan...heeft ie niet...dan is ie helemaal alleen, maar nu is er gelukkig wel uhh...iemand...Uhh...er moeten eigenlijk wat meer dieren zijn. En soms worden ze

behandeld...gaan...worden dieren...dan gaan ze daar wol van maken om aan jassen te doen. En dat vind ik ook heel zielig.

I: En denk je dat dit dier dan gelukkig is?

E: Ik denk dat ie nu wel gelukkig is, maar als dat ijs breekt dan denk ik dat ie...dan is ie helemaal alleen, maar dan is ie niet gelukkig...[pauze]...Kijk! Dat breek al bijna.

I: Maar als het niet breekt, is ie dan alleen?

E: Uhh...dan heeft ie nog ten minste...als ie met iemand is dan kan ie met iemand spelen, als ie met niemand is, dan vindt ie het helemaal denk ik niet zo leuk.

I: En heeft ie hier iemand om mee te spelen?

N: Ja.

E: Ja, ik...ik denk dat hij...hij heeft iemand om mee te spelen.

I: Zie je dat ook?

E: Ja, want kijk uhh...die ijsbeer gaat naar die dingetoe, want hij is er ook.

I: Maar gaat ie daar heen om er mee te spelen?

E: Ik denk...

N: Ik denk wat anders, want hij zit...WAH! Ik schrok...want...want hij zit al helemaal naar boven te kijken of ie naar mij aan het kijken is. Ik denk dat ie wel uhh...wil vangen ofzo.

E: Waah!

N: Dat bedoel ik! [de ijsbeer springt uit het water om de zeehond te pakken, dit lukt echter niet]...

I: Dus het is geen spelen he...

N: Nee!

E: Nee.

I: Dus is die ijsbeer alleen?

N: Nee, hij is niet alleen.

I: denk jij dat dit dier gelukkig is?

N: Ja.

I: En waarom?

N: Omdat ie lekker in de natuur is en in zijn...van zijn eigen zin...hij mag zelf weten wat hij doet. Nou ik denk dat die ijsbeer wel heel erg gelukkig is.

I: Denk jij dat ie gelukkig is?

E: Ik denk dat ie niet gelukkig is, want hij doet...nee, ik denk toch wel dat ie gelukkig is, want uhh...hij doet uhh...hij kan zelf doen wat ie wilt, maar soms kan ie ook soms niet doen wat ie wilt. En als...als hij geen prooi vindt dan kan ie niet meer zo goed leven. Dus eigenlijk vind ik het eigenlijk, matig...ik kan eigenlijk niet...ik kies eigenlijk alle twee de kanten.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

N: Uhh, die we net zagen!

E: Ja.

N: Met die ijsbeer en zeehond [vrij].

I: En waarom?

N: Omdat die ijsbeer in zijn eigen leven kan leven en die andere zat ie gewoon bij uhh...bij zo'n steen hok. Dan moest ie gewoon daar blijven zitten enzo.

I: En waarom denk jij dat ie beter bij het ijs kan leven?

E: Nou, want uhh...in de warmte een dag, dan krijgt ie het heel warm, want hij heeft ook een...hij heeft ook dikke wol. Uhh...hij heeft ook een dikke vacht. En andere dieren hebben dat niet. Maar beren hebben ook een dikke vacht en dat is helemaal niet leuk, misschien wilt ie wel in het koud leven, dat weet je helemaal...niet.

I: Maar stel nou, dat ik zeg dat ze in de dierentuin veel ouder worden en ze worden daar ook veel minder snel ziek, dan wanneer die bij het ijs leeft. Zou het dan nog steeds de beste plek zijn op het ijs?

Beide: Nee.

I: Nee? Waarom niet?

N: Omdat bij de uhh...dierentuinen kunnen ze ook de ijsbeer zien of ie ziek is, of niet. Dan kunnen ze hem ook bijvoorbeeld beter maken en bij...en bij die uhh...ijsrotsen enzo, dan kan dat bijvoorbeeld niet.

I: En waarom denk jij dat dat niet beter is dan?

E: ...Nouuuu...

N: Nu opeens niet he...[lacht]...

E: Eigenlijk ben ik het eens met N.

I: Dus waar kan ik ie beter leven als ie niet snel ziek wordt in een dierentuin?

E: Eigenlijk...vind ik het allebei de kanten. Hij kan ook beter daar leven en beter daar, want misschien krijgen ze daar minder ziektes en misschien in Nederland uhh...meer ziektes en in...daar misschien minder ziektes, dat weet je niet. Dus...

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

N: Jep.

E: Ja.

I: En wat zou je dan zeggen?

N: Uhh...bijvoorbeeld...weten jullie dat enzo. En dan gaan we erover praten. En dan zeggen we het bijvoorbeeld tegen de juffrouw. Uhh...

E: En die gaat het dan bijvoorbeeld doorzeggen naar de Dierenbescherming en de Dierenbescherming...

N: Ja, gaat het steeds door vertellen enzo.

I: Hoe zou je dan duidelijk maken wat er is gebeurd?

N: Uhh...bijvoorbeeld op het internet kijken.

I: En wat zoek je dan?

N: Uhh, bijvoorbeeld...uhh...

E: De Dierenbescherming bijvoorbeeld bellen en...hoe leven dieren...

N: Of uhh...

I: Maar als je op internet kijkt, waar zoek je dan naar?

N: Naar uhh...naar die dier. En wat...en dan bijvoorbeeld dan schrijf je bijvoorbeeld op een hond is gevallen op zn hoofd ofzo. Dan typ je dat in en dan kijk je wat je bijvoorbeeld kan doen enzo.

I: En hoe zij jij...

E: Een voorbeeld van vorige week, is een olifant die is door een stootje van een andere olifant is ie gevallen en zo'n uhh...ding is afgebroken. En dat vond ik ook heel best wel zielig. Ik schrok mij bijna dood. En dat vond ik ook niet leuk, maar aapjes en...dan hebben ze roze billen en dan gaan ze altijd krabben en dat vind ik grappig.

I: En wat vond het dier daarvan denk, die olifant die viel...

E: Ik denk dat ie daar best wel van schrok. En ik denk dat ie ook wel aan die ding...pij...dat witte ding pijn had.

I: En waar gebeurde dat, weet je dat?

E: In...Artis volgens mij, denk ik.

I: Heb jij dat ook gezien?

E: Ik heb dat niet gezien, maar wel op tv en...maar het verspreidde over het hele internet, bijna.

I: En wat vind je er van dat dat kan gebeuren?

E: Ik vind dat...als dat zou gebeuren, dan zou ik me echt rot schrikken en dan zou ik daar...dan zou ik daar geld eigenlijk voor geven voor dat dier.

I: En waar zouden ze dat geld dan aan moeten uitgeven?

E: Uhh...aan dat dier wat er...ze gaan niet aan hun eigen geld verspillen...van mensen want dan weten ze dat...mensen heel goed meedoen. En dat ze niet slecht zijn. Maar dan gaan ze me...dieren helpen met uhh...uhh...met hun leven eigenlijk. Sommige dieren die zijn arm en dan gaan...krijgen heel veel dieren te eten, net als kinderen die in arme landen...arm zijn.

I: Dus wat kopen ze dan voor die dieren?

N: Medicijnen?

E: Eten. Gaan ze elk dier...gaan ze die...gaan ze dieren vangen...gaan ze eerst kijken of ze een ziekte hebben en daarna gaan ze...gaan ze...weg weer.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren en natuur?

E: Op een eerlijke manier, dus niet liegen...enzo. En ook op een eerlijke toon zeggen. En...dan op het internet echt laten zien...en een uhh...excursie, dat lijkt me echt heel leuk!

I: Op internet laten zien zeg je en hoe...

E: En misschien kun...dan zeggen ze misschien ook wel: "we gaan een excursie over dieren doen".

...[monteur komt kamer binnen, en gaat weer weg...]

I: Maar je zei op de website, hoe bedoel je dat dan? Wil je dan wat lezen of doen of zien?

E: Uhh...nee, over de dieren die uhh...die geen goed leven hebben.

N: Bijvoorbeeld naar het Nieuws uit de Natuur kijken, want daar is ook allemaal dieren.

I: Wat noemde je nou nog meer? Je noemde nog iets...owja, excursie zei je. Wat voor excursie zou dat dan zijn?

E: Over dieren in een museum, met echte botten en soms uhh...wat voor zie...dan zie je ook wat voor ziektes ze hadden en dan ga je daar wat aan doen.

I: En hoe zou jij het liefst les krijgen over dieren en de natuur?

N: Uhh...op de internet. En op een eerlijke toon...niet liegen.

E: Niet hetzelfde als mij zeggen...[lacht]...

I: En op internet?

N: Uhh, gewoon op Nieuws uit de Natuur kijken, want daar staan allemaal dingen over de hele wereld. En dan vertellen ze allemaal over de wereld, wat er allemaal gebeurd is...

E: Bijvoorbeeld, uhh, is in Turkije...

Beiden: ...een aardbeving geweest.

E: ...en dan gaan ze allemaal vertellen wat er...en dan is dat nieuws...en dan voor kinderen en dan gaan kinderen gaan daar dan wat aan doen, aan het dier, of aan het land of wat anders.

N: En uhh...dan kan je ook bijvoorbeeld daar kan je ook bijvoorbeeld uhh...uhh...dat weet ik niet meer...uhh en je kan ook bijvoorbeeld uhh...dat was het...[lacht]...

Interview transcript

I10-10112011

Gegevens

Leeftijd: 10 en 11
Geslacht: m en m
Klas: 7 en 7
Afkomst: NL en NL

Datum: 10-11-2011

Duur interview: 38 min. en 45 sec.

Interviewer = I

Jongen 1 = N

Jongen 2 = D

Inleiding

...[helaas erg veel afleiding tijdens dit interview]...

I: Wat is je lievelingsdier?

N: Mijn lievelingsdier is...de hond.

I: En van jou?

D: Een aap wel.

I: Hebben jullie huisdieren?

D: Een vis.

I: Heb jij huisdieren?

N: Nou, eigenlijk een spin, maar dat is geen echt dier...[lacht]...

I: En verder geen huisdieren?

N: Nou ja, ik heb wel gewoon van die plastic visjes.

D: Ik had een konijn.

I: Vind je het belangrijk om dieren in huis te hebben?

D: Nou...het hoeft van mij niet, maar het is wel leuk om er een te hebben.

I: En waarom vind je dat leuk?

D: Nou, dat is gezellig. Als je op je kamer staat, zoals mn vis staat op mn kamer, dat is wel gezellig. Dan voel ik me niet echt alleen soms op mn kamer.

I: En vind jij het leuk en belangrijk om huisdieren te hebben?

N: Nah...het zou wel leuk zijn, omdat je dan wel...omdat je er dan wel leuk mee kan spelen enzo. Maar voor de rest is het heel vervelend om uhh...allemaal dingen te kopen, alleen maar om een hond te voeren enzo.

...[begeleidster komt binnen]...

Exotische dieren

I: Kun je een paar wilde dieren noemen?

D: Uhh...een leeuw, een tijger...uhh en olifant.

I: Heel goed. Kun jij er nog een paar noemen?

N: Een hert, een giraf, een panter.

I: Heel goed. Waarom zijn dat volgens jou wilde dieren?

N: Omdat...omdat ze...omdat ze niet in een dierentuin leven, maar vooral...gewoon in de jungles enzo.

I: En waarom zijn het volgens jou wilde dieren?

D: Ja, uhh...ze hebben geen baasjes. Ze lopen daar alleen rond. Ja...dat is het eigenlijk.

I: Wat is het verschil tussen huisdieren en wilde dieren?

D: Wilde dieren kunnen heel snel aanvallen en huisdieren niet echt. Die zijn getemd of...ja...die zijn aan je gehecht.

I: En wat is volgens jou het verschil?

N: Huisdieren zijn aardig en wilde dieren zijn gemeen...[pauze]...maar het is wel leuk om ze te zien!

Dierentuinen/circussen/(kinder)boerderijen

I: Ga je wel eens naar een dierentuin?

N: Ja.

I: En vind je het leuk om daar heen te gaan?

N: Ja.

I: En ga jij wel eens naar een dierentuin?

D: Ja.

I: En vind jij het ook leuk?

D: Heel leuk...om dieren te zien. Bijvoorbeeld ik heb wel eens van die dieren gezien waarvan ik nog helemaal niks wist.

N: Ik was afgelopen zondag nog in de Beekse Bergen.

I: Afgelopen zondag nog?

N: Ja, dat zijn allemaal dieren in het wild die je allemaal kunt zien enzo.

I: Hoe leven dieren in een dierentuin?

N: Nah...daar worden ze goed verzorgd en...[pauze]...ze worden goed verzorgd...[onverstaanbaar]...en moeten ze daar ook veel voor oefenen...[onverstaanbaar]...

I: En hoe worden ze verzorgd in een dierentuin?

D: Ja, ik vind het wel zielig dat ze achter hekken staan. Maar...

N: ja, maar...

D: ...ze worden er wel goed verzorgd. Ze krijgen goed te eten.

N: maar D, als ze...als er geen hekken staan, dan weet je hoe dat afloopt.

D: [lacht]...ja, weet ik.

I: Wat gebeurt er dan?

D: Dan komen ze de dierentuin in en dan gaan ze mensen lastig vallen.

N: Dan is het...[onverstaanbaar]...een chaos.

I: Wat doen de dieren overdag?

D: Uhh...spelen, eten...beetje rondlopen. In de dierentuin kijken ze een beetje naar de mensen. Vinden ze hun ook raar.

I: En wat doen ze volgens jou overdag?

N: Nou, ik weet alleen dat giraffen overdag...je dak schoon aan het likken zijn.

I: Als de dieren niet in een dierentuin zouden leven, maar in het wild. Hoe zouden ze dan leven?

N: ...[pauze]...nah...dan zullen ze geen zorgen hebben en moeten ze zelf naar eten zoeken...[pauze]...en dan is de kans groter dat ze niet gezond blijven.

I: En hoe denk jij dat ze in het wild zouden leven?

D: Nou, ja...iedere dag jagen...om eten...ja en...proberen te overleven. Huizen zoeken...en ja...eten zoeken.

I: Vind je dat de dieren in de dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

D: Dat mag wel. Maar niet te veel, want sommige dieren mogen ook in het wild leven.

I: En vind jij dat ze in een dierentuin gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

N: Nou...van mij mag het wel, maar ze hoeven niet allemaal in een dierentuin, want dan zal het ook heel druk zijn...Dus van mij mogen er ook best een paar in het wild, maar het is wel leuk om ze te zien in dierentuinen.

I: Ga je wel eens naar een circus?

N: Naar het circus? Ja...ik ging wel eens naar het circus. Ik heb er laatst nog met de school...hebben we zelfs opgetreden met het circus.

I: En ben je ook wel eens bij een circus geweest waar dieren optreden?

N: ...[pauze]...ja, toen ging ei...dat een leeuw door een hoepel moest springen.

I: Ben jij wel eens naar een circus geweest?

D: Ja.

I: Ook waar dieren optraden?

D: Ja.

I: En weet je nog welke dieren?

D: Uhh...leeuwen, tijgers die deden ze toen in een kooi en die lieten ze toen rondlopen.

I: Hoe leven ze buiten de voorstellingen om?

D: Ja, ze zitten in kooien, buiten. En ook ze trekken rond. Krijgen soms te eten. Kooien worden niet echt goed verschoond, altijd.

I: Hoe weet je dat? Heb je dat wel eens gezien?

D: Ja, ik heb dat wel eens gezien...[pauze]...en toen werden ze niet echt goed uhh...de kooien schoon gemaakt. Het was gewoon helemaal vies daarbinnen.

I: En wat doen ze volgens jou buiten de voorstellingen om?

N: Nah...ik denk dat ze ook dan getraind worden. En...ook nachtrust...en dat ze ook...een beetje rust krijgen, dat ze goed fit zijn.

I: Nou, ze moeten optreden, hoe worden die dieren getraind?

D: Ja, ze gaan de show gewoon een keer helemaal spelen. En ja...dat is het als...ik zit ook op musicalles en dan moeten we ook veel oefenen, oefenen, oefenen. Voor een musical moeten we nog

één keer oefenen, de generale repetities en dan denk ik dat die dieren dat ook moeten doen, even gewoon de show spelen.

I: Maar hoe vertellen ze een dier dan wat ie moet doen?

D: Ja, een beetje door gebaren.

I: Dat snappen ze?

D: Soms wel, niet altijd.

I: En als het niet lukt?

D: Dan pakken ze hem beet ofzo. Of nemen ze hem mee. Of met een zweep...bij leeuwen.

I: En hoe denk jij dat ze worden getraind?

N: Nah...ik denk...dat ze...het voordoen, zeg maar...

I: Wie doet het voor dan?

D: ...dus een

N: Een acteur.

D: N, dus een leeuw moet door een uhh...hoepel met vuur door springen en dan gaat diegene ook eens laten zien "dus dit moet je doen!"? Even door een vuurhoepel springen.

N: ...[lacht]...

I: Ja, doen ze dat zo?

N: Nou, ik denk het niet. Ik denk dat ze dat een beetje in leeuwentaal enzo uitleggen.

I: In leeuwentaal?

N: Ja, of ze zetten het op een recorder...maar ik weet helemaal niet hoe dat gaat eigenlijk.

I: Dus je weet niet precies hoe dat gaat?

N: Geen flauw idee.

I: Is er volgens jou een verschil tussen honden en olifanten die een kunstje doen?

N: ..[pauze]...Ja, want ik denk dat olifanten eerder door de grond zakken.

D: ...[lacht]...In huis misschien.

N: En dat honden wel...actiever zijn.

I: En vind jij dat er een verschil is?

D: Ja, een hond kan misschien achteruit salto doen, maar een olifant niet, want dan moet ie hoog springen en dan valt ie op zn rug...[beiden lachen hard]...

I: Hoe voelt het dier zich als hij kunstjes moet doen?

D: Soms vind ik het denk ik wel leuk, maar als ze worden gedwongen, bijvoorbeeld uhh...soms worden ze in een circus gedwongen, bijvoorbeeld zo van uhh...dan gaan ze met een zweep slaan: "Ja, spring nu door die hoepel heen!" en dan PATS, PATS. Dan worden ze geslagen...Maar dan thuis, bijvoorbeeld bij honden trainen...dus ergens...dan kan je gewoon leuk met je hond trainen. Gewoon voor de gezelligheid.

I: En hoe denk jij dat het dier zich voelt als ie een kunstje moet doen?

N: Nou, ik denk dat ie dat wel...dat ie zich wel goed voelt, als ie bijvoorbeeld wel iets goed heeft gedaan. Maar als ie gedwongen is, vindt ie dat niet leuk, want so...dan vind ik dat niet leuk, want hij mag soms niet eens zijn eigen gang even gaan.

I: Hoe zouden deze dieren in het wild leven?

N: Anders.

I: En wat zou er dan anders zijn?

N: Nou...dan kunnen ze niet optreden, want er zijn geen circussen in het wild en...[pauze]...verder heb ik geen flauw idee.

I: En hoe denk jij dat ze leven in het wild?

D: Uhh...ja...wakker worden. Uhh...ik denk wassen in een rivier ofzo. Eten zoeken, jagen...eten klaarmaken...[pauze]...Ja...voor de rest een beetje rondkijken...of je wat tegenkomt. En als je geluk hebt, hoef je geen vlees te eten. Ze houden ook van vis ofzo.

I: Ze kunnen van alles eten?

D: Als het maar niet...olifanten zijn.

I: Vind je dat dieren in het circus gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

D: Mag wel, alleen...ik vind wel dat ze een beetje...aardiger mogen omgaan met ze. Want soms doen ze wel erg gemeen.

I: Wat doen ze dan?

D: Met een zweep slaan bijvoorbeeld. En soms willen ze aanvallen, alleen dan mag je van mij best slaan, alleen...soms doen ze het ook als ze echt helemaal niks hebben gedaan.

I: En vind jij dat ze in het circus gehouden mogen worden?

N: Ik vind...eigen...ik vind het, eigenlijk vind ik het wel goed, want uhh...het is wel leuk om het te zien en ik denk...dat er zo wel een kans is, dat ze misschien...ik heb geen flauw idee hoe dat heet...dieren een toernooi mogen meedoen...maar...verder heb ik geen flauw idee.

I: Ga je wel eens naar een kinderboerderij?

N: Ja.

I: En ga jij wel eens naar een kinderboerderij?

D: Ja.

I: En wat vind je daarvan?

D: Ik vind het eigenlijk wel leuk. De Dieren worden daar goed verzorgd, want bij ons in de buurt is ook een kinderboerderij. Daar kan je geld, uhh...halen ofzo...en dan kan je zo'n bakje halen...

N: En dan kan je dieren voeren.

D: ja, dan kan je de dieren voeren, bijvoorbeeld dan moet je zo'n draaiding en dan komt er voer...

N: Eten erin.

D: ...En dan kan je die dieren voeren. En als mensen daar wat laten vallen...dieren eten het zo op, dus er valt genoeg op de grond, dat de dieren kunnen opeten.

I: Hoe denk jij dat ze worden verzorgd?

N: Wat?...O...Ik denk dat ze daar wel goed verzorgd worden, want...dat zie je ook wel als je daar langs komt. En...[pauze]...Ik denk...ook wel dat dat zo is.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een dierentuin?

N: Nah...ik weet alleen dat...ik weet wel dat een kinderboerderij kleiner is...[pauze]...[onverstaanbaar]...kleine dierentuin, of...verder heb ik geen flauw idee.

I: Wat is het verschil tussen een (kinder)boerderij en een circus?

D: Nou, een kinderboerderij is kleiner. Alleen uhh...ja, uhh...[N, gaat het lokaal uit om zijn broertje, die staat te kijken, weg te sturen]...bij een circus dan uhh...zijn er wat meer wildere dieren, want op de kinderboerderij daar houden ze geen leeuwen ofzo. Daar houden ze meer varkens en geiten en schapen, meer normale dieren. Niet zo wilde dieren zoals leeuwen.

I: Vind je dat dieren op de (kinder)boerderij gehouden mogen worden om mensen te vermaken?

N: Dat vind ik...ik vind van wel, omdat...ze daar ook heel goed...omdat ze daar goede zorg krijgen en...dat mensen ook goed vermaakt kunnen worden.

I: En vind jij dat ze daar gehouden mogen worden?

D: Ja, ik vind van wel. Ze worden er goed verzorgd. En...er zijn ook allemaal mensen die soms wat eten geven. Dus dat is ook leuk. De eendjes zwemmen daar. Maar er staat wel gaas voor, omdat ze dan niet weg mogen. Dat begrijp ik wel, maar dat is een heel...op...een soort van huisjes en allemaal andere kleine dingetjes waar die eenden zo kunnen spelen...en zwanen.

I: Vind je dat mensen dingen met dieren mogen doen die niet leuk zijn voor het dier?

D: Nee, dat vind ik niet.

I: Nee? Waarom niet?

D: Nou, bijvoorbeeld uhh...wij zouden het ook niet leuk vinden als wij naar het slachthuis werden gebracht, werden geslacht om ons vlees te gebruiken. Maar als we vlees moeten eten om te leven, dan vind ik van wel, maar ook weer niet.

I: En waarom wel en niet?

D: Nou, van wel vind ik...ja, wij leven daarvan, van dat vlees. En van niet, want dat is zielig voor de dieren, omdat...die hebben dan ook geen leven meer.

I: En vind jij dat wij dieren mogen gebruiken als het voor het dier niet leuk is?

N: Nou, ik vind van niet, nee.

I: En waarom niet?

N: Omdat wij het ook niet leuk vinden om naar het slachthuis te gaan. En hetzelfde geldt voor hun dus. Want hun zullen het ook niet leuk vinden als bijvoorbeeld...hun een dag in een kooi moeten blijven zitten en dat het gewoon een gevangenis voor ze is.

Gevolgen eigen handelen

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor de dieren die erin leven?

D: Nee, niet echt...[pauze]...nee dat vind ik van niet.

I: Dus voor die dieren zou het niet uitmaken of jij wel of niet ging?

D: Nee. Die dieren kunnen toch ook niet denken. Die hebben niet zulke grote hersenen, die hebben ongeveer zulke [maakt een rondje iets groter dan een tennisbal] hersens, denk ik. Alleen...ja, ze kunnen niet echt weten...wie er allemaal komt ofzo.

I: Denk je dat jouw bezoek aan het circus gevolgen heeft voor het gebruik van dieren in dat circus? Dus als jij daar heen gaat, worden er dan meer dieren gebruikt, of minder?

N: Nou, ik heb geen flauw idee. Want ik weet niet...als ik één keer bijvoorbeeld naar het circus ga, weet ik niet hoeveel het er de ene keer zijn en hoeveel het er de andere keer zijn.

Gevoelens van dieren

...[meisje klopt op het raam, stoort het interview enorm]...

I: Kunnen dieren pijn voelen?

N: Ja.

D: Ja.

I: Kunnen dieren gelukkig zijn?

D: Ja.

N: Ja.

I: Kunnen dieren eenzaam zijn?

N: Ja.

D: Ja.

I: Kunnen dieren vrolijk zijn?

D: Ja.

N: ja.

I: Kunnen dieren bang zijn?

N: Ja.

D: Ja.

Meningen van anderen

I: Wat vinden je ouders van circussen?

N: ...Dat kan je ze beter zelf vragen.

I: Maar wat denk jij?

N: Ik denk dat ze het wel leuk vinden.

D: Om naar een circus te gaan ja.

I: En wat denk jij dat je ouders van circussen vinden?

D: Vinden het wel leuk, want ik ben een keer samen met mn moeder naar het circus geweest, omdat ik een goed had voor mn spreekbeurt. En ze vond het zelf ook leuk, dus.

I: Wat vinden je vrienden/vriendinnen van circussen?

D: Uhh...ik denk ook wel leuk.

I: En wat vinden jouw vrienden en vriendinnen van circussen?

N: Nou, ik denk ook wel leuk, want...mijn vriend zit hier ook op de *** [opvang], die is ook al geïnterviewd...maar...verder weet ik het ook niet?

I: Wat vinden je ouders er van dat jij wel/niet naar circussen gaat?

D: In me eentje?

I: Ja, of met vrienden...

D: Met vrienden...als ik ouder ben denk ik dat ik het wel mag.

I: Of met je ouders, het gaat er gewoon meer om dat jij naar het circus gaat.

N: Laatst was ik in een circus...

D: Ze vinden het wel leuk...Bijvoorbeeld mijn vader en moeder zijn meer echt van de uitstapjes...bijvoorbeeld we zijn een keer naar uhh...het Dolfinarium, dierentuinen, pretparken, met zn allen gaan we dan altijd heel gezellig. Ze vinden het wel leuk.

N: En ze gaan al heel lang...[onverstaanbaar]...

I: En wat vinden jouw ouders er van als jij naar het circus gaat?

N: Nou, ik denk dat het later ook wel mag. Met mn vrienden zal het ook wel leuk zijn.

I: En je vrienden, wat vinden die er van?

N: Als mijn vrienden naar het circus gaan denk ik...dat ze jaloers kunnen zijn...of...

I: En wat zouden jouw vrienden er van vinden?

D: Ja, ik denk wel jaloers, maar ook wel een beetje blij ofzo...

N: Daar worden ze wel blij van.

D: ...want ik was toen ik naar het circus was met mn moeder, toen zag ik ook een paar vrienden zitten uit mijn klas, dus dat was echt toeval.

Controleren situatie

I: Stel, jij wil graag naar het circus, maar je ouders/opa&oma willen niet. Zou je ze dan over kunnen halen om toch te gaan? En zou dat lukken?

D: Ik ga het eerst proberen om ze over te halen...maar als het echt niet lukt, dan denk ik zo van laat maar...zeg dan maar wat we anders gaan doen...of we blijven thuis, vind ik ook leuk.

I: Maar denk je dat het zou lukken?

D: Soms lukt het denk ik wel, maar soms ook niet.

I: Stel, je ouders/opa&oma willen graag met jou naar het circus, maar jij wil niet. Zou je dan uiteindelijk toch mee gaan?

N: Tja, als het moet, ja...Ik moest laatst...moest ik boodschappen doen van mn moeder, heb ik toch ook...heb ik toch gedaan.

I: Dus dan ga je wel mee?

N: Ja, dan ga ik wel mee.

Autoriteiten

Briefjes gebruiken (Vader/moeder, dierenbescherming, meester/juf, vrienden/vriendinnen)

I: Hoe denk je dat dieren in het circus behandeld worden?

N: Ik denk...wel goede zorg.

I: Wat als je hoort dat de dieren heel slecht verzorgd worden, veel te kleine kooien en ze hebben heel weinig eten, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

N: ...[schuift briefjes]...

D: Gaat ie moeilijk worden?...Ik denk die meesters of juffen.

I: Ja, je mag het voor jezelf bepalen. Jij mag het zometeen ook doen.

1. De Dierenbescherming
2. Meester/juf
3. Vader/moeder
4. Vrienden/vriendinnen

I: Ok, waarom heb jij de Dierenbescherming bovenaan?

N: Omdat die wel de waarheid willen vertellen en dat die ook...nou ja, dat dieren goed behandeld worden.

I: En waarom heb jij je meester en juf boven je vader en moeder staan?

N: Omdat...mijn vader en moeder...bijna niks weten over dieren en...mijn meester en juf zijn meestal wel eerlijk.

I: En je vader en moeder zijn niet altijd eerlijk?

N: ...Ja, die vinden het niet eerlijk als ik te veel boodschappen doe en daar snap ik al helemaal niks van...

I: En dan heb je je vrienden en vriendinnen onderaan liggen, waarom heb je die onderaan...

N: Ja, want uhh...sommige...ik heb ook een vriend die liegt echt *heel veel*...Dus daarom heb ik die eigenlijk onderaan.

I: Aan jou dezelfde vraag. Hoe worden dieren in het circus behandeld?

D: Ik denk...soms goed, maar soms ook niet.

I: Wat als je hoort dat de dieren heel goed behandeld worden, of dat ze juist heel slecht behandeld worden, van wie geloof je dat dan het meest: ouders, leraar, dierenbescherming, vriend(in)en?

D: ...[schuift briefjes]...ja, ik zit een beetje te twijfelen tussen deze...m'n vrienden en vriendinnen die liggen ook niet...[onverstaanbaar]...mn meester en juf...mn juffrouw ook niet...Nou, dan ga ik toch voor deze.

1. De Dierenbescherming
2. Vader/moeder
3. Vrienden/vriendinnen
4. Meester/juf

I: Waarom heb jij de Dierenbescherming bovenaan?

D: Die weten heel veel van...en die komt meestal...altijd een kijkje nemen.

I: En waarom heb je je meester en juf onderaan gelegd?

D: Ja...mijn juffrouw die kan wel echt liegen, die kan wel goed liegen.

I: Dus als zij dat tegen jou zegt dan geloof je dat niet zo snel.

D: Ik geloof het niet zo snel, ik geloof het eerder van mn vriend ***, want die liegt echt niet tegen me. Dat is mn beste vriend!

I: En waarom heb je je vrienden en vriendinnen dan onder je vader en moeder gelegd?

D: Mn vader en moeder die geloof ik veel eerder.

Leefomgevingen

Filmpje ijsberen (2: gevangenschap, 1: vrij) laten zien.

I: Wat voor dier is dit?

D: Ijsbeer.

N: Ja, het is een ijsbeer.

D: En dat andere is een walrus. En walrussen lusten wel een ijsbeer. [Het is een zeehond...de prooi van een ijsbeer].

I: Denk je dat dit dier gelukkig is?

N: Nee.

I: Waarom niet?

N: Omdat ie in de barre kou moet leven...

D: maar hij kan wel tegen de kou, omdat ie...[onverstaanbaar]...

N: Ja, oke, maar daar leven ook dieren die hun wel lusten, dus ik denk niet dat ze daar zo blij zijn om te wonen.

D: Ze moeten ook eten zoeken dus...

N: Ja.

I: Dus jij zegt dat dit dier niet gelukkig is?

N: Ja, want het is ook moeilijk om het te zoeken in de sneeuw.

I: Denk jij dat dit dier gelukkig is?

D: Nee.

I: Waarom niet?

D: Mensen jagen op uhh...de ijsbeer. En uhh...ja...veel...best wel wat dieren eten ijsberen. Ze moeten goed uitkijken.

I: Je zegt mensen jagen op ijsberen, maar wordt er op deze ijsbeer gejaagd nu?

D: Deze denk ik niet. Ja, misschien door de walrus. Die zit een beetje te kijken: "Ja, die wil ik wel". Die ijsbeer denkt: "Nee, jij mag me niet". Ik wil zelf eten...Kijk nu gaat ie onder water...Dat gaat niet zo lang duren hoor!

I: Dan heb ik nog een filmpje.

D: Dit is dierentuin en de andere is wild!...Dit zal denk ik ook niet echt leuk zijn.

N: Nou, ik denk het niet.

I: Wat voor dier is dit?

D: Ijsbeer.

N: Ja.

D: Maar de hele tijd mensen die foto's van je maken en...je hebt geen ijs. Een ijsbeer, je hoort al *ijsbeer*, die leeft op de uhh...Noordpool. Dan denk ik...breng hem naar de Noordpool. Daar is ie veilig...en...ja, veilig niet echt, maar...daar kunnen ze leven. En hier...ik zou het ook niet leuk vinden...je staat daar in zo'n kooi beneden. Allemaal mensen daarboven zitten foto's van je te maken en gooien spullen naar je toe.

I: Ok. Dus is dit dier gelukkig volgens jou?

N: Nee.

D: Nee, dan vind ik de ander gelukkiger.

I: En is dit dier volgens jou gelukkig?

N: Nee, echt helemaal niet.

D: Die andere was veel gelukkiger, hè N?

N: Ja.

I: Maar net zeiden jullie wel dat die andere ook niet gelukkig was?

D: Ja, maar toen zag ik dit nog niet...Hier is...

N: Dan heb je nog niet gezien hoe hun behandeld worden.

D: Dat is veel erger.

N: Ja veel en veel en veel en veel erger.

I: Welke van beide situaties is het beste voor het dier denk je?

Beiden: De eerste [vrij].

I: En waarom?

D: Omdat ie daar lekker vrij kan uhh...

N: Daar kan ie vrij leven ja en...bij de andere is ie denk ik misschien een beetje gestrand en wist ie de weg niet meer. Krijgt ie allemaal troep gegooid enzo.

I: Maar jullie zeggen dat die bij het water beter leeft, maar stel nou dat ik zeg dat de ijsberen in de dierentuin veel ouder worden en dat ze minder snel ziek worden? Is het dan nog steeds beter als ie bij dat ijs leeft.

D: Nee, ook weer niet.

N: Nee, dat ook weer niet, maarja...

D: Ja, ik vind ze allebei eigenlijk een beetje erg...maar sommige...ja, ik vind ze allebei wel erg, maar ook goed. Want in de dierentuin...

I: En als je dan moet kiezen?

D: Dan zou ik...als *slecht* toch kiezen voor...de dierentuin.

N: Ja, ik zou dan ook kiezen voor de dierentuin.

D: Want dat reservoir dat ze daar hebben...niet goed...Ik ben naar een dierentuin geweest daar hadden ze gewoon ijs gemaakt daar. Water, ijs...hebben ze daar expres gemaakt...Heel leuk, Dolfinarium daar hebben ze ook ijs en water bij hun gedaan.

N: Ja.

Communicatie

I: Als je zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

N: Ja.

I: En hoe zou je duidelijk maken wat er is gebeurd?

N: Door te zeggen wat ik gehoord heb.

I: En zou je daar nog andere dingen bij gebruiken, of zou je het alleen vertellen.

N: Dan zal ik ook wel zeggen wat ik denk. Dan ga ik ook vragen om de mening van anderen.

I: En denk je dat ze jou zouden geloven?

N: ...Nou, ik denk van wel, ja.

I: En stel nou dat ze je niet zouden geloven, wat zou je nodig hebben om ze te overtuigen denk je?

N: Bewijs.

I: En wat voor bewijs?

N: Een foto bijvoorbeeld.

I: En als jij zou horen dat een dier mishandeld wordt, zou je dat dan bespreken met je vrienden/vriendinnen?

D: Ja, ik zal er mee praten en ik zal misschien wel een actie beginnen.

I: Een actie?

D: Red de ijsbeer!

I: En zou je er alleen over praten?

D: Nee, niet alleen over praten. Ik zou ook actie uhh...ondernemen.

I: Maar zou je er nog andere dingen bij gebruiken ook? Zou je dingen laten zien?

D: Ja, denk wel dat ze bewijs willen...Misschien kijken...als ik dat op het nieuws hoor, dan...ga ik gewoon in de...gewoon het filmpje staat meestal op Youtube ook, het nieuws...gefilmd. Dan laat ik dat gewoon zien.

I: En denk je dat ze je zouden geloven?

D: Dat denk...in het begin denk ik niet...maar ik denk later wel, als ik ze overtuig.

I: En wat zou je dan nodig hebben om ze te overtuigen?

D: Ja, bewijs.

I: En in wat voor vorm dan?

D: Filmpjes, plaatjes.

I: Hoe zou je op school het liefst les krijgen over dieren, over natuur?

D: Uhh, ja...uhh...[pauze]...gewoon door...ja, soms, misschien met een uitje naar de dierentuin gaan. En daar een beetje les doen.

I: En wie zou die les dan geven?

D: Onze juf gewoon...Of een verzorger...daar.

I: En waarom daar naar de dierentuin?

D: Ja, want daar kan je heel goed kijken hoe...echt een dier leeft...en wij hebben ook een vak dat heet Natuu...Natuur en Milieu educatie, dat doen we altijd. Daar heb ik een toets gemaakt. Ik heb al ruim voldoende, dus...

I: Dat is hartstikke mooi. Dus je weet al heel veel van dieren?

D: Ja.

I: En jij?

N: Over de zorg. Hoe de dieren behandeld worden.

I: En in wat voor vorm zou je les willen krijgen? Dus wil je het liefst uit een boek lezen, of dat de juffrouw verteld...

N: Nou, met zn allen naar de dierentuin en dat de juf les geeft.

I: Met zn alle naar de dierentuin en dan?

N: En dat een gids les geeft.

I: Dat er iemand les geeft. En wie geeft er dan les?

N: Een gids...ik bedoel een verzorger.

VI. Expert interviews

Interview transcript

E1-261011

Gegevens

Geïnterviewde: Art Alblas, Independent higher education professional and expert in nature education.

Datum: 26-10-2011

Duur interview: 1 uur, 7 min. en 53 sec.

[Het eerste deel van het interview gaat over het onderzoek zelf en de achtergrond van Art]

I: Ik begreep dat u ervaring heeft met zogenaamde 'leskisten'?

A: Nou, ik heb zelf...ik heb wel met studenten onderzoeken gedaan naar leskisten. In het verleden. Maar het is niet zo dat ik een leskisten expert ben. Ik ben met name...uhh...maar ik bedoel het is wel zo dat ik met leskisten te maken heb gehad. In feite

I: Kunt u uitleggen wat dat precies zijn?

A: Een leskist is gewoon uhh...Nou je zou bijvoorbeeld naar Zeist, naar het NME centrum kunnen gaan. Daar hebben ze gewoon een aantal pakketten staan over ik noem maar wat: vlinders, of over...nou ja, whatever, in de natuur. En dan staan daar plaatjes in, hulpmiddelen zoals kijkers, of gereedschap, of papier, of weet ik veel wat. Waarbij ze als het ware al het materiaal hebben om een bepaald onderwerp te behandelen. Kijken met een vergrootglas...en zelfs hebben ze leskisten waarbij er koolwitjes gekweekt worden...uhh en waarbij je die koolwitjes op school...waarbij ze die hele cyclus, die metamorfose bestuderen. Een, een...dus dat uhh...allerhande leskisten zijn er voorhanden. En wil je daar nou een beeld van krijgen, dan zou je bijvoorbeeld in Zeist,... daar hebben ze een hele goeie collectie daarvan.

I: Ja, want ik heb namelijk...

A: Annemarie, hoe heet ze nou...Nou, ik ben het even kwijt.

I: En dat gaat dus over van alles. Dat kan vlinders zijn of over bloemen.

A: Ja, ja, ja. Maar je zou je bijvoorbeeld met name kunnen richten op leskisten...ik weet niet in hoeverre er daar veel van zijn...waarbij het gaat over uhh...dis..nee...waarden die ter discussie staan in de samenleving. Hè, bijvoorbeeld als je een leskist over het bos hebt, uhh...dan is het niet dat er

specifiek iemand tegen of voor is. Nee, dat is gewoon leuk voor die kinderen om eens kennis te maken met het bos en wat er allemaal in leeft. Maar je zult mogelijk ook leskisten hebben die meer een soort problematiek, een discussiepunt aan de orde brengen.

I: En zijn die leskisten een succes?

A: Ja! Die zijn weldegelijk een succes, want het is voor het basisonderwijs een groot gemak, dat uhh...ze kunnen gewoon... die educatieve centra die gaan naar de basisscholen toe en zeggen 'nou kijk, dit is ons pakket, wat wil je hebben?' en ze kunnen als het ware gewoon bestellen. Ik wil in die week die en die leskist hebben en in die en die week die leskist. En dan willen we naar jullie toekomen en dan krijgen we daar en daar een les over. En ze kunnen een hele... NME onderwijs kunnen ze als het ware ondersteund krijgen vanuit die natuur en milieu educatieve centra.

I: En het is alleen voor basisscholen?

A: Vooral voor basisscholen. Ze zijn vooral op basisscholen gericht.

I: Ook op deze leeftijd? Zeg 10 tot 12 jaar.

A: Ja, absoluut. Ja, zeker. In Wageningen zit ook een hele...het Groene Wiel. Dannie Wammes daar dat is ook een uhh...daar heb je ook een...hebben ze ook een rijke collectie met allemaal leskisten. En Zeist is hier ook prima.

[beide praten over de mogelijkheden van het ontwerpen van een leskist]

I: Wat is volgens u dé manier om kinderen te informeren over het gebruik van exotische dieren in de entertainment?

A: Nou, ik zou denken aan een zorg activiteit. Ik zou echt denken aan echt gewoon concreet, dat zou het mooiste zijn. Het meest ideale. 'Jongens, we gaan muizen of ratten in de klas houden. Hoe gaan we dat nou doen?' Of daar wat van afgeleid. Bijvoorbeeld van 'In de kinderboerderij gaan we praten. Daar willen ze een nieuw hok gaan maken voor de konijnen. Nou wil ik dat jullie met zijn allen gaan nadenken over hoe we nou voor een konijn een mooi hok kunnen...wat wil een konijn nou voor mooi hok hebben? En wanneer zou een konijn gelukkig zijn?' En weet ik veel... dat soort termen allemaal. Ik denk dat *dat*, zeg maar...en dan hoeft je het nooit meer over een tijger of een circus of een leeuw te hebben, maar dan heb je bij hun...uhh...althans een goede kans dat je bij hun...iets neer hebt gelegd wat ze hun leven meenemen. Namelijk van 'ja, wanneer is dat dier gelukkig?' Het gaat er niet om dat ik gelukkig ben met dat dier, het gaat erom dat dat dier gelukkig is met zijn... leven.

I: En dat zou indirect dan van invloed kunnen zijn op wat ze denken over...

A: Daar ben ik van overtuigd! Ik, ik...maar je moet ook wel transfer doen hè. Dus...dat is denk ik bij alles wat je leert, en zeker ook hierbij, dat als je het over muizen hebt gehad, dan moet je het ook eens over...nou ja, laat ik maar zeggen over konijnen en over kangoeroes en over leeuwen en tijgers en over olifanten hebben. Je moet als het ware een bepaald principe wat je leert en wat je hebt geleerd om te abstraheren, van 'ja, het gaat niet alleen over die ratten, nee het gaat in het algemeen over dat dieren gelukkig zijn.' Dat moet je als het ware dan in nieuwe contexten bekijken. En naarmate je...zeg maar als je die eerste concrete leersituatie hebt gehad, dan kun je die volgende leersituatie...zeg maar...imaginair doen, die kun je als het ware simuleren of nadenken erover, zonder

dat het nou concreet aanwezig is, omdat je als het ware in een concrete context je eerste leerervaring hebt opgedaan. Dus ik ben een heel erg groot voorstander van dat als het ware niet theoretiseren van 'waarom circusdieren het zo slecht of goed hebben, maar vooral ook als het ware in een concrete context bezig zijn met het welzijn van dieren en vervolgens vanuit die ontwikkelde...dat ontwikkelde waardesysteem kijken van...en hoe past dat nou bij olifanten in een circus ofzo, of weet ik wat.

I: Ja, dus niet te direct benaderen over...

A: Nee, ik denk...dan loop je een enorm gevaar om sociaal wenselijke antwoorden te krijgen. Ik denk dat als kinderen ouders hebben die sterk tegen de dieren houderij...toestanden zijn in het circus...ja, dan krijg je natuurlijk een[?] antwoord. En zelfs kinderen die...waarvan de ouders het circus heel leuk vinden...die zullen misschien om zich heen kijken van 'ja, maar wat vinden mijn klasgenootjes er van als ik dat zeg'. Dus...dat...[pauze]...ja

I: Er kan op verschillende manieren les gegeven worden in natuur en milieu. Er is veel onderzoek gedaan naar verschillende soorten activiteiten: binnenschoolse activiteiten en buitenschoolse activiteiten (op het schoolterrein of excursies (1 of meer dagen)). Wat is volgens u de meest effectieve manier om kinderen iets over natuur en milieu te leren?

A: Ja, maar dat is natuurlijk...de vraag is...dan kom je met de praktische haalbaarheid, hè. Als je iets maakt wat scholen niet kunnen gebruiken, omdat er geen geld is of er geen mogelijkheden zijn om weg te gaan...maar daar geloof ik zeker in ja. Ik kan je wel een voorbeeld geven wat helemaal hier buiten deze context valt, maar dat vergeet ik uhh...ff kijken hoor...nou, laat ik dat ene voorbeeld noemen. Ik zat op een middelbare agrarische school. Daar was ik leraar en daar...toen was er indertijd een beslissing van de overheid om in de achterhoek een soort natuurgebied te maken, waarbij als het ware de landbouw zware beperkingen kreeg. En op een landbouwschool...die jongens waren gewoon ook van de boerderijen, die vonden dat heel erg...die vonden dat gemeen en weet ik wat. En toen ben ik uhh...na een heleboel gedoe, hebben we een week lang huisjes gehuurd daar en zijn we gaan praten met jonge boeren, met natuurbeschermers, hebben we het gebied verkend. En...nou ja, allerlei activiteiten daar gedaan. Uhh...ook allerlei interviews afgenomen en ook gekeken naar alternatieven. Hoe kunnen die boeren dan wel verder, binnen die grenzen enzovoorts. Is dat een haalbare kaart? Kunnen ze daar een behoorlijke toekomst opbouwen? Nou, en uhh...die week uhh...is beter geweest dan bij wijze van spreken een half jaar op school. Want...

I: Je bent er heel erg intensief mee bezig.

A: Ze hebben zo geleerd in dat hele proces om van perspectief te wisselen. Het van verschillende kanten te bekijken. Te nuanceren, te luisteren naar een ander enzovoorts. Al die dingen kwamen daar aan de orde. Ze zaten zelf heel *spannend* daarin, want zij vonden zelf al...ze voelden zich als het ware helemaal verwant met die jonge boeren die daar zaten en...maar leerde ook langzaam maar zeker die andere belangen in te zien enzo. Nou, zulk soort situaties...kijk...ik heb geen ervaring met basisschool leerlingen. Dat moet natuurlijk vertaald worden naar die context, maar zulk soort leersituaties zijn *verreweg de beste*. Dat vergeten ze niet meer. Maar jaren daarna ben ik mensen tegen gekomen en het eerste waar ze bijna over hadden...'ja, weet je wel toen die week, toen we daar in Winterswijk zaten in die huisjes. Hè, daar hebben we toch een hele mooie tijd gehad', enzovoorts. En dat...dat nemen ze mee. Dat wil niet zeggen dat ze *totaal* veranderen van opvatting,

maar ze leren wel ook...al zouden ze met behoud van hun opvattingen, weten ze beter duidelijk te maken *waarom* ze zo denken. Met hele duidelijke keuzes. En dat...Nou, ik denk dat je dat moet bereiken. Dat het niet zo zeer gaat om alle kinderen af te leren om ooit nog naar een tijger te kijken in een circus, maar veel meer om...hun keuze heel goed...te kunnen verantwoorden. *Eerlijk* ook. Niet zozeer omdat ze denken 'ik ben er toch voor en ik zoek wel argumenten er bij'. Nee, maar *eerlijk* daar op uhh...[onverstaanbaar].

I: Ja, en als ze er toch voor kiezen om naar het circus te gaan, zo is het dan eenmaal.

A: Precies! Maar als ze dat in verantwoordelijkheid doen...dat is natuurlijk...daar hebben die tigers niet veel aan natuurlijk, maar...volgens mij bereik je dan veel meer als dat je kinderen min of meer indoctrineert van 'pas op! Dat is helemaal fout!'. Dat, dat...daar moet je niet aan beginnen, daar moet je je ook niet voor lenen. Kijk, dat Stichting AAP dat wil, dat is een duidelijke zaak en als ik bij Stichting AAP zou werken, zou ik daar ook...aanhangen, maar ik denk dat als je...dat op deze manier verdedigd bij Stichting AAP en zegt van 'kijk, mijn verwachting is dat als kinderen geleerd worden om daar goed over na te denken en bereid zijn om ook zich in te leven in de situatie van een dier, dan bereik ik meer als dat ik ze allemaal probeer te indoctrineren via een 'pas hoor!- leskistje' ofzo. Daar moet je je zeker ook als vak...pedagoog zeg maar, hè...of als communicator...bioloog/communicator, moet je je daarvoor niet laten lenen.

I: Nee, aan het begin dacht ik dat AAP het zo wilde doen, nou dan ga ik dat zo doen, maar ik krijg steeds meer het idee, dat het veel genuanceerder moet.

A: Ja! En één van de mooiste dingen in het onderwijs die je kinderen kunt leren is kritisch denken. Dat uhh...Ja.

I: Ja, dat is belangrijk!

A: Ja, voor je hele leven is dat belangrijk. En ook hiervoor, want alle dieren in het circus hebben het niet slecht. Maar er zijn natuurlijk situaties waarvan je denkt 'dat kan niet!' Althans, zo denk ik er over, hoor! Het is niet zo dat ik zeg...van het is een statement, maar zo denk ik erover. Dus dat betekent dus dat je dat soort...ja...uhh...creatologie...ja, daar moet je mee uitkijken.

I: Ok, hartstikke bedankt!

Interview transcript

E2-211211

Gegevens

Geïnterviewde: Frans Stafleu, Veterinary surgeon, ethicist and member of the Animal Experiments Committee (DEC)

Datum: 21-12-2011

Duur interview: 24 min. en 13 sec.

I: Hoe staat u persoonlijk tegenover het gebruik van dieren?

F: Voor circussen?

I: In enter....

F: Nou, ik kan het niet allemaal over één kam scheren, denk ik. Uhh...Ja, ik heb nooit wat met circussen gehad.

I: Nou het hoeft niet perse het circus, maar gewoon...

F: Nou, het circus is natuurlijk wel een mooi voorbeeld, omdat het een uhh...Ja, ik heb...ik vind dat je best dieren mag gebruiken. Probleem is natuurlijk altijd als er commercie bijkomt, moet je ontzettend gaan oppassen, want dan - aangezien het dier niet 'ho' zegt - moet iemand anders dat doen. Dus daar moet heel erg goed op gelet worden, maar ik kan me ook manieren van diergebruik (ook in de entertainment) voorstellen, wat voor het dier leuk is en voor de mens leuk is en dan heb ik er geen bezwaar tegen...Hè, soms heb ik wel eens van die werkende hondjes in circussen en die moeten de circussen...Ja, volgens mij hebben die daar veel plezier in. Ja, met een leeuw, weet je wel, dan is dat weer een ander verhaal [lacht]. Dan kan ik me ook nog wel voorstellen dat een dier daar plezier in heeft, maar daar komt dan natuurlijk toch ook, nou zoals jij misschien nog wel kunt herinneren 'respect' – de deontologische redenering bij kijken.

I: Ja.

F: Dat je zegt van 'ja, maar moet je nou wilde dieren...een leeuw is toch niet een dier die je in gevangenschap moet houden en kunstjes moet laten doen?' Of...dus daar vind ik dat ook een duidelijk argument, los van zijn welzijn. Maar ik kan me ook voorstellen, om een leeuw goed te houden, heb je ook nogal wat nodig, maar goed dat is techniek. En ik denk dat je leeuwen en dat soort beesten heel erg moeilijk goed kan houden, ondanks het feit dat die mensen het goed er mee bedoelen.

I: Ja, inderdaad. U begon over deontologie. U bent natuurlijk ethicus, maar tot welke ethische stroming voelt u zichzelf...

F: O, ik ben een beetje een pluralist hoor, ik denk dat ik veel utilistisch redeneer, maar de randen, zoals je net hoort, worden...eigenlijk een mooi voorbeeld wat ik daarnet deed...worden gelegd door de deontologie. Dus je begint met denken van hebben ze er ook last van en wie heeft er plezier van, maar dan...toets je dat. [onverstaanbaar gemompel] randvoorwaarden, waarvan ja, maar integriteit...uhh, als je het op die manier bekijkt...is het dan wat anders? En dan denk ik dus dat je met hondjes die kunstjes uitvoeren, past dat keurig in het repertoire van hondjes daar worden ze volgens mij niet minder hond van. Terwijl een leeuw die dat doet, vind ik veel problematischer.

I: Ja en hoe kijkt u dan naar het gebruik van dieren in de medische wetenschap?

F: Ja, ik zit in dierenexperimenten commissies. Uhh...dat moet uhh...in principe zou dat kunnen, maar dat moet wel efficiënter dan het nu gebeurt, om het zo maar even samen te vatten.

I: Okee...

F: Ik vind dat het nu te makkelijk gebeurt. Er wordt te veel met de mond beleden en weinig in werkelijkheid gedaan.

I: Ja, want er zullen altijd flinke discussies over ontstaan.

F: Ja, ja, ja! Zeker! Want ik probeer in de dierexperimenten commissies dat soort dingen ook wel zo langzamerhand steeds te, hè...ter discussie te stellen.

I: En dan zit er van alle partijen iemand bij?

F: Ja, ja in principe wel. [onverstaanbaar] 'moet dit nou?' Enzo. Dat moet je voorzichtig, stapje voor stapje doen.

I: Ja, nou mijn onderzoek heb ik een beetje ingeperkt, want ik doe dan vooral onderzoek naar wilde dieren in de entertainment, maar dan richt ik me vooral op circussen. Moet er onderscheid gemaakt worden tussen de situaties? Dus dierentuin, circus, tv-series...

F: Ja, vind ik wel.

I: Ok, en waarom?

F: Nou, omdat...meestal zit toch de ethiek in de context. Hè, je kan natuurlijk wel heel in z'n algemeenheid redeneren, maar meestal loopt dat niet. En...nou, zoals ik daarnet al zei, ik denk als je hondjes gebruikt om kunstjes te doen, ik denk dat dat wat anders is. Maar uhh...ja, dat dat in een andere context...Het algemene ding zei ik daarnet al. Op het moment dat het voor entertainment is, is er altijd het gevaar dat het dier ondergeschikt raakt aan de belangen van de mens. Ook daar. En...dus daar moet je op letten, maar ik geloof niet dat je in z'n algemeenheid zegt 'dat mag niet!'. Nee, sommige diersoorten...maar hoe wilder de dieren zijn, des te minder mag het, zou ik zeggen. Dat wel. Want ik vind dat wilde dieren in principe...hun plaats is in het wild. Dus überhaupt zie ik niet in, waarom wilde dieren in gevangenschap moeten worden gehouden.

I: Ok, en dus...

F: Nou, ja, dierentuinen...je kan je er wel iets bij voorstellen hoor, maar in principe nee!

I: Ja...

F: Die moeten in het wild blijven.

I: Dat is inderdaad mijn volgende vraag. Moet er dan ook onderscheid gemaakt worden tussen wilde en gedomesticeerde...

F: Ja, zeker! Absoluut, ja! Ja, zeker, want ik kan me ook goed voorstellen, zoals ik daarnet al zei, dat honden...tot wederzijds genoeg werken, zonder dat ik nou vind dat ie minder hond wordt. Hè, dat kan je wel zeggen, maar dat...maar, maar als je dat met een leeuw of een olifant gaat doen vind ik dat een uhh...ja, een uhh...dan denk ik 'hallo wat doen die dieren hier?'.

I: Ja, en om nou bij het circus te blijven. Circuseigenaren die zeggen vaak 'die dieren worden hier al generaties geboren. Die dieren weten niet beter.' ...

F: Ja, nou...Ja...dat vind ik geen onzinargument. Dus...laten we om te beginnen vaststellen dat dieren uit het wild halen, volkomen onzinnig is. Dat dat in deze tijd *überhaupt* niet meer kan. Dan is het natuurlijk de vraag: als die dieren in dierentuinen worden gewor...of het nou allemaal zo zwaarwegend is dat je ze moet afmaken, of laat uitsterven? Nou...[pauze]...ik denk dat als het welzijn niet is aangetast – als je dat kan aantonen, dat lijkt me moeilijk bij die grote dieren, maar ok, hè als het welzijnstechnisch kan – dat dan, als je geen vers bloed inhaalt en aan traditie doet, dan zou ik er minder bezwaar tegen hebben als het zo langzamerhand in de loop van de tijd dus een zachte dood sterft, want uiteindelijk houdt het dan natuurlijk toch op. Dan denk ik dat dat de goede weg is. Ik vind niet dat uhh...als olifanten al jaren hier worden gebruikt, dat het nog vandaag anders moet. *Behalve* als je kunt aantonen dat die olifanten het ergens anders veel beter kunnen hebben. Want daar vind ik toch welzijn de doorslag geven.

I: Maar moeten die dieren die al jaren in circussen zitten, nog als wild bestempeld worden of is dat...

F: Nee, dat vind ik ook niet.

I: ...gedomesticeerd?

F: Ja...Nou, gedomesticeerd of iets er tussenin. Ja, vind ik wel. En ik zou ook niet weten wat je moet doen. Ik ben erg kritisch ten opzichte van die richting weet je wel, die uhh...zielige pinguïns uhh...het schip uit schopt, om ze vervolgens binnen een dag te laten verdrinken. En orka's uhh...ergens neer willen zetten en we zien wel of ie het overleefd. Dan denk ik 'kom op!' Snap je? In z'n algemeenheid snap ik jullie wel, maar in dit geval moet je niet roomser dan de paus zijn. Nu heb je een individueel dier en dan moet je daar mee rekenen. En ik kan me voorstellen dat een olifant in een circus die niet beter kan, daar moet blijven. Dat je daar absoluut niet...fijn voelt als je opeens een hele nieuwe groep, of weet ik, ergens anders moet.

I: [Vertelt over de interviews met kinderen. Dat dieren in gevangenschap misschien niet meer zouden kunnen jagen en dat kinderen daardoor denken dat ze beter niet kunnen worden uitgezet]

F: Ja, misschien ook beter...Je moet in ieder geval geen nieuwe erin brengen. Dus in die zin...vind ik wel dat het gebruik van wilde dieren, *überhaupt* in onze maatschappij, maar zeker ook in een circus, gewoon een zachte dood moet sterven. Maar het mag wel een zachte dood zijn.

I: Maar er zit toch wel iets van een instinct, ze zijn toch nog wel ergens wild...

F: Ja, maar dat zou...als je dat niet...als in deze omstandigheden niet tot uiting komt dat ze er zich niet lekker bij voelen, dan...heb ik daar niet zo'n bezwaar tegen.

I: Ik heb het artikel gelezen dat u in 2004 hebt geschreven: 'Not all animals are equal', en daarin stelt u de belangrijke vraag of gededomesticeerde dieren in de natuur anders behandeld mogen worden dan dieren in de landbouw. U zegt dat de omgeving daarbij het belangrijkste is. Hoe zwaar weegt die omgeving als je het vergelijkt met het welzijn van de dieren, of het voordeel dat het voor mensen oplevert?

F: Dan moet je me even precies...

I: Dus als je beoordeeld of die dieren gebruikt mogen worden in het circus, wat is dan het belangrijkste? Is het dan het welzijn van het dier of is dat...

F: Ja, ik begin bij het welzijn van het dier.

I: Ok, welzijn van het dier...

F: Ja

I: Ok, en kijk je ook wel naar wat het voor de mensen oplevert?

F: Ook wel, maar ik begin bij het welzijn van het dier en ik vind dat als je het voor entertainment moet doen, dan moet het niet ten koste gaan van het dier. En bij voorkeur zelfs moet het dier er zelf ook plezier in hebben.

I: Ok. En dat is natuurlijk moeilijk aan te tonen.

F: Dat vraag ik me af. Is dat zo?

I: Ja...

F: Kijk, soms kan je natuurlijk wel zeggen, hij heeft er wel plezier in, maar als hij zich onder deze omstandigheden *daar* een plezier aan heeft dan houden we hem wel heel arm. Nou, ja goed...dan kan je toch naar een welzijnsredenering gaan, maar goed dat is natuurlijk ook wel de achtergrond van dat je zegt 'maar eigenlijk moet het wel een zachte dood sterven'.

I: [Vertelt dat kinderen vaak geen antwoord hebben op de vraag hoe je aan een wild dier kunt zien of ze gelukkig zijn]

F: Ja, daar zijn jullie biologen weer goed in.

I: [lacht] inderdaad, ja. U bespreekt in het artikel ook nog twee andere theorieën, van Wenz en Swart die tussen de deontologie en het utilisme inzitten. Zij gebruiken meerdere theorieën die ze proberen te verenigen. Met welke theorie(en) zou volgens u het gebruik van exotische dieren in entertainment beoordeeld moeten en kunnen worden en waarom?

F: Nou...als je Swart neemt, dan zou je dus van Swart denken...[pauze]...denken dat het weliswaar...een wild dier is in de zin van "de meeste van zijn soort komen in het wild voor". Maar het

is wel een dier wat dus, uhh...helemaal in jouw omgeving zit. En dus waar je erg duidelijk specifieke plichten voor hebt. En die specifieke plichten die concentreren zich dan uhh...absoluut uhh...op het gebied van welzijn, in dit geval denk ik. Dus in die zin kan je Swart's redenering uitstekend gebruiken. En uhh...[pauze]...maar ik denk dat je bij dit soort...ik denk dat je gewoon [onverstaanbaar] een redelijk utilistische redenering...hoewel bij het utilisme kan je natuurlijk theoretisch een heel...als er maar... 'als de tent maar vol genoeg is, kan het slecht genoeg zijn', nou, dat vind ik dus niet, hè...dat is duidelijk. Er zit een soort basis aanname bij, dat...ja, als mensen, als wij dieren uhh...gebruiken, om wat voor reden dan ook, dat we dan moeten zorgen dat ze...*minimaal* hun welzijn goed is. En dan komt de rest. Dus ik denk dat welzijn een hele belangrijke rol speelt.

I: Dus een beetje Swart en een beetje van deontologie...

F: Ja, maar ik...ja, deontologie zegt van 'je moet geen wilde dieren in het circus gaan gebruiken', uhh...welzijn zegt nou als ze er nu toch zijn en je er geen nieuwe bijhaalt, zorg dan dat hun welzijn goed is, want waarschijnlijk zijn de dieren dan het beste af om deze individuen dus...heb je dan een specifieke plicht ten opzichte van hun welzijn. Maar die hoeft je niet meer terug in het wild te gaan...ik denk dat je ook welzijnstechnisch dan alleen maar ellende geeft. Laat die nou maar hier zitten, maar laat het een aflopende zaak zijn.

I: Stel nou dat, er zijn natuurlijk allemaal lobbyisten zoals Wilde Dieren de Tent Uit, die willen circussen met wilde dieren sluiten...stel nou dat die circussen toch allemaal gesloten worden, wat zou er dan met die wilde dieren moeten gebeuren?

F: Ja! Moeten we ze dan allemaal afmaken? Bij stichting Pantera...en is dat nou beter voor ze? Dus ik ben er meer voor dat...uhh...voor...[onverstaanbaar]...zorgen dat het afloopt. Zet een termijn; over 10 jaar mag het niet meer, ofzo. Zodat ze niet meer vervangen worden.

I: Ja, dat ze niet fokken en...

F: Ja, precies.

I: Uhh, hoe kan je het gebruik van wilde dieren in de entertainment vanuit een utilistisch perspectief beoordelen?

F: Nou, ik denk dat je kan zeggen dat uhh...dat het welzijn van de dieren dient mee te tellen en dat mensen een heleboel mogelijkheden hebben om voor hun welzijn te zorgen en dat dat niet specifiek moet zijn het kijken naar wilde dieren. Dus dat het wat dat betreft een triviale bezigheid is, die niet opweegt tegen ellende als de dieren die dat hebben. Dus dan zou je dat niet moeten doen. Ik denk niet dat je daar zo eenvoudig moet denken 'zij blij...hij niet, hè...heel veel blij, zij een beetje verdrietig, nou heel veel blij is ten opzichte...' dat is...utilisme op de verkeerde manier toegepast. Uhh...hoe zou een utilist het zeggen...er zijn vele alternatieven om plezier te hebben, daar hoeft je geen welzijn van dieren voor aan te tasten.

I: Ik heb Monique Janssens geïnterviewd, die kent u ook?

F: Ja, zeker.

I: Zij is utilist. En zij keurt het gebruik van circusdieren dan af...[vertelt verder over een grafiek waarin twee lijnen zijn uitgezet. Eén geeft de hoeveelheid pijn van een dier aan en de ander de

hoeveelheid plezier die mensen daaraan beleven. Op een gegeven moment komt de hoeveelheid plezier boven de pijn van het dier uit, maar waar ligt de grens? Wanneer laat je het toe en wanneer niet?]

F: Ja, nee maar bijvoorbeeld inderdaad als je kanker patientjes zou hebben die door troetelhonden...hè, weet je wel, honden langs de dingen[?], nou ik denk nog steeds dat als je dat goed doet, dat die dieren absoluut meer plezier dan niet plezier aan hebben, ze hebben aandacht. Maar stel je zou je kunnen voorstellen, dat dat met iets...uhh...gepaard gaat met wat aanpassing, maar dat die kinderen daar ongelooflijk veel plezier aan hebben, ja, dan kan je die vraag stellen. Dan zou ik ook niet zeggen dat het per definitie niet mag.

I: En hoe zou u dan beoordelen het gebruik van dolfijn...

F: Omdat het kanker patientjes zijn, ook. Omdat dat dus gaat over leven en dood en heel zwaarwegend is vind ik. En niet uhh...zomaar kindertjes.

I: Ja, er zijn ook therapieën met dolfijnen enzo...

F: Ja, daar heb ik ook geen bezwaar tegen, maar als je daarvoor specifiek, uhh...[mompelt]...uit het wild gaat vangen, nou dan moeten we nog eens nakijken...hoe dat zit.

I: Ja, want die...kennen het niet...

F: Nee, uhh...dieren uit het wild vangen blijf ik een tegenstander van.

I: In het dolfinarium zou het mogen?

F: Ja, ja.

I: Want het wordt volgens mij ook gedaan op Curaçao, maar daar komen ze uit het wild en in die baai en...

F: Ja, ok, maar dat is geen probleem als ze zelf nieuwsgierig zijn en ze komen, dan moet je dat vooral doen. Dan maak je gewoon gebruik van hun natuurlijke dingen. En dat is nog mooier. Dat is het mooiste wat je kunt doen.

I: En hoe zou je het gebruik van wilde dieren in de entertainment beoordelen vanuit een deontologisch perspectief?

F: Jaa....nou, ik denk dat dat dus...een deontologisch vlak, respect voor het dier, dan is er veel minder mogelijk. Hè, misschien die honden nog wel. Maar zeker geen wilde dieren. Dat is gewoon...dat moet je gewoon niet doen. Dus dat moet zo snel mogelijk...en dan denk ik nog dat een moderne deontoloog zou zeggen 'daar moet zo snel mogelijk een einde aan komen', maar je hoeft ze niet te doden of in het wild terug te zetten met veel ellende, dat...dat...ten minste, ik neem aan dat een beetje...ja, dat is misschien....ja, ik heb niet zo veel...ik, ik...ben een beetje bang voor die mensen die één redenering tot in het uiterste doorvoeren en dan dat je dus die arme Happy Feet krijgt, dat ie lekker in de...in de...mag blijven in de...in de dierentuin, moet ie...moet ie zo nodig zijn wildheid bewijzen. En hij was natuurlijk niet voor niks gestrand, dus hij was zo dood. Ja...

I: Wat vond u dan van dat hele circus rond Morgan?

F: Ja, ik...je moet wel heel zeker weten dat als je...kijk, hij is niet voor niks aange...aangeland. Dus uhh...als je niet zeker weet, relatief zeker weet dat ie daar een uhh...dat ie in zee kan overleven, maar echt een *goeie* kans, dan vind ik dat je hem niet terug moet sturen, dan krijg je hetzelfde als met Happy Feet.

I: Maar nu zit ie in een amusementspark in Tenerife...

F: Nou, ja, ik weet...ik heb me er verder niet in verdiept hoe goed dat amusementspark is enzo, maar ik denk dat zo'n dier zich daar qua welzijn redelijk kan vinden. En dat dat beter is dan in zee zetten met een relatief grote kans dat ie daar van ellende omkomt.

I: Ja

F: Dan kies ik toch nog op dat moment voor het...kijk als dat individuele dier hier ligt en hier komt, dan heb ik daar direct plichten op...Kijk of ie daar ergens in de zee is, ok...weet je wel? Laat hem daar blijven. Maar als ie nou hier *is* en ik help em, omdat ik medelijden heb, dan vind ik ook dat je het moet helpen, maar dan komt ie dus in een andere situatie...en ook een andere context. Dus dan is het niet zo...het is niet een wild dier wat per definitie terug moet. Maar als het *kan* moet je het doen.

I: Ja, dat zeggen de meesten. Als het mogelijk is dan moeten...

F: Ja, maar...mensen willen hem niet opofferen. Nou, ik geloof niet dat ze een ontzettend origineel standpunt hebben.

I: [vertelt over kinderen die met elkaar in discussie gingen over Morgan en dat ze beïnvloed worden door de media, maar ook zelf nadenken]

F: Ja, en dan zie je dat eigenlijk...twee richtingen zijn die ze in zekere...uhh...hoe moet ik dat nou zeggen...intrinsieke geldigheid hebben. Ze komen ook bij kinderen op. Het zijn twee manieren van denken, die allebei blijkbaar ook in onze psychologie passen.

I: De discussie die is ontstaan zie ik een beetje als utilistische discussie. Terwijl een deontoloog zou zeggen hij moet terug naar de zee.

F: Ja...Ja, maar je ziet heel vaak in discussies dat men het uhh...dat die deontologische vragen; respectredeneringen, het uiteindelijk niet halen en dat ze dan...uhh alle partijen op het welzijn concentreren, omdat dat zo lekker discussieert en dat zal hier ook wel gebeurd zijn, ja.

I: Wat voor ethisch denken zit er achter de motivatie van Stichting AAP om kinderen uit het circus met wilde dieren te houden?

F: [pauze]...Ja, weet ik niet. Het kan zowel utilistisch zijn, omdat ze er van overtuigd zijn dat hun welzijn ernstig is aangetast, maar ik vermoed dat het meer een mix is van utilisme en 'wilde dieren horen daar niet'. Stichting AAP kennende, gaat het toch ook wel over 'dat doe je niet met dieren en ze horen in het wild'. Dus ik denk een combinatie tussen die twee, ja...Relationeel?...Nou je zou het ze moeten vragen [lacht], maar uhh...relationeel...zou dat relationeel zijn?...

I: Ja, ze denken natuurlijk niet zelf in ethische termen, maar...

F: Nee, nee, nee goed. Maar je kan wel denken hoe zou je dat kunnen verklaren. Nee, ik denk...ik zou zo op het eerste gezicht zeggen een mix, maar dan moet je eens lezen wat ze er van zeggen. En als je leest dan lees je natuurlijk ook de...ja, je kiest soms als strategie om het op het welzijn te spelen, terwijl je het eigenlijk vanuit deontologische perspectieven doet.

I: Ik merk zelf vaak dat als het utilistisch is, dat wel vaak de negatieve kanten worden belicht.

F: Ja, precies! Dus ze zijn geneigd om te zeggen 'een wild dier hoort hier niet'.

I: Ja

F: Ja, en dat is meer een deontologisch idee.

I: [Vertelt over een casus van een chimpansee die is weg gehaald bij een particulier en leefde op bier. Er wordt niet gesproken over de emotionele schade voor de vrouw]

F: Nee, dan is het niet echt utilistisch natuurlijk. Nee, dan ben je niet utilistisch bezig, want dan telt die vrouw evenveel mee als dat dier.

I: En uhh...

F: Dat had je goed onthouden!

I: [lacht] Ja, ik heb ook van Singer een stukje gelezen...

F: Ja, maar een echte utilist neemt absoluut die mevrouw mee.

I: Ja

F: En als die mevrouw heel erg aan het dier hangt, wordt het best wel moeilijk. Dan zijn er niet zo makkelijke...uhh...alternatieven. Soms kan je zeggen 'ja die mevrouw kan...hè, normaal gesproken kunnen mensen hun pleziertjes uit van alles halen'. Maar op het moment dat zo'n dier heel erg...bij die vrouw hoort, dan kan je je zelfs afvragen of dat dier er gelukkig van wordt door hem weg te halen. Als je het puur utilistisch bekijkt...

I: Ja, dus het zal meer deontologisch zijn...

F: Ja, maar waarschijnlijk is het inderdaad hier ook wel welzijnstechnisch...[onverstaanbaar]...Kijk dat die mevrouw het goed meent, wil niet zeggen dat het ook daadwerkelijk goed...lukt. En dat zal hier ook wel het geval zijn.

I:Ja, dat was dan inderdaad wel een tegenvraag, dat de vrouw het dan goed bedoeld en van het dier hield, maar dat hij bier en pizza kreeg...

F: Ja, nou goed, als die mevrouw zo langzamerhand oud en dement wordt...ja dan moet je...dan kan het anders. En dan zou je kunnen zeggen die mevrouw heeft alternatieven om gelukkig te zijn, maar dat is maar de vraag of dat zo is.

I: En wat voor ethisch denken zit er dan achter bijvoorbeeld een circusliefhebber?

F: ...[pauze]...

I: Als het gaat om...

F: Ja, misschien zit die wat meer aan de boeren kant, van je mag dieren wel gebruiken zolang je ze goed verzorgt, maar voor de rest zijn wij mensen de baas...Maar, ja...toch wel redelijk antropocentrisch in ieder geval...zou ik zeggen. Maar utilistisch...nee...lijkt me sterk, want ik denk dat je met het utilisme toch moeilijk kunt verdedigen als het welzijn wordt aangetast.

I: Ja, kinderen kijken sowieso vaak alleen maar naar hun eigen plezier.

F: Ja...ja,ja, kijk een eigenschap van kinderen is dat ze zich wel heel basaal kunnen...uhh...verzetten in een ander, als het kinds is, maar als je een stapje verder moet doen, ja, daar moet je wat ouder voor zijn. Dus wat dat betreft is dat natuurlijk...

I: Al kunnen sommigen wel goed beredeneren. [vertelt dat kinderen vaak kozen voor een korter maar goed leven dan langer en slecht leven].

F: Owja! Ja, maar goed, echt abstract redeneren zie je....meestal wat ouder. Maar goed, heel mooi.

I: In hoeverre redeneren kinderen anders dan volwassenen?

F: Nou ik denk, wat ik zeg. Dus dat uhh...ja dat heeft Kohlberg...heb je Kohlberg bekeken?

I: Ja, heb ik gelezen.

F: Nou, dat is in feite het antwoord denk ik, wat ik zou geven. Dus dat kan je daar vandaan halen. Ja...ik denk dat dat een heel eind klopt.

I: Ja, ik heb uiteindelijk ook zijn theorie gebruikt om mijn doelgroep te bepalen.

F: Ik denk inderdaad dat er zo'n ontwikkeling zit. En ik denk dat sommige mensen nooit leren om een stapje terug te zien en naar zichzelf te kijken [lacht]. En natuurlijk zijn er sommige kinderen die dat al kunnen, maar gemiddeld denk ik dat je daar uhh...dat zij maar een bepaalde...ja, een bepaalde hersenontwikkeling moeten hebben die kinderen wellicht nog niet helemaal hebben...vermoed ik! Ik denk dat Kohlberg daar gelijk in heeft, dat die...[onverstaanbaar].

I: En hoe zou u kinderen van deze leeftijd [8-12 jaar] informeren over het gebruik van dieren in de entertainment?

F: Ja, dat is moeilijk hè? In de zin van kan je dat objectief doen of, of...?

I: Dat ze in ieder geval een onderbouwde mening gaan vormen over of die dieren wel of niet daar goed zitten. Dus even los van...

F: Ja, maar je zou een paar van die vragen kunnen stellen en het aan hun overlaten. Hè, je kan een paar scenario's schetsen. Ik denk dat kinderen best *geïnteresseerd* zijn in ethiek en nadenken, dat vinden ze wel leuk. Dus je kan ze wel kietelen. 'Je denkt misschien dit, maar als er nou dit is? Vind je het dan nog steeds?'

I: En is het ook de goede leeftijd denkt u, om daar op in te gaan?

F: Ja, ik ken kinderen wat dat betreft niet goed. Als jij even de literatuur in duikt weet je dat beter. Er zijn van die boekjes van filosoferen met kinderen, hè? Zou je even moeten kijken, die filosoof die dat deed met die kinderen.

I: Ja, Piaget...

[beiden praten nog even over de cursus ethiek]

F: De ecologische ethiek is niet geïnteresseerd in circusdieren zolang ze niet uit het wild komen. Dat kan je gewoon...kort, klaar. Dat is volkomen duidelijk. Van 'luister eens als ze niet in het wild komen dan heeft dat geen gevolgen. Dan interesseert het ons niet, zolang je maar niet nieuwe dieren uit het wild haalt.'

I: Ok, nou heel erg bedankt.

F: Ok.

Interview transcript

E3-291111

Gegevens

Geïnterviewde: Monique Janssens, Master in Toegepaste ethiek, Communicatie adviseur en schrijfster van het boek *Dieren en wij*.

Datum: 29-11-2011

Duur interview: 45 min. en 55 sec.

I: Hoe zou je jezelf omschrijven met betrekking tot dieren?

M: Als persoon, of als ethicus? Ja, maakt eigenlijk niet zoveel uit trouwens...

I: Nou, als ethicus.

M: Ja, ja...Uhh...Nou, ik...ik ben een fervent aanhanger van de ideeën van Peter Singer, die ken je waarschijnlijk.

I: ja.

M: Dus uhh...ja, mijn ideeën daarover vallen volledig samen. Ik vind dat dieren die gevoel hebben, uhh...ja...recht hebben, maar 'recht' is niet helemaal het goede woord, net als mensen om uhh...om een zo prettig mogelijk leven te leiden. En dat ze daarin gewoon in alle afwegingen die we maken gewoon meegenomen zouden moeten worden. En ik vind ook dat we daar als maatschappij heel ver vanaf staan.

I: Het is natuurlijk ook moeilijk om voor alles de voor- en de nadelen tegen elkaar af te wegen.

M: Dat blijft altijd heel moeilijk, maar je kan het ook proberen en dat wordt eigenlijk nog heel weinig gedaan. Dieren worden toch nog heel sterk gezien als *veel* minder belangrijk dan de mens, terwijl ik denk 'nou, die afweging zou ik toch best wat anders uit kunnen vallen[?]'. Nou, bijvoorbeeld als het gaat over vlees eten, dat vind ik een *heel* duidelijk verhaal. Dat is best lekker, vind ik ook trouwens, maar dat doe je niet, een ander opeten [lacht].

I: Want je bent vegetariër?

M: Ja, ja. Ik probeer veganist te zijn...lukt niet altijd. Ben wel *heel* lang vegetariër. Vanaf m'n 14^e.

I: En hoe sta je er als persoon dan tegenover?

M: Ja, ik vroeg 'wat kies je?', maar volgens mij is het eigenlijk hetzelfde [lacht]. Kijk, als ethicus kan je natuurlijk terugvallen op Peter Singer, die veel autoriteit heeft en die zegt 'zo zit het'. En als persoon kan je gewoon zeggen 'dat vind ik nou eenmaal'. Maar ik...ja, ook als persoon vind ik eigenlijk dat je je standpunten moet onderbouwen. Wat Peter Singer doet is gewoon heel erg rationeel redeneren.

Hij zegt niet zomaar dit is goed of dat is slecht, wat sommige andere filosofen wel doen. Dan denk ik ja, waarom zouden we dat ook moeten vinden. Maar peter Singer die maakt echt een stapsgewijze redenering waar je geen speld tussen krijgt. En dat vind ik dus heel waardevol. Daarom denk ik *echt* dat hij het bij het juiste eind heeft...Ja, bij het rechte eind. En ik wou net nog iets zeggen, maar ik vraag me nou even af wat dat was...[pauze]...Ja, wat ik ook...wat ik *heel* belangrijk vind dat is dat uhh...dat het dier een welzijn kan hebben. Dus vandaar dat ik me ook erg verdiep in uhh...weet je wel...wat ervaart een garnaal, wat ervaart een uhh...een rat, wat ervaart een slak. Er zijn zoveel dieren waar we eigenlijk nog heel weinig van weten. Ik ben laatst naar een symposium geweest over vissen welzijn, bijvoorbeeld. Dat is echt zo'n...ja, een beetje een onduidelijk geval, waar ook heel veel meningsverschillen over bestaan.

I: Maar zit je dan ook al niet wat meer op het deontologische vlak? Dat je meer naar het dier zelf kijkt, dan...

M: Nee, want het gaat mij puur om het welzijn. En uhh...ik vind als een...als een dier aantoonbaar niks merkt van dat je het doodmaakt ofzo, dan vind ik het ook echt niet erg om hem dood te maken. En dat is heel utilistisch.

I: Ja, zeker. En hoe sta je tegenover het gebruik van dieren in entertainment? Dus circussen, dierentuinen, series...

M: Ja, ja, ik snap je...uhh...ik vind ook daar dat je puur moet kijken naar wat levert het op en wat doet het aan ellende. Ik vind wel dat er veel ellende bij komt kijken, dat dat zwaar mee moet wegen en dat dat niet altijd gezien wordt. Dus ik vind...ik vind uhh...plezier hebben, vind ik een...van mensen hè, dat is in feite een lichte waarde als jij uhh...in je leven *niet* twee keer naar het circus kan en drie keer naar de dierentuin. Dan heb je eigenlijk een net zo goed leven. Hè, dus wat je als mens moet inleveren om...door dat niet te doen, is minimaal. Terwijl het voor zo'n dier gewoon een ellendig leven is. Dat is iets heel groots. Daarom vind ik dat we dat niet zouden moeten doen.

I: Daar kom ik zo ook nog even op terug.

M: Ok

I: Wat zou je vanuit een deontologisch perspectief van een circusact met leeuwen vinden?

M: Deontologie...daar ben ik niet zo heel goed in thuis hoor, omdat ik zo'n vervent utilist ben [lacht]. Uhh...[pauze]...ja, dat vind ik eigenlijk niet relevant, want die, die...die deontologische notie van 'respect' enzo, daar heb ik niks mee. Dat vind ik er niet toe doen. Ik vind dat...soms irriteer ik me een beetje. Kijk, je gaat natuurlijk niet als uhh...als mensen die voor dieren opkomen, ga je natuurlijk niet onderling elkaars standpunten bestrijden, want dan wordt het voor de buitenwereld heel ingewikkeld, maar als ik...als ik hoor van nou ja, een afbeelding...een afbeelding in de reclame van een uhh...een varken met een rokje aan - ik zeg maar wat - 'nou, dat is respectloos naar dieren', dan denk ik ja, so what? Weet je...wie heeft daar last van? Er is...er is geen dier dat daar last van heeft. Dan ga ik er even vanuit dat het een animatie is of een uhh...trucage, ofzo. Dus uhh...alleen als je kan zeggen, kan beredeneren dat als mensen dieren zo zien, dat ze als *gevolg* daarvan slechter met dieren omgaan, *dan* krijgt het voor mij betekenis.

I: Ja. En hoe zou je dan vanuit een utilistisch perspectief naar zo'n act kijken?

M: Leeuwen in het circus?

I: Ja.

M: ...Uhh, nou...ik denk dat uhh...dat leeuwen uhh...ja, opgesloten moeten zitten in kleine kooien, angst ervaren, hè, allemaal onder bepaalde druk moeten presteren, of...op grond van angst hun kunstjes moeten leren...uhh...pff, ja, dat is natuurlijk een enorm gesleep over de weg met die dieren. Ik zou zeggen, nee niet doen, absoluut niet.

I: [Vertelt over zijn bezoek aan circus Renz en komt op het punt van het verschil tussen leeuwen en katten die allebei met hun klauwen slaan naar een belletje/zweep]

M: Ja, dat is niet mijn vakgebied, dus ik durf daar niks over te zeggen. Maar ik vind het ontzettend belangrijk dat je dat weet, dat je...dat je te rade gaat bij een etholoog...wat betekent dat nou voor zo'n dier. Ik denk eerlijk gezegd dat er best wel veel over bekend is.

I: Want ook op het gebied van ethiek moet je eigenlijk wel weten of een leeuw er last van heeft of dat ie het eigenlijk wel leuk vindt?

M: Ja, dat is precies wat ik wil zeggen. Ik bedoel...ik heb een idee van hoe je die afweging moet maken, maar om hem in te vullen heb je die kennis nodig van ethologen, van biologen, of van weet ik wat je allemaal hebt op dat terrein. Dat...dat is onmisbaar. En vandaar ook dat je natuurlijk bij sommige dieren, hè wat ik net zei: garnalen, slakken...kom je er voorlopig niet uit, omdat er te weinig kennis over is, maar ik vind wel dat je alle kennis die je...kan vergaren...als je bijvoorbeeld voor een beslissing staat, als overheid bijvoorbeeld, als gemeente van uhh...gaan we die vergunning afgeven. Dan vind ik wel dat je verplicht bent om kennis te vergaren.

I: [Vertelt dat alle stromingen van ethiek moeilijk te verenigen zijn. Een utilist hoeft het niet met een deontoloog eens te zijn.]

M: Maar is dat zo...? Want mijn ervaring is dat ze vaak uiteindelijk wel op hetzelfde uitkomen.

I:Maar er zijn ook gevallen waar ze het niet met elkaar eens zijn, dus hoe kun je een conclusie trekken als er altijd voor- en tegenstanders van zijn?

M: Nou, wat ik vind is dat je dus moet nagaan of die theorie...klopt. Ik bedoel, ik weet dat Kant met zijn deontologie heel...gerenommeerd en bekend en...onderkent is als iets van waarde, maar...ja...ik ga er niet in mee. Martha Nussbaum bijvoorbeeld, die zegt ook hele duidelijke dingen over wat wel en niet met dieren, maar, maar nergens in haar verhaal vind ik een onderbouwing. Ze begint maar al te roepen en dan kan je nog zo beroemd zijn, maar ik kan daar niks mee. En van Peter Singer heb ik gewoon gezien, van ja dat is zo verschrikkelijk goed onderbouwd, dat is voor mij de meest waardevolle theorie dus die volg ik. Ik snap jouw probleem, dat kan ik niet oplossen, behalve zeggen hoe ik het zie. Ik uhh...[pauze]...ja, ik denk dat het...niet zonder meer juist is om te zeggen 'er is die theorie, dus dat en er is die theorie dus dat'. Nee, die theorieën moeten zich ook bewijzen eerst.

I: [Vertelt dat hij geconcludeerd heeft dat je per geval moet kijken en dat je alle voordelen en nadelen tegen elkaar moet afwegen en dat dieren in het algemeen te veel pijn lijden om ze in circussen te houden] (Dit laatste bleek later aan de hand van nieuwe literatuur en het interview

met een etholoog niet het geval. Sommige dieren hebben het inderdaad slecht, maar lang niet allemaal).

M: Ja, dus in feite zit je een beetje op hetzelfde standpunt. En eigenlijk is het utilisme, als het gaat om vermaak met dieren best lastig om te onderbouwen, omdat je...je zou kunnen zeggen in theorie...hoeveel...hoe meer mensen plezier ervan ondervinden, hoe zwaarder dat gaat wegen ten opzichte van het leed van dat ene dier. Maar mijn...dat is wat ik in mijn boek heb geprobeerd goed uit te denken, van waar gaat dat nou mis, want volgens mij klopt er iets niet. En volgens mij is het zo...dat het probleem daarmee is dat je...als je dat accepteert, uhh...krijg je een samenleving waarin, ja...waarin leedvermaak een soort positieve waarde is. Of in elk geval vermaak waar een ander door moet lijden. En dan krijg je een slechte samenleving met toch meer leed. En dat is volgens mij de onderliggende redenering om het toch niet goed te vinden.

I: Ik kijk ook naar de invloed van huisdieren op kinderen. Hebben volgens jou huisdieren invloed op de attitude die kinderen tegenover wilde dieren hebben. En zo ja, op wat voor manier.

M: Dat denk ik. Dan moet ik een beetje op m'n gevoel afgaan, want ik vind niet dat ik daar verstand van heb. Je leest wel is wat over de relatie mens/dier. Ik heb een kind, ik heb dieren gehad, dus ja...ik denk wel dat ze...dat ze gaan zien en ervaren wat een dier is. Dat het een levend wezen is, dat het een individu is, dat het een eigen karakter heeft. En dat maakt natuurlijk...wel dat het niet zoiets abstracts is wat je gewoon kapot zou kunnen slaan. Je krijgt inlevingsvermogen. Dus ik denk wel dat het een positieve invloed heeft, ja.

I: Hebben ouders ook invloed op de attitude van kinderen?

M: Absoluut. Ja.

I: En op wat voor manier?

M: Nou, ik denk dat ouders...uhh...heel erg kunnen voorleven hoe je moet leven. Ik denk dat kinderen daar heel veel van over nemen.

I: Ja, dus wel goede invloed.

M: Ja...Nou ja, goede of niet goed invloed hè. Maar ze hebben een *sterke* invloed.

I: Ja, zeker. Ik heb je boek gelezen, dat vond ik trouwens erg leuk.

M: Mooi.

I: Ik heb kinderen gevraagd op wat voor manier ze les zouden willen krijgen over dieren en een aantal van hen noemde een excursie naar de dierentuin, want daar zie je de dieren in het echt. Wat is jouw...

M: Ow, dat is een gemene vraag. Ja, ja...kijk kinderen weten niet beter hè. Wat weten ze van de ellende achter een dierentuin. Ik uhh...natuurlijk is dat leuk. Het is absoluut leuk. Het is waarschijnlijk ook heel educatief en waarschijnlijk ook nog goed voor hun inlevingsvermogen in dieren, maar...ik vind gewoon dat je het die dieren niet aan kunt doen, voor alleen maar leuk en educatief. Dus ik denk niet...ja, ik bedoel als je vraagt aan de kinderen wat wil je eten vanavond, dan zeggen ze ook pannenkoeken. Dat betekent niet dat je die avond pannenkoeken moet serveren.

I: Maar je zegt dat we dat die dieren niet aan mogen doen, maar wat doen we die dieren precies aan?

M: Ze opsluiten...in veel te kleine hokken. Ja, het hangt natuurlijk heel erg van het dier af. Ook dat moet je per geval bekijken. Ik heb eens een keer een...deskundige over amfibieën gehoord, [onverstaanbaar] Tiele, geloof ik. Nou, als ik het me goed herinner is het uhh...had hij het idee van als je zo'n aquarium hebt met een slang in het hoekje. Die slang heeft heel weinig behoefte om zich te verplaatsen. Dat zou die alleen doen als ie niet aan z'n eten kwam. Dus die doe je absoluut geen kwaad door er daar in te stoppen. Ja, ik weet het niet. Ik moet dat van anderen maar aannemen, maar dat kan ik me voorstellen, dat het zo zou kunnen zijn. Maar een heleboel van die grote zoogdieren die gewoon kilometers rondtrekken in de natuur...dat, dat kan niet goed zijn. Dat kan ik me niet voorstellen.

I: Nee, ik ook niet hoor. Maar kinderen vinden het gewoon leuk.

M: Kinderen vinden het prachtig! En natuurlijk het is ook prachtig. Ja...

I: Hoe zou jij dan kinderen informeren of vertellen over dat het niet goed is voor die dieren?

M: Ze informeren o...ja, ja, ja...Dus je bedoeld niet uhh...educatie over dieren, maar educatie over dierentuinen?

I: Ja, in dit geval inderdaad over dierentuinen.

M: uhh...ja...[pauze]...dat is ook weer een vak apart he [lacht]. Hoe zou ik uhh...[pauze]...nou je zou bijvoorbeeld een filmpje kunnen maken waarin je een dier volgt. Dat het in de natuur leeft, gevangen wordt en in een dierentuin terecht komt. Ik zit zo eens te denken, bijvoorbeeld Dombo van Disney dat is eigenlijk wel zoets hè, als ik het me goed herinner [lacht]. En ik heb in [onverstaanbaar] een film gezien over een beer, uhh...die inderdaad gevangen werd genomen, kunstjes moest doen en als het dan goed afloopt wanneer ie weer in de natuur is, nou dan, dat...dat ervaren kinderen wel. Dat...

I: Het is wel leuk dat je Dombo noemt trouwens, want één van de kinderen die noemde dat ook inderdaad. Dat ie de tekenfilm had gezien en dat die dieren ook wel eens met een zweep geslagen worden in het circus. En dat kwam dus uit Dombo.

M: Ja. Dus nog een paar van dat soort films en uhh...ja, ik weet niet wat voor educatieve middelen je tegenwoordig allemaal hebt...een game voor mijn part.

I: Ja, dat kan ook

M: Van uhh, red het dier uit de dierentuin en het circus.

I: Want hoe zou je vanuit het utilisme naar een dierentuin kijken? Dus...

M: Ik weet...een zijspoor...ik weet opeens een hele leuke game! [lacht]...iets ook met dieren en uhh...maar elk dier heeft natuurlijk zijn eigen welzijnsbehoeften en dat je...dat je, als je bijvoorbeeld een uhh, giraf van een dierentuin naar de steppe weet te krijgen, dan zie je dus een uhh...z'n ruimtelijk welzijn zie je heel enorm omhoog gaan, maar soms kan ie niet zo goed aan z'n eten komen, dus dat gaat een beetje omlaag. En dat je zo allerlei welzijnselementen aan elk dier koppelt. Ja,...o wat leuk! Dit terzijde.

I: Nou ja ik kan het idee meenemen.

M: Je inspireert me! Ik zal eens vragen aan mijn zoon, die wil gamedesigner worden. Misschien kan ie dit maken. Uhh...je vroeg iets aan me.

I: Ja, hoe je vanuit het utilisme naar dierentuinen kijkt. Of je daar in het algemeen een afweging over kunt maken?

M: Eigenlijk zei ik dat net: per dier. Ik sluit niet uit dat sommige dieren er geen last van hebben. Een spin ofzo, of ja, misschien die slang die ik net noemde. Je moet altijd weer kijken naar wat is dit voor dier. Ik heb jaren geroepen, je moet altijd kijken wat is de soort, wat zijn z'n behoeften en uhh...als we dus met die soort dat doen, wat betekent dat voor zijn welzijn etc. Hoe zwaar is dat voor hem...Maar ja, ik...tot mijn grote schrik, uhh...op dat vissensymposium werd...heel diep ingegaan op de individuele verschillen van de dieren. Vissen hebben allemaal hun eigen karakter, uhh...wensen, dus...daar was een wetenschapper uit Amerika die zei "ja, eigenlijk kan je op basis van een soort niet eens zo heel veel zeggen over het dier, je moet ook nog naar het individu kijken, gewoon kijken, voelen...polsen...gaat het nu goed met hem of niet? Ja, dat wordt wel heel moeilijk hè, ja...Dus je hebt die informatie over die soort absoluut nodig. En dan zijn er ook nog de individuele verschillen.

I: Ok. Dus je kan niet zo zeggen 'ok, een dierentuin is over het algemeen niet goed'?

M: Nee...zwart/wit gezien zeg ik 'alle dierentuinen afschaffen', dat is lekker duidelijk [lacht]. Maar als je goed door gaat redeneren, kan ik me best voorstellen dat er bepaalde diersoorten zijn die je zou kunnen houden op die manier.

I: Want dierentuinen hebben vaak het argument van we doen het voor de fok, we moeten dieren tegen uitsterven beschermen. Ok op dat punt zeg je dan...

M: Ik vind een diersoort eigenlijk niet relevant. Nee. Ik...in die zin ben ik echt een heel erg Singeriaan die zegt uhh...welzijn doet er toe, en een soort heeft geen welzijn. Ik bedoel...of er van een soort één of twee minder zijn, dat is geen welzijns kwestie. Dat is een soort romantisch idee van ons uhh...dat een soort moet blijven bestaan en...als je de totale ecologie bekijkt, is het natuurlijk wel zo dat diversiteit goed is, en dat we allemaal een beter welzijn hebben als de diversiteit groot is, maar...een soortje meer of minder...? Ik weet het niet. Ik ben nu van plan dat boek van Bas Haring te lezen, heb je van hem gehoord?

I: Ja, ik heb een lezing van hem gevolgd, maar dat boek ken ik niet.

M: Hij heeft net een boek uit, dat heet 'plastic...plastic...wat? Plastic pinguïns? Iets met plastic [lacht]...waarin hij betoogd dat uhh...het voortbestaan van een soort helemaal niet belangrijk is. Daar ben ik wel benieuwd naar. Want ik...ik zeg uhh...in mijn boek ook denk ik...om de soort...vind ik het niet belangrijk. Hè, ik kijk alleen naar individueel welzijn. Maar misschien moet je het belangrijk vinden om uhh...om de totale ecologie, ja...ja.

I: In het boek vertel je over de Indonesische regering. Dat zij Sumatraanse tijgers in huis wilde laten nemen...

M: O ja! Dat ben ik al weer een beetje vergeten hoor [lacht].

I: Ja, en dan laten adopteren door particulieren, want dan bescherm je ze tegen uitsterven. Nou, heb ik op uhh...nou gaan we trouwens even van dierentuinen naar circussen, op internet staat van de European circus association, dus de officiële website staat: *“Coming into contact with animals in the circus helps educate people about the plight of animals in the wild and the need to protect them and their habitats.”* Oftewel, we moeten ze opvangen, want in het wild hebben ze alleen maar meer pijn en gaan ze sneller dood en dat leren mensen door naar onze shows te komen...Wat vind jij daar van?

M: Dat was van circussen he?

I: Ja

M: Ik probeer even die redenering te bevatten hoor. Als wij ze binnen [onverstaanbaar], dan hebben ze het beter en de mensen leren er van?

I: Ja, dus *“Coming into contact with animals in the circus helps educate people...”* dus alleen maar door te kijken leren ze al over de pijn en de slechte dingen die ze in het wild ervaren.

M: Ja...ja...Nou, om te beginnen je leert natuurlijk iets verkeerd. Hè als je...educatie in een dierentuin kan ik me nog een beetje voorstellen, maar in een circus...wat ze daar doen heeft niks met educatie over dieren te maken natuurlijk. Dus...het enige kleine beetje educatie is dat je zo'n dier van dichtbij ziet, maar je ziet hun eigenlijk in een volkomen onnatuurlijke rol. Dus in die zin vind ik dat argument niet opgaan. Dat ze het beter zouden hebben dan in de natuur, zie ik ook niet. Want uhh...natuurlijk heeft een dier wel eens honger en pijn in de natuur, maar we weten allemaal dat dat hoort bij een rijk leven. Dat is...je moet...om van vossen[?] te kunnen genieten moet je [onverstaanbaar] gehad hebben. En om uhh...om te genieten van de zon op je vacht moet je het eerst natuurlijk even koud gehad hebben. Dus dat is wat we noemen een rijk leven. En uhh...dat, dat...uhh...ja, een leven in een kooi en dat er af en toe een stuk vlees door de tralies gestopt wordt...ik zie het niet...als beter. En met kunstjes doen erbij, ook nog...[lacht].

I: Ik heb dat ook onderuit gehaald in mijn literatuurstudie.

M: Ja, ja...nou wat ik wel snap is dat...soms hoor je wel eens de redenering van 'ja, dat ze iets te doen hebben is alleen maar leuk voor die dieren', maar dat is *omdat* ze eerst al gevangen gezet zijn.

I: Hoe zou een circusliefhebber dan naar jouw standpunt kijken? Of laat ik het omdraaien, hoe zou je een circusliefhebber er van overtuigen dat dit 'onzin' is?

M: Nou, je moet op de een of andere manier duidelijk zien te maken of dat...de ander het laten ervaren...uhh...[pauze]...wat die welzijnsaspecten zijn, waar een dier zo opzettend op moet inleveren. Ik denk dat heel veel mensen dat niet zien. Maar...ja, ik weet niet op welk niveau je bedoeld of hoe concreet het moet worden, zoals net dat filmpje of een game voor kinderen...Je moet laten zien, laten voelen wat het betekent voor zo'n dier, denk ik.

I: En uhh...

M: En dan denk ik vooral altijd aan die ruimte. Ik vind uhh...verveling ook...maar geen ruimte hebben, dat is gewoon opsluiten in het toilet! Dat ja...dat kan je je toch niet voorstellen?

I: 9 van de 10 kinderen zegt ook dat de dieren in kleine kooien leven. Of in kleinere dan in dierentuinen. En dat zijn ook kinderen die nog nooit naar een circus zijn geweest.

M: Dat zien ze op plaatjes enzo...

I: Ja!

M: Je ziet het voor je hè, zo'n wagen met tralietjes in een kinderboek [lacht].

I: Wat zou een betere situatie zijn voor een dier, een circus of een dierentuin?

M: Ik denk dat dierentuinen de laatste jaren wel...hun best hebben gedaan op hun manier, binnen hun kaders om het voor dieren beter te maken. Die doen meer aan uhh...uhh...ja, hoe zal ik het zeggen? Natuurlijke manier van bezigheden verschaffen. Hè, het eten verstoppert in een boomstam en allemaal dat soort...grappen. Uhh...vaak toch ook wel wat meer ruimte, wat bosjes, plek om je te verschuilen...[pauze]...zo op het eerste gezicht denk ik...ik denk dat een dier het daar aanzienlijk beter heeft dan in een circus. Gemiddeld gezien hè...Ja, maar als ik dan terugdenk aan die beer of die olifant die gevallen was laatst...volgens mij was dat niet een heel groot terrein voor olifanten toch [lacht]?

I: Nee, ik heb het zelfs ook genoemd inderdaad. Je hebt dan wel geen glas, maar wel een greppel en dat komen ze in het wild ook niet zo gauw tegen.

M: Nee, ze zullen wel een greppel hebben, maar ze hebben de ruimte om daar omheen te gaan...denk ik

I: Ja, uhh...Nou je verteld ook over stierenvechten in je boek. Je zegt dat het utilisme daar een moreel probleem heeft, als blijkt dat het aantal mensen dat er gelukkig van wordt velen malen groter is dan...

M: Ja, dat is het probleem dat ik net aanstipte. Met het circus is het eigenlijk net zo, maar ik gebruik als voorbeeld stierenvechten ja.

I: Waarom is het een probleem als een utilist tot de conclusie komt dat stierenvechten, en dus ook circusshows, meer goed dan kwaad doen?

M: Nou het probleem is op het eerste gezicht...als je...uhh...ik heb er een paper over geschreven voor m'n studie en in feite...uhh...kan je een soort grafiek tekenen. Dus een horizontale lijn, dat is het lijden van de stier. Het blijft even groot in één gevecht, wat je ook met hem doet. Laat je drie mensen kijken en die hebben heel veel plezier...laat je acht mensen kijken...dat is een stijgende lijn. Je laat steeds meer mensen kijken en die hebben plezier. En op een gegeven moment gaat dat plezier het leed overstijgen. Misschien pas heel laat, als je het leed heel zwaar meetelt, maar toen had ik een theoretisch voorbeeld. Ik weet niet of ik het in m'n boek ook heb, maar dat je zo'n stierengevecht niet voor een tribune houdt, maar voor een wereldwijde uitzending voor kindertjes met kanker die allemaal gelijk daarvan genezen, omdat het zo leuk is. Dus ergens is een grens, dat is natuurlijk hypothetisch, maar ergens is een grens waar je zegt...dat plezier dat overstijgt het leed. Dat is een probleem. Dat vind ik echt een probleem voor het utilisme. En...maar volgens mij is het toch oplosbaar, omdat je...nou, even denken hoe ik dat dan goed zeg...[pauze]...omdat je...[pauze]...omdat je een precedent schept voor het doen lijden van dieren, voor de lol van mensen. Dus omdat je in

feite een maatschappij creëert 'waarin we dat doen'. En dan is het hek van de dam en dan ga je ook in...laat ik maar zeggen situaties die minder opleveren, ga je dat toestaan. Dus...ik, ik vind het altijd nog glad ijs.

I: Nee, daar kan ik...

M: Dat is het grote probleem van het utilisme. Er zijn ook mensen die zeggen van ja, de...weet ik veel, bomaanslagen of brandbommen bij...medewerkers van laboratoria met dieren...hè, mensen die zo ver gaan...om eventueel een mens te bedreigen om uhh...om de situatie van het dier te verbeteren...die worden in feit geleid, of misleid door Peter Singer. Peter Singer heeft zich daar van gedistantieerd. Maar je kan je voorstellen, heel nuchter geredeneerd, dat je op een gegeven moment zegt van ja, maar...uhh...als ik die persoon dood maak, die van plan is om tweeduizend dieren dood te maken, dan is dat een goede daad. Zo ver kan je komen.

I: Nou is ethiek in het algemeen natuurlijk altijd bediscussieerbaar, maar [...denkt na over vraag]. Vaak is er ook onderling tussen utilisten veel meningsverschil, want ik heb in een college van jou op de Hogeschool van Utrecht gezien, dat je afwegingen ging maken, maar dat één iemand uit het publiek een waarde van 9 aan een factor gaf, terwijl een ander dat een 1 gaf.

M: Ja, je kan het eens zijn over de methode, maar de invulling, het gewicht dat je geeft aan elementen, dat is altijd discutabel. Ja, dus het is alleen maar een stramien. Het is een houvast. En je zou het uhh...maar ik vind dat deskundigheid daarbij wel heel belangrijk is. Je zal het aan deskundigen over moeten laten om af te wegen... Hoe erg is dit voor een mens of een dier? Hoe fijn is dit voor een mens of een dier en om dat waarde toe te kennen. Maar dan nog zou je...een commissie ofzo moeten vormen, want een individu kan daar niet zo veel over zeggen.

I: Ja, want je hebt het op een gegeven moment ook over dierexperimenten commissies. Want daarin zit ook een dierenarts en een ethicus en...

M: Ja, daar wordt ook zo'n afweging gemaakt in feite. Heel vaak...

I: Want dat is ook heel moeilijk...

M: Ja!

I: Maar daar wordt inderdaad ook per geval bekeken. Dus eigenlijk ook een beetje op een utilistische manier.

M: Volgens mij, als ik het goed begrijp van de mensen die daar in zitten, is dat het een behoorlijke utilistische aanpak is, ja. Er worden ook wel eens argumenten als respect voor leven enzo...erbij gebracht. Maar meestal is het gewoon toch afwegen, ja. Juist omdat je vaak...menselijk en dierlijk belang uhh...tegenover elkaar hebt staan.

I: Ja, want in het geval van dierexperimenten is het natuurlijk heel duidelijk dat het een voordeel op kan leveren voor mensen. Is het dan makkelijker om daar een afweging in te maken dan bij circussen en dierentuinen die, denk ik, veel minder voordeel voor de mensen opleveren?

M: ...[pauze]...Ik denk niet dat het makkelijker is, omdat je bij uhh...je bij wetenschappelijk onderzoek altijd met onzekerheid zit. Je weet niet wat het oplevert. Je moet er ook nog een soort

kansberekening op los laten. En dat is wel moeilijk afwegen, hè. De kans dat we misschien, op grond van dit fundamenteel onderzoek, misschien ooit een remedie vinden voor dat, tegenover het directe leed van dieren... Dat is uhh...volgens mij juist moeilijker. Ik vind die gevallen zoals circussen en dierentuinen juist veel simpeler.

I: Ja, ik vraag kinderen dan ook of wij dingen met het dier mogen doen, die voor het dier niet fijn zijn. Dan zeggen ze in eerste instantie eigenlijk allemaal 'nee'. En dan zeg ik: 'maar wat nou als we er een medicijn voor krijgen, dat de mensen ook...' en dan nog kiezen heel veel kinderen nog steeds voor het dier. Er mogen geen dierexperimenten gedaan worden. En dan merk je natuurlijk ook wel dat het aantal dieren in de maatschappij, dat gebruikt wordt voor experimenten afneemt, maar ik merk dat kinderen veel meer kijken naar de dieren, dan dat ze echt gaan afwegen.

M: Ja.

I: Misschien dat het later wat utilistischer wordt. Dat vond ik interessant om te merken. Dat ze het standpunt van het dier het belangrijkste vinden.

M: Ja, dat...ik denk dat ze nog wat meer inlevingsvermogen hebben, dat dat later verloren gaat. Maar dat is ook maar een gedachte hoor. Maar ik...ja, als je met kinderen een prentenboek doorneemt...Ze merken nauwelijks het verschil tussen mens en een dier. Zoals het konijn dat heet Hoppie en uhh...die gedraagt zich menselijk en die heeft kleertjes aan., snap je? Voor kinderen is het verschil tussen mens en dier niet zo groot denk ik. En ik denk daar dat ze vrijwel automatisch meer inlevingsvermogen hebben en dus in hun...impliciete afweging sneller ook bij dat dier terecht komen. Terwijl...ja...uhh...ik denk dat ik nog wel inlevingsvermogen heb, maar heel veel volwassenen die zien het dier toch in verhouding iets meer als een ding, denk ik. Ja.

I: Nou hebben we het over impliciet...Nu kan ik kinderen rechtstreeks vertellen dat ze niet naar het circus moeten gaan want dit of dat, of ik kan kinderen bijvoorbeeld een hok laten ontwerpen voor een dier. Wat heeft een dier nodig? En daarmee hopen dat ze impliciet leren over wat een beer bijvoorbeeld nodig heeft en dat ie dus waarschijnlijk niet in een circus hoort. Wat zou jij een betere manier vinden om die kinderen dat over te brengen.

M: Hoe kan je kinderen een hok laten maken bedoel je?

I: Nou, op school heb je dan konijnen bijvoorbeeld. Wat zou een konijn willen? Wat voor hok zou hij willen? Wat kunnen we gaan maken?

M: Maar daarmee bereik je niet je doel! Want dan komen ze er achter dat je een konijn in een hok van twee bij drie kan stoppen, terwijl je eigenlijk kan zeggen...een dier heeft een natuurlijke ruimte nodig.

I: Ja, die lijn van een konijn moet je dan doortrekken naar een beer bijvoorbeeld. Wat zou een beer willen? Wat zou een beer nodig hebben? En dan hoeft het niet zo zeer op een hok gericht te zijn, maar wat zijn de *needs* van een dier? En dat ze uiteindelijk zelf die lijn doortrekken naar dat ze in het circussen niet goed zitten. Impliciet leren is volgens een expert die ik gesproken heb, beter dan met het vingertje wijzen.

M: Ja, dat snap ik wel. Ik kan me voorstellen dat vertellen en met de vinger wijzen, dat vond ik sowieso meteen al geen goede optie. Alleen ik...ik ben bang...kijk ik kan me voorstellen dat je met volwassenen zegt van we geven een groep een opdracht, we sluiten ze op in een kamer en je zegt jullie moeten op grond van wat je kan vinden over behoeftes van beren, moet je een berenverblijf ontwerpen. En dat ze aan het eind van de dag tot de conclusie komen, op grond van wat een beer nodig heeft *kun* je geen berenverblijf ontwerpen. Snap je? Dat zou een enorme eye opener kunnen zijn. Het is een onmogelijke opdracht, maar dat kan je kinderen niet aandoen. Dus ik zou ze...dus ik vind de vorm van de opdracht daardoor niet zo goed gekozen. Maar een andere...vorm waarin je inderdaad iets ontdekt en zelf ervaart, ja hele goede. Dan is het voorbeeld denk ik gewoon wat minder geslaagd.

I: Ja, dat was inderdaad het voorbeeld wat hij noemde, omdat dat in een klaslokaal zou kunnen.

M: Ja, ja, ik snap het idee, maar dan zou je net even een andere uitwerking moeten kiezen volgens mij... Kijk want...dan gaat hij er vanuit...het is misschien een minder fanatiek iemand op dierenwelzijngebied dan ik, hij gaat er dus vanuit dat het kan en ik...ik ga er vanuit dat het niet kan. Je kan niet beren verblijven bouwen dat goed is. Dat bestaat niet.

I: Nee, ik denk dat hij zoiets heeft van hoe gaan we circus en hokken koppelen aan huisdieren en hokken.

M: Ja, maar het idee dat je uitzoekt wat goed is voor een dier, ja dan...moet je even een andere vorm bedenken...[pauze]...ja, ontwerp een uhh...een land voor dat dier. Een landschap, een park...en dan...het kan ook virtueel. Dus toch weer die game hè [lacht].

I: Ik heb zelf inderdaad ook al aan een game zitten denken, of een bordspel. Maar goed, ik moet kijken of dat tot de mogelijkheden behoort.

M: Ja, op de uhh...[pauze]...de Hogeschool Utrecht doen ze wel dat soort opdrachten voor instellingen...[praat verder over game developping].

I: Als conclusie over circussen zeg je: "Menselijk 'spelen' die lijden veroorzaken moeten worden gestopt. Dus ook circussen met wilde dieren en dierentuinen die onvoldoende leefruimte kunnen bieden (de meeste)." Kun je dit puur vanuit ethisch oogpunt bezien zo hard stellen?

M: Wat stel ik precies? Nog een keer...

I: Herhaalt de vraag.

M: Alle menselijk spelen die lijden veroorzaken...[pauze]...ja, lijden...ja, kijk...ongemak, zou je nog over kunnen praten. Hoe...Ik vind toch niet snel dat de ellende van bepaalde individuen...inzet zou mogen zijn voor plezier van een ander. Dat weegt niet lekker af. Nee. Dus, dus...lijden zeker. Zo sterk kan je dat zeggen. Ja, ja vind ik wel.

[telefoon van Monique gaat]

I: Wat is precies de doelgroep van je boek?

M: [lacht] Dat is best lang geleden allemaal. Eind 2009, dat is alweer 2 jaar. Uhh...de doelgroep van het boek...

I: Want ik kan me voorstellen dat dierenliefhebbers/ vegetariërs eerder geneigd zijn het boek te pakken dan een circusliefhebber en...

M: Je kan beter vragen wie ik er mee bereikt heb, uiteindelijk [lacht]. Ja, mijn doelgroep was uhh...denk ik toch iedereen die geïnteresseerd is in dierenwelzijn...enigszins. Ik denk niet dat ik hiermee de gemiddelde circusbezoeker bereik. Die gaan dat helemaal niet lezen. Nee, mensen die het interessant vinden om na te denken, iets te lezen, gedachtes te lezen over dierenwelzijn. Dus mensen die toch al wat interesse daarvoor hebben.

I: Want hoe zou je een vleeseter, of een dierentuindirecteur, of een circusliefhebber op ethische gronden overtuigen?

M: Als ik dat wist dan was ik hoofd communicatie van de dierenbescherming waarschijnlijk. Ik doe al mijn best sinds m'n 14^e. Het is een verschikkelijk moeilijk vraagstuk. Maar goed, je kan er natuurlijk wel dingen aan doen. Ik vind de campagnes van Wakker Dier wel ontzettend goed. Met heel duidelijk...maar goed dat is een beetje een ander onderwerp. Maar heel duidelijk uhh...en situatie *hard* neerzetten, zodat je er van schrikt en denkt 'o, is dit echt zo?' En sommige mensen die keren zich daar van af. Dat is altijd het risico, als het hard is dan willen menen het niet weten, maar dat druppelt toch wel door, door het constante doorgaan en herhalen. Op een gegeven moment weet iedereen wel dat een legbatterij erg is bijvoorbeeld, ja. Het heeft wel lang geduurd, maar het is wel doorgedruppeld. Dus ik denk dat het laten zien van beelden...ja, goede actiekreten uhh...ja, misschien zou je ook eens moeten kijken naar animaties ofzo, want filmpjes van echt direct lijden van dieren...uhh...een dier wat aan een ketting vast zit, niet op kan staan enzo, dat is misschien ook wel weer te vaak gedaan. Mensen denken 'o, daar heb je er weer zo één'. Hè, dat is een tijdje wel functioneel geweest, denk ik. Maar uhh...

I: Ja en vaak kiezen de organisaties die dieren beschermen ook voor de meest extreme filmpjes en dan hoor je inderdaad ook tegenargumenten van 'ja, dat gebeurt één keer in de 16 jaar ergens' ofzo.

M: Het wordt ook daardoor gebagatelliseerd. Er zijn ook mensen die gewoon helemaal niet willen kijken. Dus ja...ik weet het niet hoor. Je zou naar nieuwe middelen moeten gaan kijken. En ik uhh...wat natuurlijk wel heel erg van deze tijd is, is animaties. Dus juist hele grappige, korte filmpjes, die toch iets van die boodschap meegeven. Ja, het is maar een ideetje.

I: Daar zullen we vast wel wat mee kunnen.

M: Ja? Ik zou het wel best leuk vinden om met mensen te brainstormen wat je allemaal nog meer kan doen. Ik ben zelf niet zo heel creatief, weet je. Een campagne bedenken ofzo, is niet helemaal mijn ding.

[beide praten even door over creativiteit en het uiteindelijke product]

I: Nou, bedankt!

M: Graag gedaan!

Interview transcript

E4-291111

Gegevens

Geïnterviewde: Hans Hopster, *Ethologist and Professor at Van Hall Larenstein University for Applied Sciences.*

Datum: 23-01-2012

Duur interview: 39 min. en 20 sec.

I: Ik wil beginnen met een uitspraak die gedaan is door de European Circus Association (2011). Zij zeggen: “Coming into contact with animals in the circus helps educate people about the plight of animals in the wild and the need to protect them and their habitats.” Kunt u zich in die uitspraak vinden? Waarom wel/niet?

H: Nou, dat zou heel mooi zijn denk ik, als ze dat ook konden waarmaken. Maar daar zie ik nog niet zo veel van terug. Uhh, dus er is wel vaker gezegd van als je nou *dat* ook zou kunnen toevoegen, dat is eigenlijk de educatieve component die dierentuinen ook altijd aandragen - we zijn voor conservatie, we zijn voor educatie en we zijn voor recreatie, die drie doelstellingen - ja...ik zie dat bij de circussen nog niet echt terug. Het zou natuurlijk best kunnen, maar dat is natuurlijk heel ‘kunstig’ zeg maar als een zeeleeuw zo’n bal op zijn neus kan balanceren en...zeg maar in het 3D-vlak heeft ie natuurlijk allerlei kwaliteiten en dat is niet voor niks. En als je dat uit kan leggen en over kan brengen, ja dan zou dat heel mooi zijn denk ik, maar dat gebeurt alleen niet. Dus in die zin uhh...ja, is het een mooie ambitie denk ik, maar ja...op dit moment uhh...zie ik dat niet zo.

I: Ja, want volgens hun is dus educatie wel een doel, maar dat zie je niet terug in de circussen?

H: Nee, nee.

I: Ook niet voor volwassenen?

H: ...[pauze]...Nee. Nou, ik ben niet een frequent circusbezoeker [lacht], maar wat ik er van gezien heb...denk ik van nou, dat is heel mager. En uhh...kijk zo’n dompteur...ik bedoel zo’n circusbedrijf die huurt gewoon acts in over het algemeen. En het is ook maar zeer de vraag of zo’n dompteur die uit Kroatië komt en heeft geleerd hoe je zo’n tijger bepaalde trucjes kunt laten doen, of die wel in staat is om dat aspect ook goed over te brengen. Dus dan zou je denk ik ook aparte mensen in dienst moeten nemen die dat dan nog heel erg uhh...kunnen benadrukken. Dus dat...dat zou wel mooi zijn hè, dus daar kan ik me best iets bij voorstellen. Dat is ook één van de redenen...één van de doelstellingen wat ik zei, van dierentuinen om bepaalde dieren te houden. Nou, ik denk niet dat dat uit de verf komt.

I: Ok, dus de educatie komt niet naar voren, maar ze zeggen dus van “about the plight of animals in the wild...” dus hoe slecht ze het daar hebben. Hebben ze het slechter in het wild dan in het circus?

H: Uhh...ja, dat hangt er vanaf denk ik. Sommigen. Misschien. Er zijn ook wel diersoorten die vrijwel uitgestorven zijn, natuurlijk. En die je ook eigenlijk weer moeilijk terug kan zetten. Maar of dieren het in het circus nou echt slechter hebben dat... ja dat hangt heel erg van de diersoort af. En wij hebben

dat onderzoek gedaan en daaruit was voor mij wel duidelijk dat die olifant, dat je dat eigenlijk niet zou moeten willen. Uhh..

I: Want?

H: Nou, we hebben gewoon geconstateerd dat daar heel veel stereotiep gedrag te zien was. En dat het voor die circussen ook heel lastig is om die olifant dat te geven wat ie eigenlijk nodig heeft. En dat is gewoon een hele complexe fysieke en sociale omgeving, met soortgenoten en heel veel mogelijkheden om te 'browsen' en...maar dat, ja...men doet wel hun best, zo is het niet, maar dat kan gewoon niet. Hè, dus dan denk ik van dat zou je eigenlijk sowieso niet moeten willen. Voor mij is dat duidelijk, tenzij je natuurlijk misschien in staat bent om met grotere groepen olifanten rond te reizen en...maar ja, het maakt het praktisch gewoon allemaal heel uhh...lastig, dus dan moet je...dus dat maakt het heel...maar bij de tijgers bijvoorbeeld, dat is ons heel erg meegevallen, toen. Dus uit dat onderzoek met die tijgers bleek eigenlijk... we dachten tijgers hebben een veel groter probleem dan leeuwen, vanwege hun natuur, tijgers zijn natuurlijk solitair in de eerste plaats al en hebben natuurlijk een groot territorium, ze lopen heel veel, om dat te bewaken en voedsel te zoeken, dus we zullen vast wel van die bewegingsstereotypieën zien, maar dat was eigenlijk helemaal niet het geval.

I: Hoe zou dat te verklaren zijn dan?

H: Nou, ik denk...ik heb het er met Jan van Hooff toen ook wel over gehad. En die zei van 'je moet je goed realiseren dat dieren die makkelijk voortplanten in het cir...in dierentuinen uhh...en veel van die dieren komen uit dierentuinen of circussen zelfs, hè. Ze worden ook in het circus geboren. En dat is al generaties lang aan de gang...uhh...ja dan vindt daar toch een soort van aanpassing plaats. Domesticatie zeg maar van die dieren.' En dat was ook...hij noemde bijvoorbeeld...hij zei 'in de dierentuinwereld is het zo dat die leeuwen, die kun je eigenlijk ook niet meer in het wild loslaten. Dat zijn gewoon watjes geworden. Die redden zich helemaal niet meer.' Dus die hebben zich al zodanig aan de houderij omstandigheden aangepast, dat daardoor ook allerlei, zeg maar...driften die er van oorsprong waren, eigenlijk veel minder aanwezig zijn.

I: Een groot deel van de kinderen die ik heb geïnterviewd zegt ook dat je die dieren niet kunt vrijlaten, omdat ze niet weten hoe ze moeten jagen. Dus ze denken er wel over na.

H: Ja, maar er zit...dat...ik weet het niet precies hoor, want uhh...aan de ene kant is dat wel zo denk ik, dieren passen zich gewoon aan. En dat ze zich...kijk olifanten reproduceren niet in een circus, maar tijgers en leeuwen wel. Die worden gewoon geboren daar. Dus als je daar nou geboren wordt als tijger en als leeuw, en dat gebeurt al een aantal generaties, ja, dan denk ik dat je voor een deel ook aangepast bent aan de situatie. Dus, nou ja, dan is het meer denk ik ook een kwestie van dier ethiek en van intrinsieke waarde van 'ja, vind je dit nou eigenlijk een goede omgeving voor een tijger uhh...sowieso, of dat dat dier heel erg lijdt op dat moment'. Want voor dat laatste...uhh, dan kun je natuurlijk zeggen lijden is één aspect. Je kunt natuurlijk ook nog uhh...ja, ze krijgen niet wat ze misschien optimaal nodig hebben om te kunnen floreren. Dat is weer een beetje een andere insteek. Maar bij ons was toen wel de conclusie dat er een groot verschil is tussen die diersoorten, dus paarden en kamelen...ja, daar hebben we ook naar gekeken...daar kun je eigenlijk niet zoveel...er is niet zoveel mis aan paarden, ze hadden het zelfs, naar ons idee beter dan op menige...dan bij menige paardenhouder. Want die werden vaak toch ook wel in groepen gehouden, hadden veel beweging nou ja...dat kom je niet overal tegen. En er staan ook heel veel paarden in eenzame opsluiting bij particulieren. Die kamelen, ja daar is sowieso eigenlijk niet zoveel mee aan de hand. Dat zijn natuurlijk ook dieren die al heel lang gedomesticeerd zijn. Uhh...ja de tijgers en de leeuwen, ja dat

was voor ons dus wel een beetje een verrassing. Met name de tijgers had ik grote problemen verwacht. Leeuw minder, omdat leeuwen natuurlijk toch voor een groot deel van de dag gewoon luieren en liggen. Ja, dus als die niet op jacht hoeven en ze krijgen hun eten zomaar toegediend, ja, dan valt dat misschien nog wel mee. Het zijn ook groepsdieren natuurlijk. Maar bij die tijgers dat viel ons echt wel mee. En toen dacht ik ja, dan betekent dat dus toch dat uhh...je beeld dat je van tevoren had, op basis van de data gewoon moet bijstellen en moet zeggen van wij hebben niet enorm grote problemen gezien bij die tijgers. Maar bij die olifanten dus wel.

I: U zei net inderdaad stereotiep gedrag. In het artikel 'Welzijn van dieren in reizende circussen' beschrijft u het welzijn van verschillende dieren. Bij het definiëren van welzijn zegt u "Sommig stereotiep gedrag kan op de korte termijn voor het individu een nuttig substituuat zijn voor onuitvoerbaar natuurlijk gedrag". Kunt u dat toelichten? Hoe ver gaat dat dan?

H: Nou, ja dat is een discussie hè. In de wetenschap ook, want uhh...om bijvoorbeeld een varken te nemen. Varkens, zeugen die hebben heel lang uhh...individueel in boxen gestaan. Zelfs aangebonden nog voor die tijd. Nou, we zien...volgend jaar dan wordt groepshuisvesting[?] echt verplicht, in Europa. Dus dan zitten varkens niet meer individueel. En wat je bij een varken dan ziet die individueel wordt gehouden, is heel veel stangbijten. Dat beest zit gewoon de hele tijd op die stangen te bijten. En wat je in de natuur ziet is heel veel dat ze op stenen en kiezels en weet ik veel wat zitten te bijten. Dus het is ook een beetje uhh...voor mij is het evident dat het een signaal is dat het dier niet bij zijn omgeving past, dus dat je daar iets aan moet doen. Dus...waar je veel stereotypieën ziet, is er wat aan de hand en dan klopt het gewoon niet. Uhh...maar ja, je moet wel een beetje uitkijken denk ik dat uhh...dat je niet te zeer je eigen beeld daar op projecteert. Zoals wij vinden niet dat een varken op een stang moet bijten, laat die maar op een kei bijten...vinden wij mooier...[lacht]. Snap je? Maar het is meer het excessieve daarvan, van dat stangbijten dan, wat je op een gegeven moment wel aan het denken zet. Dus dat is natuurlijk in de natuur niet zo. Hè dat beest...

I: Maar kan je dan ergens een grens trekken? Van nu wordt het echt...

H: Ja, dat is wel lastig hoor. Dat is best wel lastig.

I: En is dat dan ook per diersoort verschillend?

H: Uhh...nou de ene diersoort is veel gevoeliger dan de andere diersoort voor het ontwikkelen van stereotypieën. Dat zie je heel duidelijk. [onverstaanbaar] Mason heeft ook zo'n artikel geschreven met zo'n mooi plaatje erin. Die heeft in dierentuinen gekeken naar carnivoren en wat hun territorium in het wild is. En in hoeverre ze dan geneigd zijn om stereotypieën te ontwikkelen. En dan zie je dat dieren met een heel groot territorium die dus ook heel veel lopen. Die zijn veel meer geneigd om die bewegingsstereotypieën te ontwikkelen, dan dieren die dat niet hebben.

I: Wel gek dan dat tijgers dat...

H: Ja, dat was verrassend. Ja, de enige verklaring die ik kan bedenken is dat die dieren dus al generaties lang al in dierentuinen of in circussen worden gereproduceerd. En daardoor gewoon ook zijn veranderd.

I: Vind u dat er bij het bepalen of dieren gebruikt mogen worden in de entertainment, onderscheid moet worden gemaakt tussen wild en gedomesticeerd?

H: Nou, er is een rapport verschenen...[pakt rapport van Keulartz & Zwart, 2009]. Zij hebben gekeken hoe dat nou precies zit. [Pakt afbeelding erbij]. Dat het een glijdende schaal is. Van gedomesticeerd naar niet gedomesticeerd. En daar kan ik me wel in vinden. Ik bedoel, die tijgers in een circus, of die leeuwen in een circus, dat zijn geen... in die zin misschien wel geen wilde dieren meer. Terwijl een olifant misschien wel veel meer... veel dichter nog bij de natuur staat. Dus dat is een glijdende schaal. En daarom, ja...dat is natuurlijk voor een organisatie als Stichting AAP of Wilde Dieren de tent Uit!...die hebben helemaal geen behoefte aan die nuance. Die willen gewoon...het is wild of het is niet wild, dat begrijp ik ook wel, maar ik denk dat uhh...uit dit rapport, maar ook uit ons eigen onderzoek je wel aanwijzing krijgt dat het inderdaad een glijdende schaal is. Het is niet zwart wit.

I: Nee. Nou maakt het voor AAP dus niet uit, maar zijn dieren die in circussen geboren worden nog als wild te beschouwen?

H: Nou, dat kun je je dus afvragen. Dus als je zeg maar in de campagne heel erg benadrukt *wilde* dieren, dan kun je je afvragen in hoeverre dieren die al generaties lang in uhh...in de dichte nabijheid van mensen, in een bepaalde praktijk zeg maar worden geboren en opgroeien...in hoeverre die dan nog wild zijn. Dus daar is al sprake van een zeker vorm van domesticatie, denk ik. [Haalt een voorbeeld aan van een onderzoek naar vossen door een Rus]. Dat staat nogmaals los van de dierethiek. Je kunt alleen kijken naar...ja wat is voor het beest eigenlijk van belang, maar uhh...ja, aan de andere kant heeft onze samenleving ook een bepaalde voorstelling, een bepaalde behoefte. [Haalt onderzoek Denken over Dieren aan (nog niet gepubliceerd ten tijde van het schrijven van dit rapport)]. Daar zijn ook zulke vragen gesteld. Wat vindt het publiek nu eigenlijk het belangrijkste aspect aan een dier. Nou, daar komen hele interessante uitkomsten uit. Ik zal daar nog niks over zeggen, maar...dat zijn dingen om zo meteen nog eens even na te lezen als dat rapport openbaar wordt. Kijk want waar het een beetje op zit is...in elk dier zit ook een soort van uhh...nou, zit niet in het dier, maar wij uhh...kennen dat aan het dier toe, naast intrinsieke waarde, zeg maar het dier als dier, ook een soort instrumentele waarde. Dat doe je ook als je huisdieren houdt. Ook je hond of je kat heeft in zekere zin een instrumentele waarde. Ja, want op een gegeven moment dat jij een rekening krijgt van 8000 euro voor een reparatie zeg maar [lacht], dan ga je je afvragen ik heb ook nog een studieschuld en uhh...ik wil ook nog leven [lacht], is dat het waard eigenlijk? Dus dat houdt ons voortdurend bezig denk ik. Aan de ene kant die functionele, instrumentele waarde, aan de andere kant die intrinsieke waarde. En je zoekt altijd heel erg naar een balans. En dat ligt voor elke dierpraktijk verschillend.

I: Nog even voor de duidelijkheid, leeuwen en tijgers worden in het circus geboren, maar olifanten niet?

H: Nee, die reproduceren niet.

I: En waar halen ze die vandaan?

H: Ja, die komen uit een dierentuin of uit het wild destijds, want heel veel olifanten...ze worden natuurlijk heel oud. Dus toen dat nog mocht...uhh...gebeurde dat. Uhh...maar er zijn heel weinig jonge olifanten. En de circusmensen zeggen ook wel eens 'ja, wij...ze sterven alleen maar uit, dus we hadden ooit wel een groep, maar nu hebben we er maar één meer. Dus geef ons de mogelijkheid om daar jonge beesten bij te zetten.' Ja...[lacht]. Dat kan nu niet meer. Of je moet ze uit een dierentuin halen ofzo. Sowieso olifanten bij elkaar voegen is al heel ingewikkeld. Dus dat kan eigenlijk alleen

maar met jonge dieren, nou ja, daar kom je niet meer aan. Dus dat is het ook wel een beetje...kijk het is in die zin denk ik ook een uitstervend verschijnsel.

I: Kunt u iets zeggen over het welzijn van circusdieren vergeleken met dierentuindieren/boerderijdieren/huisdieren etc.?

H: Ja...[pauze]...Nou, wat ik zei, die olifant die is denk ik heel slecht af. Ten minste, die wij hebben gezien...die olifant. Je moet natuurlijk uitkijken, wij hebben drie olifanten gezien [lacht]...destijds. We hebben maar drie olifanten heel nauwkeurig gevolgd. En uhh...die drie olifanten...ondanks dat hun verzorgers hun uiterste best deden die dieren een goed leven te geven binnen de mogelijkheden die er zijn, uhh...ja, hadden die het gewoon beroerd. Dus beesten die heel lang aangeketend staan, omdat je...ja, ze mogen niet ontsnappen uhh...’s nachts is er niet altijd toezicht, dus ja, je moet er toch iets mee. Ja, dan zet je ze gewoon vast. En je ziet dan toch heel veel stereotiep gedrag. Dus die olifant is voor mij wel helder. Dat is een ernstig probleem.

I: En heeft een olifant in een dierentuin het dan slechter of beter?

H: Nou, die heeft het beter denk ik. Ook al is daar ook wel wat op aan te merken, maar uhh...olifanten in dierentuinen die leven natuurlijk minder solitair. Ik bedoel, we hadden hier één olifant die was echt in z’n uppie. En de ander had nog één maatje, maar dat is ook al weinig. Je zou eigenlijk groepen van minimaal 3 of 4 olifanten moeten hebben. En in de dierentuin heb je dat in de regel wel. En in de dierentuin hebben ze natuurlijk ook vaak veel meer te doen. Ze hebben meer ruimte. Ik bedoel daar is ook heel veel kritiek op, hoor. Op olifanten in dierentuinen, maar men heeft de laatste jaren wel de omstandigheden van olifanten sterk verbeterd, naar mijn gevoel. En ook in de dierentuin zie je olifanten die stereotyperen. Uhh...soms komen ze uit een circus [lacht]...dus, als het er eenmaal in zit, zo’n gedragslitteken, dan krijg je dat ook niet meteen weer weg, dus daarom is de interpretatie daarvan ook niet altijd makkelijk. Je moet er wel mee uitkijken. Soms komt dat door omstandigheden waar ze vroeger leefden, in plaats van door omstandigheden waar ze nu zitten. Maar ik denk, Im grosen ganzen [?] dat olifanten in een dierentuin het beter hebben.

I: En als je bijvoorbeeld nou kijkt naar tijgers die het in circussen dus vrij goed lijken te hebben...als je die vergelijkt met tijgers in dierentuinen?

H: Nou, in dierentuinen hebben ze natuurlijk ook meer ruimte. Om dingen te...maar goed, ja...ik heb laatst nog een mooie opname gemaakt in een dierentuin van een stereotyperende tijger. Die eindeloos heen en weer liep [lacht]. Ja! Dat komt daar ook voor. Dan kun je je natuurlijk ook afvragen van ‘goh, is dit eigenlijk wel de omgeving die een tijger nodig heeft?’ Ook niet, denk ik. Dus dat...[pauze]...ja, dat is wel uhh...voor je gevoel hebben dieren in dierentuinen meer ruimte, ook tijgers. Want die zitten natuurlijk niet in zo’n wagen opgesloten. Aan de andere kant wordt er in het circus natuurlijk nog wel wat meer mee gedaan, al moet je dat natuurlijk ook weer niet overdrijven. Drie keer per dag 5 minuten optreden is natuurlijk ook weer niet heel veel [lacht]. Ja en trainen, daar hebben we toch eigenlijk weinig van gezien. We hebben ook niet echt in de winter gekeken, maar ja dat wordt ook nog wel eens gezegd ‘ja, we zijn ook heel veel aan het trainen met die beesten’. Nou, ik denk dat dat echt tegenvalt. En dus dat over het algemeen de oefening beperkt is tot het optreden en daarnaast gebeurt er niet veel. Dus ik vind dat wel lastig om te vergelijken. Voor mijn gevoel hebben leeuwen en tijgers het in de dierentuinen wel beter. Uhh...maar ja, we hebben nogmaals niet heel veel afwijkingen gezien. Maar dan kijk je dus alleen naar de negatieve uiting. Uhh...dieren in

dierentuinen hebben gewoon meer ruimte. Ze kunnen...op basis van hun eigen initiatief ook meer doen, natuurlijk. Dus in die zin hebben ze...is dat wel beter afgestemd denk ik.

I: U heeft dus niet veel gezien van verzorging en training, maar...

H: Nee

I: ...ik heb dan van PETA een onderzoek gezien die hadden camera's hangen en die zagen dat olifanten geslagen werden...hoe worden die dieren hier verzorgd? Is daar iets over te zeggen?

H: Nou, ik zie dat soort beeld ook wel op internet circuleren, hoor.

I: Dat is natuurlijk sporadisch en extreem.

H: Ja, dat is natuurlijk ook in het belang van dat soort organisaties om dat heel erg uit te vergroten. En vaak is het heel gedateerd ook. Materiaal van al jaren terug toen het gebeurde. Uhh...ja, ik zie...wij hebben dat niet gezien. Wij hebben natuurlijk ook wel dag en nacht in die circussen rond gehangen. En dan zie je dat toch niet. Ze gaan over het algemeen wel met respect met die beesten om. Vind ik! Maar nogmaals, de omstandigheden zijn gewoon...beperkend. Je kan niet uhh...dieren heel veel toestaan. Soms. Dus zonder dat je ze dan meteen mishandelt, want dat hebben we niet gezien, uhh...ja, heb je natuurlijk toch een probleem.

I: Ik meen me te herinneren dat er in jullie onderzoek een leeuw was met een wond aan zijn achterpoot. Dat was niet opgemerkt door de verzorgers. Kan je dat dan verwaarlozing noemen?

H: Nou ja, dat soort dingen...daar is ook wel...dat hebben we ook wel in ons rapport gezegd. Er valt op het veterinaire vlak nog wel het een en ander te verbeteren. Loop een boerderij binnen...kijk naar hoe mensen hun honden en katten houden en dan kom je dat soort incidenten ook tegen, dus in die zin...kijk het is niet iets om uhh...te verwaarlozen of om te zeggen van nou ja...nee! Natuurlijk heeft dat aandacht nodig, maar het is denk ik niet extremer dan in andere praktijken. Want wat ik zei, bij die paarden, daar hadden we toch wel het gevoel dat die beter af waren. En uhh...ja, je ziet dan wel veel meer lichamelijke gebreken bij die paarden, maar dat heeft ook weer te maken met de leeftijd van die beesten, die waren over het algemeen vrij oud en ook met de kostprijs. Circussen kunnen zich niet permitteren om allemaal van die totilas paarden aan te schaffen enzo. Dus daar wordt ook natuurlijk altijd gekeken wat is kosten effectief. Ja, dan haal je natuurlijk soms ook beesten binnen die...waar iets aan mankeert zeg maar. Dat speelt allemaal mee.

I: Wat zijn voor een expert belangrijke aanwijzingen dat het niet goed zit met het welzijn van een dier?

H: Nou, wij hebben gekeken uhh...naar met name stereotypieën, want uhh...we hebben nu net een onderzoek afgerond naar het vaststellen van welzijnsriteria voor dieren in dierentuinen. Als je dan de literatuur bekijkt over waar men het over eens is, dat is nog *zeer* beperkt. Zo gaat het over cortisol niveaus en dan in mest of urine, bij dierentuindieren. Nou, dat hebben wij niet gedaan in die circussen. Je hebt gewoon te weinig dieren, je hebt te weinig uhh...benchmarks zeg maar, dus wat is de standaard, wat is de normaal waarde. Dat is wel heel leestig. Dus wij hebben vooral...nou en dat andere waar men het breed over eens is, is stereotiep gedrag. Daar hebben we wel naar gekeken. En we hebben gekeken gewoon naar 24 uren ritmes, zeg maar. En we hebben gekeken naar de

gezondheid van die beesten. En ze zijn allemaal door de hand gegaan van een veterinaire expert. En gekeken wat mankeert er aan? Zijn ze beschadigd? Hoe is het met hun gebid? Hoe is het met hun voeten en hun hoeven? En nou ja...hoe lopen ze, hoe bewegen ze? Dus dan heb je het eigenlijk over klinische inspectie van de gezondheid en uhh... stereotiep gedrag. Dat waren voor onze de belangrijkste handvaten die we hadden.

I: Wat zijn voor een leek belangrijke aanwijzingen dat het niet goed zit met het welzijn van een dier? Want een circusbezoeker ziet een bezoeker een olifant met zijn slurf zwaaien en denkt dat ie gewoon zwaait.

H: Nou het is de vraag, want tijdens die acts, krijg je dat eigenlijk helemaal niet te zien. Want dan hebben die dieren voldoende afleiding, dan gebeurt dat niet.

I: Maar gewoon in het algemeen?

H: Ik denk dat dat heel lastig is voor een leek om dat goed te beoordelen. Want...nou ik zie dat in de dierentuinen ook wel. Bijvoorbeeld bij uhh...bonobo's en chimpansees zie je vrij veel regurgitatie, bij dieren die het niet helemaal naar hun zin hebben. Als je dan ziet hoe publiek daar op reageert...die kijken er naar en die denken 'gadverdamme!' [lacht] 'Dat is vies!' maar verder komen ze niet. Dus ik denk dat...je moet wel systematisch waarnemingen doen. En je moet ook uhh...denk ik verstand hebben van gedrag van dieren, om te kunnen beoordelen of dat nou echt mis is, ja of nee. In die zin hebben incidenten...ja, die...die zijn ook niet zo doorslaggevend naar mijn mening...mijn gevoel. Je moet al lange tijd observeren wil je ook die stereotypieën goed kunnen herkennen. Dus dat is best ingewikkeld. Je kunt niet zomaar even publiek met een camera...

I: Moeilijk voor een leek.

H: Ja, dat is het denk ik wel ja.

I: Zijn de problemen die er bestaan mbt circusdieren realistisch oplosbaar? Je kan wel zeggen alle dieren het circus uit maar...

H: Nou dat was van mij eigenlijk nog een aanbeveling voor vervolgonderzoek bij ELOI. Om gewoon eens wereldwijd te kijken. Hoe doet men dat dan. Want er zijn bijvoorbeeld in Duitsland, circus krohne, is dat volgens mij. Die reist geloof ik met een stuk of 9 olifanten. En er zijn ook circussen die het anders doen. Ik zou eerst gewoon eens willen kijken of er best practices denkbaar zijn voor die olifanten. Ook in Amerika reist met wel met grotere groepen, zeg maar. Uhh...ja, je blijft altijd met het punt van veiligheid zitten. Want je kan natuurlijk niet uhh...ik bedoel, moet je kijken hoe in een dierentuin die olifanten beveiligd zijn. Daar zitten zulke posten in het beton. Dat red je natuurlijk niet bij een circus dat mobiel moet zijn. Dus, ja...er zitten hele lastige punten in hoor. En ik vind ook, zeg maar de foerageerbehoefte van olifanten moet je echt niet onderschatten. Ik bedoel, de olifanten...die eten echt...in de natuur eten ze gewoon ontzettend energiearm spul. Heel veel boombast en bladeren en takken en weet ik veel wat allemaal. En daar besteden ze uren en uren aan. En uhh...ja, hoe ga je dat nou doen? Dus er zitten gewoon een aantal enorme praktische problemen volgens mij. Ze geven hier natuurlijk wel hooi aan die olifanten, ja ok...ja, dat is ook met een uurtje op. En normaal besteden ze 14 uur per dag ofzo aan het foerageren. Dus ze houden gewoon tijd over en ze vervelen zich kapot. Nou dat is best ingewikkeld om zo even op te lossen in

zo'n reizend circus. Nee, ik bedoel dat is in een dierentuin of in een dierenopvang is dat al lastig om dat soort problemen te tackelen.

I: Zijn er naar aanleiding van het artikel veranderingen in het beleid van circussen doorgevoerd?

H: Volgens mij niet...nee. Nee, het is eigenlijk in de bureau la verdwenen. Uhh...dus Verburg die wilde daar nog wel iets mee. En die zei van we gaan een ANVB [?] opstellen voor circusedieren, dus dan hebben we ook nog wel...ik weet nog dat een student uit dronten nog bezig is geweest om een aantal...literatuur op een rij te zetten en van ja, wat is er nou allemaal bekend. En wat zou er eigenlijk in moeten. Men heeft geschreven aan die ANVB...weet ik. De beleidsambtenaren. Maar met de komst van Bleker is het gewoon...

I: Ja, want ik had begrepen dat Verburg wel een brief had geschreven. Die heb ik ook gelezen. Dat het inderdaad verbeterd moest worden, maar Bleker heeft dat dan...

H: Ja! Nee, dus Bleker heeft eigenlijk gezegd van nou dat gaan we fijn in Europa regelen. We gaan niet vooruit lopen daarop. En we willen nog wel wat...ja, we hebben nog wel wat ambities richting Europa. Maar ik geloof niet dat het actieplan...het Europees actieplan is geloof...vorige week verschenen, hè? Ik weet niet of je het gezien hebt?

I: Ja, ik heb het gezien.

H: Nou, volgens mij staat daar weinig in [lacht hard], over zowel dierentuinen als over circussen. Dus daarmee ja...vanuit Europa hoeft je het niet te verwachten, in eerste instantie.

[beide praten nog even over natuurwetten en de politiek]

I: Hoe staat u persoonlijk tegenover het gebruik van dieren in de entertainment?

H: In de entertainment? Uhh...[pauze]...ja, ik vind...ik wijs het niet zonder meer af. Ik vind dat je dat wel kan doen. Maar nogmaals, onder bepaalde voorwaarden. En die voorwaarden zou je wel heel strikt moeten vaststellen. Van...ja, dan moet je gewoon zorgen dat dat dier voldoende...ja, het voldoende naar zijn zin heeft, zeg maar. Voldoende mogelijkheden heeft om te floreren. Dus ik wijs niet a priori af. Maar ik...nou ja, zoals met die olifanten zou ik zeggen dat moet je sowieso...ja, stoppen.

I: En maakt u dan ook onderscheid tussen wild en gedomesticeerd?

H: Niet...Nee. Nee ik denk...wat heel belangrijk is, is dat je je goed verdiept in de behoeftes van een beest. Of die nou wild is of gedomesticeerd. Dat doet er voor mij niet zo heel veel toe. En uhh... je moet in ieder geval condities aanbieden die daar goed bij passen. Zodat dat beest in die zin een goed leven heeft. Ook al kijk je er naar, of ook al doe je er iets mee of uhh...dat is voor mij het aller belangrijkste. En dat onderscheid tussen wild en gedomesticeerd vind ik iets minder relevant. Kijk, natuurlijk is het bij dieren die je uit het wild haalt...Nou, dat moet je sowieso niet doen, vind ik, maar goed...Stel. Ja, dan is het veel lastiger om aan die behoeftes te voldoen. Dus in die zin, we ook bezig met die positieflijsten, ja dan is de natuurlijke behoefte van het dier uitgangspunt. Ja, dat vind ik heel terecht. Want er zit natuurlijk wel uhh...ja, je moet altijd een soort van...ten minste, ik maak...ik ben een uhh...consequentialist zoals dat heet, dus ik kijk naar...wat zijn de gevolgen, in eerste instantie. En ook wat zijn de opbrengsten. Voor de samenleving, of...dat mag je ook meewegen vind ik. Nou

dan is natuurlijk een opbrengst 'vermaak'...telt minder zwaar dan opbrengst 'voedsel'. Dus...maar het zijn wel heel veel mensen die er dan plezier aan beleven. Dus ik wijs het niet zonder meer af, maar je moet dat in ieder geval niet ten koste van dieren doen.

I: U zegt net, dieren niet uit het wild halen. Geldt dat voor elke diersoort?

H: Ja, dat vind ik wel ja. Ik bedoel...ja...want dieren uit het wild die zijn per definitie dus niet aangepast aan de houderij omstandigheden. Dus blijf daar gewoon vanaf. Laat dat gewoon...als dat niet nodig is. Dus al die exoten, al dat...doe dat niet [lacht].

I: Inderdaad. Nu hadden we het over entertainment, maar hoe zou het dan voor bijvoorbeeld medisch onderzoek zijn? Of tv-series?

H: Ja, nou medisch onderzoek dat is natuurlijk al uhh...goed geregeld, zeg maar, voor dieren. Zou je kunnen zeggen. Uhh...er is geen dier zo beschermd als het laboratoriumdier. Dus in die zien mwah...kun je daar wel redelijk tevreden over zijn. Je zult nooit helemaal zonder kunnen denk ik. Dus je moet wel blijven zoeken naar alternatieven, dat vind ik wel, maar ja...bepaalde proeven in het kader van uhh...toxicologisch onderzoek worden er bepaalde eisen gesteld soms, aan dieren. Proeven, waarvan ik denk kijk er nog eens even goed naar of daar geen alternatieven zijn. Dat kost heel veel dieren zeg maar, dus dat moet je niet willen. Daar moet je heel kritisch op zijn. Maar ik denk niet dat je ooit zonder zou kunnen.

I: Nee, dat is lastig.

H: Ja, want wij willen ook geen mensen als proefdier. Dus wij willen niet zelf ons aanmelden...[lacht].

I: Al waren er een paar kinderen die zeiden dat het maar op gevangen getest moet worden.

H: [lacht]

[beide praten hier even over verder]

H: Ja, andere praktijken...kijk je moet je ook afvragen of je onder bepaalde omstandigheden wel een huisdier moet houden? Dus daar geldt dat net zo goed voor. Een grote hond op een flat...Doe dat niet, doe dat niet!

I: Dus dan gaat het niet zo zeer om het dier maar om de omstandigheden waaronder...

H: Ja, beide. Ja dat maakt de positieflijst ook zo lastig hè. Want bij een positieflijst...je kan nooit zeggen op basis van de eigenschappen van een dier dat je het niet kan houden. Er zijn natuurlijk altijd idioten die er 3 miljoen in investeren, ja dan kan dat wel [lacht]. Maar uhh...ja, kijk wetgeving gaat natuurlijk ook over de gemiddelde Nederlander, dus dat moet passen. Dus in die zin, wetgeving is altijd generiek. En daarom heeft men ook wel...vanuit het ministerie was er grote druk op...met name vanuit de juristen, van ja...ja, we moeten het hebben over normgeving. Ja, daar heb je het gedonder al, want uhh...er zijn natuurlijk heel veel mensen die zitten niet in een normgeving! Dus een normgeving hadden wij dan gedefinieerd als een soort uhh...middelgroot rijtjeshuis in Harderwijk, met een tuin zo en zoveel. Ja, mensen die op een flat wonen voldoen daar niet aan, maar er zijn ook mensen die buiten wonen. En die hebben heel veel ruimte. En die kunnen van alles wel, weet je. Dus ja...daar loop je al meteen tegenaan. Dus dat maakt de discussie heel moeilijk. Want de

welzijnsproblemen komen natuurlijk voort uit een mismatch tussen het dier en z'n omgeving. En als jij met een heel moeilijk dier toch in staat bent om een adequate omgeving aan te bieden, sommigen kunnen dat...

I: Dus dat is eigenlijk een discussie die niet oplosbaar is.

H: Nee, dat klopt ja. Dus je krijgt dan heel veel uitzonderingen op zo'n wetgeving. En dat wil men eigenlijk ook weer niet. Dat maakt de handhaafbaarheid wel heel erg lastig. Dan moet je er weer twintig ambtenaren naast zetten om dat allemaal te regelen, dus dat willen ze dan ook weer niet, dus...het is een heel lastig dossier hoor.

I: Eén laatste vraag. Straight to the point. U heeft hem eigenlijk al een beetje beantwoord, maar moeten circussen die gebruik maken van wilde dieren verboden worden?

H: [denkt na]...Uhh...nou naar mijn idee niet. Nee. Ik ben niet zo van dat verbieden. Ik denk dat je...nou a) je hebt natuurlijk al discussie over hoe wild is nou een dier. Dus ik denk wel dat je kunt zeggen van nou wij uhh...willen gewoon een restrictief beleid op het gebruik van olifanten in circussen. Dus wij gaan nu regelgeving opstellen. Ten minste, dat zou mijn voorstel zijn. Waarbij we heel nauwkeurig aangeven wat je nodig hebt in een circus om zo'n olifant te mogen houden. Als je er niet aan voldoet, dan mag je hem niet houden. En ik denk dus dat de conclusie dan wordt...Nou, de circussen kunnen daar gewoon niet aan voldoen. Punt. Dus...ja daarbij heb je dan eigenlijk een soort van verbod. Maar om...ik denk dat je mensen altijd moet aangeven, nou dit verwachten wij van jou. Als je daaraan voldoet, prima. Ga je gang. Maar als je er niet aan kunt voldoen...dan houdt het op! Dus...

I: Maar niet bij voorbaad?

H: Nee, maar dat doen we dus eigenlijk voor alle dingen die we elkaar zeg maar, onderling wel of niet toestaan. Dus je geeft vooral aan nou je mag dat wel, maar dan moet dat wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Want anders dan...ja, dan wordt het in onze samenleving toch wel een beetje ingewikkeld als je mekaar gewoon op basis van uhh...ja onvoldoende onderbouwde standpunten, allerlei verboden op gaat leggen. Nou ik vind niet dat je zo met elkaar moet omgaan. Ik vind dat je altijd de mogelijkheid moet geven aan mensen om dingen goed te regelen. Wat wij dan goed vinden met elkaar. En als ze het goed kunnen regelen, nou ja...ok. Ik denk dat bepaalde dingen in bepaalde praktijken niet goed zijn te regelen [lacht] en dan houdt het dus vanzelf op. Dus daar mag je wel heel stringent op zijn en dan moet je ook zeg maar het dier de voorkeur van de twijfel geven. Absoluut. Want dan kan je niet blijven zeggen van ja ja, maar een aantal dingen weten we nog niet precies en...nee, we zien dus...we hebben vastgesteld dat die beesten het heel lastig hebben. Dus dat moet je niet willen. Je kan wel zeggen van wat is dan wel nodig. Nou ja, dan hebben ze misschien 15 ha nodig. Kan niet [lacht]. Nee, en dat geldt voor de positieflijst eigenlijk net zo, alleen...ja, dat vind het ministerie dan weer uitermate lastig, want dan moet je voor elk dier een ANVB gaan maken, elke diersoort. Nou waar kom je dan terecht...dat is ook weer niet haalbaar. Dus je zult voortdurend naar wat is dan eigenlijk in onze samenleving haalbaar...ja, ja. En dan heb je allerlei partijen nodig. Je hebt ook partijen nodig die roepen 'verbieden, verbieden!' Want dan gaat men er ook over nadenken. Van 'o, hier moet iets gebeuren'. Maar iedereen z'n rol, denk ik dan...Dat hebben ze bij AAP, Stichting Wilde Dieren de Tent Uit! Uhh...ik bedoel je hebt natuurlijk de campaigners aan de ene kant. Je hebt aan de andere kant uhh...de rekkelijken, zeg maar. Dus mensen die proberen oplossingen te zoeken.

De Dierenbescherming is daar natuurlijk ook één van. Die zoekt ook naar oplossingen voor de bio-industrie. Van laten we nou eens met dat sterren systeem beginnen. Misschien dat we dan geleidelijk aan...met bewustwording en dat mensen dat dan meer gaan doen. Ja....dan kan je ontevreden zijn over het tempo...want het is natuurlijk...het gaat traag! Het gaat niet snel. Maar ja, hoe wil je het anders doen? 90% van onze samenleving eet vlees. Ja...

I: Doe er maar wat aan...

[beide lachen]

H: En dat zouden we misschien best anders willen. Maar dat kan je niet zomaar van de één op de andere dag zo doen.

I: Ok, hartstikke bedankt.

H: ja, graag gedaan!

VII. Data analyses

(10 interviews, 20 interviewees)

Gender

Boys: 11

Girls: 9

Age:

9 years: 2

10 years: 11

11 years: 7

Nationality

Dutch: 17

Turkish: 2

Curacaos: 1

Pets

13 children own one or more pets, 4 do not own pets and 3 children used to have a pet, but they either died or were given away. Most of the child pet owners do not find it *important* to own a pet, although they think of them as good company and are happy to have them. Some children said that having a pet around makes them feel less lonely. Children who did not own a pet, would like to have one, but are not able to do so because of several personal issues.

Several reasons why children like pets:

"...because they care for you." (I2)

"Because when you are sad they can comfort you and that kind of stuff." (I5)

"...because...well, then you can feed them and walk them out. I like that." (I9)

Exotic animals

Of all 20 interviewees only 1 could not name a few exotic animals (lion, tiger and elephant were already mentioned by his friend, which makes it possible that he would have known these animals as well).

In general, children think exotic animals are exotic because they live freely in nature, far from the children's homes and cannot be tamed. They also hunt for prey or even humans. Some think exotic animals do not exist in the Netherlands.

The main difference between exotic and domesticated animals is that domesticated animals could be

kept as a pet. They are small, sweet and attached to you, while exotic animals are too big, wild, or dangerous to be kept.

Why are exotic animals exotic?

“Well, exotic animals need to grab...uhm...catch their own food while pets do not. They just get it. And wild animals do need to live independently and uhm...pets do not...[laughs]...” (I6)

N:...because they are very wild and uhm...they just live in nature and stuff like that, they are also very wild.

Interviewer: And what do you mean when you say ‘wild’?

N: Uhm, well...uhm...just...wild, they just run very fast and act like crazy...just wild. (I9)

“Yes, well...they have no owner. They just walk around. Yes, that’s it actually.” (I10)

Zoos/circuses/farms

How many children visit...

Zoos: 19 children (more than) occasionally, 1 practically never

Circuses: 7 children occasionally, 10 only once, 3 never

Farms: 6 children very often, 10 (more than) occasionally, 3 once, 1 never

How animals live in...

Zoos

Most children agree that the animals in zoos live a reasonable good life. They receive good care and enough food and water. Some children think the cages are too small, while others think they are big enough. There is also some disagreement about the animals moving space within their enclosure. Some are happy with it, while others think they need more space to be able to run around and play.

“The animals are taken good care of. They receive enough food...have a big cage. Uhm...most of the time they have uhm...an enclosure...with lots of grass and that kind of stuff, like in its own environment. I just don’t think they really like it there. I think they’d rather be real free.” (I8)

Circuses

In general the children agree that the animals in circuses receive enough food and most of them think that the caretakers are nice to their animals. However, all children agree that the cages, are too small. Five children focus on the performances of the animals, saying that they hardly receive any rest, have to work hard and have to perform wearing clothes.

Four children call the living conditions in circuses worse than those in zoos.

"They live in cages...outside. And they travel around a lot. Sometimes they get to eat. Cages are not always cleaned thoroughly." (110)

Farms

Farms are a good place to live for animals according to seventeen children. They get are taken good care of, get lots of food and can eat anytime they want. They have bigger enclosures and can move freely. Four children compare farms with zoos/circuses, saying that farms are better places for animals to live, because of reasons mentioned above. The two Turkish girls consider farms not to be fair concerning the amount of food every animal gets. Some can eat whenever they want, while others only get food at fixed times, they say. One child fears for the safety of the animals when little children grab the animals carelessly. Another child equals farms and zoos on almost all points, except for one: the cages on farms are bigger than those in zoos.

Interviewer: How are animals treated on a farm?

R: They are better treated on a farm than in a circus or...in a zoo, I think a bit better than in a zoo...

Interviewer: Why do you think that is?

R: They are allowed to move freely with each other, because they are not real exotic animals. (17)

How would animals live when released from a...

Zoo

Twelve children suppose they will survive in the wild. They will live a 'busier' live. They have more friends and can hunt again. Four children are uncertain, since they can get sick more easily and it is more dangerous outside. Two children think they would not be able to survive out in the open. Two others did not answer this question.

" Because then...they will not be troubled by humans, that they walk by all the time and make noise. Besides, in the wild they can just...well, grab food. But it is more dangerous in the wild. Because what if you are a monkey and then uhm...you are for example...you have a broken leg and then there is this lion, that is going to eat you, then you risk dying, or at least you get caught." (18)

Circus

Fourteen children suppose they will survive in the wild. The animals might be much happier as well. Five children are uncertain whether the animals would be able to survive out in the wild, since they are not used to hunt and take care of themselves, anymore. One child thinks they might like the circus and the way they are treated.

" Uhm...free...but then they would never do any tricks. But they are cared for in the circus, but...well...they have to do everything all by themselves in the wild, so I think the animal likes the circus." (17)

How animals are trained in circuses

Animals are often trained by getting whipped (mentioned 8 times), with rewards (mentioned 7 times), or by talking or using sign language (mentioned 4 times). Also a combination of these methods is used. Other forms of training (all mentioned once) are: coercion by chasing the animal, throwing the animal through the hoop, demonstration by a human, and rehearsing over and over again. Two children suppose the animals are trained from an early age.

"Well I think they are trained very strict and with discipline, like "If you do not perform, you will not get to eat for several days!" Something like that." (14)

How performing animals feel

Only one child thinks that an animal actually likes to perform. Twelve suppose they do not like to perform and seven think it depends on how they are trained and cared for. The animals like to get the reward, but do not like to act, for example. Three children think the animals might like the acting. However, according to one of them the animal does not like the dressing-up that comes with the performance, while the other two say that the animal does not like the whipping and coercion that comes with doing the tricks.

J: They do not really like it, because some animals don't know...they never do such things.

Interviewer: Like what animals, for instance?

J: Well, uhm...lions, for example. They...rather hunt. So they can run very fast, but they will not jump through a hoop all of a sudden, they don't know that. Maybe jumping over some rocks, though. (11)

Differences between a farm and a...

Ten children were asked to tell what they think is the difference between a farm and a zoo, while ten others were asked to compare a farm with a circus.

Zoo

The main difference between a farm and a zoo is that a farm keeps domesticated animals, while zoos mainly keeps wild animals. Only three children referred to this difference. Three others mentioned the captivity of animals in zoos and the possibility to walk around freely on farms. Other remarks that were made: *"Farms are smaller than zoos"* (10), *"Animals prefer farms over zoos"* (11), *"The animals diets are different"* (14) and *"Animals have more space on farms, but live more crowded with each other"* (17).

Circus

The answers varied quite a lot from each other. Five children mentioned the freedom of animals on farms against the tricks they have to show in circuses. Two children mentioned wild animals (in circuses) versus domesticated animals (on farms). One child named a comparable difference but did not use the words wild, or pet. He said the difference lied between how big the animals were. On farms they are smaller than in circuses. Other answers were: *"They get less food in circuses"* (18),

They do not get hit on farms (14), while they do get hit in circuses”, farms are smaller” (110) and “farms are better for animals” (11), (19).

Keeping animals should be allowed in...

Circuses: 2 agree, 5 only agree when improvements have been made (bigger cages, ‘being nicer’ to the animals, and more food), 13 disagree.

Zoos: 4 agree, 2 only agree if better care for animals, 1 does not know, 12 disagree.

Farms: 16 agree, 1 does not know, 3 disagree.

Interviewer: Should circuses be allowed to keep animals?

D: Yes, but...I do think that they should treat the animals...a bit better, because sometimes they are very harsh.

Interviewer: How is that?

D: They hit with a whip, for example. And sometimes they attack, only than you are allowed to hit them, just...sometimes they do it when the animal didn't do anything at all..

Using animals for the benefit of people

Almost every child is against the use of animals if it causes pain to those animals. Only one child allows it, but on the condition it benefits the animal itself as well (healing it, for example). Reasons for disapproving varied. Some call it abuse, others do not like animals to be dressed up. Many think that animals have feelings as well and so they must also approve.

Even when great benefit for people is achieved by hurting animals, most of the children still disapprove of such usage. One is not sure about whether or not he should allow it, while five others now approve this usage. However, they add conditions to their approval. Only old animals that lived a good life should be used. Those that still disapproved became more excited about this topic. Some even added that we should be testing medicines on humans instead of testing it on animals. **Note:** not all children were asked to their ideas of animal usage when it provided great benefit for people.

“Not really, actually. They [animals] really should decide for themselves if they want to participate or not. And if they do and they act well, they should be...Then I think they have the right to be rewarded, a small reward. More food, for example”. (11)

“Well, it depends on what they [humans] are doing, because animals also don't like being healed actually, because then they don't know what's happening. But like...that is ok, just...like real torture...and what I mean with torture is “You have to do this trick, otherwise you'll be hit with a whip”, I believe that this is not acceptable. It should be prohibited.” (13)

Interviewer: And what if we humans greatly benefit from it? Like, when we discover a medicine which was first tested on animals, and caused excruciating pain and killed many of them?

Both: No!

E: That is even worse, actually. That they use animals...They should use fake people, or those who want to...who do not have a nice life. It is better to do that.

N:...who wants to die, for example.

E: Yes, such people. But not on animals!

N:No, I don't like that! (19)

.The feelings of animals

All children agree that animals do experience both positive and negative feelings. Some even add to that, by saying that they are just like humans, and thus can feel the same way as we do. However, exceptions are made by some children for some animals.

Negative feelings

A few children think that bigger animals such as sharks or lions cannot be scared, since they do not have to be afraid of getting caught by a predator. The children ignore anything, but other animals as being the cause of fear (until asked otherwise by the interviewer).

M: Yes, I think that would be a shark.

Interviewer: And why can't a shark be afraid?

M: Well, when he sees something, he'd rather approaches, because he is hungry and would like to eat it.

J: Yes, there are animals that can be afraid, actually, but there are animals like a lion or a tiger...they don't get scared easily. They rather approach to see what they are dealing with, instead of being scared.

Interviewer: But can they be afraid?

J: Yes, at least I think so, for even stronger animals.

Interviewer: And what if their land gets flooded, for example? Can they be afraid of that?

M: Yes, because they cannot swim, I believe...tigers...or something. (14)

Positive feelings

Not all animals are thought to be able to experience happiness or joy. Both Turkish girls talk about circus animals that are unable to experience these feelings, because of the circumstances they live in. Apparently, they do not judge the possibility of whether or not an animal is able to experience such feelings. They rather judge it's environment. Since these two children do not believe that the animals are taken good care off in circuses, they conclude that these animals cannot experience positive feelings.

Interviewer: Can animals be happy?

N:Yes!

E:Yes, some animals can.

Interviewer: Not all of them?

N: No.

E: No.

Interviewer: Why not?

E: Because...it's all because of man...some people...I think that some people are animal abusers, because...look, maybe those people don't think right in their head, because they can better...release...[both girls laugh]...better release them, because maybe the animals don't like it at all...(I9)

Animal surroundings

Two separate film clips were shown to the children. One contained a polar bear in a zoo in Hong Kong. He was alone in his enclosure that consisted mostly out of stone ground. In the background some grass was visible. No water could be seen. The polar bear watched the people staring down at him from a high stone wall. Some people threw food at him.

The second clip showed a polar bear in its natural surroundings at the North Pole. He was hunting for seal. Other than one seal, no animal was visible.

Both clips were shown to the children in random order. After each clip they were asked whether the polar bear in it, was happy. After both clips were shown, the children had to choose which of both situations was best for the polar bear to live in.

Hong Kong

All children think the polar bear is not happy at all. The main reason for this is the lack of water and ice in his enclosure (mentioned 9 times). Also the public staring down at him (8 times), food throwing (5 times) and a bad and tarnished fur (4 times) are mentioned causes.

North Pole

Seventeen children think the polar bear is happy to live on the North Pole. Twelve people think he is happy because of the fact that he lives in his natural surroundings (much water and ice). Seven believe that the cause of his happiness is the fact that he can do whatever he wants. He is free. One child does not know if the polar bear is happy. She thinks it is hard to find food in the snow, but she also thinks he can be happy because he is free.

Two children (boys) do not believe the polar bear could be happy. One of them thinks it is too cold for the bear and it is hard to find any food. The other boy believes that humans are hunting them and that there are a lot of predators that eat polar bears. Some children believe the bear could be lonely because he is alone and thus would be happier to have more animals around either to feed on them or to have them as company.

"...People taking pictures of you all the time...and you don't have any ice. A polar bear, you can hear it 'polar' bear, lives on the uhm...North Pole. Then I think..take him to the North Pole. It is safe there...and...well, not really safe, but...they can live there. And here [Hong Kong zoo] I wouldn't like it as well...just standing down there in your cage. Lots of pictures are taken from you and stuff is thrown at you by the people standing above."
(I10)

Best situation

According to nineteen children, the best situation for the polar bear to live in is the North Pole, since there he is free to do whatever he wants (mentioned 9 times), he lives in its natural surroundings (4 times), there are no people to bother him (2 times) and he skin looks better (2 times). One child believes the best situation is a combination of both: An icy world in the zoo.

Still the best situation?

When told that polar bears in zoos usually get older (and get less easily sick) than their counterparts in nature, one (Turkish) girl reconsiders and says that he is probably better off in the zoo, because they can heal him there. Three children are in doubt of what to choose. They see pros and cons of both situations and so cannot choose. Five children still think the polar bear belongs in nature, even if it means a shorter life. **Note:** not all children were given the fact that polar bears usually get older in zoos and thus were not asked to reconsider their choice.

“...I would rather...live a shorter but happier life, than live a longer life that would be boring.” (17)

Subjective norms

All children were asked what they thought would their parents think about circuses. In addition, the children were asked to what they think their grandparents, brothers/sisters or friends thought about circuses.

Ten children believed their parents like going to the circus. Three either did not know or thought their parent do like going to a circus, but they also think it to be pitiful for the animals. Seven children think their parents do not like circuses because the animals are being abused, or they believe that the money should be spent otherwise.

The children are less certain about the believes of other family members. Most grandparents do like circuses or the children are not sure about it. No one believed their grandparents do not like circuses at all. The age of brothers and sisters seem to play a role. In most cases younger siblings were thought to be in favor of circuses, while older siblings do not like it or at least seem to be aware of the feelings of the animals used, which causes doubt.

“He [father] told “It is not that funny for an animal to do a trick, actually, because maybe they get hit with a whip or something, to learn such tricks”. I do not know much more, because back then I was only fi...seven or eight...[laughs]”. (16)

Perceived control

The Children were asked how they perceive their control over going to a circus. Half of the children (10) would try to persuade their parents to actually go to the circus when they wanted to, but their parents did not. Six of them believed their parents would eventually give in and go with them. Two children believed that such a situation would never occur, since they do not like to go to a circus. When asked what the children would do if their parents wanted to go to a circus but they did not, only one boy believed he could stay at home. Five others would try to stay at home, but think they would not succeed.

The children were also asked if they thought they were able to influence their friends when talking about animal abuse. Fourteen children think they would be believed by their friends. However, half of them will need proof (photos, film) to convince them. Two children will tell their friends, but will not try to convince them (*"If you do not want to believe me, then fine. I know it is true."* (17)) Two other children do not even think it is worth mentioning animal abuse, although they know abuse is wrong (*"You do not really need to know what happened, just that it is wrong, if true..."* (13)).

Linking behavior to animal use

Many children had difficulty understanding the questions about the consequences of their actions. Most of them were not able to tell what the consequences would be for the animals itself (or their usage), if they would or would not go to the circus. Even after explaining the question, many were not able to answer it. However, eight children did understand the question right away. Six of them believed that the more people went to a circus, the more animals were used, because more money was earned that could be spent on other animals. When less people visit the circus, there will be less money to afford those animals. In that case, the animals would be set free. Two children believed that the more people went to the circus, the more money was earned that could be used to buy more food for the animals. An interesting thought, since they link a visit to the circus with positive consequences, while the other six linked it to negative consequences for the animals.

"Well, I think so...that's because we...just...because sometimes the circus asks a lot of money for a ticket. And then maybe they can...I hope they will...That they will buy better cages en better food." (17)

Authority

The animal protective services are seen as most reliable authority concerning the treatment of animals. Only one child ranked them in 2nd place. Friends are the least reliable. At least fifteen children ranked them in 4th place. The main reason why both teachers and friends are not believed that easily, is that they lie a lot. Parents scored higher than teachers, because of the close bond between the child and its parents. Why then did the animal protective services score higher than their parents? Their response was that the animal protective services know what they are talking about, since they investigate many cases and take care of animals.

Authority	Points given*	Times graded 1 st	Times graded 2 nd **	Times graded 3 rd **	Times graded 4 th
Dierenbescherming	<u>79</u>	19	1	-	-
Vader/moeder	<u>56</u>	1	15	3	1
Meester/juf	<u>41</u>	-	5	11	4
Vrienden/vriendinnen	<u>25</u>	-	-	5	15

*Points were given as follows: ranked 1st =4 points, 2nd=3 points, 3rd=2 points and 4th=1 point.

**One boy could not choose between his parents or teachers and thus placed them both on 2nd place.

“Well, I trust my mom and dad more than my teacher, because...my mom and dad are...real family and so I really believe them.” (12)

Interviewer: Why do you place your friends 4th?

M: Well, they are joking a lot, actually...about animals and stuff.

Interviewer: And why do you place your mom and dad above your teacher?

M: Well, I just really trust my father and mother. And my teachers joke around sometimes. (17)

Communication

Children were asked to tell how they would like to be taught about animals and nature. Most children chose **more** than one option. Two children would like to read about it. Nine children would like to hear about it: from their teacher (5) or from a professional (4). However, most of the children (14) would like to ‘do’ something: an excursion (9), surfing on the internet (3) or working on a project (2). Excursions mentioned were: the zoo (7), a shelter for homeless animals (1) and a museum (1). Of the children who like to go on an excursion, six would like to be informed by a professional/employee of the zoo/shelter/museum, two chose for their teacher and one just wants to look around by himself.

“Well, I’d like to be taught by going to a zoo or something like that. To find out how animals live in the zoo. And then look at films that show how they live in the wild.” (14)

VIII. Literature study

Communicating with children about the use of exotic animals in entertainment

In order to find out how information about the use of exotic animals in entertainment should be communicated to children, in such a way that it influences their attitude and behavior concerning this subject, several main questions were developed that need answering:

1. What are ethical, biological (ethological), and environmental education considerations about this specific usage of animals in comparison to other usages, and what consistent and convincing viewpoint can be derived from that?
2. How are family members and pets of influence on the child's behavior toward (exotic) animals and how do they perceive their own (and others') control on their intentions?
3. What do children think of the use of exotic animals in entertainment and are they able to link the captivity of animals to such usage?

The first question will be answered by studying the literature and by interviewing several experts on this matter. The second question will partly be answered by a literature study, but will mostly be covered by interviewing children between the age of 10 and 12. The third question will be answered solely by interviewing these same children.

Interviews

Experts

In total, four experts have been interviewed and asked to their ideas about the use of animals:

Monique Janssens

Master in Applied ethics, Communications advisor and writer of the book *Dieren en wij*.

Frans Stafleu

Veterinary surgeon, ethicist and member of the Animal Experiments Committee (DEC).

Art Alblas

Independent Higher Education Professional and expert in nature education.

Hans Hopster

Ethologist and Professor at Van Hall Larenstein University for Applied Sciences.

These experts shed their light on the subject from a professional point of view. Their ideas were compared with views from other scientists, which contributed in answering the first question.

Children

In total, twenty children (selected from two schools) were interviewed in pairs. The children varied in

sex and age. Two children were Turkish, all others were Dutch. The ten interviews each took about 30-45 minutes. Their view of wildlife and nature contributed in answering the second and third question.

Finding a suitable target group

The developing child

Piaget (1928) distinguishes four stages of development in the growing child. The first stage is the *magico-phenomenist* stage which concerns 0-3 year olds. In this stage it seems that the primitive causality is at the same time both phenomenist and quasi-magical because the child does not make any distinction between his self and the external world. Children in this stage of development believe that the stars and clouds follow them because they want to do so (animism). The second stage is the one of *moral explanation* and concerns 3-8 year old children. During this stage the child will learn to distinguish his self from that of others. He will remain very phenomenist, but to a lesser degree than previously. Although the child still thinks that the stars follow him, he will believe this less easily for clouds. In addition, he will also situate both the stars and clouds higher in the sky than before. In the third stage of *dynamist explanations* (8- to 10/11-year olds) the child will start to see the differences between living things and machines. While machines are controlled by man, natural beings have the ability to move at least partly on their own. The child will also consider natural beings as having strengths, activities and spontaneity. In the last stage, the stage of *mechanical explanation* (starting from 10/11 years old) the child will develop the ability to reason. They will start explaining phenomena such as the natural movement of rivers in a more mechanical way, such as adults do. Note: certain signs announce that this stage can be reached earlier in life, starting from age seven to eight.

Expanding the theory of Piaget, Kohlberg (1973) presented a "moral dilemma" to 72 white boys aged seven to sixteen. The children had to make a choice about whether stealing a drug in a fictional story was justified or not. The children had to motivate their choice. From the results of the study Kohlberg constructed a model stating that there are six stages of moral development. These stages can be grouped together into three levels of two stages each: the pre-conventional, conventional and post-conventional level.

The pre-conventional level is most common in children and only concerns the self in an egocentric way. In the first stage (punishment-and-obedience orientation) the child knows what is good and what is bad, but only because it interprets these labels in terms of punishment or reward. He is not yet able to reason why something is good or bad. In the second stage (instrumental-relativist orientation) the child starts to see his own needs and occasionally those of others. Elements of fairness and reciprocity are present, but only in a basic manner of 'I'll help you, you help me'. They do not help others out of loyalty, gratitude or justice. The conventional level is mostly seen in adolescents and adults and concerns maintaining the expectations of the individual's family, group, or nation is perceived as valuable in its own right, regardless of immediate and obvious consequence. In the third stage (interpersonal concordance orientation) the young adolescent starts to see that good behavior is that which pleases or helps others and is approved by them. In the fourth stage (law and order orientation) authority starts to play a role. The young adolescent knows that right behavior consists of doing one's duty with respect for authority. The third level, the post-conventional level is only seen in adults. Since adults are not a target group in the upcoming research, this last stage will

not be considered any further.

Carol Gilligan (1982), a feminist, ethicist and psychologist criticized on Kohlberg's theory in that he only used boys in his research. She compared an 11-year old boy with an 11-year old girl when they were resolving Kohlberg's dilemma about a man who had to choose between stealing a drug or letting his wife die. Gilligan showed that both children resolved the dilemma in completely different ways. Where the boy used logic and law, the girl used communication in relationship. What's more is that the girl's moral judgments appear to be a full stage lower in maturity than those of the boy. Gilligan then compared another boy and girl that had to describe a situation in which they were not sure what was the right thing to do. Again both children resolved the situation in completely different ways. According to Gilligan this not only shows that Kohlberg's theory cannot be applied to girls, but also that contrasting images about hierarchy exist in children's thinking about moral conflict and choice. The differences of these views go against this developmental theory of ordering differences in a hierarchical mode.

Elliot Turiel (1983) stated that Kohlberg's theory itself needed substantial adjustments. In his domain theory, Turiel distinguishes the concept of developing morality from that of convention. Concepts of morality and social convention emerge from the child's attempts to account for qualitatively differing forms of social experience. He gives two examples of how a 4-year old child differs in commenting on morality and conventional issues:

Moral issue:

Did you see what happened? Yes. They were playing and John hit him too hard.

Is that something you are supposed to do or not supposed to do? Not so hard to hurt.

Is there a rule about that? Yes.

What is the rule? You're not to hit hard.

What if there were no rules about hitting hard, would it be all right to do then? No. Why not?

Because he could get hurt and start to cry.

Conventional issue:

Did you see what just happened? Yes. They were noisy.

Is that something you are supposed to or not supposed to do? Not do.

Is there a rule about that? Yes. We have to be quiet.

What if there were no rules, would it be all right to do then? Yes.

Why? Because there is no rule.

Kohlberg's theory tends to be a single developmental framework, while according to Turiel social normative understandings are coordinated by several age-related efforts children make during their development. Therefore, there exists much inconsistency in the judgments of individuals across contexts, according to the domain theory. This allows for more morally (fairness and welfare) based decisions from younger people than would be expected from Kohlberg's theory.

Conclusions

With these researches in mind, the most suitable target age group was formed by children between the ages of 8 and 12. Children below 8 years old are not or just able to know what is good or bad because of the consequences good or bad things have for them personally. Because of that, they could never explain why a bear should not be doing tricks in a circus, for example. Children of 13 years and older will face adolescence. In this phase of development a lot of things change in their lives and they start becoming an adult and as a result think like one. For this research we were only

interested in children. However, much criticism has been expressed on Kohlbergs' theory, since he only tested boys. Not only every individual develops in its own way and pace, also a lot of differences exist between boys and girls. Despite this criticism, the general idea of Kohlberg's theory seems correct. No matter what target age group was chosen, there is always a chance that some children appear to be younger or older in their way of thinking, than the rest of the group. Nevertheless, this should not pose a threat since we have chosen this target age group out of practical reasons, not because of the fact that we do not want younger children to participate.

Can children be interviewed?

Interviewing children can be of great importance to get reliable results about topics concerning children. However, because it was believed that children lack the verbal skill to effectively communicate on most issues, parents and caretakers were the ones focused on in such research. Later, it was found that children as young as 3 years old can give graphic descriptions and have excellent recall of experiences (Docherty *et al.* 1999). However, in addition to gender differences, there appear to be age-related trends regarding the type of event of interest. Young children, especially those less than 6 years old, may withhold information about unpleasant experiences because they do not want to elicit a negative response from the interviewer or others who might hear what they say. Cameron (2005) thinks that children under the age of three can hardly be interviewed, since they are unlikely to have sufficient language, which raises challenges for the interviewer. Children between three and five years old can be interviewed, although the interviewer has to keep in mind that the child's ability to communicate may lack logical sequencing. When a child reaches the age of six, it usually begins formal education which is associated with greater logical thinking. This makes children from six years and older suitable interviewees. However, full communication competence is unlikely to have developed in children until around 10-12 years. Before then, problems with grammar, syntax and articulation may cause misunderstandings between the child and the interviewer.

Conclusions

Considering these researches, the most suitable target age group was defined by children between 10 and 12 years old. Although children from 6 years and older could be interviewed, the best results were most probably acquired by interviewing children from age 8 and up, since they have started to develop full communication competence and are able to motivate their answers giving clear arguments.

How to interview children?

It is important to find out how children experience things by interviewing them, not by relying on adult interpretations of what they might think (Eder & Fingerson, 2001). For instance, we adults do not know how children interpret the messages they receive through books, magazines, television and internet. When interviewing children it is important to keep in mind that there is a power imbalance, meaning that children have lower status than adults. They are taught to listen to, respect and obey adults. To reduce this imbalance, Eder & Fingerson suggest that children should be interviewed in groups rather than as individuals. Children are more relaxed when they are accompanied by a peer and feel more comfortable as they outnumber the interviewer/adult. To obtain more valid responses and to strengthen the analysis of the interview data, doing group interviews should best be combined with other methods such as field observation, and individual interviews. Through

observations, the researcher can assess some of the basic communicative norms and patterns that children use. Also the researcher's understanding of the children's cultural and social background will be increased. A final important thing to keep in mind when interviewing children is to represent youth in their own terms and language used, in order to maintain their power in the research interaction. Using quotes of other participants during the research itself can also help in maintaining their power, or as Eder & Fingerson say: "*As interviewers, our goal is to learn about the participants' worlds in their own terms instead of translating these words into our own language*".

Waterman *et al.* (2001) interviewed 5- to 9-year-olds and adults to investigate whether the question format affected the tendency to speculate. First, they say that children provide less information than adults, but the amount of provided information can be increased by asking them more specific questions. The accuracy of it, however, is as high as in the information given by adults. The results showed that the younger children (5 and 6 years) tend to speculate more on questions that were not answerable, than the older ones whom scored as high as adults. Speculation is more common in closed questions than in wh-questions (what?, where?, when?).

In addition to what Eder & Fingerson described about interviewing children, Cameron (2005) outlines several other points. She says that large words should be avoided in the interview scheme. The scheme on itself should only serve as a guide to assist the interviewer, instead of serving as a blueprint of questions that should directly be asked of the child. To make the child feel comfortable, the room in which the interview takes place should not contain things that can distract the child. Also both the interviewer and child are to sit on an equal level and the interviewer should avoid sitting behind a desk as this may remind children of authority figures which discourages them to talk freely. Young children also often have limited understanding about the reasons for their involvement in the interview process. With that in mind, describing the interview purpose is important. When told about the purpose of the interview, it is also necessary to offer the child ideas about how to deal with the interviewer. For instance, the interviewer could say that there are no wrong answers to give, so the child can speak freely. Finally, to encourage the child's free narrative, Cameron gives numerous examples, such as maintaining eye contact, using nods and sounds to help get the conversation rolling and to begin gently with the interview to create a friendly environment.

Conclusions

The children were interviewed in pairs to make them feel comfortable and to reduce the power imbalance. While combining several methods was preferred, there was not enough time to observe classrooms prior to the interviews and so this was not be done. During the interviews children's terms and language was used in such a way that participants felt comfortable. The interviews did not contain any closed questions, since the purpose of the research was to collect information about the thoughts and ideas of the children. Depending on the answers children gave, the interview scheme was mostly used as a guide, although all questions on it were asked. To make them feel comfortable, the interviewer sat on the same level as the child and encouraged the child to talk freely. Cameron is not clear in defining 'young children'. At the end of her article she talks about "young children between the age of three and five", but that does not mean that children of six and seven years old are not 'young' anymore. This makes it hard to understand at what age children have "*limited understanding about the reasons for their involvement in the interview process*". Nevertheless, every child was told about the purpose of the interview.

Animal experiments and -husbandry versus animals in entertainment - the ethical, biological (ethological), and environmental education considerations

There are many factors that need to be considered when defining a consistent and convincing viewpoint about the use of exotic animals in entertainment. Therefore, this form of animal use will first be compared to other usages, such as animal used in biomedical research and animal husbandry. Second, the use of exotic animals in entertainment will be evaluated in view of ethical, biological (ethological) and environmental educational factors.

Animal experiments

We humans have been using animals in many ways, for centuries. Not until about 50 years ago, people in western society started social ethical revolutions. Moral issues as civil rights, homosexual rights and antiwar activism became popular. The support for animal welfare grew as well, which only in the U.S already led to dozens of bills still pending today (Rollin, 2011). One of the bigger issues concerning animal welfare is their use for medical purposes. Many animals used in experiments experience pain and stress. When the goal of the experiment has been reached, the animals are killed as required by law. Despite their suffering, animals are still being used since humans might greatly benefit from the results of such research. Animal research can lead to the development of medicines and a better understanding of how certain diseases evolve. The Dutch Biomedical Primate Research Centre (BPRC), for example, studies the development of AIDS and arthritis in animals, in order to learn more about the mechanisms of it (BPRC, 2012). This hopefully leads to a cure for these devastating diseases. However, biomedical research is still a subject of debate with respect to true value (Kostomitsopoulos & Đurašević, 2010).

How does animal use in entertainment relate to animal use in biomedical research? Clearly, they share the discussion about whether animal usage for the purpose of man, should be allowed. But in what way do they differ? And do these differences require different solutions? In both sectors there is much to gain for man. In case of biomedical research, cures can be found and therapies improved. In case of entertainment, people experience animals from close by and might learn from them by observing their behavior. However, these gains cannot be weighed equally. While cures and therapies influence human life, and thus have a high extrinsic (instrumental) value, being entertained by animals hardly makes people more healthy. Also, animals do not suffer equally in both sectors and even within one sector one animal might suffer more than the other. As a result, both branches of animal use should be judged on a different level and by different criteria.

Animal Husbandry

Another branch of animal use is the one of animal husbandry. Many animals are kept and bred in stables on farms to provide humans with meat, wool and milk, for example. Also in this sector more and more people demand more strict regulations to make sure animal welfare is guaranteed. The responsibility of the farmer is to make provision for good welfare through good husbandry. However, he cannot *ensure* good welfare (Webster, 2001). As Lund (2002) found out: *“the dilemma faced by*

organic farming in relation to animal welfare is how to combine the ecocentric position that gives priority to sustainability and environmental concerns, with the aim to secure the welfare of the individual animal.” Therefore, it will be difficult to reach consensus about how to improve animal welfare, without compromising the benefits of their use.

The relation between animal husbandry and animal entertainment is that all animals used, have a certain extrinsic value, that are of comparable sort. We do not need animals to entertain us in order to feel good, as well as we do not need to eat meat or wear woolen clothing in order to stay healthy or warm. However, we do like to be entertained and we do like to eat meat. This makes their extrinsic value reasonably high, although not as high as the values attributed to animals in biomedical research. Nonetheless, differences between these two branches exist as well. The animals used in animal husbandry are domesticated, while many animals used in entertainment are exotic. Domesticated animals are used to human contact, where exotic animals are not. Also, in husbandry many animals are killed, while in entertainment this only happens sporadically.

Animal welfare becomes more and more important to many people. The three branches of animal use (biomedical research, husbandry and entertainment) therefore, currently find themselves in a situation where they have to face the opposition that demands improvement of animal welfare. While the reasons for the use of animals differ in each sector, they all have to deal with animal welfare issues.

Ethical considerations

Empirical findings alone cannot prescribe what is the morally right to do. Given the same (ethological) data, but drawing on different (moral) value arguments, people may arrive at radically different conclusions about whether they would endorse a particular animal usage. In order to achieve a successful communication about moral issues, such as whether some form of animal usage is acceptable, we will need to understand the moral value systems our audiences might have with regard to animal usage. From an ethical perspective, the major questions might be:

- Under what conditions would animal suffering be regarded as (un)acceptable, by what criteria?
- How do I weigh the consequences of my own actions in determining what to do?

Although each individual, and each animal activist group, might hold different opinions about whether a particular form of animal usage is acceptable, most of their reasoning patterns can be categorized in only a few major ethical frameworks. The most notable contrast, which also divides the animal rights movement, might be between utilitarian and deontologist positions. The first focuses on maximizing good outcomes for all participants, the second focuses on a priori criteria to determine whether a behavior is intrinsically good or bad. Both frameworks are monist in the sense that they derive their reasoning from a single moral principle, and adherents of one framework will reject the arguments of the other. As a third avenue, I will distinguish pragmatic pluralistic ethical frameworks. Such frameworks acknowledge that, in practice, people often apply different moral arguments dependent on the situation.

In the sections below I will base on a literature review and expert consultations to discuss the major frameworks and their applications to animal usage. I will argue that argumentation in line with a pragmatic pluralistic framework might be most fruitful to communicate with different audiences.

A last important ethical issue is about where to draw the line between animals that should not be used in entertainment because of the possibility that they might suffer, and those that hardly experience any negative consequences of their usage and so can be used on demand.

Animal ethics is a broad concept and covers other, smaller concepts such as animal welfare and animal rights. While welfare and right theories might seem similar to each other since they both aim to improve the living standards of animals, these two concepts are actually quite different. While animal welfarists seek to reduce animal pain, fear and hunger, animal rightists categorically oppose the human use of animals and demand abolition of most forms of animal use (Francione, 2008). As a result animal welfarists cannot be animal rightists and vice versa (Schmidt, 2011). This makes the consideration of ethical problems concerning animal use in the entertainment more difficult, since both parties have their own ideas of what should and what should not be allowed in treating those animals.

Utilitarianism

In animal ethics *utilitarianism* is a frequently used concept. According to utilitarian theories the right action to choose is the one that results in the greatest overall benefit for every concerning sentient human or animal. One of the founders of this theory is Peter Singer. In his book *Animal Liberation* (1975) he states that: “all sentient creatures have the same stake in their own existence” and “the only relevant moral criterion for discrimination for or against a species is the capacity to suffer”, leading to the conclusion that many animals should not be allowed to be used by man, since they can suffer.

Animal welfarists, also called Reformers (Herzog, 1990) aim at balancing the interests of animals with those of human beings (Shani *et al.* 2008). They can be seen as supporters of Singers’ theory, since they accept some animal suffering if the benefits to all animal species outweigh the pain and suffering of that single animal. A performing animal may suffer from the neglect of its owners, but at the same time entertain lots of people. Their pleasure and thus the benefit for all these humans having fun, might overrule the pain and suffering of the animal and as such could lead to the conclusion that animals may be used by humans. However, welfarists also aim to reduce the pain, fear and hunger of the animals to a minimum, and might therefore disapprove of such animal usage. Monique Janssens, an applied (animal) ethicist is one of Singers’ supporters. She admires his ideas by saying: “*He reasons on a rational, step-by-step basis and does not reject an action in advance (...) that is why I think he is right.*” (personal communication, November 29th, 2011). About the use of animals she says: “*I do not mind killing an animal as long as it can be proved that it will not suffer*”. This suffering is hard to prove in many cases, especially in circuses, since not much is known about the conditions the animals live in. However, one can imagine that doing tricks is not natural behavior for exotic animals, at least. “*I think we should only look at the benefits and the suffering it causes. I do believe much suffering is involved in this and so should weigh heavily*”, Janssens says about the usage of animals in entertainment. Because the amount of benefit and suffering differs in every case, all cases should be evaluated uniquely. Therefore utilitarian’s do not (dis)approve of using animals in entertainment, in advance.

Deontology

A more radical movement is that of the animal rightists (deontology), or animal liberators (Herzog, 1990). The animal rights movement is led by Tom Regan, a philosopher who specializes in animal rights theory. This theory holds the idea that at least some animals have certain rights such as the

right not to be harmed. According to animal rightists, the use of such animals for the benefit of people, is morally wrong. In other words, the actions themselves are judged on morality. When an action is morally wrong (e.g. causing pain to an animal) then the animal should be left alone, no matter what the consequences are. To determine which animals have these fundamental rights, Regan (1983) argues that the criterion for this is the *inherent value*. He states that all sentient creatures have inherent value. Thus, those creatures are to be treated with respect and should not be used by man, whatever the purpose may be.

The main difference between the theories of Singer and Regan, is that Singer weighs all the actions' consequences for all the animals (including humans) involved, while Regan only considers the individual that has to deal with the action. While Singer wants to improve the conditions under which animals are used, Regan wants to abolish every form of animal usage. To underline this view Regan says: "It is not bigger cages we want, but empty cages. Anything less than total victory will not satisfy us!" (Regan, 1988). AAP's vision is comparable to Regan's view. Part of their mission statement says: "*AAP endeavors to enhance the well-being of exotic and non-domesticated animals...*". According to AAP, only the animal's welfare is of importance. They therefore 'empty' cages and rescue animals that do not fare well: "*...we house animals from all over Europe. They have been confiscated, abandoned or offered by private owners as a result of illegal trade, were being exhibited in illegal zoos or used in biomedical research or the entertainment industry.*" (AAP, 2012)

Critique on deontology

Besides being a close friend to Regan, Carl Cohen is a fierce rival of the animal rights movement. He states that animals have no rights at all, since the concept of rights is essentially human (Cohen, 1997). Animals cannot see the difference between what is right and what is wrong. Or as Cohen says: "Right is not in their world". Personally, I do not agree with Cohen for several reasons. First of all, Cohen basically says that the concept of rights just happens to be human. But it does not prove that this is the rightful argument against animal rights. Besides, humans are also animals. So why should we have rights, while (other) animals should not? Cohen does say, however, that we humans have certain obligations toward animals. A dog owner has the obligation to take good care of its dog by exercising with it on a daily basis, or offering veterinary care when necessary. Although the pet has no right to demand such care from its owner, the owner has the obligation to provide in this. I agree with Cohen on this point. He also gives us an example of his own son. He says that, as a father, he is obliged to help his son where he can, if he wants to study veterinary medicine, but that his son has no right to demand such help in terms of a right. He concludes that the claim that rights and obligations are *reciprocals*, that *every* obligation flows from another's right, is false. This may be true, but his son still has other rights, such as the right not to be harmed. In other words, the dog may have no right to demand certain care from its owner, but this does not mean the animal has no rights at all.

Second, Cohen tries to strengthen his idea by posing a thought experiment about a lion that attacks a baby zebra, in order to feed his cubs. If, so he says, the zebra had a right to live, we should have intervened. In fact we do not, which proves a difference in moral stature between a human and a zebra. Animals do not distinguish in what is right or wrong and thus they have no rights, Cohen concludes. However, I believe that just this fact of their inability to distinguish between right and wrong behavior, ensures that we humans do not have to intervene in such a situation. They do no wrong, as Cohen would agree and so, seen from a human perspective, it does not matter (cruel as it may sound) whether the zebra escapes or not. In this case, the animals do not need rights indeed,

but this is only because humans do not play a role in such situations. However, we do play a role when we use animals for entertainment purposes and so we should grant rights to the animals. We know what is right or wrong, not only for ourselves but also for other animals. Who are we then to deny them their rights, even when they are not aware of it? The extent to which we may use animals for entertainment purposes, will be limited by granting animals certain rights. This does not apply to a world in which we only have certain obligations to animals. Despite all this, I do not agree with Regan as well. I do see that animals have rights and that we have to take them into account when a decision about the use of an animal has to be made. However, abolishment of all animal usages (whatever the reason may be), is not realistic. Besides, using an animal does not always mean that the animal will be harmed. A dog might like to perform in front of an audience and can be taken good care of at the same time, for example.

Individual versus population

So far, I have discussed two theories. One of those theories (utilitarianism) weighs all consequences a certain action has, while the other (deontology) assesses the action itself. But what about the consequences of using an animal for the survival of that animal's species? In other words, how does the use of an individual animal relate to the conservation of the total population of that species? This is where the environmental ethics come into play. The environmental ethics viewpoint certainly overlaps on some points with utilitarianism, since both theories judge the consequences of an action. However, the emphasis in environmental ethics does not lie on all possible consequences, but only on those affecting the subjects' environment. Therefore, as long as the environment is not in jeopardy all actions that make use of animals, will be allowed. According to Shani *et al.* (2008) it is acceptable to use animals for any purpose, as long as it does not threaten the survival of a species or harm the ecosystem, as a whole. Since circuses, rodeos, bullfighting etc. are not considered to be in violation of environmental ethics, they should be allowed to use animals, even if the animals might suffer. According to Hans Hopster, professor and senior scientist on animal welfare, some performing animals are captured from their natural habitat, while most of the animals used in entertainment are born in captivity or are transferred from zoos (personal communication, January 23th, 2012). Therefore, the impact on the animals' species or its environment is marginal. This is a much used argument by circuses and zoos, to justify their usage of individual animals. Indeed, in view of the environmental ethics, they are right. Their way of using animals does not harm the animal's species or the ecosystem. However, such an argument cannot be used, since this applies to an entire species or ecosystem, which is of greater magnitude than the concerning individual animal. Since animal usage in entertainment does not affect species or ecosystems, the environmental ethics will not be elaborated on any further.

Differentiation between cases

Animal rightists disapprove of all animal usages. They do not differentiate between different forms. Animal welfarists, on the other hand, do differentiate between circuses, zoos, medical research and so on. In all cases, they will weigh the consequences of the animal usage, with results that differ for every situation. In general, the use of animals for medical purposes will probably find greater support than animal use in zoos, since more people are likely to benefit from medical research than from seeing animals behind glass or a wooden wall. Zoos on the other hand will be respected more than circuses, since zoos aim to educate their visitors and try to prevent certain animal species to go extinct, while circuses only aim to entertain the public. However, every situation differs from the other: where in one case only a single animal might be hurt in order to develop a vaccine that saves

many people's lives, there is another in which many animals might be hurt and even killed, only to save one child. It is therefore simply not possible to appoint the fields of animal usage that welfarists disapprove of. Every form of usage has to be assessed individually.

Ethical monism

Singer, Regan, Cohen and many others, think that their own way of thinking about animal ethics is the best way to deal with moral issues. Kupper & Cock Buning (2011) characterize these debates in animal ethics by ethical monism: the desire for a single and comprehensive animal ethic that will guide all our actions regarding animals and the human- animal relationship. They, and others (Keulartz *et al.* 2002, as cited in Kupper & Cock Buning, 2011; Beekman & Brom, 2007) propose to turn to a pragmatic, pluralistic approach to animal ethics, since a monistic approach oversimplifies the moral debate: *“First, it does not recognize the value of pluralism present in our contemporary societies. Second, it disregards the complexity of the morally problematic situations animal ethics is confronted with”*. To turn to such an approach, Kupper & Buning created four value frameworks (Use, Relation, Balance and Source) with ten main value categories (figure 1). These frameworks represent the range of animal values present in the reflection on animals in the Netherlands. The USE framework represents an “I-it” perspective, meaning that it is human-centered and animals are objectified to the level of its species. The RELATION framework has an “I-you” perspective. It recognizes the animal itself, but humans are more important. The BALANCE framework equals humans and animals. They are both part of the same system of life. The system as a whole is more important than the individual. This results in an “I-we” perspective. The SOURCE framework holds an “I-thou” perspective. The greater whole is of importance, but also the individual is recognized.

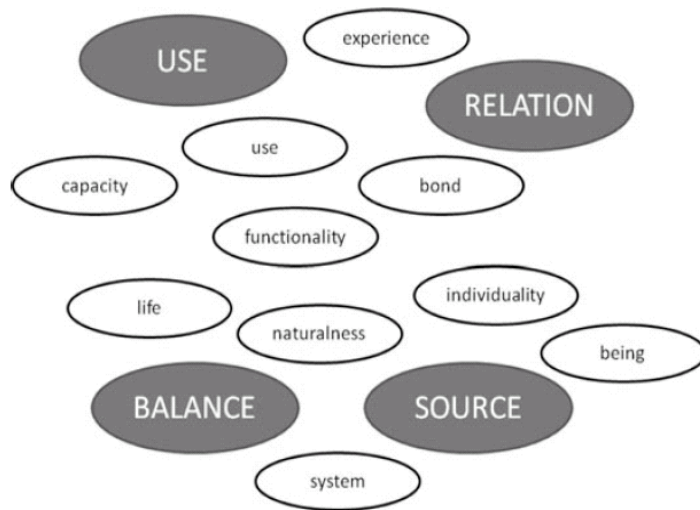

Fig. 1 The four frameworks (grey) and the 10 main value categories. All value categories are recognized in every framework. The relative importance of a value category in a particular framework is illustrated by the distance between the value category and that framework. “Naturalness,” for example, plays a role in the USE and RELATION frameworks, but is more profoundly present in the BALANCE and SOURCE frameworks (Kupper & Cock Buning, 2011).

These values can be used to understand the different relationships between different ethical positions, in this case the ethic of animal use. “Naturalness”, for example, has a different meaning seen from the USE perspective, namely that it forms a condition for reaching the human goal, than from the BALANCE perspective, where it forms a condition for a good life of the animal itself. Thus, these frameworks can contribute in finding more satisfactory ways to deal with animal issues, in this case whether or not animals may be used in entertainment.

The four distinctive moral value frameworks cover the variety of relationships between humanity and non-human nature, and thus can shed more light on the matter and might help in solving the issue. First off all, by acknowledging the fact that conflicts between incompatible values are

numerously present in our moral experience and occur not only between persons, but also within a single person, mutual understanding might be improved (Kupper & Cock Buning, 2011). Then again, one can see that others share the same conflicts of values. Second, according to Schön (1979, as cited in Kupper & Cock Buning, 2011) those values should first be reflected on, after which they should be restructured. By reflecting on one's own ideas about animal use and the possible differences with others' ideas about this same issue, it will be easier to restructure the values in such a way that both parties agree with it. With restructuring Schön means: *"responding to frame conflicts by constructing a new problem-setting story, one in which we attempt to integrate conflicting frames by including features and relations drawn from earlier stories"*. In this case it would mean using the features and relations from past stories comparable to the use of animals in entertainment, such as the story of killer-whale Morgan, or the release of penguin Happy Feet which stranded on a beach in New Zealand a few months earlier. Where Happy Feet was set free, Morgan was transported to an entertainment park. The features of both these and other stories can be reflected upon and will show that there are no values or ideas that can be marked as unreasonable beforehand. By reflection, restructuring and discussion, the philosophical relationships between different ethical viewpoints about animal use, can be better understood. This will help in reaching consensus about how to solve this issue.

Exotic versus domesticated

Is it ethical to use animals as entertainment? And if so, could all animals be used for such purposes, or should distinguishes be made between species? The value of an animal should be taken into account as well, if one wants to argue whether or not the animal can be used to entertain people. An animal can have an instrumental value, such as the economic value a circus animal has for the circus owners. When an animal only has such value, it can be argued that the circus owners should be allowed to use this animal, since it helps the circus to flourish. However, an animal can also have moral, intrinsic value, meaning that it has a consciousness and thus needs to be considered as a more cognitively developed animal than those only having instrumental value. Dr. Frans Stafleu, ethicist and expert on laboratory animals reasons in a pluralistic way. He considers most animals to have intrinsic value, and the welfare of the animal is extremely important when it comes to using that animal. However, he also thinks that one cannot disapprove of animal use in entertainment in advance. Every case should be evaluated separately. On the question whether distinction should be made between exotic and domesticated animals, he answers: *"Without a doubt. I can imagine that dogs work with humans in mutual satisfaction, without demeaning the dog, but when it's about lions and elephants I wonder what they are doing in here [a circus]"* (personal communication, December 21st, 2011). However, he is not sure what to do with exotic animals that are currently used in circuses. They should not be considered as exotic anymore, since they were born in captivity. They should not be killed, but they would also not survive when set free. These animals are therefore maybe better off in the circus. In general, when a decision has to be made about the use of an animal in entertainment, Stafleu says: *"The choice of whether or not animals may be used in circuses, should not be made at the expense of the animal itself. Preferably, the animal should like it as well."* However, it is hard to tell whether animals like performing or not.

According to deontologists, exotic animals should never be used in entertainment. *"However, the moment an individual exotic animal happens to be here [in the human world], we are immediately obliged to do something"*. Stafleu here refers to killer whale Morgan which stranded on a Dutch beach and which, after it recovered, was sent to an amusement park in Tenerife. It was thought this

would be the better choice instead of setting it free again, since it probably would not be able to survive in nature. However, recently, a coalition of scientists, philosophers and animal welfare groups stood up against the use of cetaceans in entertainment. They have come up with a declaration of dolphin rights which they hope will one day be enshrined in law (Macrae, 2012). They argue that every individual member of the cetacean order – whales, dolphins and porpoises – has a right to live and since these animals are so intelligent, they should be thought of as ‘non-human persons’, meaning that they may not be kept in zoos and waterparks anymore. This would also mean that whalers will be classed as murderers. The bill was presented to the American Association for the Advancement of Science’s in Vancouver, in order to get more scientists and members of the public on their side.

Conclusions

The existence of many ethical theories make it hard to define a single, consistent and convincing viewpoint, in such a way that it will be accepted by every individual concerned with animal use. Nonetheless, both utilitarians and deontologists pursue a goal which overlaps on some points. These ethical movements concord about the fact that many animals have a consciousness, for instance. This should be taken into account when considering the use of an animal. Furthermore, they agree that current standards for the treatment of animals are not strict enough and do not concern the feelings and experiences of animals. Therefore, they aim to improve animal welfare. However, a utilitarian will argue that the most satisfactory outcome is the one that creates the greatest overall benefit for every concerning sentient human or animal. Deontologists, on the other hand, want to abolish every form of animal use, since the usage in itself is considered to be morally wrong. In addition, deontologists believe that at least some animals have certain rights such as the right not to be harmed. Although I do believe that every sentient creature has a right to live in absence of pain and suffering, exceptions in using animals should be discussable when the benefits far outweigh the costs. Therefore, I propose to assess every case of animal use in entertainment on its own and in light of several ethical beliefs, as has been recommended by Kupper & Cock Buning (2011). Both the consequences for every individual involved as well as the rights of the used animal should be taken into account in this matter.

Biological (ethological) considerations

One can argue that an animal’s welfare is the only and most important thing that should be guaranteed when considering the use of animals, even more important than the flourishing of a circus. If it does not ‘fare well’ the circus owners should not be allowed to use it. In order to shed more light on the feelings and experiences a used animal has, this welfare must be defined first.

There are quite a few definitions of welfare such as ‘an animal’s ability to cope with its environment’ (Broom, 1991), or ‘the physical and psychological well-being of animals’ (Hewson, 2003). However, Blandford *et al.* (2002, as cited in Shani *et al.* 2008) give a more detailed definition. They state that there are five main obligations when using animals for the benefit of humans: ‘the provision of essential food, water and shelter, health care and maintenance, the alleviation of pain and suffering, and the ability to enjoy minimal movement’.

Nijland *et al.* (2010) asked experts on the welfare of animals in travelling circuses, to their perception of animal welfare. Results show that all respondents agreed that legislation on treatment

of animals in circuses is needed. An important note Nijland makes is about the fact that everyone involved, agrees that animal welfare must be guaranteed:

“The essence of the dispute is not whether animal welfare is important, it is about the level of welfare that is required: what people think an animal does and does not want and appreciate, what is natural, and what is and is not permitted morally.”

Although opinions about the level of welfare differ, it is important that an animals’ welfare is guaranteed, seen from an ethological perspective. Therefore, the five obligations of Blandford should be met.

Circus animals

Many animals are used to entertain people throughout the world. Information about circus animals is scarce, but estimates say that between 2400 and 5900 animals are used in Europe (Galhardo, 2005, unpublished report). In many cases the housing conditions restricts the animal in its normal behavior. A reason for the animal not being able to perform such behavior, may lie in the fact that many cages are only a fourth of the required size (Iossa, 2009).

Stereotypical behavior is an indication of infraction of an animals’ poor welfare and is often seen in animals that are confined in small spaces and are unable to express their natural behavior. Many (non-domesticated) animals such as elephants, giraffes and tigers that are kept in circuses, show such behavior (Gruber *et al.* 2000; Hummel *et al.* 2002; Krawczel, 2005). While shackled or confined in beast wagons, animals wait for their performance/training (Iossa *et al.* 2009). Their cages usually do not contain plants, or other objects that would alleviate some behavioral problems, like trees and perches. Mason *et al.* (2006) say that rich environments can help, in part, in reducing the occurrence of abnormal repetitive behaviors. Nonetheless, according to Iossa, cages are left almost empty due to their mobile life. Circuses have a limited ability to set up complex environments. Therefore, the cages are consequently impoverished.

Because of this unnatural behavior and many cases of animal abuse, China has already banned all 300 state-owned animal circuses (Planet Green.org, 2011). Recently, also the Labour party in Great Britain called for a ban on animal circuses. No less than 94% of 10000 respondents agree with the RSPCA that travelling circus life is likely to have a very harmful effect on animal welfare for many species, and thus want a total ban (RSPCA, 2011).

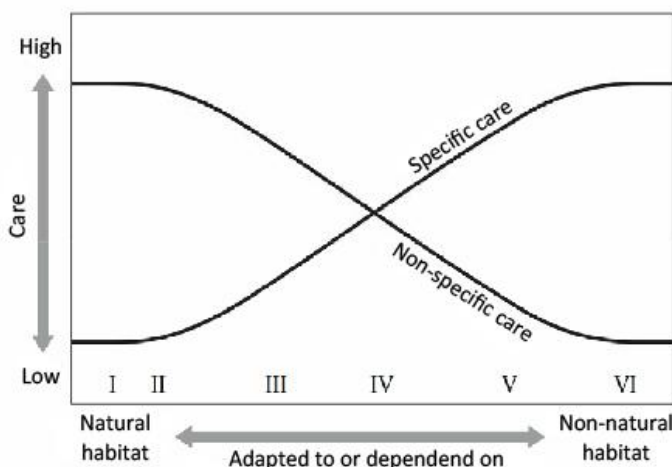

Fig. 2 The type of care depends on the situation the animal lives in (Keulartz & Swart, 2009).

Although many people are opposed to animal circuses, Zanola (2010) tested whether the assumption that visitors of circuses like circus animals appeared to be true. Based on 268 submitted questionnaires from circus visitors in Italy, he concluded that the frequency of consumption is related to the higher preferences for circus animals. What is more interesting, is that he found that younger and more educated people seem to be less sensitive to the claims of animal welfare organizations. If this is

true, animal circuses might find enough support to remain open. However, Zanola states that caution is needed in taking these conclusions for granted, since a relatively small number of circus visitors participated.

Animal care

The numbers of animals used in circuses in the Netherlands decrease by the year. However, in 2010 there were still 255 animals used in Dutch circuses (Wilde Dieren De Tent Uit!, 2010). In most cases, the welfare of many of these exotic animals is at moderate risk (Hopster *et al.* 2009; Keulartz & Swart, 2009). While transportation usually lasts more than 8 hours, it only results in little welfare problems for most animals, albeit moderate welfare problems are seen in horses and elephants. Although the risk is only moderate, animals might suffer. Hans Hopster, professor and senior scientist on animal welfare, argues that we need to distinguish between exotic and domesticated animals when it comes to using them in entertainment (personal communication, January 23th, 2012). He refers to Keulartz & Swart (2009) who developed a scale that shows what kind of care should be offered to animals to make sure they will be able to behave naturally (figure 2). The six classes represent all animals ranging from exotic animals that are in need of non-specific care (I), to domesticated animals that that need specific care (VI). With specific care, the authors mean *care focused on the species-specific and individual characteristics of the animal and the human environment in which it lives*. Since circus animals range from exotic to domesticated, their position on the scale is not unambiguous. Hopster says that some animals might not be considered 'exotic' anymore. Lions used in Dutch circuses, for example, are kept there for many generations. Generation after generation, the lions get more and more adapted to a life in captivity. They might even lose some of their natural instincts. Therefore, a certain level of domestication has been reached. Elephants on the other hand are not born in captivity. They are sometimes captured in the wild, but mostly come from zoos. As ethicist Dr. Frans Stafleu said: "If can be proven that elephants can live a better life outside the circus, the current situation should change." (personal communication, December 21st 2012). Hopster found such proof and considers elephants as exotic and non-suitable for entertainment purposes: "*We should not use elephants. In our study, we determined that elephants show much stereotypic behavior and circuses just cannot provide the elephants with what they need, namely a complex and social environment.*" There is always an underlying frustration to stereotypic behavior. Additionally, long-term stereotypic behavior could cause the animals to get sick (Mason & Rushen, 2006). However, Hopster also states that some short-term stereotypic behavior might prove to be a useful substitute for impracticable natural behavior. Iteration of fixed movements seem to induce a calming effect and it also lessens any negative effects that are caused by the lack of behaving naturally. Nonetheless, Hopster says: "*For me it is evident that stereotypic behavior is a signal that tells me that the animal and the environment in which it lives, do not fit together. (...) Where many stereotypic behaviors occur, something is wrong.*"

To prevent animals from showing too much stereotypic behavior and to care for animal welfare, regulations for keeping such animals were considered important. Therefore, in 2007, the Dutch Circus association (VNCO) drafted a set of guidelines. The animal protective services were asked to criticize on these guidelines, which eventually led to the 'Guidelines for keeping performing animals in circuses'. Unfortunately, circus owners are not obliged to follow these guidelines, which sometimes results in the violation of an animal's welfare. Hopster *et al.* (2009) recommended: *developing minimum legal standards for keeping and using animals in circuses. Furthermore, the Dutch Circus Association (VNCO) – in dialogue with the Association of Netherlands Municipalities*

(VNG) – should write a script for engagements in which matters as terms, the kind of ground, possibilities for outdoor housing and water and electricity supply are regulated. However, up until now neither the VNCO, nor the VNG developed such regulations.

Exotic versus domesticated

The 255 animals mentioned by Wilde Dieren De Tent Uit! (2010), are all exotic animals. If domesticated animals were included, this number would have been much higher. Why is it that distinguishes are made between exotic and domesticated animal?

To attend to this difference, one must first know what these words exactly define and what synonyms are commonly used. *Exotic* means ‘of foreign origin or character’ or ‘not native to the place where found’. Since lions, elephants and bears are not endemic in the Netherlands, they are called ‘exotic’. Another commonly used word for exotic is *wild*. Wild means ‘living in a state of nature and not ordinarily tame or domesticated’. The difference is that although exotic animals do not live in the place they are found, wild animals can. In the Netherlands for example, a fox is a wild, but not an exotic animal. On the other hand, there is the word *domesticate*, which means ‘tame’ or ‘to adapt to life in intimate association with and to the advantage of humans’. Domesticated animals, such as dogs, cats and pigs are used to live in the world of humans and they can be cuddled. Lastly, there are also semi-domesticated animals, such as horses. There are horses that are used to live in the human world, while at the same time, other horses live in the wild.

In this study the words *exotic* and *domesticated* are used, since these words refer to animals that are not native in the Netherlands and animals that have adapted to a life in the world of humans, respectively².

Foundations like AAP and Wilde Dieren De Tent Uit! focus solely on exotic animals when campaigning against circuses. The main reason for this has already been given: exotic animals are not used to come into contact with humans, let alone they have to perform for, and with them. Domestic animals, on the other hand, are used to humans. They seem to enjoy their company. Another reason for distinguishing between exotic and domesticated animals, is that exotic animals are not used to the behavior they have to show during a performance. It is not natural to them. In addition, when humans approach an exotic animal, the animal’s natural response is to run away from them. They cannot do so, when held captive. For these reasons AAP focuses on the use of exotic animals in circuses.

Zoos versus circuses

How are circuses doing compared to other forms of entertainment that make use of animals? Zoos, for instance, tend to be evaluated more positively than circuses, since the main purpose of zoos is the conservation of species, which cannot be said of circuses (Harris, 2006). The European Association of zoos and aquaria states: “to promote co-operation for the furtherance of wildlife conservation, through internationally coordinated breeding programs of wild animals and in situ conservation” (EAZA, 2012). By claiming that not only conservation, but also education is a benefit of animals in captivity, zoos try to justify any negative effects (Iossa, 2009). Question is, are zoos doing any better than circuses? The answer is yes. As Iossa mentions, cages and exercise pens in circuses are on average only 26% of the required size of zoo cages (both indoor and outdoor). In addition, The

² During the interviews with Dutch children, the Dutch words ‘wild’ (wild) and ‘huisdieren’ (pets) were used, since most children of such young age do not understand the meaning of the words ‘exotisch’ (exotic) and ‘gedomesticeerd’ (domesticated).

World Association of Zoos and Aquariums (WAZA) states that shows in which exotic animals are used, must deliver a sound conservation message or be of other educational value, should focus on natural behavior and should not demean, or trivialize the animal in any way. WAZA opposes to the keeping and transportation of animals under inadequate conditions, with which they refer to circuses. Travelling circuses confine their exotic animals in small cages to be carried on a long trailer. When a circus settles for a few days, these small cages are exchanged for larger exercise pens on site, which are connected to the small cage. Little else is known about these facilities and how the animals are treated. With these arguments in mind, zoos form a suitable alternative for circuses that make use of animals.

Nevertheless, this does not mean that zoos got it right. Here, animals enjoy more open and free space and in many cases there are no bars or glass walls between the animal and its audience. As a consequence ditches need to be created to keep the animals at safe distance. In the Netherlands, an elephant recently fell in such a ditch because of a fight between conspecifics. This raised the question about the safety of these naturally confined spaces.

Throughout the day, lots of people visit zoos and stand in front of the cages all day long. Therefore, animals do not have much privacy. In circuses the animals will see less people throughout the day, but the audience they get to see, will make more noise while clapping their hands, which can be stressful to animals (Iossa, 2009). Although there is no evidence, I can imagine that the ongoing music (sometimes played by a live orchestra) can be stressful as well. Also, no animal is chained in zoos, while some animals in circuses are.

All in all, zoos are doing better than circuses when it comes to the welfare of animals, although even in zoos an animals' welfare cannot always be guaranteed.

Conclusions

Animals used for entertainment purposes risk infringement of their welfare. Although the risks are only moderate since most circuses and zoos take good care of their animals, they should have access to essential food, water and shelter, health care and maintenance, in order to prevent this from happening. They should also be alleviated of pain and suffering, and should have the ability to enjoy minimal movement. If one of these things is not available to an animal, its owners are in violation of its welfare. Animals in circuses usually get the essential food, water and shelter they need. However, they lack the ability to enjoy minimal movement in many cases. Although rare, in some cases the animals suffer from abuse by its owners as PETA (2011) has shown. Also audiences are stressful to the animals. As a final and important note, animals are forced to behave unnaturally during their performance. Furthermore, differences exist between species. Some species, such as elephants, are more likely to suffer from performing activities than lions, for example.

Seen from a biological/ethological perspective, animals are better off in the wild. Therefore the capture of exotic animals from the wild and animal breeding for entertainment purposes should be prohibited by law, since animal welfare cannot be guaranteed. However, many currently used animals live a reasonably good life, since they are already used to a life in captivity, are taken good care off and might not survive when set free. Therefore these cases should be evaluated separately on whether or not these animals should be banned from circuses.

Environmental education considerations

*“For some of us, the experience of non-human Nature
is the most vivid recollection of young childhood”*

John Livingston (1994, as cited in Fawcett, 2002)

Environmental education is already part of the curriculum in many primary schools. The students learn about the flora and fauna in their environment, in their country and abroad. Also, phenomena like storms, solar eclipses, earthquakes, and hurricanes are discussed. The purpose of teaching this lies in the creation of an understanding in students about how things work in nature, and how they should live in and with it when they grow up. However, great variation exists in the way schools teach about this subject and therefore the knowledge and attitudes of students differ greatly from each other. In this part, the aims of environmental education, especially about how humans should treat exotic animals, will be discussed. I will also elaborate on how to frame such environmental lessons and I will evaluate the educational value of zoos and circuses. In addition, children are constantly confronted with commercials and advertisements, throughout a day. These factors are of influence on a child's attitude and will therefore be discussed as well.

There are many forms in which environmental education can take place. The easiest and least time-consuming way of doing this is inside the classroom. However, to experience nature first hand, one has to go outside. Therefore, such programs can take place on school grounds, during day field trips, or during activities that take several days. The question remains what the most effective way is in teaching about the environment, in order to create responsible and reflective attitudes toward the environment (particularly to animals in entertainment) in students.

Aims and outcomes

Before attending to the way of teaching, I would like to amplify on what should be taught. The focus of this study lies on the use of exotic animals in entertainment. Should students be taught in a direct way about this matter, by telling them about the pros and cons of such use, which leads to the conclusion that tells the students not to visit circuses anymore? Or should they be taught in a more indirect way by focusing on the exotic animals themselves (*How do they live? What do they need? How are we supposed to treat them?*), which hopefully leads to self-reflection on their visiting behavior and to a responsible and reflective attitude? As Dr. A. Alblas, Independent higher educational professional and expert in nature education, says the following about keeping children from visiting parks that use animals for entertainment purposes, through direct teaching: *“The use of exotic animals in entertainment concerns a moral problem. Such an approach can hardly be understood by young students.....students do not like to be told that their behavior (visiting places where animals are used to perform) is in fact ‘wrong’.”* (personal communication, October 26th, 2011). Margadant (1988) studied the way in which children perceive animals and nature, how a relation between a child and an animal develops, and how this relationship can be used for environmental educational purposes. She concludes: *“Children live in a symbiotic relationship with their lifeworld. Bringing the concrete reality into classroom, e.g. a living animal, makes an integrated education possible, in which the child is able to integrate new knowledge into its already acquired concepts”*. Alblas (1999) studied the didactical requirements for environmental education. He suggests that lessons in environmental education should be twofold. They should consist out of two main categories: *Personal* and *Exemplary*. *Personal* means that the student, increases his knowledge about what *he* considers to be important, in order for him to live the life he wants. The aim is both to

increase knowledge and to develop personal values. *Exemplary* means that knowledge gained within a specific context should be placed in several other contexts as well. By doing this, the student increases his conceptual knowledge and will become more flexible in using this knowledge. Alblas proposes to approach students in an indirect way in order for them to learn about the use of animals, implicitly. Still, such an approach does not guarantee that students will reflect on this themselves.

Outdoor-class programs

There are many ways to frame lessons about the environment. However, some are more effective than others. Dettman-Easler and Pease (1999) evaluated the effectiveness of residential environmental education programs in fostering positive attitudes toward wildlife. They led 697 fifth- and sixth-grade students participate in at least one wildlife-oriented activity at a residential facility. The students had to fill in a pre-, post- and delayed posttest questionnaire, containing questions about attitudes toward specific animals, the need of both man and animal and the ethics on human-animal relationships. A control group of 666 students filled in the same questionnaire, but had either no environmental education experience or took daytime fieldtrips. The results showed that environmental education activities that take several days can aid in changing students attitudes. Such activities are also more effective in fostering a positive attitude change than in-class programs. However, these changes retained for only 2-3 months. Therefore the researchers recommend schools to set clear goals and objectives for the residential programs and incorporate pre- and post-visit activities to reinforce the concepts emphasized in the program.

Despite the fact that outdoor-class programs seem to be very effective, not all outdoor activities are suitable for students to learn about nature. During this current study many children that were interviewed said that they would like to be taught about animals and nature by going to a zoo. However, Fawcett (2002) points out that relational knowing through direct experience of animals, differs qualitatively and sensuously from relationships with animals through indirect experience, with which she refers to visiting zoos and circuses. Schools should be well aware of these differences, in order to decide what kind of program makes the educational goals attainable.

Visiting zoos and circuses

The educational and entertainment goals set by zoos differ from those of circuses. Where zoos tend to educate their visitors, circuses mainly focus on entertaining people. In this paragraph these goals will be discussed.

Kellert (1987, as cited in Fawcett, 2002) found that zoo visitors are often negatively influenced by seeing captive animals. Their knowledge about animal conservation, biology or behavior does not increase and most of them do not wonder what that captive animal needs, feels or sees as well. Although most zoos have five primary goals: animal care, wildlife conservation and science, conservation education, the guest experience, and community engagement (AZA, 2011), these goals can be in conflict with each other as has been shown by several researchers (Hosey, 2005; Fernandez *et al.* 2009). Fernandez found that visitors want to interact with animals at close distance. This, however, induces much stress for many animals and thus visitors are kept from getting to close to the animals. In 1988, Finlay *et al.* (as cited in Fernandez *et al.* 2009) found that park visitors rate all animal species depending on the surroundings the species live in. The more naturally they were exhibited, the more positively they were rated. If students would be taught about exotic animals while experiencing them in their natural surroundings, this might aid the students in increasing their

knowledge, more easily. However, realizing this is hard, since exotic animals have no natural surroundings in the country they are held captive.

Circuses on the other hand mainly tend to entertain the public, while they also care about animal welfare. In view of educational purposes, circuses are not suitable to teach students about the animals that can be seen. This is because, during a show, nothing is told about the animals that are used. They perform to entertain, and not for educational purposes. Just watching an animal perform, does not, or only slightly increase one's knowledge about the performing animal, since most acts do not involve natural behavior. Although, animals can be observed from a close distance, there is no interaction with the animals whatsoever. However, the European Circus Association (2011) says: *"Coming into contact with animals in the circus helps educate people about the plight of animals in the wild and the need to protect them and their habitats."* I strongly disagree to this. How do visitors learn how animals live in the wild, only by observing performing animals? Regardless of whether ECA's statement is true, if during a show, nothing is told about the circumstances in which exotic animals live, let alone that a comparison is made with animals in captivity, the public will not see this. ECA argues that animals in the wild live shorter because of predation and diseases, and thus concludes that animals are better off in captivity. However, as several 10- to 12-year-old interviewees brightly said: "I'd rather live a short life in freedom, than a longer life in captivity."

Development of attitude

Throughout the day, children receive much information about nature and animals, which is presented to them in lots of ways, by various sources. All this information needs to be filtered by the child. What is important and what is not? Every child filters according to their own thoughts and beliefs and so contributes to his or her attitude towards nature. Later, when puberty sets in, animals and animal care seem to lose youngsters' interests. In her research, Fawcett (2002) found that when children become older, they seem to distance themselves from animals. She sharply says:

"It is perplexing, though, that as more live animals disappear we continue to inundate children with animal symbolism. We give them stuffed animals to cuddle up beside before they go to sleep, live animals as companions, elaborate zoo visits, endless animal allegories, stories, movies, and cartoon animals to teach them implicit morals and values while entertaining them. Then, as these humans "grow up" we encourage them to separate from animals, to disappear animalness from their lives, (unless they become field biologists)."

If society wants to educate children and create responsible attitudes toward nature that perseveres throughout their development from child to adult, we should focus on teaching at an early age, in natural surroundings and should not elaborate too much on zoos, circuses and television programs. Unfortunately, this may not be enough. You can teach a child to respect animals and maybe even that they should not buy any clothing that is made out of fur, for example. However, throughout the day it is possible the child comes across some (clandestine) advertisement, which might provide the child with information that is incompatible with what is taught in school. Therefore, children should be made aware of the existence of such advertisements, whether they are shown on tv as a commercial, or as billboards alongside the road. This may prove to be a difficult task. As many researchers have already shown, hardly any child under the age of 8 is able to understand the persuasive intent of advertisements and commercials (Oates *et al.* 2002; Calvert, 2008; Carter *et al.* 2011) Nonetheless, as Carter *et al.* show, the majority of 7/8-year-olds do understand the 'selling'

intent (i.e. the promotion of a product via presentation of its features and qualities in an essentially unbiased manner) of advertisements. Where this percentage rises to 90% in children aged 11/12, the knowledge of 'persuasive' intent (i.e. the attempt to increase a product's desirability via appealing techniques) develops more slowly. It was only understood by 40% of children aged 11/12, and even continues to develop until well into adulthood. Consequently, if one wants to create sustainable and positive attitudes towards animals and nature in children, advertisements and commercials should form a part of environmental classes.

Conclusions

If society wants children to learn more about their environment and nature, they should be taught at a young age. By learning about nature as a young child, they will learn to appreciate other life forms and how they should treat those during the rest of their lives. Also discussion about the methods organizations use to persuade children into doing something that goes against what is taught, should be part of such educational purposes. Additionally, close attention should be paid to the cognitive skills of children with regard to their understanding of the intentions advertisements have. I believe that the best results of creating a responsible and reflective attitude in children can be achieved by teaching them about (exotic) animals. I assume they will also implicitly reflect on their ideas about nature. In order for this to work, education programs can best be held outside the classroom in a natural environment. However, whether outdoor activities are an option, depends on the time and money schools have.

The influence of family members and pets on a child's behavior toward (exotic) animals

Until well into adulthood, children develop themselves to become the person they want to be. They gather knowledge, form opinions, and share experiences with others. By doing so, they develop attitudes toward all kinds of things, such as politics, and nature. However, a child does not go through this development on its own. It gets help from his parents and teachers, who raise the child to become a responsible adult with norms and values. He also shares his feelings and ideas with friends. Those friends in turn can either agree with their friend, or oppose to him and (in some cases) try to influence those feelings or ideas. Also religion, culture and pets might play a role in the development of a child, each on its own way. In this section, the influence of family members and pets will be studied and elaborated on. In addition, children will be asked to elaborate on their vision of who is in control of their intentions.

Pets

"If interactions with animals are as attractive and important to children as they appear to be, then it is the height of adult arrogance to assume that child-animal relations are somehow irrelevant to normal development."

Serpell, (1999)

Experimental research to the role pets play in a child's development is difficult to conduct, since it is not possible to force people to raise a pet while others are denied to raise one (Endenburg & Baarda, 1995). However, some researchers did conduct such research with interesting results. Paul (1992, as cited in Endenburg & Baarda, 1995) found that children develop empathy toward animals by

interacting with their pets. They learn to understand the feelings and needs of animals, which might contribute to a positive attitude toward them. While pet ownership contributes to pet-associated benefits (social competence, empathy and pet attitudes), pet bonding appeared to be a stronger determinant for such benefits (Poresky *et al.* 1989). Their significant results show social and intellectual development benefits that are associated with the strength of a child-pet bond. Although participants in their study were between 3 and 6 years old, and were therefore younger than the participants in the current study (10- to 12-year-olds), these results might apply to older children as well. Results of interviews taken for the purpose of this study, show that 65 percent of the participants own one or more pets (20% does not own one and 15% used to own a pet, but those pets died or were given away due to personal issues). All child pet owners said they are happy to have a pet, since they bring happiness and company. Those children that did not own a pet, would be happy to have one. While children do not seem able to elaborate any further on child-pet bonding and the effects it has on their attitude, many parents buy pets for their children because of the positive influence they think it has, on the child's development.

Besides keeping pets at home, they are sometimes kept in primary schools as well. Daly and Suggs (2010) examined teachers' attitudes and experiences about the use of animals in classrooms. Although the results of their study might be biased because only a small, proactive group of teachers participated, they found that most teachers believed that keeping animals in their classroom contributes to the empathy and social-emotional development of their students. The most common activities with pets involved caring for it and its home. According to Dr. A. Alblas, Independent higher educational professional and expert in nature education, such activities are extremely useful to create a positive attitude towards animals in students. He says: *"By telling the students that you are going to keep a rabbit in the classroom for example, they can think about how it should be kept. What does a rabbit like and want?"* (personal communication, October 26th, 2011). By letting children place themselves in the world of a rabbit (or any other animal) their empathy towards it most probably increases. They might implicitly learn about exotic animals in captivity as well. Or as Alblas says: *"Without referring to tigers, lions or any other circus animal, there is a good chance that the students carry this experience with them throughout their lives, while thinking: 'It is not about me being happy with an animal, it is about the animal being happy with its life'"*. In addition to what Alblas proposes, Myers *et al.* (2003) let children place themselves in the world of an animal. They wanted to find out what children (aged 4–14) think animals need, by letting them draw those animals and their environment. By asking children what they were drawing and especially why they were drawing it, the children elaborated on their own ideas of what an animal needs. This often led to a more detailed drawing, because the child added things on its own accord (e.g. grass that offers camouflage for the animal or trees which provide some shade). They conclude that the child's self-reflection on their thoughts of animal needs, aids in fostering ecological wisdom. Even more than any amount of scientific knowledge does.

Family members

Next to pets, who are seen as part of the family, also other family members are of influence on a child's attitude. As Poresky *et al.* already showed in 1989: fathers' and mothers' estimates of the quality of their home environments strongly correlated with the child's pet bond. Both the environment a child lives in and pet ownership seems to be of influence on the child's development. This home environment consists out of the child's parents, brothers and sisters and possibly other family members like grandparents that live in the same house. At young age, children receive much care from their parents. They believe that what their parents say is true. Therefore their trust in them is high, and they will take over their parents thoughts and believes at first. During interviews in this current research, children were asked to rank four possible authorities (parents, friends, teachers and the animal protective services). The authority placed on top was the one the children would believe the most, if, hypothetically, that authority would tell them that animals in circuses were, or

were not, harmed. In this case, the animal protective services were ranked in first place, which is not very surprising because of the contents of the message. Nevertheless, parents were ranked in second place, leaving teachers (3th place) and friends (4th place) far behind them. The reason for this was that many children cherished their close relationship with their parents. One which they do not have with their teachers or friends. This supports the idea that parents have great influence over their children, at least until they reach the age of 11-12. At this age they reach puberty. They start to develop into an adult with their own ideas and beliefs. Cooney & Uhlenberg (1992) found out that the support children get from their parents declines by age, reaching almost zero at the age of 30. The close bond persists, but the support is minimal.

Other factors

Film, written media and educational programs

Although pets and family members seem to have a strong influence on a child's attitude and behavior, they are not the only factors that play a role in their development. Eagles & Demare (1999) studied ecologicistic and moralistic attitudes in 6th-grade students. They found that film and written media are of great influence on environmental attitudes. Huxham (2006) states that filmmakers often make films about 'spectacular' animals in far away countries, nowadays. This means that children might learn more about the exotic species over there, than about those that live in their own neighborhood. An interesting thought since this was confirmed in the current study. Although, many children were able to name exotic animals like lions, bears and elephants, and could tell correctly why these animals are exotic according to them, about half of them believed that no exotic animal lives in their own country, let alone in their own neighborhood. This could mean that films and television programs are of great influence on children's thoughts and beliefs. Eagles and Demare also found that discussion about environmental issues have such influence. These discussions often take place during class, but can also be held at home. Nonetheless, a week-long Sunship Earth program at a residential camp did not seem to have any measurable effect on children's attitudes. However, they do believe that such activities are able to reinforce a child's previously adopted views and ideas about the environment.

Direct (interactive) experience

Swanagan (2000) studied factors that could be of influence of conservation attitudes and behavior of zoo visitors. Although he did not focus on children, the results apply to them as well. He compared visitors who had interactive experience with elephants with those who simply viewed the animals in their exhibit. He found that the ones who had interactive experience with the zoo elephant enhanced their prior knowledge and were therefore more likely to support elephant conservation than were visitors who had only passively experienced the elephants. While zoo professionals consider naturalistic exhibits capable of increasing visitors' affection for the animals (Finlay *et al.* 1988), Swanagan says: *"The closest approximation to a formal educational setting would require a longer and more controlled learning period, such as at elephant, sea lion, cetacean, and other wildlife shows."* However, he does assume that *"observing elephants at a circus is of considerably less value in conservation education than a zoo experience."* Two years later, Fawcett (2002) points out that relational knowing through direct experience of animals, differs qualitatively and sensuously from relationships with animals through indirect experience, with which she refers to visiting zoos and circuses. This makes zoos less appropriate for teaching purposes.

Whether or not zoo experiences do influence children's attitudes directly, they certainly induce at least some affection by many children. As I found out during interviews with children about animals

in zoos and circuses, almost half of them told they wanted to visit a zoo in order to learn about exotic animals. Or as a 10-year-old said: *“Well, I’d like to be taught by going to a zoo or something like that. To find out how animals live in the zoo. And then look at films that show how they live in the wild.”*

Huxham *et al.* (2006) studied factors that could be of influence on primary school children’s knowledge of wildlife. He agrees with Fawcett by saying that the best way of learning about animals is through direct ‘hands-on’ experience, which rules out zoo and circus visits. Huxham, based on Balmford *et al.* (2002), also concludes that children may lose, or cease to gain, capacity to identify wildlife in the last two years of primary education, since 9-year-old children proved to be better in identifying species, than 10- or 11-year-olds. They expand their knowledge of wildlife until the age of eight or nine, after which their level of knowledge became static or even decreased. However, I found out that the knowledge of children (aged 10 to 12) about wildlife was quite reasonable, although I could not compare this with children of younger age.

All in all, many factors are of influence on children’s thoughts and beliefs about nature. Direct contact with exotic animals is one of them, but also films and classroom discussions can contribute to a positive attitude toward wildlife and a child’s environment.

Who is in control?

We now know that many factors are able to influence a child’s ideas and beliefs. One of the most influential factors are the parents. They raise the child according to their own beliefs and are in control of their child’s actions, at least for the most part. Over the years, children will develop their own ideas and opinions that might conflict with those of its parents. Now, the question raises who is actually in control of the child’s actions when they reach the age of 10 to 12? By this time, they already learned much at school and from their friends. They do not always take their parents’ ideas for granted anymore and might want to act in ways their parents do not approve of. Stanisstreet *et al.* (1993) studied the attitudes of children toward animals. He found that about half of the children objected to the use of animals in circuses, because many children believed that circus activities demean animals. However, what was more interesting was the fact that he found differences in attitudes of pupils of different age groups. Younger people (11 to 12 years old) appeared to be more sensitive to animal issues than older children (15 to 16 years old). In the current study, I did indeed find that all children (10 to 12 years) at least to some degree, do care about animals. About half of them think they are in control when they want to go to the zoo, for instance. They would at least try to persuade their parents into taking them there, and half of those children think their parents might actually do so. When asked the other way around, if their parents wanted to visit the zoo, but they did not, they would all go with them in the end, except for one child who would rather stay home alone.

Most children believe that their parents are in control of their child’s actions. However, some children do feel they are the ones who are in control, at least sometimes. Some think they are able to persuade parents into doing something they want, while parents might not see it that way. Most of the children I interviewed did believe they would be able to influence their friends as well, and that those friends in turn would believe what the child was telling them. Thus, we must not underestimate even young children. They are sometimes smarter than one may think. Stanisstreet says: *“Some of those children are capable of reaching decisions about ethical costs and benefits of*

using animals”, which is quite remarkable for children of that age. Therefore, children seem to be able to actually influence people around them, at least to some degree.

Conclusions

Pets and family members are of great influence on children’s attitudes toward animals. Pet-owning children will learn to understand what an animal needs, by taking care of it. They will learn to respect animals and treat them accordingly. Parents’ ideas and beliefs are usually reflected on their children. When getting older, the children will combine these beliefs with their own ideas and experiences, which will result in a unique way of reasoning and a (somewhat) different attitude than its parents. Other factors that are of influence on children’s attitudes are television programs, educational discussions and direct experiences with (exotic) animals.

It is hard to say who is actually in control of the child’s actions. A parent is in control over very young children, but when they get older it seems to equal the child’s control. Some children believe they are in control, while others think their parents are.

Product development

Several aspects of both the use of animals in entertainment and the communication with children about this issue, have been addressed. In this paragraph these aspects will be evaluated, which will lead to several guidelines for developing a product that informs children about this form of animal use. In general, children should be informed of all facts about this issue, but should not be told how to reason or behave. By providing them the information they need, they should be able to reflect on their own behavior and ideas, which results in formulating their own opinion.

Ethics

In case of animal use, two main theories, utilitarianism and deontology, make it hard to reach consensus about whether or not humans should be allowed to use animals as entertainment. Even within one theory people hold different values and ideas. Furthermore, the difference between exotic and domesticated animals should not be left unnoticed, since domesticated animal are used to human company, while exotic animals are not.

It is important to inform children about the existence of different perspectives people take, when viewing the case of animal use. They should know that conflicts may arise while reasoning with others on a moral level. By informing children about the existence of multiple views with respect to moral issues, and by placing themselves in another person’s mind, one that reasons in a different way, the children should be able to reflect on their own ideas about the issue at hand, and might be more able to understand another person’s beliefs. Additionally, they will be able to argue why they think animals should, or should not be used by humans.

Ethology

Seen from an ethological perspective, wild animals are better off in the wild than in a zoo or circus. Due to the lack of space within the impoverished enclosures, and sometimes the neglect of an animal, stereotypical behavior is much seen in captive animals. In general, children are not aware of stereotypical behavior, and might even think it is normal for an animal to behave like that. However, not all animals currently kept in zoos or circuses might be better off in the wild. Some animals are

already kept for generations and have never experienced a life in the wild. Additionally, most animals are taken good care off.

We do not know what an animal feels and how it experiences its surroundings, which makes it hard to reach consensus about what should be done with the animals currently held in captivity. By informing children about stereotypical behavior and the differences between a life in the wild and in captivity, they can draw their own conclusions about what is best for the animal itself and what should be done with animals in captivity.

Education

Most children come into contact with animals at an early age. Many of them have pets. Therefore, most children learn to take care of domesticated animals and learn to show respect to them. However, exotic animals are only seen occasionally, when they visit a children's farm, zoo, circus, or when they watch television. As a consequence, children do not know much about exotic animals and the way they live either in the wild or in captivity.

By learning children about (exotic) animals, they will be able to develop a well considered attitude toward those animals, and implicitly reflect on their ideas about using animals as entertainment.

References

- AAP foundation (2012). Visited on January 12th, 2012 via: <http://www.aap.nl/english/wat-aap-doet.html>
- Alblas, A. (1999). *Onderwijzen voor een natuurbetrokken bestaan. Didactische uitgangspunten voor natuur- en milieu-educatie. Thesis.* University of Utrecht, the Netherlands
- Association of Zoos & Aquariums (2011). *Mission.* Visited on November 7th, 2011 via: <http://www.aza.org/StrategicPlan/>
- Balmford, A., Clegg, L., Coulson, T., Taylor, J. (2002) Why conservationists should heed Pokémon. *Science, 295*, 2367
- Beekman, V. & Brom, F. W. A. (2007). Ethical tools to support systematic public deliberations about the ethical aspects of agricultural biotechnologies. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics, 20*, 3-12
- Biomedical Primate Research Centre (2012). *De noodzaak van onderzoek op primaten.* Visited on March 8th, 2012 via: <http://www.bprc.nl/BPRCNL/L4/needprim.html>
- Blandford, D. Bureau, J.C., Fulponi, L., Hensen, S. (2002) Potential implications of animal welfare concerns and public policies in industrialized countries for international trade. In Shani, A. & Pizam, A. (2008) *International Journal of Contemporary Hospitality, 20*, 679-693
- Broom, D.M. (1991). Animal Welfare: concepts and measurement. *Journal of Animal Science, 69*, 4167-4175
- Calvert, S. L. (2008) Children as consumers: advertising and marketing. *The Future of Children, 18*, 205-234

- Cameron, C. (2005) Asking the tough questions: a guide to ethical practices in interviewing young children. *Early child development and care (175)*, 597-610
- Carter, O. B. J., Patterson, L. J., Donovan, R. J., Ewing, M. T., Roberts, C. M. (2011) Children's understanding of the selling versus persuasive intent of junk food advertising: Implications for regulation. *Social Science & Medicine*, 72, 962-968
- Cohen, C. (1997). Do animals have rights? *Ethics & Behavior*, 7, 91-102
- Cooney, T. M., & Uhlenberg, P. (1992) Support from parents over the life course: the adult child's perspective. *Social Forces*, 71, 63-84
- Daly, B. & Suggs, S. (2010) Teachers' experiences with humane education and animals in the elementary classroom: implications for empathy development. *Journal of Moral Education*, 39, 101-112
- Dettman-Easler, D., & Pease, J. L. (1999) Evaluating the effectiveness of residential environmental education programs in fostering positive attitudes toward wildlife. *Journal of Environmental education*, 31, 33-39
- Docherty, S. & Sandelowski, M. (1999) Focus on Qualitative Methods Interviewing Children. *Research in Nursing & Health*, (22), 177-185
- Eagles, P.F.J., Demare, R. (1999). Factors influencing environmental attitudes. *Journal of Environmental Education*, 30, 33-37
- Eder, D., & Fingerson, L. (2001) Interviewing children and adolescents. *Handbook of interview research*, 181-203
- Endenburg, N. & Baarda, B. (1995). The role of pets in enhancing human well-being: effects on child development. In Robinson, I. (Ed.), *The Waltham Book of Human Animal Interaction: Benefits and Responsibilities of Pet Ownership*. Courtesy of Waltham
- Ennik, A., Erp, P. van, Hopster, H., Meijberg, W., Poorthuis, M., Ruis M. (2011) Dierbare metgezellen. Domeinbeschrijving Dierenwelzijn. Veldwerk Nederland
- European Association of Zoos and Aquaria (2012). EAZA and Conservation. Visited on January 19th, 2012 via: <http://www.eaza.net/activities/Pages/Conservation.aspx>
- European Circus Association (2011). Is it right to put animals in the circus? Don't they belong in the wild? Visited on November 7th, 2011 via: http://www.europeancircus.info/ECA/index.php?option=com_content&task=view&id=115&Itemid=61
- Fawcett, L. (2002). Children's wild animal stories: questioning inter-species bonds. *Canadian Journal of Environmental Education*, 7, 125-139
- Fernandez, E. J., Tamborski, M. A., Pickens, S. R., Timberlake, W. (2009) Animal-visitor interactions in the modern zoo: conflicts and interventions. *Applied Animal Behaviour Science*, 120, 1-8

- Finlay, T., Patterson, L. R., Maple, T. L. (1988). People's perceptions of animals: the influence of zoo environment. *Environmental Behaviour*, 20, 508-528
- Francione, G. (2008). Animals as persons. Essays on the abolition of animal exploitation. *Columbia University Press*, New York
- Galhardo, L. (2005). Animals in circuses: legislation and controls in the European Union. *Unpublished report*. Eurogroup for Wildlife and Laboratory Animals
- Gilligan, C. (1982). In a different voice: Psychological theory and women's development. Harvard University Press: Cambridge.
- Gruber, T.M., Friend, T.H., Gardner, J.M., Packard, J.M., Beaver, B., Bushong, D. (2000). Variation in Stereotypic Behavior Related to Restraint in Circus Elephants. *Zoo Biology*, 19, 209-221
- Harris, S., Iossa, G., Soulsbury, C.D. (2006) A review of the welfare of wild animals in circuses. School of Biological Sciences, University of Bristol, Bristol
- Herzog, H.A. (1990) Discussing animal rights and animal research in the classroom. *Teaching of Psychology*, 17, 90-94
- Hewson, C.J. (2003). What is animal welfare? Common definitions and their practical consequences. *The Canadian Veterinary Journal*, 44, 496-9.
- Hopster, H., Dierendonck, M., Brandt, H. van der, Reenen, K. van (2009). Welfare of animals in travelling circuses in the Netherlands. *Rapport 212*, Animal Sciences Group, Wageningen
- Hosey, G. R. (2005) How does the zoo environment affect the behaviour of captive primates? *Applied Animal Behaviour Science*, 90, 107-129
- Hummel, J., Clauss, M., Baxter, E., Flach, E.J., Johansen, K. (2002) The influence of roughage intake on the occurrence of oral disturbances in captive giraffids. *Zoo animal nutrition*, III, 235-252.
- Huxham, M., Welsh, A., Berry A., Templeton, S. (2006) Factors influencing primary school children's knowledge of wildlife. *Educational Research*, 41, 9-12.
- Iossa, G., Soulsbury, C. D., Harris, S. (2009) Are wild animals suited to a travelling circus life? *Animal Welfare*, 18, 129-140
- Keulartz, J., Korthals, M., Schermer, M., Swierstra, T. (2002). Pragmatist ethics for a technological culture. *Pragmatist ethics for a technological culture*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Keulartz, F.W.J. & Swart, J.A.A., (2009). The intrinsic value of performing animals. *Rapport 216*, Animal Sciences Group, Wageningen
- Kellert, S. (1987). The educational potential of the zoo and its visitor. *Philadelphia Zoo Review*, 3, 7-13
- Kohlberg, L. (1973) The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment. *The Journal of Philosophy*, 70, 630-646

- Kostomitsopoulos N.G. & Đurašević S.F. (2010) The ethical justification for the use of animals in biomedical research. *Archives of Biological Sciences*, 62(3), 781-787
- Krawczel, P.D., Friend, T.H., Windom, A. (2005) Stereotypic behavior of circus tigers: Effects of performance. *Applied Animal Behaviour Science*, 95, 189-198
- Kupper, F. & Cock Buning, T. de, (2011) Deliberating animal values: a pragmatic-pluralistic approach to animal ethics. *Journal of Agricultural and Environmental ethics*, 24, 431-450
- Livingston, J. (1994). *Rogue primate: An exploration of human domestication*. Toronto: Key Porter Books.
- Lund, V. (2002) Ethics and Animal Welfare in Organic Animal Husbandry: An interdisciplinary approach. *Thesis*. Swedish University of Agricultural Sciences, Skara
- Macrae, F. (2012) A bill of rights for dolphins: They're so smart we must treat them as 'non human persons' say scientists. *Daily Mail*, England
- Margadant, M. (1988). Miss Animal. Environmental education and the relationship between young children and animals. *Thesis*. University of Utrecht, the Netherlands
- Mason, G., Clubb, R., Latham, N., Vickery, S. (2006) Why and how should we use environmental enrichment to tackle stereotypic behaviour? *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 163-188
- Myers, O. E. Jr., Saunders, C. D., Garrett, E. (2003). What do children think animals need? Aesthetic and psycho-social conceptions. *Environmental Education Research*, 9, 305-325
- Nijland, H. J., Aarts, N. M. C. & Renes, R. J. (2010) Frames and ambivalence in context: an analysis of hands-on experts' perception of the welfare of animals in traveling circuses in the Netherlands. *Journal of agricultural Environmental Ethics*, 23, Published online on April 15th
- Oates, C., Blades, M., Gunter, B. (2002) Children and television advertising: when do they understand persuasive intent? *Journal of consumer behavior*, 1, 238-245
- Paul, E. S. (1992) Pets in childhood, individual variation in childhood pet ownership. *Thesis*. University of Cambridge, England
- PETA (2011). Circuses. Visited on November 2nd, 2011 via: <http://www.peta.org/issues/animals-in-entertainment/circuses.aspx>
- Piaget, J. (1928) La causalité chez Tenfant (Children's understanding of causality). *The British Journal of Psychology* 18, 276-301.
- Planet Green (2011). China Bans Animal Circuses; How About the Rest of the World? Visited on October 31st, 2011, via: <http://planetgreen.discovery.com/travel-outdoors/china-bans-animal-circuses-how-about-the-rest-of-the-world.html>
- Poresky, R. H. & Hendrix, C. (1989). Companion animal bonding, children's home environments and young children's social development. Paper presented at the Biennial Meeting of the

- Regan, T. (1983). *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press
- Regan, T. (1988). The torch of reason, the sword of justice. In Herzog, H.A. (1990) Discussing animal rights and animal research in the classroom. *Teaching of Psychology, 17*, 90-94
- Rollin, B. E. (2011) Animal rights as a mainstream phenomenon. *Animals, 1*, 102-115
- RSPCA (2011). Animals in circuses. Visited on October 31st, 2011, via: [Http://www.rspca.org.uk/allaboutanimals/wildlife/captivity/circuses](http://www.rspca.org.uk/allaboutanimals/wildlife/captivity/circuses)
- Schmidt, K. (2011). Concepts of animal welfare in relation to positions in animal ethics. *Acta Biotheoretica 59*, 153-171
- Serpell, J. (1999). Guest editor's introduction: animals in children's lives. *The White Horse Press*, Cambridge, UK
- Shani, A. & Pizam, A. (2008) Towards an ethical framework for animal-based attractions. *International Journal of Contemporary Hospitality, 20*, 679-693
- Schön, D. A. (1979). Generative metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought: A perspective on problem-setting in social policy*, 254-283. Cambridge: Cambridge University Press.
- Singer, P. (1975). *Animal liberation: A new ethics for our treatment of animals*. New York, NY: Random House.
- Stanisstreet, M., Spofforth, N., Williams, T. (1993). Attitudes of children to the uses of animals. *International Journal of Science Education, 15*, 411-425
- Swanagan, J. S. (2000). Factors Influencing Zoo Visitors' Conservation Attitudes and Behavior. *Journal of Environmental Education, 31*, 26-31.
- Turiel, E. (1983). "The Development of Social Knowledge: Morality & Convention." New York: Cambridge University Press.
- Vereniging Nederlandse Circus Ondernemingen & Breed Overleg Circusdieren (2007). Welzijn circusdieren - Richtlijnen voor het houden en laten optreden van dieren in circussen.
- Vereniging Nederlandse Circus Ondernemingen & Breed Overleg Circusdieren (2011). Doelstellingen. Visite don November 7th, 2011 via: <http://www.vnco.info/#/home>
- Webster, A. J. F. (2001) Farm animal welfare: the five freedoms and the free market. *The Veterinary Journal, 161*, 229-237
- Wilde dieren de tent uit! (2010). De dieren in het circus. Visited on October 7th, 2011 via: <http://www.wildedierendetentuit.nl/circusdieren/circusdieren>
- Zanola, R. (2010). Who likes circus animals? *Economics Bulletin, 30*, 3315-3320.

Document Informatie

Versie:

3

Datum laatste bewerking:

1 maart 2012

Laatste bewerker:

Matthijs Graner

Bestand Identificatie:

Zie versie/naam

Sector/Afdeling/Groep:

Communicatie

Doelgroep:

Zie document

IX.

Communicatieplan

Jeugdeducatie

2011-2015

Stichting AAP

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	292
2	ANALYSE	293
2.1	HUIDIG AANBOD VOOR DE JEUGD	293
2.2	KENMERKEN DOELGROEP	293
2.3	ACTIVITEITEN ANDERE ORGANISATIES	294
2.4	KENNIS WILDE DIEREN	294
2.5	DIERENTUINEN EN CIRCUSSEN	294
2.6	DIEREN IN HET WILD	295
2.7	BEÏNVLOEDENDE FACTOREN	295
2.8	AUTORITEITEN	295
2.9	OORZAAK EN GEVOLG	295
2.10	KANALEN EN VORMEN	296
2.11	CONCLUSIES	296
3	STRATEGIE	297
3.1	AMBITIE JEUGDCOMMUNICATIE	297
3.2	DOELGROEP	297
3.3	DOELSTELLINGEN COMMUNICATIE	297
3.4	COMMUNICATIESTRATEGIE	297
3.5	HUIDIGE KENNISNIVEAU	298
3.6	VERGROTING KENNIS	298
3.7	DE AAP WEBSITE	298
3.8	DE ONLINE GAME (WERKTITEL: <i>BEESTENBOEL</i>)	302
3.9	ALTERNATIEVEN	307
4	PLAN VAN AANPAK	309
4.1	COMMUNICATIE NAAR BUITEN	309
4.2	FREQUENTIE UPDATES	310
4.3	EXTRA AANDACHT	310
4.4	TOEKOMST	311
4.5	Globale Planning Tijdsduur	311
4.6	SAMENWERKING	311

INLEIDING

Publieksvoorlichting heeft altijd een belangrijke rol gespeeld binnen AAP. Enerzijds om de preventieve werking, anderzijds om een vruchtbare grond te creëren voor de marketinginspanningen (fondsenwerving).

Jeugdeducatie hebben we in het verleden ingevuld met de Dierenbescherming, die met het Kids for Animals programma aan AAP een middel bood om de AAP boodschap uit te dragen. Deze educatie heeft zich altijd gericht op verandering van houding en gedrag; er lag geen marketingdoelstelling aan ten grondslag. Deze samenwerking is echter een aantal jaren geleden stopgezet.

In het MT van 26 mei 2011 is besloten dat ook in de toekomst de verandering van gedrag vanuit de preventiegedachte de leidraad zal vormen bij de invulling van jeugdeducatie. We kiezen ervoor om geen eigen, breed jeugdeducatie programma op te zetten, maar per preventiedossier te bekijken welke (jeugd)doelgroepen het best benaderd kunnen worden om de doelstellingen te realiseren. In overleg met Preventie is ervoor gekozen te starten met het dossier 'Exoten in entertainment'.

Dit 'Plan Jeugdeducatie' is een levend document dat ten behoeve van de diverse fases, maar ook als gevolg van de gemaakte keuzes, aangepast zal worden. Het beleidsplan wordt als volgt opgebouwd:

- Analyse (intern en extern)
- Strategie (uitgangspunten, strategische keuzes, doelstelling, doelgroep)
- Plan van Aanpak (middelen, stappenplan, verantwoordelijken, tijdpad)
- Communicatieplan implementatie (intern en extern)

Randvoorwaarden:

- Alleen Nederland
- Doelstelling in verlengde missie en doelstelling AAP
- We maken onderscheid naar leeftijdsgroep en niet naar opleidingsniveau of etnische achtergrond.

Keuzes:- Geen aparte (merk)naam, een verregaande samenwerking met Wilde Dieren de tent Uit! (WDdTU) is wel een optie.

ANALYSE

Huidig aanbod voor de jeugd

Op dit moment biedt AAP een aantal zaken voor de jeugd onder de kop 'Apekoppen' op de website:

- Educatieve informatie betreffende dieren die wel en niet geschikt zijn als huisdieren en exotische (wilde³) dieren in het algemeen.
- Het Dierendagboek waarin de belevenissen van de dieren bij Aap gevolgd kunnen worden (gemiddeld worden de artikelen door 250 – 2.500 mensen gelezen, we weten niet of dit kinderen of volwassenen zijn).
- De mogelijkheid om een spreekbeurtkrant aan te vragen.
- Links naar andere (kinder)websites.

AAP wordt regelmatig door scholen benaderd met verzoeken om op bezoek te komen, dan wel om een cheque of goederen af te leveren.

Kenmerken doelgroep

De doelgroep jeugd/jongeren beslaat kinderen in de leeftijdsgroep 0-18 jaar. Echter, de ontwikkeling van kinderen leidt tot een wenselijke onderverdeling in subcategorieën. Binnen de algemene doelgroep kunnen we de volgende subgroepen onderscheiden:

0 – 4 jarigen – egocentrisch denken overheerst

5 – 7 jarigen – het geweten begint zich te ontwikkelen

8 – 12 jarigen – duidelijke keuzes worden gemaakt

13 – 18 jarigen – groei naar volwassenheid

De doelgroep waarbij verwacht wordt het beste resultaat te behalen is die van de jeugd (8-12 jarigen). Kinderen jonger dan 8 jaar zijn namelijk nog nauwelijks in staat om onderscheid te maken tussen goed en slecht, laat staan dat zij een verband kunnen leggen tussen oorzaak en gevolg. Zij zullen daarom niet begrijpen hoe een dier in het circus leeft (goed of slecht?) en ze kunnen geen verband leggen tussen hun bezoek en de gevolgen die dat heeft voor het gebruik van dieren. Kinderen vanaf 12 jaar staan aan het begin van de pubertijd. Zij maken veel veranderingen mee, zowel lichamelijk als geestelijk. Hierdoor hebben zij geen (of minder) belangstelling voor zaken die hen niet persoonlijk raken. Kinderen tussen de 8 en 12 jaar zijn gevoelig voor meningen uit hun omgeving en maken veel gebruik van (sociale) media. Deze doelgroep zal hoogstwaarschijnlijk dus vatbaar zijn voor een boodschap van AAP.

³ Omdat kinderen het woord 'exotisch' vaak niet kennen, is tijdens de interviews gebruik gemaakt van het woord 'wild'. Dit geldt ook voor het woord 'gedomesticeerd', dat werd vervangen door 'tamme dieren/huisdieren'.

Activiteiten andere organisaties

Om een beeld te krijgen van onze 'concurrentie' en tevens geïnspireerd te worden is een analyse gemaakt van hetgeen andere (dierenwelzijns)organisaties aan jeugdeducatie doen.

Andere dierenwelzijnsorganisaties

Van de overige dierenwelzijnsorganisaties hebben vooral het WNF en de Dierenbescherming een duidelijk programma gericht op de jeugd. Het WNF kiest daarbij voor een indeling in leeftijdsgroepen met eigen doelstellingen, terwijl het *Kids for Animals* programma gericht is op de gehele groep 0 – 18 jarigen. Daarnaast wordt gekozen voor educatie op scholen (o.a. Wakker Dier en Proefdiervrij).

Dierentuinen

De jeugdgerichte educatie vanuit dierentuinen richt zich vooral op het organiseren van allerlei activiteiten waarbij kinderen spelenderwijs meer leren over exotische dieren. Daarnaast plaatsen dierentuinen vaak informatieborden, al zijn deze niet altijd expliciet op de jeugd gericht.

Kinderboerderijen

Veel kinderboerderijen verzorgen op hun eigen manier een vorm van educatie, waarbij de dieren zelf vaak de belangrijkste vorm van educatie vormen. Daarnaast is er op veel kinderboerderijen educatie te vinden in de vorm van activiteiten of informatieborden.

Scholen

In september 2010 adviseerde de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) demissionair minister Gerda Verburg van LNV om dierenwelzijn op te nemen in het lesprogramma van scholen. In februari 2011 heeft Henk Bleker, staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie dit echter verworpen, omdat hij het niet haalbaar achtte.

Kennis wilde dieren

Veel kinderen weten wat wordt verstaan onder een wild dier. Ze kunnen voorbeelden van wilde dieren geven en beredeneren vaak op correcte wijze waarom het genoemde dier tot de wilde dieren wordt gerekend. Het meest genoemde verschil tussen wilde en tamme dieren, is dat wilde dieren vaak groter, wilder en gevaarlijker zijn dan tamme dieren.

Dierentuinen en circussen

Huisvesting en verzorging

Over het algemeen zijn kinderen meer positief over dierentuinen dan over circussen. Dit geldt voor zowel de huisvesting als de verzorging. In circussen zijn de kooien waar de dieren in leven bijvoorbeeld te klein, volgens de kinderen. Over de grootte van de kooien in de dierentuin bestaat

onenigheid; sommigen vinden ze te klein, anderen vinden ze groot genoeg. De dieren worden in beide gevallen redelijk tot goed verzorgd. De verzorgers gaan goed met de dieren om al vinden sommige kinderen dat ze in het circus nog beter voor de dieren kunnen zorgen.

Er zijn meer kinderen die het houden van dieren in de dierentuin goedkeuren dan het houden van dieren in circussen, al is dit verschil klein.

Gevoelens en optredens

Kinderen denken dat dieren in staat zijn om zowel positieve als negatieve gevoelens te ervaren. Volgens sommigen kunnen niet alle dieren bang zijn. Het gaat dan om dieren die bovenaan de voedselketen staan. Dat angst niet perse door (andere) dieren veroorzaakt hoeft te worden, komt bij deze kinderen niet op. Ook positieve gevoelens kunnen niet door alle dieren ervaren worden. De kinderen die dit aanhaalden beoordeelden hierbij de situatie waarin het dier leeft (in dit geval het circus) en niet het dier zelf.

Dieren in het circus vinden het niet leuk om op te treden. Ze worden veelal getraind met de zweep, wat kinderen als pijnlijk voor het dier ervaren. Ook wordt er volgens de kinderen veel met beloningen (in de vorm van voedsel) gewerkt. Sommigen denken dat dieren de (gebaren)taal van mensen begrijpen en dus op die manier getraind worden. Dieren mogen niet door mensen gebruikt worden als het dier daardoor lijdt. Ook bij groot voordeel voor de mens, keuren veel kinderen het af.

Dieren in het wild

De meeste kinderen gaan er vanuit dat de dieren die worden vrij gelaten vanuit de dierentuin of het circus, het zullen overleven in het wild. Ze hebben meer te doen, trekken op met soortgenoten en kunnen weer jagen. Een aantal kinderen denkt dat de dieren het moeilijk zullen hebben. Het is gevaarlijker in het wild en ze zijn vergeten hoe ze moeten jagen. Ook worden ze sneller ziek.

Beïnvloedende factoren

Ouders zijn van grote invloed op de ideeën en attitudes van kinderen. Ook huisdieren beïnvloeden het gedrag van kinderen ten opzichte van andere dieren op een positieve manier. Daarnaast zijn (sociale) media, discussies in een klassikale setting en direct contact met wilde dieren in hun natuurlijke omgeving, van positieve invloed op de kinderen. Zowel de kennis van kinderen over en de affectie met wilde dieren blijkt hierdoor namelijk toe te nemen.

Autoriteiten

Als het gaat om het krijgen van informatie over hoe dieren in het circus leven, dan vertrouwen kinderen hierin veruit het meest op de Dierenbescherming, omdat zij onderzoek doen en verstand van zaken hebben. Op de 2^e plaats volgen de ouders met wie de kinderen een zeer hechte band hebben en dus betrouwbaar zijn. Vervolgens komen de leraren op plaats 3, zij weten soms meer dan ouders, maar kunnen ook wel eens liegen en de relatie en vertrouwensband zijn minder hecht. Als laatste eindigen vrienden en vriendinnen van de kinderen. Zij liegen vaak en moeten nog veel leren.

Oorzaak en gevolg

Iets meer dan de helft van de kinderen heeft moeite om hun bezoekgedrag aan het circus te koppelen aan de daarmee gepaard gaande beïnvloeding op het gebruik van (exotische) dieren. Driekwart van de kinderen die dit wel begrepen koppelde het bezoek van meer mensen op een juiste (negatieve) manier aan de gevolgen: er zouden meer dieren gebruikt worden. Eén kwart koppelde

hun bezoekgedrag op een onjuiste (positieve) manier aan de gevolgen: hoe meer mensen het circus bezochten, hoe meer geld er aan goed voer en onderdak voor de dieren zou worden gepend. Een kaartje kopen zou de dieren helpen, volgens hen.

Kanalen en vormen

Kinderen maken veel gebruik van (sociale) media en geven aan graag 'echt bezig' te zijn. Veel kinderen zouden graag op excursie gaan om over dieren te leren, anderen maken graag gebruik van internet, of werken het liefst aan een werkstuk. Het digiboord moet bij een presentatie een grote rol spelen en filmpjes kijken wordt ook gewaardeerd.

Conclusies

- De organisaties die jeugdeducatie serieuzer lijken aan te pakken, kiezen voor maatwerkprogramma's gericht op specifieke leeftijdsgroepen.
- De meest interessante doelgroep is de jeugd (8-12 jarigen).
- De kennis van wilde dieren bij kinderen is voldoende tot goed. Ze kunnen wilde dieren benoemen en kunnen op een juiste wijze onderscheid maken tussen wild en gedomesticeerd. Wel denken veel kinderen dat wilde dieren niet in Nederland voorkomen.
- Dierentuinen worden iets beter gewaardeerd dan circussen als het gaat om huisvesting en verzorging. In beide gevallen kan er volgens de kinderen nog veel verbeterd worden.
- Dieren die worden uitgezet (vrijgelaten) hebben volgens de kinderen moeite met overleven, maar het lukt hen vaak wel.
- Ouders, dieren, (sociale) media, klassikale discussies en direct contact met exotische dieren zijn allemaal in meer of mindere mate van invloed op de attitude van kinderen ten opzichte van (exotische) dieren.
- De dierenbescherming (in vergelijking met drie andere autoriteiten: ouders, leraren en vrienden) is het meest betrouwbaar als het gaat om dieren(leed).
- Als het gaat om het bezoek van kinderen aan het circus en de consequenties die dat bezoek heeft voor de gebruikte dieren, zijn oorzaak en gevolg niet altijd duidelijk en worden soms op de verkeerde manier uitgelegd.
- Interactiviteit is van groot belang bij het leren over dieren. Sociale media, internet en filmpjes zouden hierbij een prominente rol moeten spelen.

STRATEGIE

Ambitie jeugdcommunicatie

Het informeren van kinderen over exotische dieren en het gebruik ervan in het entertainment: hoe leven wilde dieren in het wild en hoe verschilt dat met wilde dieren die in gevangenschap leven? Wat zijn de gevolgen van dit gebruik voor het dier, voor het circus en voor het publiek? Hoe draagt een bezoek aan het circus bij aan de instandhouding van het diergebruik?

Als gevolg hiervan moeten kinderen in staat zijn een onderbouwde mening te vormen over het gebruik van dieren in de entertainment industrie. Er moet een verantwoordelijke, positieve attitude ten opzichte van exotische dieren gecreëerd worden en een afwijzende houding ten opzichte van het gebruik van dieren in het entertainment. Als laatste moeten kinderen gestimuleerd worden geen circussen te bezoeken die gebruik maken van wilde dieren.

Doelgroep

Kinderen tussen de 8 en 12 jaar vormen de doelgroep van dit communicatieplan (*zie 1.2 voor een verdere toelichting*).

Doelstellingen communicatie

De vier hoofddoelen:

Op nationaal niveau zoveel mogelijk kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar informeren over het gebruik van exotische dieren in het entertainment, door:

- Het vergroten van de kennis van (het gebruik van) exotische dieren
- Het doen ontstaan van een verantwoordelijke, duurzame en positieve attitude ten opzichte van exotische dieren.
- Het creëren van een afwijzende houding ten opzichte van het gebruik van dieren in de entertainment industrie.
- Het demotiveren van kinderen om circussen met exotische dieren te bezoeken.

Communicatiestrategie

- Het kennisniveau van kinderen over (het gebruik van) wilde dieren spelenderwijs te vergroten.
- Kinderen stimuleren op een positieve manier met dieren om te gaan.
- Kinderen stimuleren hun kennis met hun omgeving te delen en tegelijkertijd open te staan voor de kennis en ideeën van anderen.
- Mogelijkheden zoeken voor zichtbaarheid.
- Verbondenheid creëren met zowel tamme als wilde dieren, AAP en andere kinderen.

Huidige kennisniveau

De meeste kinderen hebben wel eens een circus bezocht waar exotische dieren gebruikt worden om op te treden. De kennis die kinderen over deze dieren hebben is vooral breed en vrij oppervlakkig. Zo zijn ze in staat de dieren veelal goed te benoemen en maken ze onderscheid tussen exotisch en gedomesticeerd. Dit doen zij in de meeste gevallen op basis van feiten als 'exotische dieren zijn exotisch, omdat ze niet in Nederland voorkomen', maar soms ook meer op basis van hun gevoel: 'Wilde dieren rennen heel hard en doen gek...gewoon wild'. De kennis over de dieren zelf gaat niet heel diep. Op vragen over het gevoel van dieren en de manier waarop zij gehuisvest worden, werden vaak antropomorfische antwoorden gegeven. De kinderen konden niet met zekerheid zeggen wat een bepaald dier nodig heeft, maar ze konden het zich voorstellen dat de dieren zich vaak *eenzaam* of *verveeld* voelden. Als oorzaak werden de te kleine kooien genoemd, als ook het gebrek aan vriendjes/soortgenoten en een slechte verzorging; dingen die kinderen ook niet zouden willen als zij in de situatie van het dier zouden terechtkomen. Onderwerpen als 'afleiding' en 'privacy/zich kunnen terugtrekken', zijn op een enkel kind na, niet voorgekomen. De kinderen zijn het er vaak over eens dat circussen beter voor hun dieren moeten zorgen: de hokken moeten groter, ze mogen niet alleen zijn en ze moeten goed verzorgd worden. Iets meer dan de helft wil het gebruik van exotische dieren in circussen verbieden, omdat de dieren het *niet leuk* zouden vinden en/of niet daar, maar in het wild thuishoren.

Vergroting kennis

Het belangrijkste doel is om de kennis van kinderen over (het gebruik van) exotische dieren, te vergroten. Dit is een eerste stap naar het doen ontstaan van een verantwoordelijke, duurzame en positieve attitude ten opzichte hiervan. De kinderen zullen daarom informatie krijgen over bijvoorbeeld de behoeftes van exotische dieren. *Wat hebben zij nodig om een voor hun fijn leven te leiden? Verschillen de behoeftes die de dieren in het wild hebben met de behoeftes van dieren in de dierentuin of het circus? En wordt in het wild/de dierentuin/het circus in hun behoeftes voorzien?* Niet alleen situaties worden vergeleken, maar ook diersoorten (*waarin verschillen de behoeftes van een olifant met die van een beer?*) en het type dier (*waarin verschillen de behoeftes van een exotisch dier met die van een gedomesticeerd dier?*). Bovendien zullen ze gestimuleerd worden om zelf na te denken over wat zij vinden en denken wat goed is voor een dier en zullen ze hierin een standpunt nemen. De informatie kan op verschillende manieren aan kinderen aangereikt worden: op de website van AAP, maar ook bijvoorbeeld door middel van een online game, een filmpje of een bordspel. Deze middelen zouden elkaar ook kunnen versterken. Zo zou er op de website bijvoorbeeld naar het spel kunnen worden verwezen, of zou in het filmpje kunnen worden aangegeven waar zij meer informatie kunnen vinden.

De AAP website

Huidige situatie

Op de website van AAP is een kopje 'Apekoppen' geplaatst, dat naar een deel van de website leidt dat speciaal voor kinderen is bedoeld. Hier kunnen zij informatie vinden over AAP om bijvoorbeeld een spreekbeurt te kunnen houden. Ook staat hier uitgelegd hoe ze AAP kunnen helpen en kunnen

zij een dagboek lezen om zo te volgen hoe het er met de dieren aan toe gaat. De opbouw van het kinderdeel van de site is vrijwel identiek aan de rest van de site, met als enige verschil dat er een getekend aapje op elke pagina staat om het een meer kindvriendelijk uiterlijk te geven.

Aanbevelingen – aanpassing

Informatie

De informatie die momenteel gegeven wordt gaat vooral over AAP zelf. Welke dieren houdt AAP? Welke afdelingen heeft AAP? Hoe ziet de organisatie van AAP eruit? Logisch dat deze informatie gegeven wordt, maar er zou meer verteld kunnen worden. Bijvoorbeeld waar AAP zich momenteel, buiten de opvang, mee bezighoudt. Welke campagnes worden gehouden? Er kan bijvoorbeeld verteld worden over de berberapen campagne in Gibraltar, inclusief foto's. Dit laat zien dat AAP niet alleen maar in Nederland actief is, maar ook daarbuiten. Een andere optie om over te vertellen zijn circussen. Er wordt verteld dat verwaarloosde apen uit circussen worden opgevangen, maar daar blijft het bij. Het zou voor kinderen interessanter zijn om dit onderwerp breder te trekken (en ook los van de apen alleen), zodat ze kunnen lezen waarom dieren in circussen dan slecht behandeld worden. En is dat iets wat vaak voorkomt? De meeste kinderen bezoeken wel eens een circus waar dieren optreden, maar aangezien zij geen gewonde/verwaarloosde dieren zullen zien, zullen zij dit waarschijnlijk niet snel koppelen aan het werk van AAP, zeker niet als het geen apen betreft. Daarnaast zou er wat over buitenlandse activiteiten/organisaties vermeld kunnen worden, zoals over GAIA in België, om op die manier te laten zien dat dit soort zaken zich niet alleen in Nederland afspeelt, maar over de hele wereld en dat samenwerking tussen landen vaak gewenst is.

Tekst

Het overgrote deel van de website bestaat uit tekst. Dit is dan ook de meest makkelijke en logische manier om informatie over te brengen. Veel kinderen zijn echter meer visueel ingesteld. Ze kijken liever filmpjes of zien foto's, dan dat ze veel moeten lezen. De meeste artikelen worden tussen de 250 en 2500 keer gelezen. Het is niet bekend of het hierbij om volwassenen of kinderen gaat. Mogelijk kunnen de artikelen meer lezers (kinderen) trekken, wanneer de hoeveelheid tekst enigszins wordt teruggebracht en er meer foto's en filmpjes worden toegevoegd.

Foto's

Foto's maken verhalen concreet. Een vaak gehoorde uitspraak is dan ook 'een foto zegt meer dan duizend woorden'. Kinderen kunnen zich de situatie waarin het dier zich bevindt waarschijnlijk makkelijker voorstellen als ze er een afbeelding bij zien. De huidige foto's laten vaak een (verwaarloosde) aap zien die ergens aan vast zit gebonden (oude situatie), of een neutrale aap (nieuwe/huidige situatie). Wat het verhaal nog interessanter zou maken, zijn foto's waarop een aap gedrag vertoont dat bijvoorbeeld specifiek is voor de soort, of voortkomt uit verwaarlozing. Dit geeft nog een extra dimensie aan het verhaal. De foto's die al gebruikt worden, zijn vaak voorzien van niet veelzeggende ondertitels als: 'Trixi bij haar vorige eigenaar' of zelfs 'Trixi'. Wanneer in één zin wordt

verteld wat er bijzonder is aan de foto, bijvoorbeeld: 'Trixie zat 18 uur per dag aan een ketting en had zo weinig afleiding dat ze zichzelf begon kaal te plukken', dan komt dit het inlevingsvermogen van kinderen (al is het maar minimaal) ten goede. Als laatste is het aan te raden om lezers de mogelijkheid te bieden om foto's te vergroten. Vaak zijn ze net iets te klein om goed te bekijken.

Dagboek: filmpjes

Het huidige 'Dagboek' volgt het wel en wee van de apen in de verschillende apenblokken. Erg interessant, omdat kinderen zo steeds op de hoogte kunnen blijven van wat er gebeurt. De vraag is alleen hoe vaak kinderen terugkomen om te lezen hoe het de apen vergaat? Het dagboek wordt namelijk niet vaak geüpdatet. Voor de meeste apenblokken geldt dat er niets meer voor is geschreven sinds halverwege 2011. Als kinderen geïnteresseerd zijn en meer willen weten, moeten ze dus een half jaar wachten op nieuws. Tegen die tijd is de interesse waarschijnlijk sterk afgenomen. Het is dus aan te raden wat frequenter te updaten. Daarnaast zouden filmpjes van de apen nog meer aandacht trekken. Een klein filmdagboek is dan ook het overwegen waard. Dit is natuurlijk arbeidsintensief en hoeft ook niet voor elk apenblok gedaan te worden. Een 'overzichtsdagboek' waarbij verschillende apen kort gefilmd worden in hun dagelijkse bezigheden, dat één keer in de 3 maanden geüpdate wordt, zou een mogelijkheid zijn.

Aparte website

Het huidige deel van de site dat is bedoeld voor kinderen, is vrij lastig te vinden. Als iemand op de website komt en naar specifieke informatie op zoek is, in dit geval voor kinderen, dan moet dit op de homepage duidelijk worden aangegeven. Als dit niet snel duidelijk is, zijn mensen geneigd de site snel weer te verlaten. Men moet daarbij ook maar net weten dat 'Apekoppen' naar het kinderdeel verwijst. Om dit enigszins te verduidelijken zou het geanimeerde aapje dat in Apekoppen gebruikt wordt, om het woord 'Apekoppen' op de homepage, heen gewikkeld kunnen worden. Dit valt goed op tussen de andere koppen. En zal daardoor wellicht sneller gevonden worden.

Desalniettemin zou een hele aparte website speciaal gericht op kinderen (bijvoorbeeld www.ikenaap.nl) de vindkans enorm vergroten. Als deze site dan ook aantrekkelijk (en speciaal op kinderen gericht) wordt vormgegeven, dan zal het aantal lezers, volwassenen maar vooral kinderen, waarschijnlijk sterk toenemen. De website van Kids for Animals (www.kidsforanimals.nl) vormt een goed voorbeeld van hoe een dergelijke website eruit zou kunnen zien.

Uitbreiding

Op de website van AAP is vrij weinig te doen voor kinderen. Veel meer dan lezen en een aantal foto's kijken is er niet bij. Een spreekbeurt pakket aanvragen zal alleen gedaan worden wanneer zij dat daadwerkelijk nodig hebben en de links naar andere sites zullen de kinderen juist weggeleiden van AAP. Het is daarom aan te raden de site met kleine dingen uit te breiden en wat interactiever te maken (zie 2.7.3).

Aanbevelingen – toevoeging

Weetjes/nieuwtjes

Om de site wat aantrekkelijker te maken kunnen weetjes of nieuwtjes geplaatst worden. Dit kunnen korte stukjes tekst zijn (één of twee zinnen) die bijzondere/nieuwe/interessante informatie bevatten. Eventueel kan verwezen worden naar een artikel waar meer over het onderwerp te lezen is. Het gaat erom dat de boodschap kort en krachtig is, zodat het daadwerkelijk gelezen wordt en de interesse daarmee wordt gewekt.

Animatie

Als kinderen op een site komen is voor hen vaak niet meteen duidelijk wat ze er allemaal kunnen doen. Ze kunnen zelf gaan zoeken, maar beter is als ze een korte introductie krijgen. Dit kan door middel van een filmpje, waar een medewerker op een leuke manier uitlegt wat er allemaal te vinden is op de site, maar het kan ook met behulp van een animatie. Hiervoor zou de getekende aap een uitkomst bieden. Als deze geanimeerd wordt en van een stem wordt voorzien dan kan hij uitleggen welke informatie waar te vinden is, zodat kinderen makkelijker kunnen navigeren. Na de introductie verdwijnt de animatie en kunnen de huidige plaatjes gebruikt worden. Als de kinderen iets niet kunnen vinden kunnen ze op het plaatje klikken om nog een keer de uitleg te horen.

Quiz

Om het bezoeken van de site leuker en aantrekkelijker te maken, zou een kleine quiz (of één quizvraag) geplaatst kunnen worden. Dit kan in de vorm van een poll zoals nu ook al gedaan wordt. Er wordt dan alleen niet om een mening gevraagd, maar om feitelijke informatie. Bijvoorbeeld: *Waar komt de chimpansee van nature niet voor?* Vervolgens kunnen dan 4 mogelijke antwoorden gegeven worden. Als er een keus is gemaakt komt het antwoord niet meteen in beeld. Dat gebeurt pas als de volgende quizvraag gesteld gaat worden (een dag later is een goede optie, omdat kinderen vrij snel daarna hun interesse al verliezen), wat er voor zorgt dat het kind de site later nog eens bezoekt. Het goede antwoord wordt voorzien van een korte toelichting. Vervolgens kunnen de kinderen de volgende quizvraag beantwoorden. Door het antwoord niet meteen te geven, keren bezoekers hoogstwaarschijnlijk nog eens terug.

Op de site staat ook het stuk 'Huisdier of niet?' Dit onderwerp zou zich uitstekend lenen voor een quiz. Laat de kinderen zelf bepalen of een dier een huisdier is of niet in de vorm van quiz met foto's van de dieren. Welk antwoord ze ook kiezen, ze krijgen altijd een stukje informatie over het dier dat ze hebben aangeklikt. Zo lezen ze niet alleen, maar leren ze spelenderwijs en impliciet. Overigens kan de oorspronkelijke poll met een meningsvraag gewoon blijven bestaan in zijn huidige vorm, al zal deze vaker vernieuwd kunnen worden.

De online game (werktitel: *Beestenboel*)

Inhoud

Beestenboel gaat over een jongen/meisje die nog weinig van dieren weet. De speler kan kiezen uit een aantal uitstapjes (hoofdstukken) naar onder andere de dierentuin en het circus. Als bijvoorbeeld voor het circus wordt gekozen dan wordt door middel van een kleine animatie of een filmpje een dier in het circus getoond. Ondertussen worden er vragen gesteld aan de speler. Per hoofdstuk zijn dat 4 meerkeuzevragen. Als een antwoord is gegeven krijgt de speler een korte uitleg. Vervolgens worden er nog drie vragen gesteld die elk voorzien zijn van een korte toelichting. Als de vragen zijn beantwoord, zal de speler een minigame gaan spelen. Dit maakt het spel aantrekkelijker om te spelen. Er zit uitdaging in en er worden niet alleen maar vragen gesteld. Na de minigames krijgt de speler een moreel dilemma voorgelegd, die hem of haar aan het denken moet zetten. Er moet een keuze gemaakt worden. Hiervoor kan de speler de zojuist ontvangen informatie gebruiken en moet hij een voor hem logische keuze maken. Het is daarbij de bedoeling dat het goed afloopt voor het dier. Als een goede keuze is gemaakt is het hoofdstuk uitgespeeld. Om de keuze wat te vergemakkelijken kan de speler om een hint vragen. Hij kan van één antwoord te zien krijgen hoeveel procent van alle spelers voor deze optie heeft gekozen. Als er een keuze is gemaakt en het hoofdstuk is uitgespeeld, krijgt de speler een titel (bijvoorbeeld: Dierenkenner of Dierenvriend). Bij elk hoofdstuk is dit een andere titel. Als alle hoofdstukken zijn uitgespeeld komt er een laatste 'eindhoofdstuk' beschikbaar. Deze zal over het circus verhalen. Hierin komen meer vragen aan bod dan in de voorgaande hoofdstukken. De titel die de speler hiermee kan behalen is 'Professor in het dierenwelzijn'.

Voorbeelduitwerking hoofdstuk: Dierentuin⁴

Scene 1

Het hoofdstuk begint bij de speler thuis. Zijn moeder vertelt dat er een nieuwe dierentuin is geopend en dat ze daar met de speler heen wil. Ze vindt echter wel dat hij iets moet afweten van dieren en zegt toe met hem te zullen gaan mits hij twee vragen goed kan beantwoorden.

Vraag 1:

Hoe leeft een leeuw in het wild?

- a) Alleen
- b) In groepen (veel vrouwtjes, een paar mannetjes)**
- c) In groepen (een paar vrouwtjes, veel mannetjes)
- d) In duo's

⁴ De gebruikte foto's zijn alleen bedoeld om voorbeelden van de situaties te geven.

Vraag 2:

Hoe oud wordt een leeuw gemiddeld in het wild?

- a) 0-6 jaar
- b) 6-10 jaar
- c) 10-14 jaar
- d) 14-20 jaar

Als de speler een verkeerde keus maakt, krijgt hij nog een kans.

Verantwoording: Deze vragen zijn bedoeld om de voorkennis van de kinderen te testen. Weten zij iets over dieren in het wild? Daarnaast krijgen zij (wellicht nieuwe) informatie door de korte uitleg die op elke vraag volgt. Hierdoor leren zij meer over wilde dieren en zijn ze beter in staat om later in het spel moeilijke morele keuzes te maken. (In dit geval gaat het over een leeuw, maar door de randomisatie van vragen kunnen deze ook over andere dieren gaan die in de dierentuin voorkomen).

Scene 2

In de tweede scene zijn de speler en zijn moeder in de dierentuin aangekomen. Ze kijken naar de leeuwen als de moeder de speler de eerste twee vragen herinnert. Ze herhaalt het antwoord van de eerste vraag en vraagt dan:

aan

Vraag 3:

Hoe worden leeuwen in de dierentuin meestal gehouden?

- a) Gescheiden van elkaar
- b) Op dezelfde manier als in het wild
- c) Samen met andere wilde dieren
- d) In kleine groepjes.

Vraag 4:

Hoe oud wordt een leeuw in gevangenschap gemiddeld?

- a) 0-10 jaar
- b) 10-16 jaar
- c) 16-25 jaar
- d) Ouder dan 25 jaar

Wederom krijgt de speler een herkansing als hij een fout maakt. De moeder zal de antwoorden kort toelichten. Bij vraag 1 en 3 zijn de antwoorden vergelijkbaar, terwijl bij vraag 2 en 4 deze verschillen. In de dierentuin worden ze blijkbaar ouder. De moeder legt uit hoe dit komt, maar eindigt met een open vraag waar de speler in het spel geen antwoord op kan geven: "Ze worden dus ouder in de dierentuin, maar hebben ze hier ook een beter leven dan in het wild?"

Verantwoording: Om het verschil tussen het leven van leeuwen in het wild en het leven van leeuwen in de dierentuin duidelijk te maken, worden dezelfde vragen gesteld waarin alleen de context anders is. Samen met de uitleg die na de antwoorden gegeven wordt, zal de speler zich afvragen wat de betere situatie voor de leeuwen is. Omdat het moeilijk is om consensus te bereiken over het wel of niet gebruiken van wilde dieren als entertainment, zal de speler ook niet te horen krijgen dat het gebruik van dieren in het entertainment toegestaan, dan wel verboden zou moeten worden. Door feitelijke informatie te verstrekken kunnen de spelers hun eigen oordeel vellen over deze kwestie.

Minigame

Bij de minigame in de dierentuin draait het er om dat de speler de dieren (in dit geval de leeuwen) tevreden en gezond houden. Dat doen zij op verschillende manieren. Ze kunnen voedsel aanbieden, het hok schoonmaken, de dieren laten slapen in hun kooien en er voor te zorgen dat er niet te veel publiek naar ze staan te kijken en roepen. Aan de hand van een energiebalkje boven elke leeuw kan de speler zien hoe tevreden/gezond de leeuw is. De speler moet er 3 minuten lang voor zorgen dat de balkjes niet leeg raken. Dit wordt steeds lastiger, omdat de kooi sneller vies wordt, de leeuwen krijgen sneller honger en worden eerder moe en het publiek komt sneller en blijft langer staan. Mocht het balkje leeg zijn, dan zal de leeuw niet meer reageren op de acties en de kooi extra vies maken. Alleen met medicijnen van de dierenarts is hij dan te redden. Het medicijn kan echter maar één keer in de 15 seconden gegeven worden. Het gaat in dit geval om een behendigheidsspelletje. De minigames zijn ook met een tweede speler te spelen (zie 3.8.3).

De speler moet er 3 minuten lang voor zorgen dat de balkjes niet leeg raken. Dit wordt steeds lastiger, omdat de kooi sneller vies wordt, de leeuwen krijgen sneller honger en worden eerder moe en het publiek komt sneller en blijft langer staan. Mocht het balkje leeg zijn, dan zal de leeuw niet meer reageren op de acties en de kooi extra vies maken. Alleen met medicijnen van de dierenarts is hij dan te redden. Het medicijn kan echter maar één keer in de 15 seconden gegeven worden. Het gaat in dit geval om een behendigheidsspelletje. De minigames zijn ook met een tweede speler te spelen (zie 3.8.3).

Verantwoording: Dit onderdeel is vooral bedoeld om de speler wat meer uitdaging te bieden. Bovendien kan het met twee spelers gespeeld worden, zodat spelers het ook na het uitspelen van de game zullen spelen.

Dilemma

De speler keert terug naar de leeuwen in de dierentuin zoals in scene 2. Er staat een leeuw met één voorpoot te trekken. Hij is gewond en kan er niet meer op lopen. De moeder wijst de speler er op en vertelt dat de

dierenarts er naar zal kijken. Ze stelt de speler ook meteen een gewetensvraag:

Vraag 5:

Stel, je bent op safari en ziet een leeuw die gewond is aan zijn voorpoot net zoals de leeuw hier in de dierentuin. Wat zou je dan doen?

- a) Je laat het dier met rust, ook al weet je dat hij het waarschijnlijk niet overleeft, omdat hij niet meer kan jagen. Zo is de natuur.
- b) Je vangt hem op in een dierenkliniek, opereert hem en zet hem weer uit in de vrije natuur, ondanks dat het jagen lastig zal blijven.
- c) Je vangt hem op in een dierenkliniek, opereert hem en brengt hem daarna over naar een dierentuin, waar hij niet meer hoeft te jagen en dus een grotere kans heeft op overleven. Bovendien heeft het publiek er dan ook wat aan.
- d) Je laat het dier door een dierenarts inslapen.

Als de speler een antwoord gekozen heeft krijgt de speler twee dingen te zien: een korte toelichting op de situatie als in 'De expert zegt...' en zij krijgen de statistieken van de vraag te zien. Hoeveel spelers hebben voor antwoord *a* gekozen, hoeveel voor *b* enz. zodat ze kunnen reflecteren op hun eigen keus.

Verantwoording: Dit laatste deel van het hoofdstuk is eigenlijk waar het om draait. Het gaat hierbij vaak om ingewikkelde ethische kwesties. Er zijn daarom ook geen foute antwoorden. De vier opties waaruit kinderen hun keuze kunnen maken, zijn gelieerd aan een bepaalde ethische stroming. In het voorbeeld hierboven is optie *c* een voorbeeld van utilistisch denken. Zowel het dier als de mensen putten er voordeel uit. Antwoord *a* is meer geformuleerd vanuit een deontologisch standpunt; respect voor het dier. Door de speler verschillende invalshoeken van hetzelfde morele probleem voor te leggen, kunnen zij zelf bepalen, wat het meest aansluit bij hun eigen ideeën. De informatie die de speler na het maken van een keuze krijgt, dient om de speler nog eens na te laten denken over zijn gemaakte keuze. Is de expert het met de speler eens? Zijn andere spelers het met hem eens? Als dat niet zo is, kan de speler zijn keuze heroverwegen. Als dat wel zo is, zal de speler zich gesterkt voelen in zijn gemaakte keuze. De kennis die de leerlingen vooraf hadden of de kennis die zij bij de game hebben opgedaan, kunnen ze gebruiken in hun afweging.

2.8.3 Ethiek

Bij de voorgelegde dilemma's krijgen de spelers te maken met ethische kwesties. Onderwerpen die de speler goed aan het denken zet. Ze zullen dan gebruik maken van de kennis die ze hebben om een weloverwogen keuze te maken. De opties bij de dilemma's waar de speler uit kan kiezen, worden vanuit verschillende ethische perspectieven genoemd. Bij het ene dilemma zal wat meer vanuit een utilistisch perspectief naar de vraag gekeken worden, terwijl bij een volgende meer vanuit de deontologische kant van de ethiek naar het vraagstuk wordt gekeken. In het gegeven voorbeeld (vraag 5) wordt het probleem vanuit beide perspectieven benaderd. Antwoord *c* is dan typisch

utilistisch: er wordt naar alle gevolgen gekeken en er wordt een afweging gemaakt. Het dier wordt genezen en omdat het jagen lastig blijft, krijgt hij voortaan voedsel van zijn verzorgers. Daarnaast brengt het voordelen met zich mee voor het publiek dat de leeuw kan aanschouwen en er misschien iets van kan leren. De overige antwoorden zijn meer deontologisch van aard: het draait hierbij volledig om het dier en het respect ervoor. Als de speler één van deze antwoorden kiest, moet hij alleen nog besluiten of hij zal ingrijpen. De vraag die hij zichzelf in dat geval moet stellen is of hij het dier hiermee helpt. Anders gezegd, wat is het beste voor het dier?

Elk dilemma wordt op een weer iets andere manier benaderd. Er kunnen bijvoorbeeld ook meer (of alleen maar) utilistisch beredeneerde opties gegeven worden. Op deze manier leren spelers op impliciete wijze en op verschillende manieren naar ethische kwesties te kijken en zullen zij zelf makkelijker in staat zijn een oordeel te vellen over andere, niet behandelde kwesties die zij later tegen zullen komen.

Samen spelen

Spelers hebben de mogelijkheid om vrienden uit te nodigen voor het spel. Om het versturen van uitnodigingen ook daadwerkelijk aantrekkelijk te maken, kunnen spelers een deel van het spel gezamenlijk spelen. In het startmenu vinden zij twee knoppen: 'Opties' en 'Multiplayer'. Onder opties kunnen zij de mogelijkheid tot het versturen van uitnodigingen vinden. Daarnaast kunnen ze hier de resultaten van door hun vrienden gespeelde minigames bekijken. Als laatste optie kunnen ze de resultaten van alle spelers bekijken met betrekking tot de vragen. Dit is echter pas mogelijk wanneer de speler zelf de betreffende hoofdstukken in zijn eentje al heeft gespeeld.

Bij multiplayer vindt de speler alle minigames terug onder de namen van de hoofdstukken. De multiplayer variant is pas te spelen als de minigame al een keer is uitgespeeld. In de multiplayer spelen beide spelers dezelfde situatie. De balkjes van de leeuwen loopt echter sneller leeg dan wanneer de game alleen gespeeld wordt. Het is dus de bedoeling om goed samen te werken. Daarnaast kunnen de minigames uitgebreid worden. In het geval van de leeuwen minigame betekent dit dat er meer mogelijkheden zijn tot het verhogen van de tevredenheid/gezondheid van de leeuwen. Zo kan er bijvoorbeeld een bal worden toegevoegd om mee te spelen of kunnen de leeuwen ziek worden. De spelers moeten het volhouden tot de tijd van 3 minuten om is. Er zijn verschillende niveaus te spelen, waarbij met elk niveau het aantal leeuwen omhoog gaat zodat het nog lastiger wordt goed voor ze te zorgen. Om variatie in de game aan te brengen kan het geheel zich ook 's nachts afspelen. Er is dan bijvoorbeeld geen publiek.

Design

Het spel moet er aantrekkelijk en uitdagend uitzien voor de doelgroep. Tegelijkertijd hoeft het grafisch gezien niet van een dusdanig hoog niveau te zijn als bij grote titels zoals Viva Pinata (<http://www.vivapinata.com>) het geval is. Het moet simpel en toegankelijk zijn. Voorbeelden hiervan zijn Cowaboom op Hyves (afbeelding 1) en Farmville op Facebook (afbeelding 2). Het is aantrekkelijk, makkelijk toegankelijk en kan tot op zekere hoogte met vrienden worden samengespeeld.

Qua uiterlijk zou *Beestenboel* kunnen meeliften op het succes van Cowaboom en Farmville. Met simpele animaties kunnen bepaalde situaties worden uitgebeeld en kunnen er vragen bij worden gesteld. Waar het bij Cowaboom vooral om behendigheid draait en Farmville meer een 'bouwsim' is, zal *Beestenboel* zich meer richten op de ontwikkeling van het karakter, de speler.

Afbeelding 1. Cowaboom

Afbeelding 2. Farmville

Distributiekanaal

Kinderen maken veel gebruik van sociale media. Logischerwijs zal het spel via dit soort kanalen kunnen worden verspreid. Mogelijkheden zijn Hyves, Facebook, MySpace, Msn en Youtube. Aangezien in Youtube met name filmpjes en muziek worden bekeken en er vrij weinig mogelijkheden zijn een spel te spelen op dit medium, valt dit kanaal af. Myspace is de voorloper van Hyves en Facebook en is inmiddels wat achterhaald en wordt minder gebruikt. Bovendien zijn de mogelijkheden beperkt. De voorkeur zou dan ook niet naar MySpace uitgaan. Msn is een chatprogramma waarin ook spelletjes gespeeld kunnen worden. De mogelijkheden zijn vrij uitgebreid, alleen verliest msn de laatste jaren aan populariteit. Nog maar weinig mensen chatten via dit medium, omdat dit tegenwoordig gemakkelijk(er) via de smartphone gaat. Hyves en Facebook zijn sterk vergelijkbaar, met als grootste verschil dat Hyves zich beperkt tot Nederlanders, terwijl Facebook wereldwijd bekendheid geniet. Echter, kinderen blijken vooral gebruik te maken van Hyves, om vervolgens op latere leeftijd pas over te stappen naar Facebook. Dit komt omdat hyves meer toegankelijk is voor kinderen: de interface bevat niet te veel mogelijkheden, is logisch geordend en ziet er aantrekkelijk uit. Facebook daarentegen heeft een veel zakelijker uiterlijk, heeft veel mogelijkheden en de interface is vol en onduidelijk voor jonge gebruikers. Hyves zou daarom een goed keus zijn om *Beestenboel* op te lanceren. Als tweede keus zou Facebook een goed alternatief zijn.

Alternatieven

Bordspel

Een alternatief voor een online game zou een bordspel kunnen zijn. Het idee is hetzelfde: kinderen volgen een parcours en komen langs verschillende situaties waarbij ze vragen goed moeten beantwoorden. Qua ontwikkelingstijd en kosten zou dit waarschijnlijk weinig verschil maken met het online spel. Bovendien zou de distributie dan via scholen moeten verlopen, om zo de doelgroep op een effectieve wijze te benaderen. Een voordeel van deze vorm is dat hiermee ook ouders en grootouders bereikt zullen worden.

Film

Een ander alternatief is een filmpje in de vorm van een quiz, die klassikaal kan worden gespeeld. Verschillende situaties waarin dieren leven worden getoond. Hierbij wordt dezelfde informatie verstrekt als bij het online spel en worden bovendien dezelfde vragen gesteld. De spelers krijgen dan bijvoorbeeld een minuut de tijd om te antwoorden, voordat het filmpje verder gaat. Als de film is afgelopen kunnen de antwoorden vergeleken worden met klasgenoten en kan de leraar er verder over discussiëren. Waar de online game gratis is om te spelen, zullen het bordspel en de film door de spelers moeten worden aangeschaft. AAP kan er echter voor kiezen dit te financieren, zodat de film of het bordspel goedkoper dan wel gratis kunnen worden aangeschaft.

Website

Er kan ook gebruik gemaakt worden van de website. Hierop kunnen in de vorm van een vragenlijst dezelfde inhoudelijke vragen worden gesteld als bij de andere alternatieven. In dit geval kan gebruik gemaakt worden van de aap die nu al wordt gebruikt op het kinderdeel van de website. De aap kan door middel van animaties bijvoorbeeld de rol van moeder overnemen zoals in de uitwerking van de game is verteld. Een andere mogelijkheid is om de educatieve film (3.9.2) op de website te plaatsen. Op die manier kan bekeken worden hoe de doelgroep het ontvangt.

Spreekbeurtpakket

Het laatste alternatief staat vrij ver van de andere mogelijkheden af, maar zou een goede optie zijn, omdat het puur educatief/informatief van aard is en er dus veel informatie gegeven kan worden. Spreekbeurtpakketten zullen wellicht minder kinderen uit de doelgroep bereiken, dan de andere opties.

PLAN VAN AANPAK

Het product zal op moment X op de markt worden gebracht. Om het product onder de aandacht te brengen van de doelgroep zullen verschillende middelen in worden gezet (4.1). Om er voor te zorgen dat het product ook in de toekomst onder de aandacht blijft, zullen er regelmatig updates van en over het product verschijnen (4.2) en wordt er op bepaalde momenten extra aandacht voor gevraagd (4.3). Tevens wordt er een suggestie gedaan voor de toekomst van het product zelf en de ondersteuning daarvan, voor ongeveer 2 jaar na de lancering (4.4). Ook zal er een globaal overzicht gegeven worden van de tijd die ongeveer in het gehele project gestoken zal moeten worden, wil het tot een succes leiden (4.5). Tot slot zal er een suggestie worden gedaan met betrekking tot een eventuele samenwerking met WDdTU (4.6).

Communicatie naar buiten

Website AAP

In eerste instantie zal de website van AAP gebruikt worden om kenbaar te maken dat het product in gebruik genomen wordt (op ongeveer X-4 weken). Dit kan zowel op de homepage van AAP als op het op kinderen gerichte deel 'Apekoppen'. De achterban van AAP, waarvan een (klein) deel kan worden beschouwd als directe doelgroep van het product, wordt via deze weg op de hoogte gesteld. Op de website worden ook regelmatig updates omtrent het product geplaatst (zie hiervoor 3.2).

Scholen

Scholen kunnen worden benaderd om middels het ophangen van een door AAP ontwikkelde poster, leerlingen op het bestaan van het product te attenderen (op X-2 weken). Via scholen wordt een groot deel van de doelgroep bereikt op een makkelijke (en voor scholen weinig intensieve) manier. Aangezien de meeste scholen ook over een eigen website beschikken, kan gevraagd worden of zij ook daar een berichtje zouden willen plaatsen. Hierbij kan dan een link geplaatst worden die naar het product leidt, zodat leerlingen het direct kunnen spelen/aanschaffen. Desgewenst kan op de website van AAP naar de scholen die dit plaatsen verwezen worden, onder de noemer 'deze scholen dragen AAP een warm hart toe' of iets vergelijkbaars.

Hyves⁵

Wanneer het product in de vorm van een game uitgebracht wordt, dan zal dit online en via sociale media gespeeld kunnen worden. Hyves is hiervoor bij uitstek geschikt, omdat de doelgroep hier veel gebruik van maakt. Nu bestaan er echter al vrij veel spelletjes voor Hyves waarin dieren een rol spelen. Deze zijn echter alleen als entertainment bedoeld en niet voor educatieve doeleinden. Daarnaast leren de spelers vrijwel niets over de dieren die er in voorkomen. Naast dierenspellen zijn er ook enkele boerderij spelletjes. Het is hierin de bedoeling dat de speler een boerderij bouwt en hiervoor dieren en planten enz. aanschaf en steeds groter wordt. Ook deze spellen zijn puur als entertainment bedoeld. *Beestenboel* staat vrij ver van deze spelconcepten af en is dus uniek in zijn soort. Om nu juist *Beestenboel* onder de aandacht van de kinderen te brengen zou hiervoor in

⁵ Hyves wordt alleen ingezet wanneer het product een game betreft.

overleg met de eigenaren van Hyves reclame voor gemaakt worden op bijvoorbeeld de homepage, of op het moment dat de kinderen inloggen (vanaf X).

Winkels⁶

Wanneer het product in de vorm van een (bord)spel of film wordt uitgebracht, zullen de kinderen dit zelf moeten aanschaffen via een (online) winkel. De betreffende winkels kunnen gevraagd worden hiervoor reclame te maken in hun folder dan wel op hun website (vanaf X).

Clubbladen

Clubbladen als de Donald Duck of de TamTam zouden ingezet kunnen worden om de doelgroep te bereiken. Eens per half jaar zou er bijvoorbeeld advertentieruimte kunnen worden ingekocht om de lezer op de hoogte te stellen van het bestaan van *Beestenboel* of eventuele updates daarvan. De eerste advertentie kan rond moment X worden geplaatst.

Frequentie updates

Zowel op de website als op de sociale media (twitter en facebook) van AAP moeten regelmatig updates geplaatst worden met informatie over het product. Deze berichten kunnen de lezers er aan herinneren dat het product bestaat, maar kunnen ook inhoudelijke informatie bevatten, bijvoorbeeld: *'Ontdek het nieuwe level in Beestenboel op Hyves!'* of *'al 500 kinderen spelen Beestenboel, doe jij ook mee?'*. Naast updates over het product moeten er ook updates van het product verschijnen. Dit geldt in principe alleen wanneer het een game betreft. Eventueel zou er in het geval van een (bord)spel een uitbreiding kunnen worden ontworpen. Ook hiervan kunnen meldingen gedaan worden op de website en sociale media van AAP.

De herinneringsberichten zouden één keer per week geplaatst kunnen worden. De inhoudelijke berichten zo vaak als nodig. Updates van de game zouden één keer per half jaar gedaan kunnen worden, afhankelijk van het succes van de game en de kosten/ontwikkelingstijd. Herinneringen aan het product of inhoudelijke updates ervan kunnen ook via Hyves/winkels/clubbladen één keer in de zoveel tijd gedaan worden. De frequentie hiervan hangt ook af van de kosten en het succes van het product.

Extra aandacht

Op bepaalde momenten gedurende het jaar kan er extra aandacht gevraagd worden voor het product. Hierbij kan gedacht worden aan dierendag of de periode rond sinterklaas/kerst. In het geval van een (bord)spel of film kan er een kortingsactie worden gestart. In het geval van een game kan bijvoorbeeld de spelwereld van een laag sneeuw worden voorzien met hier en daar een kerstboom. Tijdens de schoolvakanties, wanneer de kinderen veel vrije tijd hebben, zou extra aandacht voor het product ook gewenst zijn. Eventueel kan ook tijdens of rond bijzondere tv-programma's extra aandacht worden gevraagd.

⁶ Winkels spelen alleen een rol wanneer het product een (bord)spel of (educatieve) film betreft.

Toekomst

Als het product aanslaat bij de doelgroep is het aan te raden met vaste regelmaat updates/uitbreidingen/vervolgen te ontwikkelen voor het origineel. Als hiervoor regelmatig aandacht wordt gevraagd en de speleraantallen groeien, dan zal mond-tot-mond reclame een steeds grotere rol gaan spelen. Omdat kinderen het spel met vrienden kunnen spelen en zij ook nieuwe kinderen kunnen uitnodigen, zal de doelgroep zich misschien wat verbreden. Hier moet met eventuele updates rekening mee worden gehouden. Ongeveer een jaar na de lancering kan geëvalueerd worden of en hoe het product aanslaat en kunnen er eventueel aanpassingen worden gedaan. Na twee jaar volgt een tweede evaluatie.

Globale Planning tijdsduur

Gedurende het eerste jaar nadat het product is uitgebracht, moet het goed ondersteund worden. Er moeten updates geplaatst worden op zowel de website als op de verschillende sociale media. Er moet contact gehouden worden met externe media (Hyves, clubbladen, winkels etc.) en de ontwerper van het product. Daarnaast moeten eventuele vragen van spelers kunnen worden beantwoord. Na dat jaar kan een evaluatie plaatsvinden. Hiervoor kunnen spelers worden gevraagd een korte vragenlijst in te vullen. In overleg met de ontwerper zouden vervolgens aanpassingen kunnen worden doorgevoerd. Globaal zal dit de afdeling communicatie ongeveer 150 uur aan werk per jaar kosten, waarvan waarschijnlijk de eerste 100 uur in het eerste halfjaar gestoken zal worden.

Samenwerking

Dit educatieve project, gericht op kinderen van 8 t/m 12 jaar, overlapt deels met de projecten van Wilde Dieren de Tent Uit! (WDdTU). Ook zij is bezig met het ontwikkelen van educatief materiaal voor dezelfde doelgroep. Haar doel is om kinderen te informeren over de slechte behandeling/verzorging en de verwaarlozing van wilde dieren in het circus. Zij willen de doelgroep daarom overtuigen dat wilde dieren niet in het circus thuishoren en willen deze ervan weerhouden dat ze circussen bezoekt die gebruik maken van acts met wilde dieren. Om dit te bewerkstelligen is WDdTU een website aan het ontwikkelen speciaal voor kinderen. Deze krijgt een eigen domeinnaam en staat los van de website van WDdTU. Op die website, waar kinderen lid van kunnen worden, zullen verhalen, filmpjes en foto's geplaatst worden. Ook zullen er spelletjes op te spelen zijn. Dit project bevindt zich nog in de beginfase, al is het technische gedeelte achter de website wel uitgewerkt. Naast een website zullen er ook lespakketten gemaakt worden die op scholen kunnen worden ingezet. Deze pakketten bestaan al, maar moeten sterk worden gemodereerd, aangezien ze niet meer up-to-date zijn.

Ondanks dat de projecten vergelijkbaar zijn en het nuttig is om informatie met elkaar uit te wisselen, is het niet aan te raden een verregaande samenwerking met WDdTU aan te gaan. Hoewel het doel van beide partijen vrijwel gelijk is, verschilt de manier waarop zij dat doel willen bereiken. Aangezien uit de resultaten van dit onderzoek niet blijkt dat vele dieren dusdanig sterk en stelselmatig worden aangetast in hun welzijn en dus vreselijk lijden in circussen, zal de doelgroep niet direct gewezen worden op het feit dat zij geen circussen meer zouden mogen bezoeken waarin wilde dieren optreden. Een indirecte aanpak, waarbij kinderen zelf oordelen over de situatie en

daarbij een standpunt innemen door zowel logisch als emotioneel te redeneren, heeft de voorkeur. WDDTU zal voor een meer directe aanpak gaan. Daarnaast richt dit onderzoeksproject zich op een veel breder onderwerp dan voor WDDTU het geval is. Het gaat niet alleen om wilde dieren in circussen, maar ook om die in dierentuinen, aquaria, wildparken etc. Door een educatief product in eigen beheer op de markt te brengen, kan het onderwerp breed worden gehouden en kan worden gekozen voor een indirecte aanpak, om zo op effectieve wijze kinderen aan het denken te zetten over wilden dieren in de entertainment industrie.